TUTTE

LE FAVOLE

DI FEDRO LIBERTO D' AUGUSTO

TRADOTTE IN ANACREONTICHE

DAL PROFESSORE

ABATE CERVELLI.

MILANO
PRESSO GIO. PIROTTA
1818.

IL TRADUTTORE

A CHI LEGGE.

Alcune avvertenze credo necessarie di darti, o Lettore, sul presente mio lavoro. Sappi pertanto che

1.° *Per vaghezza di uniformità ho praticato nella mia traduzione di terminare ordinariamente le favole colla rispettiva morale; dico ordinariamente, perchè alcune rare volte mi è sembrato di non doverlo fare per non pregiudicare il contesto.*

2.° *Per sollevare di quando in quando la mente dal grave giogo di una servile traduzione, le ho permesso in alcune favole di spaziare un poco oltre le angustie dei prescritti confini, ed anco di scherzare con qualche libertà. Siffatte favole*

si trovano contrassegnate in fronte colle parole Traduzione libera. *Dallo scarso numero delle medesime conoscerai però aver essa usato di una tale licenza colla massima moderazione.*

3.° *Promessi al Pubblico di tradurre* Tutte le Favole di Fedro: *il numero di queste favole però varia secondo le varie edizioni che hannosi delle medesime; nè volendo io qui fermarmi a discutere intorno all' originalità di ciascuna di tali edizioni, mi limito a dirti che per la mia traduzione io seguii per testo quella di Milano del 1752, stamperia della Biblioteca Ambrosiana.*

4.° *Questa stessa mia ripugnanza alle quistioni di originalità permette a me di presentarti come di Fedro trenta nuove favole, ultimamente ritrovate dal signor* Cassitto, *e a te di opporre con tutta libertà i tuoi dubbj alla mia persuasione.*

DE PHÆDRO.

PHÆDRUS Thrax. Si quæ allegoria plerumque Poetæ obscurant vera licet dicere, in Pierio est monte natus. De se enim in Prologo, l. 3, qui est ad Eutichum, prædicat

Ego, quem Pierio mater enixa est jugo.

Parentibus videtur honestissimis usus esse. Namque in agresti Barbaria aliquam litteris se operam dedisse, legisseque ait Poetas:

Ego quondam legi quam puer sententiam
Palam mutire plebejo piaculum est. L. 4, v. penult.

Quæ Ennii est sententia. Nisi tamen captivum quis malit Romam abductum a pueritia; quod quo tempore, quove acciderit casu, nescio. Si de moribus potest ex scriptis conjectura fieri, indole fuit bona; virtutisque diligens. Namque ingenium nactus facillimum, et linguæ latinæ adeptus gratiam studio usuque, animum ad scribendum contulit.

corrigatur error ut mortalium,
Acuatque se se diligens industria. Prol., l. 2.

Fabularum autem genus adhibuit,

quod risum movet,
Et quod prudenti vitam consilio monet. Prol., l. 1.

qua etiam re cum nonnihil dolori suo serviit, tum prudentiæ consuluit. Cum enim Sejanus rerum summam administraret, Tiberio imperante, ejusque in tantum arrogantia crevisset, ut optimos quosque clarissimosque Cives exilio aut

morte multaret, inimicus factus est Phædro, quod fortasse illum suspicaretur memoriam Augusti, posterosque ejus colere. Sed quæcumque extiterit causa, Phædrus studuit

. . His dolorem delenire . . remediis
Et, quia, quæ volebat, non audebat dicere,
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamque fictis elusit jocis. Prol., l. 3.

De Sejano seque fabula videtur prima; sed enim tertia, et quartà, ea, quæ Sejano acciderunt, cecinit ut vates. Æsopi exemplo hanc materiam scribendi cepit

Et cogitavit plura, quam (is) *relinquerat.* Prol., l. 3.

Lepore ingenii et scribendi gratia nobilissimorum sibi civium conciliavit amicitiam, et in Augusti domum pervenit, qui Phædri delectatus ingenio eum manumissione donavit. Itaque ille deinde semper libertum se Augusti dixit. Videtur Phædro supra Sejanum, atque ad multam senectutem vita suppeditavisse. Sed de ejus morte nihil historiis proditum.

INDICE

DELLE

FAVOLE DI FEDRO.

FAVOLE DI FEDRO.

PHÆDRI AUGUSTI LIBERTI

FABULARUM

ÆSOPIARUM

LIBER PRIMUS.

PROLOGUS.

Æsopus auctor quam materiam repperit,
Hanc ego polivi versibus senariis.
Duplex libelli dos est: quod risum movet,
Et quod prudenti vitam consilio monet.
Calumniari si quis autem voluerit, 5
Quod arbores loquantur, non tantum feræ,
Fictis jocari nos meminerit fabulis.

Cannegieter in Dissert ad Avianum c. 10, contendit Phædrum scripsisse, imperante Claudio; quod ejus Fabulæ notæ non fuerint Senecæ, ut colligitur ex Consolat ad Polyb., c. 27. Porro Sejani nomine in Prol 1 3, intelligit hominem moribus Sejano similem, et fortasse Narcissum.

Augusti Liberti) Liberti aliqua sententia clari nomen domini sui, a quo manumissi essent, semper apud antiquos operibus suis præfigebant, eoque se gratos erga dominos reddebant.

DELLE FAVOLE
DI ESOPO
DA
FEDRO LIBERTO D'AUGUSTO
TRADOTTE
LIBRO PRIMO.

PROLOGO.

D'Esopo è la materia,
Ch' io, di senarj versi
Ornandola, dall' attico
Nel mio parlar conversi.

Doppio è del libro il pregio,
Perchè ne invita al riso,
E perchè a retto vivere
Porge prudente avviso.

Chi, se, oltre i bruti, parlino
Le piante, ha per difetto,
Pensi che in finte favole
Scherzare io mi diletto.

Æsopiarum) Omnes fabulæ communiter dictæ *Æsopiæ*, quoniam in conventibus frequenter fabulis uti solebat Æsopus. Theo Sophista Αἰσωπείους λόγους dixit et Aphtonius Αἰσώπιον μῦθον *Hoogstratanus*. Præter Fabulas Æsopias fuere Cypriæ, Libycæ, Sybariticæ. V. Aphthonium init. Progymn. et Isid., l. 1, Orig., c. 9.

1 *Æsopus)* Fabulator e Phrygia a quo aliorum fabulæ etiam nomen acceperunt. Quo spectant Phædri verba, prol. lib. v.

Quas Æsopias, non Æsopi nomino.

Auctor) Ordo verborum : *Ego polivi materiam hanc*, *quam Æsopus auctor repperit*, i. e. Æsopus qui auctor est, et primus quasi conditor materiæ fabularis.

Repperit) Excogitavit, diligenti meditatione adinvenit. Sic est *repertor Medicinæ* apud Virg., lib. 6. Æn. et *repertor pœnæ* apud Ovid., lib. 3, Trist., Eleg. 11, qui et ipse τῷ *invenire* sic utitur in Metam., lib. 1.

Inventum Medicina meum est.

Plautus, Captiv. ipso fine.

Hujusmodi paucas poetæ reperiunt comœdias.

2 *Polivi)* Absolvi, perfeci, et ex græco in latinum transtuli. Locutio est desumta ab arte fullonica, seu a fullonibus, qui poliendo diligenter vetera quæque, ea mutant in novam speciem, et pannis novam formam inducunt. Gaspar Barthius, vir doctissimus, deducit a re ædificatoria.

Senariis) Jambicis senariis, idest, trimetris, qui sunt sex pedum. Eorum constitutio potest videri in Prosodia.

3 *Dos)* Metaphora. Nam *dos* proprie dicitur,

quod marito cum uxore datur. Sumitur præterea *dos* pro eo, quod alicui datum est vel a natura, vel ab hominibus: unde dotes animi dicuntur, et librorum, aliarumque rerum, quæ utilitatem afferunt. Legunt alii vel *mos est*, vel *os est*. Sed quin *dos* quoque dicatur in singulari pro utilitate, fructu, ornamento, nemo dubitavit, qui apud Ovidium legerit *dotem oris* pro eloquentia.

Risum movet) Voluptatem excitat. *Movet... monet* figura est, quæ dicitur αντανακλασις. Sic lib. 4, Fab. 3.

Impune potius lædi quam dedi alteri.

Et lib. 1, Fab. 4. *Et quem tenebat, nec quem petebat.* Tale quoque est Fab. 16. *Rem expedire, sed videre expetit.*

4 *Vitam*) Homines vitam degentes.

Monet) Monet ut quisque degat ex præscripto honesti. Hæc scilicet Poetarum laus est, quod

Et jucunda simul dicant, et idonea vitæ.

5 *Calumniari*) Sinistre, malitiose interpretari.

6 *Arbores*) Pluscula Phædri nostri intercidisse jam olim recte conjecerunt viri docti: quod deinceps probavit vir illustrissimus Marquardus Gudius, qui in notis suis ad hunc auctorem non solum fabulam de Arboribus loquentibus profert, sed et alias a tenebris eruit.

7 *Fictis*) Non inepte vox illa *fictis* additur. *Fabula* enim ex earum vocum numero est, quæ verum et falsum significant, unde infra legitur, *vera fabella*, lib. 2, fab. 5. Et apud Græcos μῦθος pro fabula falsa et vera usurpatur, inter quos apud Homerum pro vero sermone sumitur. Quare proverbium, quod apud Terentium est:

Lupus in fabula, apud Plautum sic concipitur, *Lupus in sermone*. Cicero Accus. 3. in Verrem, c. 78. *Non me fugit, Judices, vetera exempla pro fictis fabulis jam audiri atque haberi.* Sed et idem in l. de Officiis, et alibi fictas et commentitias fabulas dixit.

FABULA I.

Lupus et Agnus.

Ad rivum eundem Lupus et Agnus venerant
Siti compulsi: superior stabat Lupus,
Longeque inferior Agnus: tunc fauce impro-
Latro incitatus jurgii causam intulit. (ba
Cur, inquit, turbulentam fecisti mihi 5
Istam bibenti? Laniger contra timens,
Qui possum, quæso, facere quod que-
reris, Lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor.
Repulsus ille veritatis viribus,
Ante hos sex menses, male, ait, dixisti
mihi. 10
Respondit Agnus: Equidem natus non eram.
Pater hercle tuus, inquit, maledixit mihi.
Atque ita correptum lacerat injusta nece.
Hæc propter illos scripta est homines fa-
bula,
Qui fictis caussis innocentes opprimunt. 15

Jocari) Sic *Phædri joci* apud Martialem. Ipse Phædrus, l. 3, prol.

Calumniamque fictis elusit jocis.

Et lib. 4, f. 6

Et hoc jocorum legere fastidis genus.

FAVOLA I.

Il Lupo e l'Agnello.

L' Agnello e il Lupo vennero
Per gran sete al rio stesso:
Più sotto il primo stavasi,
L' altro più al fonte appresso;
Quando, punto da rabida
Fame, e desio di risse,
Colse il momento facile
Il fier ladrone, e disse:
Agnel, mentre sto a bevere,
Perchè mi turbi il rio?
E quel tremando: In grazia
Come ciò far poss' io,
Se dal tuo labbro deggiono
Al mio trascorrer le onde?
Il Lupo allor, sentendosi
Vinto dal ver, risponde:

1 *Lupus et Agnus*) Quibus sortito obtigisse discordiam ait Horatius.

2 *Superior*) Propius fontem, unde aqua scaturiebat.

3 *Inferior*) Remotius a fonte.

4 *Latro*) Lupus ita dictus, quia latrociniis et ferarum dilaniationibus gaudet. Virgil. *raptorem* nominavit. Sic noster infra *raptorem* milvum, *calumniatorem* canem vocat.

Jurgii causam) *Jurgii causa* est pro jurgio, ut *res cibi* infra pro cibo. Sic *res voluptatum* apud Plaut. prò voluptatibus. *Inferre jurgium*, dicitur, ut inferre litem apud Ciceronem. Hoc vult, lupum aliquam causam vel prætextum commentum esse, ut agno jurgium inferret.

Intulit) Movit materiam rixæ; rixam affectavit.

6 *Istam*) Aquam nempe, demonstrative. Sic loquebantur veteres Ter. Heaut. 3, 1. *Lucescit hoc jam. Hoc* ita sumtum cœlum significat.

Bibenti) Quasi diceret, nunc maxime, cum videres me bibere. Debuisses saltem expectare, donec bibissem.

Laniger) Agnus, quod lanam gerat. Ita solent loqui poetæ. Avianus *auritus* dixit pro lepore. Sic noster *auritulus* etiam pro asino, *latrans* pro cane, *barbatus* pro hirco Apud alios *cornuti* vel *mugientes* est pro bobus: *volantes* pro avibus: *balantes* pro ovibus; *natantes* vel *squamigeri* pro piscibus. Quæ omnia longum esset recensere

7 *Qui possum*) Quo pacto ego aquam tibi turbulentam reddere possum?

Quod quereris) Queri aliquam rem dicitur cum aliquo, de aliquo, et apud aliquem.

Ma di quel dì sovvengati
(Or volge il sesto mese)
Che il labbro tuo maledico
L' onor del Lupo offese.
Mainò, l' Agnel soggiungegli;
Che allor non era io nato;
A cui, fremendo il perfido,
Dunque tuo padre è stato,
Dice, e all' istante afferralo,
Lo lacera, lo strazia,
E di sue membra il lurido
Iniquo dente sazia.
È scritta questa favola
Per gli uomini potenti,
Che di pretesti abbondano
A opprimer gl' innocenti.

8 *Ad meos haustus*) Ad me haurientem.

9 *Viribus*) Vi, efficacia, robore veritatis, quæ se sola satis absque testimonio alieno tuetur.

10 *Hos*) Hos proxime præcedentes. Ad eundem modum. Terent., Eun., 2, 3, 39.

Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proximis.

Male, ait, dixisti) Tmesis elegans. Catullus, Epigram. XCIII.

Lesbia mi dicit semper male, nec tacet umquam
De me.

Et sic frequenter apud alios poetas. Ter. Andr. 1, 1, 36.

Cum quibus erat cumque una.
Virg. 1, Æneid.
Arida circum
Nutrimenta dedit.

Noster, lib. 1, Fab. 27. *Quem stans Vulturius super*, pro, *cui superstans.* Sic et *benedicere* modo conjunctim usurpatur, modo divisim. Plaut. *Bene quæso inter eos dicite, et mi absenti tamen.* Ceterum *maledicere* est convitiis injuriam facere.

11 *Natus non eram*) Ante sex menses nondum eram natus.

12 *Hercle*) Formula jurandi per Herculem, viris, tantum, non fœminis conveniens. Ita vult

---

FABULA II.

Ranæ Regem petentes.

Athenæ cum florerent æquis legibus,
Procax libertas civitatem miscuit,
Frenumque solvit pristinum licentia.
Hinc conspiratis factionum partibus,
Arcem tyrannus occupat Pisistratus. 5
Quum tristem servitutem flerent Attici,
Non quia crudelis ille, sed quoniam grave
Omne insuetis onus, et cœpissent queri;
Æsopus talem tum fabellam rettulit.
Ranæ vagantes liberis paludibus, 10

Gellius. Sed eam legem transgreditur Apulejus, scriptor profecto non vilis. Qui et initio Apologiæ suæ habet, quæ facere huc possunt.

13 *Atque ita correptum*) Sic et finit hanc fabulam Camerarius Quem vide fab. 174.

Iniusta nece) Nece aliquem perire dicitur de eo, qui sine vulnere interfectus aut fame, aut veneno perit, ut docet Festus in *Neci datus*. Verum Phædrus hoc loco tamen usus est hac voce, ut et cædem et vulnus significet.

15 *Fictis*) *Illaris*, supra, vers. 4 Est autem Ellipsis præpositionis *de*: pro *fictis de caus s*, i. e. fictas ob causas, ut sæpissime. *Causas fingere* autem est contra veritatem aliquid simulare.

Causis) Causæ hic sunt crimina.

FAVOLA II.

Le Rane che dimandano un Re.

Fioria possente e libera
  Atene un dì; poi sciolse
  Licenza il freno, e gli animi
  E la città sconvolse.
Ma di civil discordia
  Le varie opposte voglie
  Compone alfin Pisistrato
  E ad pro suo raccoglie;

Clamore magno regem petiere a Jove.
Pater Deorum risit, atque illis dedit
Parvum tigillum, missum quod subito vadi
Motu sonoque terruit pavidum genus.
Hoc mersum limo quum jaceret diutius, 15
Forte una tacite profert e stagno caput,
Et explorato rege cunctas evocat.
Illæ timore posito certatim adnatant,
Tignumque supra turba petulans insilit:
Quod quum inquinassent omni contumelia,
Alium rogantes regem misere ad Jovem,
Qui dissolutos mores vi compesceret,
Inutilis quoniam esset qui fuerat datus.
Tum misit illis Hydrum, qui dente aspero
Corripere cœpit singulas: Frustra necem 25
Fugitant inertes; vocem præcludit metus.
Furtim igitur dant Mercurio mandata ad Jovem,
Adflictis ut succurrat. Tunc contra Deus:
Quia noluistis vestrum ferre, inquit, bonum,
Malum perferte. Vos quoque, o cives, ait, 30
Hoc sustinete, majus ne eveniat malum.

1 *Athenæ*) Urbs erat Græciæ spectatissima, et magni nominis, utpote quæ erat sedes potentissimæ reip. ac præstantissimarum quarumque artium parens. Hic pro Atheniensibus per metonymiam.

Florerent) Clarescerent. *Florere* est hic ele-

Sicchè della repubblica
Fatto è signor. Intanto
Sul vil servaggio il popolo
Sparge querele e pianto.
Non che crudel sia d'indole
Costui, ma perchè d'uopo
Non han di giogo insolito;
Onde lor disse Esopo:
Godea, sciolto dai vincoli
Di servitù, di legge,
Nelle paludi vivere
Delle Ranocchie il gregge,
Quando con grida altissime
Un rege addimandò;
Si pose Giove a ridere,
E un travicel mandò.
Ei cade, ed a quel subito
Insolito rumore,
All'improvviso scuotersi
Dello stagnante umore,
Nell'imo fondo attuffansi
Le Rane spaventate;
E poichè a lungo giacquero
In quel pantan celate,
Tacitamente arrischiasi
Il capo a metter fuora
Una di lor, che il principe
Fiso guatando esplora:

gans verbum ad indicandum status publici vigorem, probitatem, pulchritudinem, quæ salva esse non possunt fractis legibus. Sensus itaque est, cum Athenarum resp. esset libera.

Æquis) A Solone sapiente latis, quibus cives erant æquales, et æquali jure continebantur, ut in democratia solet fieri.

Legibus) Hoc reip. magis convenit, quam imperio regio. Nam apud reges arbitria principum pro legibus sunt. ut est in Justino 1, 2.

2 *Procax*) Petax. Talis enim libertas non contenta suo ac præsenti, semper plura expetit, et aliena, nec unquam satiatur.

Civitatem) Cives.

Miscuit) *Miscere* recte usurpatur de mixtura partium inconvenienti per turbas et seditiones. Valet ergo, remp. conturbavit. Nepos Pausan. 1, *Plurima miscere cœpit*, i. e. seditiose moliri. Livius, l 35. *Ætoli agitandum aliquid miscendumque rati.*

3 *Frenùmque solvit*) Metaphorica locutio, Contrarium est impediri freno, hoc est, coerceri.

Licentia) Intelligit immodicum libertatis usum ad impunitatem eorum etiam, quæ iniqua sunt et inhonesta.

4 *Conspiratis*) Passive sumitur, et intelligitur de iis, qui in unum collecti et conflati sunt. Vid. Voss. De Arte Grammat., lib. 4, cap. 13. Nam *conspirare* proprie est in spiram colligere. Metaphora ducta a serpentibus, qui in spiram et circulum se concludunt. Atque ita et pro consentire sumitur.

5 *Arcem*) Non tantum ἀκρόπολιν, sed remp. invadebat. *Arx* igitur hoc loco significat domi-

Poi chiama le altre, ed animo
Ripreso, inverso quello
Correndo a gara, assidonsi
Sul rege travicello,
Che di sozzure imbrattano
In ogni guisa, e vano,
Qual era, discopertolo,
Impotente sovrano,
Legati a Giove inviano
Perchè altro re ne mandi,
Che alla licenza oppongasi,
E con vigor comandi.
Ed ei colà discendere
Fatto allora un serpente,
Che a divorarle accingesi
Con aspro ingordo dente,
Invan fuggir vorrebbero,
Chieder non ponno aita,
Chè del timor fra i palpiti
Non ha la voce uscita.
Mercurio adunque pregano
Di nascosto, onde corra
A Giove, supplicandolo
Che le afflitte soccorra;
Ma di conforto in cambio
Il Nume a lor diè tale
Risposta: Il ben non piacquevi
Goder? Soffrite il male.

nationem, per metonymiam. Scilicet quod qui remp. tyrannus invadebat, ante omnia arcem occuparet; hinc factum est ut arcem occupare pro remp. invadere dixerint.

Tyrannus) In bonam partem quandoque vox ita sumitur pro rege, qui figit leges, et populis juste præest. Plerumque ad illos principes refertur, qui libidine dominandi duro imperio sibi subditos tenent; ut hoc loco Phædri.

Pisistratus) Hippocratis fuit filius, qui ex cive privato Athenis summam potestatem invaserat. Vide Just. 2, 8, 6.

6 *Tristem*) Gravem. Sic. Fab. 3, vers. 11.

A quo repulsæ tristem sustinuit notam.

Attici) Athenienses.

Cœpissent queri) Questi essent. Sic infra hac fab. *Corripere cœpit singulas.* Et fab. 3, v. 10.

Redire mœrens cœpit ad proprium genus.

10 *Ranæ*) Refert ex Æsopo hanc fabulam Servius ad Virg. 1, Georg.; vers. 378.

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam. Sic et post Servium Taubmannus. Quos vide.

Liberis) In liberis. Ellipsis. Liberæ paludes appellantur hic, allusione quapiam ad liberas civitates, eæ, in quas nemo habet imperium, et ubi quisque pari cum ceteris jure vivit.

12 *Pater*) Quem modo *Jovem* dixit, summum apud eas gentes Deum.

13 *Parvum tigillum*) Ut rem minimam minorem faceret, addidit parvum. Ita Terent. in Andr. *minutos* dixit *pisciculos*, et Cæsar *parvam naviculam.* Gellius quoque *aviculam parvulam.*

Missum) Subito conjectum in stagna seu aquas paludis.

Voi pur (qui Esopo agli Attici
Soggiunge) il vostro affanno
Calmate nel pericolo
D' un più funesto danno.

Vadi) Tigillum subito delapsum commovit aquas, et in iis edidit sonum, atque ita ranas terruit motu vadi.

14 *Motu sonoque*) Motu sonoro.

15 *Mersum*) Demersum.

Limo) Vadi scil.

17 *Explorato*) Cum cura inspecto et examinato.

Rege) Ligneo scil.

18 *Posito*). Deposito.

20 *Omni*) Omnis generis, verborum scil. et rerum.

Contumelia) Cum contumeliose in id conspuissent et concacassent.

21 *Misere*) Ablegarunt aliquas, quæ hanc petitionem earum deferrent ad Jovem.

22 *Dissolutos*) Laxos. Sic *mores soluti* ap. Just. 3, 3, 10.

Vi) Pro potestate atque imperio. Hunc verum esse hujus versus locum vidit primus Rigaltius, quem secutus est Barthius: quorum sententiam in textu constituendo non veriti sumus amplecti

23 *Inutilis*) Invalidus, impotens, qui usui ipsis esse non posset.

24 *Tum misit*) Sic fere Camerarius, quem vide Fab. 201.

Aspero) Serrato.

25 *Corripere*) Fab. 1.

Atque ita correptum lacerat injusta nece.
Ibi de lupo, hic proprie de serpente. Proper., lib. 3.

Ille sibi admotas a virgine corripit escas.
Singulas corripere, id est omnes devorare.

26 *Inertes*) Invalidæ, imbelles.

Vocem) Ter. Eun. 5, 6, 7. *Lingua hæret metu.* Noster, infra, fab. 23 *linguam præcludere.* Virg. 3. Æn, vers 48.

Vox faucibus hæsit.

FABULA III.

Graculus superbus et Pavo.

Ne gloriari libeat alienis bonis,
Suoque potius habitu vitam degere,
Æsopus nobis hoc exemplum prodidit.
Tumens inani Graculus superbia,
Pennas, Pavoni quæ deciderant, sustulit, 5
Seque exornavit: deinde contemnens suos,
Formoso se Pavonum immiscuit gregi.
Illi impudenti pennas eripiunt avi,
Fugantque rostris. Male mulcatus Graculus
Redire mœrens cœpit ad proprium genus; 10
A quo repulsæ tristem sustinuit notam.
Tum quidam ex illis, quos prius despexerat:

27 *Furtim*) Occulte, ne intelligere hydrus possit, ac veluti rebelles ac cupidos rerum novarum supplicio afficere.

Mercurio) Jovis et Majæ filio, deorum legato. Recte ergo ranæ Mercurio dant mandata ad Jovem.

28 *Deus*) Jupiter pater deorum:

29 *Bonum)* Intelligi potest neutraliter, vel in masculino, scil. regem.

30 *Ait*) Æsopus videlicet ad Athenienses.

FAVOLA III.

La Cornacchia superba ed il Pavone.

Una Cornacchia, tumida
Di vana ambizïone,
S' ornò di penne ch' erano
Cadute ad un Pavone;
Quindi la sua famiglia
Avuta a vile, in quella
De' bei pavoni a mescersi
Sen va la sfacciatella;
Ma quei co' rostri corronle
Addosso, e a lei strappando
Le piume, la discacciano
Dal gregge loro in bando.

Contentus nostris si fuisses sedibus,
Et quod natura dederat voluisses pati,
Nec illam expertus esses contumeliam, 15
Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

1 *Libeat*) Absolute, pro ne quis sit, cui lubitum sit, qui velit hoc facere.

2 *Habitu*) Habitus designat hic statum, seu vivendi ordinem et modum.

3 *Æsopus nobis*) Nescio quomodo magis placet, *Nobis Æsopus* etc. Videant, qui habent aures poeticas.

4 *Tumens*) Hinc natum proverbium, *alienis plumis se exornare.* Horat. Epistol., lib. 1, Ep. 3.

Ne, si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus.

9 *Male mulcatus*) Contumeliose exceptus. Terent Eun. 4, 7, 4. *Male mulcabo ipsam.*

10 *Redire*) Reversus est, rediit.

Ad proprium genus) Ad suum ordinem, ad sui generis aves.

11 *Repulsæ*) Ita legit Jac. Tollius, cui non possumus non assentiri, præcipue cum non refragentur ductus literarum: *Repulsæ* enim facile abire potuit in *repulsus*: quod si retineatur, nihil opus est addi *tristem notam*. Significantius multo *nota repulsæ*: quod et confirmatur versu ultimo, ubi eadem vox:

Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.

Tristem) Gravem. Sic Fab. 2

Sustinuit) Sustulit, pati coactus fuit. Gra-

Così malconcia il misero
Suo destino ella piagne,
E a ricercare inviasi
Le antiche sue compagne,
Ma n' è con onta acerrima
Rispinta, e una sorella,
Che un dì sprezzata videsi,
A lei così favella:
Pago serbando l' animo
Della natía tua sede,
Lieta di ciò mostrandoti
Che a noi natura diede;
Nè avrebbe quello sfregio
L' onor tuo sostenuto,
Nè questo, ahi miserabile!
Ti opprimeria rifiuto.
Stato mentire, ed abito,
E dell' altrui far mostra,
Qual rischio sia, l' esempio
Della Cornacchia il mostra.

culi reliqui cum variis et acerbis contumeliis prosciderunt.

Notam) Ignomiam. Locutio est deducta a notis censorum, quia censores olim lustrabant omnium civium vitas. Si jam alicujus vitam parum honestam inveniebant, ad nomen ejus notam faciebant. Hinc quia nota hæc signum erat infamiæ, nota pro ipsa infamia posita est. Inde

est, notam alicui inurere, pro infamare.

14 *Pati)* Contentus esse eo quod natura dederat.

FABULA IV.

Canis per fluvium carnem ferens.

Amittit merito proprium, qui alienum adpetit.
Canis, per flumen carnem dum ferret natans,
Lympharum in speculo vidit simulacrum suum:
Aliamque prædam ab alio ferri putans,
Eripere voluit: verum decepta aviditas, 5
Et, quem tenebat ore, demisit cibum,
Nec quem petebat adeo potuit adtingere.

1 *Proprium*) Bonum, vel simile quid.

2 *Canis*) Tale exemplum videri potest in Perdicca, duas simul uxores quærente: unde neutram obtinuit. Adi Justinum, l 13, c. 6, et vide quid idem referat de Demetrio Syriæ rege. Huc quoque pertinet fabula de Camelo, qui cornua affectans, etiam aures perdidit. Sed et Cures (ut ad historias revertamur), Pacinacorum princeps, Moscorum ducem Stoslaum insidiis ex-

• 16 *Calamitas*) Tu jam calamitosus, seu calamitatem passus. Sic Fab. 5. *Improbitas* sumitur pro improbo.

FAVOLA IV.

Il Cane che porta la carne pel fiume.

Nuotando un Can le limpide
D' un rivo acque fendea,
In cui la propria immagine
Riflettere vedea.
E un altro can sembrandogli
Che carne in bocca avesse,
Siccome lui, di torgliela
In animo si messe;
Ma, oh delusa ingordigia!
Quella che in bocca avía
Lasciò, nè potè attingere
Quella che tanto ambía.
In questa breve favola
Gran verità si cela:
Merta il suo ben di perdere
Chi al ben degli altri anela.

ceptum interfecit, et ex cranio ejus poculum fieri curavit, cui hæc verba inscripta fuere: QUÆRENDO ALIENA, PROPRIA AMISIT. Vid. et Camerar. fab. 171, et Faernum Edition. Amstel, p. 105.

3 *Lympharum*) Aquarum imagines repræsentantium.

Simulacrum) Umbram, effigiem.

4 *Aliamque*) Si versus sic constituatur, *m* in *prædam* non eliditur. Nec video cur sit sollicitandus, cum vetustissimi poetæ ita fecerint. Ennius x. Ann.

Insignita fere tum millia militum octo.

Et sic alii.

5 *Eripere*) Scilicet illi alii. Ellipsis notanda, quia casus alius subaudiendus, quam qui præcedit. Ita supra:

Illi impudenti pennas eripiunt avi,

FABULA V.

Vacca et Capella, Ovis et Leo.

Nunquam est fidelis cum potente societas:
Testatur hæc fabella propositum meum.
Vacca et Capella, et patiens Ovis injuriæ,
Socii fuere cum Leone in saltibus.
Hi quum cepissent cervum vasti corporis, 5
Sic est locutus, partibus factis, Leo:
Ego primam tollo, nominor quia Leo;
Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi:

Fugantque rostris.
scil. avem, non avi, quod præcessit.

Decepta) Canis aviditate deceptus. Metonymia.

6 *Ore demisit*) Idem est, ac misit de ore. Sivit cadere escam, quam portabat.

7 *Nec quem*) Multi, etiam elegantis ingenii homines, non vident dimensionem hujus versus. Mihi res plana videtur, si tertia sede sit anapæstus. Nempe in voce *adeo* Synecphonesis est vel Synizesis: qualis in Virgiliano versu:

Seu lento fuerint alvearia vimine texta.

ubi *alvearia* quatuor est syllabarum. Ita apud eundem *eodem* vox est dissyllaba.

Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
Serpentum spiris.

Adeo ut non audiamus hic Barthium putantem *potuit* esse dissyllabum.

FAVOLA V.

La Vacca, la Capra, la Pecora e il Leone.

L'umíl, paziente Pecora,
La Capra ed il Leone,
E la Vacca formarono
Tra lor ne' boschi unione.
Un gran Cervo pigliarono,
E in quattro parti fatto,
Così la voce a sciogliere
S' udì il Leone a un tratto:

2

Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia:
Malo adfligetur, si quis quartam tetigerit. 10
Sic totam prædam sola improbitas abstulit.

1 *Nunquam*) Vid. Faerni, fab. p. 4, et quæ congessit Axenius. Et si exempla cupis, quæ ex usu sint, adi Mich. Piccaltum, Decad. 13, cap 9.

2 *Propositum*) Propositionem: ut enunciatio et enunciatum idem valent.

3 *Patiens*) *Patiens injuriæ* et *patiens injuriam* sic distinguunt Grammatici, ut *patiens injuriam* sit, qui jam patitur; *patiens injuriæ*, qui pati adsuevit. Vide Voss. de Arte Gramm., lib. 7, cap. 9.

4 *Saltibus*) Locis venationi aptis, in quibus pascuntur feræ.

5 *Vasti corporis*) Cervum ingentis magnitudinis.

6 *Partibus factis*) Portionibus divisis.

7 *Nominor quia leo*) Temere producitur ultima in *quia*, quæ natura brevis est, quam Phædri licentiam mirari subit. Corripit certe mox bis.

Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi:
Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia,

Sic et hujus libri fab. II.

Non quia crudelis ille, sed quoniam grave.

Iterum, fab. XXII.

Nunc quia laboras ut fruaris reliquiis.

Lib. 2, fab. VIII

Et quia corruptos viderat nuper boves.

Lib. 3. fab. x.

Hippolytus obiit, quia novercæ creditum est;
Cassandræ quia non creditum est, ruit Ilium.

Perchè Leon mi nomino
  Per me la prima io prendo:
  Forte qual son, che diatemi
  Pur la seconda intendo.
Mia proprietà legittima
  La terza è parimente,
  Poichè non v' ha chi dubiti
  Ch' io sono il più valente;
Guai! se alla quarta accostasi
  Alcun di voi. Così
  L' ingorda cupidigia
  D' un sol tutto rapì.
Se coi potenti il debole
  Si unisce in società,
  Pensi che mai non serbasi
  Da quelli fedeltà.

Illustrissimus Gudius ut versui tam fœde contra auctoris morem laxato opem ferat, multa molitur, quæ videri merentur.

9 *Plus valeo*) Valentior sum ceteris feris.

Me sequetur) Mea erit. Res sequi nos dicitur ad nos pertinens, quæ nullo labore aut molestia nostra sese voluntati nostræ sit accomodatura. Ita exponit Barthius hanc loquendi formulam, et credit translatam esse a materia qualibet facili tractatu, non lenta aut morosa, quomodo Cœcilius dixerit de cera, eam *facilem sequi digitos*, et Lucanus *sequi solem*. Sed et in malam partem sumit Seneca in Hippolyto:

Castos sequitur
Mala paupertas.

10 *Malo*) Damno, pœna Male mulcabitur. Sic enim supra locutus est Fab. 3.

11 *Prædam*) Proprie de eo, quod venatione capitur.

FABULA VI.

Ranæ adversus Solem.

Vicini furis celebres vidit nuptias
Æsopus, et continuo narrare incipit:
Uxorem quondam Sol cum vellet ducere,
Clamorem Ranæ sustulere ad sidera.
Convicio permotus quærit Jupiter 5
Causam querelæ: quædam tum stagni incola
Nunc, inquit, omnes unus exurit lacus,
Cogitque miseras arida sede emori:
Quidnam futurum est, si crearit liberos?

1 *Vicini*) Illud *vicini* dicitur respectu ad Æsopum, cujus erat vicinus, et ob furta infamis.

Celebres) Ad quas multi convivæ et vocati erant et convenerant. Nam *celebres* significat *celebratas*, i. e. frequentatas, Et *celebrare* est frequenter adire. Sic *celebris via*, quæ frequenter a multis teritur et frequentatur, et *celebris locus*, pro quo et *celebritas*.

2 *Continuo*) Statim: Simulac vidisset multitudinem hominum illuc euntium.

Improbitas) Sic præcedenti fabula est *aviditas*. Metonymia. Improbitas porro est nimietas, ut sic dicam, et insatiabilitas cupiditatis. Confer. Fab. Faerni, p. 5. et Camerarii Fab. 190.

FAVOLA VI.

Querela delle Rane contro al Sole.

Un vicin ladro laute,
Pompose nozze fe':
Ciò visto, Esopo subito
A così dir si die':
Sposare il Sol volendosi,
Alzâr grida a le stelle
Le Rane, e Giove scossone
Cagion ne chiese a quelle.
Se tutti quanti asciugane
Gli stagni ora ch' è solo,
Ed a morir costringene
Sovra l' adusto suolo,
Una di lor risposegli,
Che fia di noi se il Sole
Vedremo un giorno, ahi misere!
Che giunga ad aver prole?

Narrare) Apologum comminisci. Sic *Narratio* etiam sumitur pro Fabula. Vid. lib. hujus fab. 12, et lib. 5, fab. 2.

5 *Convicio*) Vociferatione, vel clamore, quod præcessit. *Convicium*, quod secundam producit, dicitur a conjunctione vocum.

Jupiter) Pater Deorum, de quo variis locis fit mentio.

6 *Querelæ*) Ante dixit *clamorem* et *convicium*.

Stagni incola) Rana, ab incolendo stagno.

7 *Unus*) Solus, etsi plures non extent. Refertur ad solem.

FABULA VII.

Vulpes ad personam tragicam.

Personam tragicam forte Vulpes viderat.
O quanta species, inquit, cerebrum non habet!
Hoc illis dictum est, quibus honorem, et gloriam
Fortuna tribuit, sensum communem abstulit.

1 *Personam*) Larvam, qua actores in scena vultum et caput obtegebant, ut sic melius personam quamlibet sustinerent.

Exurit) Exsiccat per calorem suum.

8 *Arida*) Absunto per calorem omni humore paludis.

Sede) Sedem vocat paludem, quasi locum commorationis, ubi degunt.

Emori) Sic ut nulla reliqua maneat.

9 *Crearis*) Procrearit. Optima locutio. Sic Ovid. de Peleo, lib. 8, Metam.

Magnique creator Achillei.

Flor., l. 1, c. 6. *Quamvis matre serva creatum.*

Huc mire facit quod ex Stobæo ad hanc Fab. refert Freinshemius de Lydo quodam. Sed ipsum adi. Vide et Camerarii Fabulam 161.

FAVOLA VII.

LA VOLPE AD UNA MASCHERA.

La Volpe ad una Maschera
Dicea: Viso sì bello
Peccato che non abbia
Un poco di cervello.
Ciò è detto a chi si gloria
D' onori e di fortune,
Ma che vantar non puotesi
D' aver senso comune.

Forte) Casu quodam.

3 *Dictum est*) Hoc illis applicari debet.

Honorem) Dignitatem.

4 *Tribuit*) Sic et *tribuere præmium* apud Nepot. Miltiade c. 6. *Cujus victoriæ non alienum videtur quale præmium Miltiadi sit tributum docere.*

Sensum) Judicium, intellectum, qualem

FABULA VIII.

Lupus et Gruius.

Qui pretium meriti ad improbis desiderat,
Bis peccat: primum quoniam indignos adjuvat:
Impune deinde abire quia jam non potest.
Os devoratum fauce cum hæreret Lupi,
Magno dolore victus cœpit singulos 5
Inlicere pretio, ut illud extraherent malum.
Tandem persuasa est jurejurando Gruis,
Gulæque credens colli longitudinem,
Periculosam fecit medicinam Lupo.
Pro quo quum pactum flagitaret præmium:
Ingrata es, inquit, ore quæ nostro caput
Incolume abstuleris, et mercedem postules.

1 *Meriti*) Absolute meritum pro bene merito id est, beneficio,

2 *Peccat*) Male facit, imprudenter facit.

3 *Impune*) Sine detrimento, noxa, damno.

communiter de rebus homines habere solent, quo qui destituti sunt, stupidi vocantur. Confer quod habet Camerarius, Fab. XI, et Faernus, p. 131. præterea legi meretur, quod Ulysses ait apud Homer. Odyss., l. VIII, vers. 176. Et cetera, quæ ibi præcedunt.

FAVOLA VIII.

IL LUPO E LA GRU.

La preda divorandosi
Il Lupo avidamente,
Un osso in gola restagli
Fitto, e gran duol ne sente.
Onde di largo premio
Fa offerta a chi 'l consola,
Col trargli in tanto spasimo
Quell' osso dalla gola.
E a quell' invito aggiuntasi
La fe' del giuramento,
Alfin la Grue non dubita
Di esporsi al gran cimento.
Fidargli in bocca l' agile
Suo lungo collo ardisce:
L' osso dall' egre fauci
Rimove e lo guarisce.

4 *Fauce*) *Fauce* est pro *fauci.*
5 *Victus*, Motus actus.
Singulos) Omnes.
6 *Pretio*) Præmio. Ter. Andr. *Ego pretium ob stultitiam fero.* Ideo mox noster, *cum flagitaret, præmium.*
Malum) Os devoratum, quod eleganter sic appellat, propter incommoda ex eo et dolores.
7 *Persuasa*) Adducta est, fidem juranti habuit.
8 *Credens*) Committens et immittens.
Longitudinem) Sic sæpe loquitur Phædrus. *Colli longitudinem* pro longum collum. Hellenismus est, ut apud Euripid. Πριαμοιο δέμας, pro Priamo; Θησεως καρα, pro Theseo. Cujus apud poesas latinos exempla sunt non pauca. Sic infra: *Corvi stupor* pro corvo stupido, et similia alibi habemus.
9 *Periculosam*) Maxime grui, cui erat periculum ne devoraretur a lupo. Quod et ex sequentibus apparet. Addit enim lupus, *Ingrata es, ore quæ nostro caput incolume abstuleris.*
10 *Pactum*) Hoc lib., fab. 14, dixit *positum præmium*, et lib. 5, Fab. 5, vers. 5 *propositum præmium.*
11 *Inquit*) Lupus videlicet, qui nunc grui respondet.
Ore) Pro *ex* vel *ab ore*, cui sc. immiseras. Præpositionem omittit ob verbum subsequens *abstuleris*, cui vis ejus inest.
Nostro) Meo. Synecdoche.

Poi la mercè, promessale
In premio, a lui richiede,
Ed ei fiero rispondele:
Qual premio, e qual mercede?
Ingrata! E poco sembrati
Apprezzabil favore
Se uscì 'l tuo capo libero
Della mia bocca fuore?
La ricompensa attendere
Dai tristi è doppio inganno:
A' rei soccorso apprestasi,
Nè se ne schiva il danno.

12 *Incolume abstuleris)* Hoc est, quod Apulejus dixit in Apologia: *Sine noxa periculo.* Ad quæ verba Pricæus dicit hunc et præcedentem Phedri versum expressos esse ex historia Crocodili apud Philen, cujus verba ex versione Gregorii Bersmanni fere sic sonant:

Indemne præmii loco caput refert,
A bellua nil regulus passus mali.

Postules) Sensus est: Tu pro hoc meo beneficio non ingrata solum es, non laudando videlicet raram hanc et singularem meam clementiam; sed insuper et mercedem postulas, quasi non satis sit mercedis, quod vitam tibi concesserim. Vid. Camerar. f. 143. et Faernum p. 111.

FABULA IX.

Passer et Lepus.

Sibi non cavere, et aliis consilium dare,
Stultùm esse, paucis ostendamus versibus.
Oppressum ab Aquila fletus edentem graves
Leporem objurgabat Passer: Ubi pernicitas
Nota, inquit, illa est? Quid ita cessarunt pedes? 5
Dum loquitur, ipsum Accipiter nec opinum rapit,
Questuque vano clamitantem interficit.
Lepus semianimus mortis in solatio:
Qui modo securus nostra inridebas mala,
Simili querela fata deploras tua. 10

1 *Cavere)* Providere. Imitatur Terent. Heaut. 6, 1, 49.
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier?
Cavere autem proprium verbum de eo, qui consilio instruit, sicut Jurisconsulti clientes suos. Cic., lib. 3, Ep. 1. *L. Valerium Jurisconsultum valde tibi commendo; sed ita etiam, si non est jureconsultus. Melius enim ei cavere volo, quam ipse aliis solet.* Ovid., De Arte Amandi:
Illo sæpe loco capitur consultus amore,
Quique aliis cavit, non cavet ipse sibi.

FAVOLA IX.

Il Passero e la Lepre.

Fra le unghie un dì dell' Aquila
 Altamente gemea
 Una Lepre, ed un Passero
 Così la deridea:
E dove mai la solita
 Destrezza rinomata,
 Dove dei piè la facile
 Velocità n' è andata?
Parlava ancór, quand' eccolo
 Da uno Sparvier repente
 Ghermito, e tratto ahi misero!
 A morte invan piangente.
Mentr' egli muor, l' esanima
 Lepretta i suoi tormenti
 Sembra scemar, volgendosi
 A lui con questi accenti:
Testè sicuro e libero
 Ridevi del mio male,
 E ora un destin dei piagnere
 Al mio destino eguale.
Altrui dar norma e regola
 Mirar l' altrui periglio,
 Nè mai por mente al proprio
 È stolido consiglio.

3 *Fletus)* Pro *et fletus edentem.* Asyndeton.
Edentem) Sic *edere vocem* est Fab. 12.

4 *Ubi)* Elegantissimus est usus particulæ *ubi* in exprobrationibus, et irrisionibus.

5 *Quid ita)* Locutio elliptica, pro *ob quid ita*, hoc est, ob quam causam. Terent. *Lætus est nescio quid*, ubi *propter* deest.

Cessarunt) Pigri et tardi facti sunt, non fecerunt officium.

6 *Nec opinum) Nec opinantem. Nec*, ut sæpe, hoc loco *non* est.

FABULA X.

LUPUS ET VULPES, JUDICE SIMIO.

QUICUNQUE turpi fraude semel innotuit,
Etiamsi verum dicit, amittit fidem.
Hoc adtestatur brevis Æsopi fabula.
Lupus arguebat Vulpem furti crimine;
Negabat illa se esse culpæ proximam: 5
Tunc judex inter illos sedit Simius.
Uterque causam quum perorassent suam,
Dixisse fertur Simius sententiam:
Tu non videris perdidisse quod petis;
Te credo surripisse quod pulcre negas. 10

1 *Turpi fraude)* Ablativus est, *Pro*, propter turpem fraudem. Quicunque semel impostura deprehensus et convictus est.

8 *Semianimus)* Pro *Semianimis*. Sic *anguis semianimus* apud Ennium.

In solatio) Quidam volunt *in solatium*, quasi *ad solatium*. Sed commoda est vulgata lectio. Est enim sensus: Viso, quod in solatio, vel pro solatio esset: accepto hoc levamento doloris, quod videbat insultantem modo sibi, eadem clade perire, dixit: *Qui modo securus nostra*, etc.

9 *Nostra)* Nostrum infortunium.

10 *Fata)* Mortem.

FAVOLA X.

IL LUPO, LA VOLPE E LA SCIMMIA LORO GIUDICE.

Al tribunal trovandosi
  La Volpe un dì citata
  Laddove il Lupo aveala
  D'un tal furto accusata,
Dell'imputato crimine
  Negò d'esser cagione,
  Quando fra lor la Scimmia
  Venne a tener ragione;
E poichè ognun la propria
  Difesa perorò,
  Questa sentenza il giudice
  Dicon che pronunziò:

5 *Proximam)* Propinquam, id est, ream. Cicero sic et *affinem culpæ* posuit.

6 *Sedit)* Locutio est petita a rebus forensibus. Patroni dicebantur stare pro eo, cujus causam tuebantur; unde est apud Ovidium:

Pro Troja stabat Apollo:

quia stantes causam dicere solebant. Judices vero sententiam ferebant sedentes. Unde *sedere in aliquem*, est alicujus esse judicem. Ovidius in simili negotio, Metam., lib 13. *Consedere duces.*

7 *Perorassent)* Oratione deduxissent ad finem, ac quantum necesse videbatur proposuissent.

9 *Videris) Videri* vel *non videri* erat formula antiqua in sententiis judicum.

FABULA XI.

Asinus et Leo venantes.

Virtutis expers verbis jactans gloriam
Ignotos fallit, notis est derisui.
Venari, Asello comite, quum vellet Leo,
Contexit illum frutice, et admonuit simul,
Ut insueta voce terreret feras, 5
Fugientes ipse exciperet. Hic auritulus
Clamorem subitum totis tollit viribus,
Novoque turbat bestias miraculo:
Quæ, dum paventes, exitus notos petunt,
Leonis adfliguntur horrendo impetu: 10

Cosa tu sembri chiedere
Non mai da te perduta:
Rapisti (io non ne dubito)
Quel che tu neghi astuta.
Chi già a mentir fu dedito,
E altrui credenza chiede,
Quand' anco il ver ne predichi,
Non trova chi lo crede.

10 *Pulcre)* Speciose, callide, scite, Vid. Camerar. Fab. 212.

FAVOLA XI.

L'Asino e il Leone a caccia.

Un dì il Leon recatosi
Per suo diporto a caccia,
In compagnia dell' Asino
Sen gía di belve in traccia,
Il qual tutto di foglie
Coperse, ed il parere
Gli die', con grido insolito
D' intimorir le fiere,
Ch' ei nel fuggire avrebbele
Pigliate. A quell' avviso
L' orecchiutello sforzasi
Con tal raglio improvviso,

Qui postquam cœde fessus est, Asinum evocat,
Jubetque vocem premere. Tunc ille insolens:
Qualis videtur opera tibi vocis meœ?
Insignis, inquit, sic ut nisi nossem tuum
Animum, genusque, simili fugissem metu. 15

1 *Virtutis)* Virium, roboris, fortitudinis. Synecdoche.

Verbis jactans) Jactans gloriosa verba.

2 *Ignotos)* Hic active accipitur de iis, qui non noscunt.

4 *Contexit)* Occuluit, ne posset conspici. Virgilius:

Caput glauco contexit amictu.

5 *Insueta)* Quadrisyllaba ut hæc vox sit, metrum exigit. Sic et fab. 2.

Omne insuetis onus et cœpissent queri.

6 *Exciperet)* Verbum proprium venatorum. Virg., Ecl. 3.

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?

Auritulus) Asinus, ab auribus longiusculis. Sic *laniger* pro ove a lana, fab. 1. Ubi vide notas. Vulgo legunt, *Hic auriculas.*

Clamore subito tollit totis viribus.

Quam lectionem retinuisse miror Petrum Danetum, qui hunc auctorem edidit in usum Serenissimi Delphini, cum potuerit scire ex Tranquillo Fabro, quem, in concinnandis suis notis,

Che, per esso, e l' estraneo
Incognito sembiante,
Stuolo di belve levasi
Per lo timore ansante,
Che ad involarsi corrono
Per le più note strade,
Dove il Leon con impeto
Terribile le invade;
E tante a terra stendene,
Che, sazio e stanco alfine,
L' Asin discopre, e intimagli
Che al suo ragliar dia fine.
Il qual superbo chiedegli:
E ben, quale a te pare
Della mia voce l' opera?
E quegli: Singolare,
Talchè, senza conoscere
Tua schiatta e tua bravura,
Fuggito affè! sariami
Io stesso per paura.
Quando un codardo vantasi,
E stolto insuperbisce,
L' uomo ignorante ammiralo;
Ma il saggio lo schernisce

semper ante oculos habuit, turpiter sic versum constitui. Nisi forte inter eos sit, qui putant Phædrum nullis rei metricæ legibus teneri. Certe

qui de hoc carminis genere senserit, patet ex eo, quod scribit ad prologum, lib. 1, hos versus, quibus Phædrus est usus, maxime esse usitatos. Eodem modo corrumpit ultimum hujus fabulæ versum. Et tamen narrat Fabrum carminis ratione adductum aliter scribere.

9 *Exitus)* Vias elabendi. Sic et Cicero usurpavit. C. Nepos vita Hannibalis, *Cum omnes exitus occupatos offendisset.*

Notos) Frequentatos. Huc et illud Juvenalis, Sat. 1, spectat:
Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus Martis.
Domus enim sua alicui est nota, quia ab eo

FABULA XII.

CERVUS AD FONTEM.

Laudatis utiliora quæ contempseris
Sœpe inveniri, hœc exerit narratio.
Ad fontem Cervus quum bibisset, restitit,
Et in liquore vidit effigiem suam.
Ibi dum ramosa mirans laudat cornua, 5
Crurumque nimiam tenuitatem vituperat,
Venantum subito vocibus conterritus,
Per campum fugere cœpit, et cursu levi
Canes elusit. Silva tum excepit ferum,

frequentatur. Sic. Virg., Ecl. 1. *Inter flumina nota.* Et noster lib. 2, fab. 5. *Inde notis flexibus.* Virg. iterum, l. 7, Æn., v. 500.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

10 *Adfliguntur)* Allidunter terræ.

11 *Evocat)* Ex fruticibus, sub quibus tectus et reconditus erat.

12 *Premere)* Comprimere, idest, tacere, quomodo apud Virgil.

Sic memorat, vocemque premit.

Insolens) Inflatus, tumidus, superbus.

13 *Opera)* Labor et auxilium, quomodo Nepos de Alcibiade, in ejus vita, cap. 4. *Ejusdem opera Joniam a societate averterunt Atheniensium.*

FAVOLA XIII.

IL CERVO AL FONTE.

POICHÈ nell' onda gelida
  Stemprò l' ardore estivo,
  Un Cervo sopra il margine
  Si trattenea del rivo;
E nella propria immagine
  Ad ammirare intento
  Delle ramose valide
  Sue corna l' ornamento,

In qua retentis impeditus cornibus,
Lacerari cœpit morsibus sævis canum.
Tunc moriens, vocem hanc edidisse dicitur:
O me infelicem, qui nunc demum intelligo,
Ut illa mihi profuerint, quæ despexeram,
Et quæ laudaram, quantum luctus habuerint! 15

1 *Laudatis)* Locus obscurior propter ellipsin. Ordo sic se habet: *Narratio hæc exerit, ea, quæ contempseris, inveniri sæpe utiliora laudatis*, hoc est, quam ea, quæ laudantur.

2 *Exerit)* Prodit, aperit, notum facit.

Narratio) Fabula, argumentum, exemplum. Sic et lib. 5, fab. 2.

3 *Ad fontem) Ad* loci designat propinquitatem.

Restitit) Stetit. Sic et lib. 3, fab. 7 et 14.

4 *Et in liquore)* Idem fere est Fab. 4 de Cane. *Liquor* etiam pro aqua, fab. 1.

Effigiem) Simulacrum suum, eadem fab. 4.

5 *Ramosa)* Cornua ramis similia.

7 *Venantum)* Hoc est venatorum.

Vocibus) Consueto clamore, quo hortantur canes.

8 *Fugere cœpit)* Fugit. Sic mox, *Lacerari cœpit.* Locutio Phædro familiaris. Quod in harum fabularum ultima digito monstrabimus.

Cursu levi) Facili, celeri.

9 *Elusit)* Elegantissime de illis flexibus, circuitibusque implicitis, et in se redeuntibus, quales faciunt in fuga, et sic insequentes canes fallunt. Valet, effugit, evasit.

Silva) In silvam se contulit cervus.

Quelle di somma laude
 Ricolma, e le sottili
 Sue gambe abiette reputa,
 Per lo contrario, e vili.
Tal fea pensier, quand' eccolo
 Riscosso dal rumore
 Di voci che gli annunziano
 Vicino il cacciatore.
Leggiero e velocissimo,
 Allor gli aperti piani
 Scorrendo, all' ire involasi
 Degli anelanti cani;
Ma quando poi cessarono
 I campi, e ad una selva
 Ricorse per nascondersi
 L' affaticata belva,
Le fer le corna ostacolo,
 Sì che arrestando il corso,
 A lacerar la presero
 I can con fiero morso.
Or ben (così raccontasi
 Che favellò morendo)
 Quanto era buono ed utile
 Ciò che sprezzai, comprendo;
E ciò, che sì laudabile
 Credei, ben veggo or quanto,
 Misero me! doveami
 Danno arrecare, e pianto.

Ferum) Cervum. Sic et infra lib. 2, fab. 8, vers. 14 de Cervo etiam, *Tum gaudens ferus*, etc. Sic vocabant antiqui omnes animantes rationis expertes. Virg., de equo Trojano lib. 2, Æneid. *In latus, inque feri curvam compagibus alvum.* Martialis etiam de Formica:

Implicuit tenuem succina gutta feram.

Omitto alia, quæ in frequenti usu.

10 *Retentis)* Al. *retentus impeditis*. Non male. Cæsar, de bello civ., lib. 3, 77, *impeditissima*

FABULA XIII.

Vulpes et Corvus.

Qui se laudari gaudent verbis subdolis,
Seræ dant pœnas turpes pœnitentiæ.
Cum de fenestra Corvus raptum caseum
Comesse vellet, celsa residens arbore,
Hunc vidit Vulpes, dehinc sic occœpit loqui: 5
O qui tuarum, Corve, pennarum est nitor!
Quantum decoris corpore et vultu geris!
Si vocem haberes, nulla prior ales foret.
At ille stultus, dum vult vocem ostendere,
Emisit ore caseum, quem celeriter 10
Dolosa Vulpes avidis rapuit dentibus.
Tum demum ingemuit Corvi deceptus stupor:
Virtuti semper prævalet sapientia.

Spesso addivien che trovisi
Per noi giovevol cosa
Quella che più teneasi
Spregevole e dannosa.

dixit *itinera.* Alibi *impeditas ripas.* Nec aliter non uno loco Hirtius.

14 *Ut illa) Ut* est *quantum.* Itaque mox sequitur, *quantum luctus*, id est, quantum damni.

FAVOLA XIII.

La Volpe e il Corvo.

Un Corvo avea del cacio
Da una finestra preso;
E in alto ramo stavasi
Quello a mangiare inteso;
Dove una volpe avendolo
Veduto, a dir si fe':
Quelle tue piume nitide,
Corvo, son rare affè.
Qual leggiadria risplendere
Nel volto tuo si vede;
Qual nelle membra nobile
Vaga beltà risiede!

Alludit ad hanc fabulam Antonius Codrus, ser. 12, p. 125, quanquam tunc temporis Phædrus nondum extabat publice. Sed potuit hausisse ex Apuleji floridis: nam et istic legitur. Vid. et Camerar. Fab. 160, et Faern., p. 39.

1 *Subdolis)* Dolo formatis et compositis ad voluntatem audientis.

2 *Dant pœnas)* Pœnas dant, qui pœnis digna perpetrarunt. Dicimus enim pendere, dependere, solvere, persolvere, luere pœnas: et ista quidem patientis sunt. Agentis autem, exigere, poscere, repetere, capere, infligere, irrogare pœnas.

Turpes) Ob aliorum risus, quibus sunt expositi. Hoc sensu dicimus, *dare se turpiter*, idest, se risui aliorum exponere.

3 *Fenestra)* Potest accipi de quocunque foramine in muro aut pariete.

4 *Residens)* Sedens. Sic supra *Restitit* pro stetit.

5 *Occœpit)* Plautinum est. Phædrus aliis in locis *cœpit*; græcismo ipsi familiarissimo, ut jam ostendimus, et deinceps latius ostendemus.

6 *Qui)* Qualis, quam magnus, atque admirabilis.

Nitor) Splendorem intelligit, quamvis paulo minus sit nitor, quam splendor: cum hic quasi radios emittat, nitor minime.

7 *Geris)* Habes. Terent. *infirmum animum gerunt*, id est, habent.

8 *Prior)* Puta *te*, quod intelligendum. *Prior* autem est, melior, seu potior.

9 *Ostendere)* Significare, sibi non deesse vocem.

10 *Emisit)* Fab. 4 *Quem tenebat ore demisit cibum.*

12 *Tum demum)* Notat judicii tarditatem. Ter. Heaut. 2, 3.

Se voce avessi, credimi,
Su tutti avresti il vanto.
Ciò udito, quello stolido
Per far sentir suo canto,
La bocca aprendo, cadegli
Il cacio, a cui si avventa
L'astuta Volpe, e subito
Con ansietà lo addenta.
L'inganno allor, lo stupido
Piangendo, ed il suo male
Conobbe alfin. Per solito
L'arte al valor prevale.
Chi di mentite laudi
Gode far pompa, un giorno
Tardo rimorso inutile
Riportane a suo scorno.

***Vah**, nunc demum intelligo.*
Ingemuit) Cum gemitu dixit.
Stupor) Corvus stupidus. Sic *error Herculis*, idest, Hercules errans. Virg., Æn., lib. XI, 376.
Talibus exarsit dictis violentia Turni, i. e. Turnus violentus. Hom., l. VIII, Odyss. μένος Ἡφαίστοιο, *Robur Vulcani*, i. e. Vulcanus robustus. Vid. Fab. VIII.

FABULA XIV.

Ex Sutore Medicus.

Malus quum Sutor inopia deperditus
Medicinam ignoto facere cœpisset loco,
Et venditaret falso antidotum nomine,
Verbosis adquisivit sibi famam strophis.
Hic cum jaceret morbo confectus gravi,
Rex urbis, ejus experiendi gratia, 6
Scyphum poposcit: fusa dein simulans aqua
Miscere illius antidoto se toxicum,
Hoc bibere jussit ipsum, posito prœmio.
Timore mortis ille tum confessus est, 10
Non artis ulla medicæ se prudentia,
Verum stupore vulgi factum nobilem.
Rex advocata concione hæc edidit:
Quantæ putatis esse vos dementiæ,
Qui capita vestra non dubitatis credere 15
Cui calceandos nemo commisit pedes?
Hoc pertinere vere ad illos dixerim,
Quorum stultitia quæstus impudentiæ est.

1 *Malus)* Artis suæ imperitus.
Deperditus) Cujus facultates omnes sic erant exhaustæ, ut jam sutor esse diutius non posset.
2 *Ignoto)* Peregrino, ubi nemo eum noverat.
Facere) Artem medicam exercere.

FAVOLA XIV.

Il Ciabattino fatto Medico.

Un Ciabattin mal pratico,
E miserabil prese
A far l'arte del Medico
In peregrin paese;
E il nome d'un antidoto
Quivi spacciando, avvenne
Che a suon di ciance e frottole
Gran rinomanza ottenne;
Quand'ecco, a sè chiamatolo
L'infermo magistrato,
Fingendo aver del tossico
Con acqua mescolato,
Gli offre, se il beve, un premio
Per far l'esperimento
Sul medico medesimo
Del suo medicamento.
Di morte a tal pericolo
Allora ei confessò
Che solo il volgo stupido,
Non l'arte lo illustrò.
Ciò inteso l'uomo pubblico,
Il popolo raccolto,
Dimostrare volendogli
Quanto era cieco e stolto,

3 *Falso)* Falsi nominis antidotum, id est, quod falso habebat hoc nomen. *Antidotum* medicamentum est, quod ad venena datur.

4 *Strophis)* Cicero laqueos verborum appellavit pro Cæcin. Et sunt *Strophæ* proprie laquei decipiendis feris.

5 *Hic)* Tunc, eo tempore. Virg. 3, Æneid. 533.
Hic Priamus quanquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abstinuit.
Ubi Servius, *Hic*, idest *tunc*.

Jaceret) Decumberet præ ægritudine.

Confectus) Viribus ex vi morbi prostratis.

6 *Rex)* *Rex* hic est, qui summam tenet reip. Atque sic antiquitus appellabantur singularum quoque urbium moderatores

Urbis) In qua exercebat hic sutor medicinam.

Ejus experiendi) Ut ipsum tentaret, ut periculum faceret in arte medica, quam ille profitebatur.

8 *Miscere)* Dicitur de veneno. Ovid. Met., l. 1.
Lurida terribiles miscent aconita novercæ.

Toxicum) Antiquitus *toxicum* ab arbore *taxo pestifera*.

9 *Posito)* Proposito. Sic Virg., l. 5, Æn. 292.
Invitat pretiis animos, et præmia ponit.

10 *Mortis)* Imminentis ex haustu poculi venenati, sicut credebat.

11 *Prudentia)* Scientia, peritia. Ita plane Ovidius in Epist. Œnones:

Dicea, prudente sembravi
La testa di affidar
A tal, cui gli altri negano
I piedi per calzar?
Il senso della favola
Comprendere ne fa
Pazzo esser ben chi pascolo
Agl' impostori dà

Deficior prudens artis ab arte mea.

12 *Nobilem)* Refertur ad claritatem famæ. Nam præcedit: *acquisivit sibi famam.*

13 *Advocata concione)* Postquam populum advocasset.

15 *Capita)* Pro *vita* aut *salute* sumitur.

Non dubitatis) Audetis, sustinetis, nihil veremini.

16 *Calceandos)* Calceis instruendos, muniendos.

Commisit) Apposite. Cato apud Gellium, I 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba audiuntur, verum ei se nemo committit, si æger est.*

18 *Quorum)* E quorum hominum stultitia, i. e. simplicitate quæstum facere possunt improbi et imprudentes, qualis hic sutor fuisse describitur.

FABULA XV.

Asinus ad senem Pastorem.

In principatu commutando civium,
Nil prœter domini nomen mutant pauperes.
Id esse verum parva hœc fabella indicat.
Asellum in prato timidus pascebat Senex:
Is hostium clamore subito territus, 15
Suadebat Asino fugere, ne possent capi.
At ille lentus: Quœso, num binas mihi
Clitellas impositurum victorem putas?
Senex negavit. Ergo, quid refert mea
Cui serviam, clitellas dum portem meas? 10

1 *Principatu)* Generatim sic appellat quodvis imperium. Vide huic loco convenientia in Ciceronis, Epist. ad Att., lib. xv, Ep. 4. Et in iisdem passim.

2 *Pauperes)* Intelligit eos, qui quacunque ex causa subesse aliis coguntur, nullo speciali respectu ad inopiam nummorum.

4 *Timidus) Timidi* proprie dicuntur senes.

6 *Fugere) Fugam*, græca consuetudine.

7 *At ille)* Supple, dixit. Venusta formula. Sic fab. 13. *At ille stultus*, etc.

8 *Clitellas)* Instrumenta lignea, in quibus colligatæ sarcinæ imponuntur asinis vel equis.

9 *Negavit)* Dixit non impositurum.
Ergo) Sc. *dixit Asinus*.

FAVOLA XV.

L'Asino al vecchio Pastore.

Nel prato un vecchio timido
Il somarello un giorno
Pascendo, a un tratto sorsero
Nemiche grida intorno;
Onde atterrito, all' Asino
Fuggiam, dicea, fuggiamo
Acciò dell' oste vittima
Entrambi non restiamo.
E quel, senza piè movere,
Se il vincitor qua viene
Credi che vorrà imponere
Tue basti alle mie schiene?
No, gli risponde; e l' Asino,
A chi servir degg' io
Che val saper, gli replica
Se porto il basto mio?
Moral: Governo, e principe
Cambiando la nazione,
Altro non cambia il povero
Che il nome del padrone.

10 *Dum portem)* Si tamen quotidie mihi portandæ sunt meæ clitellæ. Vide Camerarii Fabulam 294, de Asino et Vitulo.

FABULA XVI.

Cervus et Ovis.

Fraudator nomen quum locat sponsu improbo,
Non rem expedire, sed mala videre expetit.
Ovem rogabat Cervus modium tritici,
Lupo sponsore; at illa præmetuens doli:
Rapere atque abire semper adsuevit Lupus, 5
Tu de conspectu fugere veloci impetu:
Ubi vos requiram, quum dies advenerit?

1 *Fraudator)* Qui in fraudem creditorum, et eorum fraudandorum causa quid fecit, gessitve, fraudator dicitur.

Nomen) Debitor dicebatur *locare nomen. Nomen facere* dicebatur creditor, cum in tabulis accepti et expensi nomen ejus, cui pecuniam dabat, scribebat.

Improbo) Quia ille sponsor solvendo non est.

4 *Præmetuens doli)* Statim et in antecessum metuens. Optima et Phædro digna locutio. Sic *metuentior undæ*, Ovid., Epist. Herus. Idem, Fast. VI.

Quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.

FAVOLA XVI.

Il Cervo e la Pecora.

Un Cervo ad una Pecora
Un moggio di formento
Richiese, il Lupo offrendole
Cauzione al pagamento;
Ma la tentata fraude
Antiveggendo quella,
Schiettamente rispondergli
S' intese in tal favella:
Il Lupo ruba e fuggesi
Tosto che il furto ha fatto;
E tu a fuggir per solito
Non se' di lui men ratto:
Or dove, dimmi in grazia,
Facendo a te credenza,
Dove potrò raggiungervi
Il dì della scadenza?
Colui, che pe' suoi debiti
Dà un rio mallevadore,
Non vuol pagar, ma opprimere
Vuol anzi il creditore.

quomodo et *metuens pericli* apud Maron., Æn. v. Sic et alii poetæ. Ceterum hic verbum *inquit* omittitur, ut supra, fab. 9. Nam ovis verba sunt quæ sequuntur.

5 *Abire)* Post factam rapinam.

6 *De conspectu)* *E conspectu.* Ter. Eun.

FABULA XVII.

Ovis, Canis et Lupus.

Solent mendaces luere pœnas malefici.
Calumniator ab Ove quum peteret Canis,
Quem commodasse panem se contenderet,
Lupus citatus testis, non unum modo
Deberi dixit, verum affirmavit decem.
Ovis damnata falso testimonio,
Quod non debebat, solvit. Post paucos dies
Bidens jacentem in fovea prospexit Lupum:
Hœc, inquit, merces fraudis a Superis
datur.

1 *Luere)* Puniri ob maleficia.

2 *Calumniator)* Adjective hic, qui calumnias exercet. Ordo est turbatior. Simplicior ita se habet Canis calumniator cum peteret panem ab ove, quem sc. panem contenderet se commodasse scil. ovi.

3 *Commodasse)* Alii *commendasse*, pro depo-

7 *Dies)* Solemniter, pro die solutioni præstituta. Atque ita optimi scriptores. C. Nepos Attico, c. 9. *Cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem.* Vide huic fabulæ convenientia apud Homerum, Odyss., l. VIII, v. 147 et seq.

FAVOLA XVII.

La Pecora, il Cane e il Lupo,

Traduzione libera.

Citata innanzi al giudice
  Da menzognero Cane
  Perchè dovesse rendergli
  Un mal preteso pane,
Comparve un dì la Pecora,
  E, il debito negato,
  Dal Cane in testimonio
  Il Lupo fu chiamato,
Che disse: il Cane a chiedere
  Un pane sol si fece;
  Ed io giuro e testifico
  Che n'ha imprestati diece;
Or quella rea calunnia
  Per modo innanzi andò,
  Che il non contratto debito
  La Pecora pagò.

4

suisse. Stant tamen plerique pro vulgata, quam et lupi testimonium firmare videtur: nempe ut canis in rei cibariæ inopia ovem aliquoties sustentaverit, commodatis, quibus vesceretur, panibus.

Contenderet) Crebro et constanter affirmaret.

4 *Testis)* Quasi minister et assessor furis judicis.

8 *Bidens)* *Bidentes* pro ovibus, passim apud poetas.

Jacentem) Delapsum atque captum. Solebant enim capi olim quoque foveis. Unde Horat.

Cautus enim metuit foveam lupus.

Atque talis fovea captandis lupis dolo structa hic est intelligenda. Confer simile exemplum in Cam. f. 189.

FABULA XVIII.

Canis parturiens.

Habent insidias hominis blanditiæ mali,
Quas ut vitemus, versus subjecti monent.
Canis parturiens, quum rogasset alteram,
Ut fœtum in ejus tugurio deponeret,
Facile impetravit; dein reposcenti locum, 5
Preces admovit, tempus exorans breve,
Dum firmiores catulos posset ducere.
Hoc quoque consumpto, flagitare validius

Ma pochi dì passarono
Che fu da lei quel tristo
Cader nei lacci e perdersi
Miseramente visto.
Allora, è questo il premio,
Sclamando la meschina,
Disse, che all'empia fraude
Il giusto Ciel destina.
I mentitor la favola
A persuadersi invita
Che l'arte lor malefica
Di rado vá impunita.

FAVOLA XVIII.

La Cagna partoriente.

Una Cagna, sentendosi
Presso a sgravarsi, venne
A chiedere il tugurio
A un' altra, e ben l'ottenne.
Ma a lei, quando ripetere
Poi vuole il proprio loco,
Domanda quella in grazia
Di starvi anche per poco;

Cubile cæpit: Si mihi, et turbæ meæ
Par, inquit, esse potueris, cedam loco 10.

1 *Habent*) Continent in se.
Blanditiæ) Adulationes.
3 *Canis*) Extat hæc Fabula apud Justinum, l. 43, c. 4.
Alteram) Hic ponitur pro *aliam*.
4 *Fœtum*) *Onus naturæ* dixit Fab. præced.
, *Deponeret*) Deponere liceret. Vide Fab. præced.
6 *Admovit*) Sic et infra loquitur lib. 3, fab. 16, et lib. 4, fab. 25.
Exorans) Orando impetrans.
7 *Dum*) *Dum* hic est donec. Sic Virg. 3, Æn. 16.
Dum fortuna fuit.
Ducere) Abigere catulos robustiores, vel educere e tugurio.
8 *Consumpto*) Finito, transacto.
9 *Cubile*) *Tugurium*, ut v. 4.
Turbæ) Catulis meis, pullis.
10 *Par*) Resistere potueris.
Cedam) Faciam tibi locum.

FABULA XIX.

Canes famelici.

Stultum consilium non modo effectu caret,
Sed ad perniciem quoque mortales devocat.
Corium depressum in fluvio viderunt canes:

Sinchè, fatti men deboli
I figli suoi, di là
Fuori da sè medesima
Condurre li potrà.
Ma scorso anche un tal termine,
Le istanze del partire
Raddoppia l'altra all'ospite,
Che sì le prese a dire:
Se me co' figli a vincere
Valevol forza avrai,
Non altrimenti, cederti
Il luogo mi vedrai.
Di schivare le insidie
La favola ne avverte,
Onde le blande suppliche
Dei tristi van coperte.

FAVOLA XIX.

I Cani famelici

Traduzione libera.

Certi Cani scorto aveano
Una pelle di capretto
Dentro al fiume, onde formarono
Di mangiarsela il progetto;

Id ut comesse extractum possent facilius,
Aquam cœpere bibere: sed rupti prius 5
Periere, quam quod petierant, contingerent.

1 *Effectu caret*) Nequit effici: quomodo *culpa caret*, pro nequit culpari.
2 *Devocat*) In ruinam homines ducit. Infra lib. 3, fab. 5.
Successus ad perniciem multos devocat.
3 *Depressum*) Mersum. Sic *deprimere naves* apud Nepotem.
4 *Comesse*) Comedere, Nam *esse* est edere.
5 *Rupti*) Disrupti, nimio sc. aquæ potu.

FABULA XX.

Leo senex, Aper, Taurus et Asinus.

Quicunque amisit dignitatem pristinam,
Ignavis etiam jocus est in casu gravi.
Defectus annis, et desertus viribus
Leo quum jaceret, spiritum extremum trahens,
Aper fulmineis ad eum venit dentibus, 5
Et vindicavit ictu veterem injuriam:
Infestis taurus mox confodit cornibus
Hostile corpus. Asinus ut vidit ferum
Impune lædi, calcibus frontem exterit.

Ma il progetto essendo inutile
  Senza trarla su la sponda,
  Stabilirono di bevere
  Di quel fiume tutta l' onda.
Già son pronti, la grand' opera
  Con ardor già cominciò,
  Ma a la pelle pria di giungere
  Dal gran bere ognun crepò.
Oltre all' esser sempre inutile
  Uno stolido consiglio,
  Ben sovente suole avvolgere
  I mortali in gran periglio.

FAVOLA XX.

Il Leone vecchio, il Cignale, il Toro e l' Asino.

Privo di forze, e carico
  D' anni il Leon giacea,
  E fra gli estremi aneliti
  Già l' anima rendea.
Co' denti suoi fulminei
  A vendicarsi pronto
  Ecco il Cignal, che memore
  È d' un antico affronto.

At ille expirans: Fortes indigne tuli 10
Mihi insultare: te, naturæ dedecus,
Quod ferre certe cogor, bis videor mori.

2 *Ignavis*) Imbellibus, timidis derisui est et contemtui. Sic *notis est derisui*, Fab. 11.

3 *Defectus*) Qui deficiebat propter annos. Legunt sic viri summi Schefferus, Heinsius, Faber, Rigaltius, Meursius, Gudius. *Quin et defecta corporis viribus* Sibylla dicitur Servio ad VI. Æn., 321. Al. *confectus*. Sed et sic Florus, quem vide 3, 12, 6. Camerarius quoque Fab. 197. *Leo confectus senio*, quem vide.

Viribus) Subintelligitur *a*.

4 *Trahens*) Significatur difficultas, et quasi ultimi conatus vivendi.

5 *Fulmineis*) Qui instar fulminis sternunt et proterunt obvia quæque; vel propter candorem inter nigras Setas. Ovid., l. 10, Metam., v. 550.

Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.

6 *Ictu*) Morsu. Nam de dentibus locutus est.

Veterem) Olim illatam.

9 *Exterit*) Comminuit, terendo et calcitrando confringit. Gudius, *extudit*.

10 *Indigne*) Cum indignatione, memor pristinarum virium.

11 *Naturæ dedecus*) Te, asine, naturæ dedecus. Infra in fine, lib. 2.

Sinistra quos in lucem natura extulit.

12 *Bis*) Semel per vim, iterum per infamiam ex auctore ejus, cum fama bona sit velut altera vita; et ob id vitæ æquiparetur. Confer. Andr. Alciati, Emblemma LVII.

Quindi nemico Tauro
Pur gli si caccia attorno,
Il corpo lacerandone
Coll' uno e l' altro corno.
Poi l' Asin, quell' esempio
Giacchè impunito resta,
Vi accorre, e calci vibragli
E frangegli la testa.
Alfin per tanto strazio
Spirò; ma in tai lamenti
Prima fu inteso sciogliere
I moribondi accenti:
Che i forti m' insultassero
Fu sorte iniqua e dura,
Ma che un somar vilissimo,
Obbrobrio di natura,
Soffrire io debba, è barbara
E più che iniqua sorte,
Tale, onde oppresso io sentomi
Morir di doppia morte.
Colui che venne a perdere
Il suo splendore antico
È scherno in grave angustia
Anche al più vil nemico.

FABULA XXI.

MUSTELA ET HOMO.

MUSTELA ab homine prensa, quum instantem necem
Effugere vellet: Quæso, inquit, parcas mihi,
Quæ tibi molestis muribus purgo domum.
Respondit ille: Faceres si causa mea,
Gratum esset, et dedissem veniam supplici: 5
Nunc, quia laboras, ut fruaris reliquis,
Quæ sunt rosuri, simul et ipsos devores,
Noli imputare vanum beneficium mihi.
Atque ita locutus, improbam letho dedit.
Hoc in se dictum debent illi agnoscere,
Quorum privata servit utilitas sibi,
Et meritum inane jactat imprudentibus.

1 *Ab homine*) Ignoto et incerto.
Instantem) Lib 2, fab. VIII.
Ut venatorum fugeret instantem necem.
3 *Quæ tibi*) Ordo est: *Quæ purgo domum muribus molestis tibi:* nisi *tibi* hic ornatus causa addatur orationi, ut sæpe fit. Ter. Phorm 5, 8, 21.
Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Horat., lib. 1, epist 3.
Quid mihi Celsus agit?
Molestis) A molestis.

FAVOLA XXI.

La Donnola e l'Uomo.

Da un Uom presa una Donnola,
Per evitar la sorte,
Che pronta sovrastavale,
D'una sicura morte,
Pietà, dicea, perdonami,
Ch'io soglio tuttogiorno
Dai sorci infesti libero
Tenere il tuo soggiorno.
E l'uom: Ben arrendevole
Al tuo pregar saria,
Se tu impiegassi l'opera,
Qual dici, in grazia mia;
Ma l'opra tua si esercita
I sorci a divorar,
E insiem quel che dovrebbero
I Sorci rosichiar;
Perciò vantarmi è inutile
Un vano beneficio;
Disse, e punì la misera
Coll'ultimo supplizio.
Ciò è detto a quei che cercano
La propria utilità,
Cercar mostrando ai creduli
L'altrui felicità.

4 *Faceres si*) *Si hæc tua opera mihi daretur*, ut habet Camerarius, fab. 213.

5 *Gratum*) Acciperes pro ea opera vicem, si mea causa faceres.

Supplici) Motus tuis precibus, et quia suppliciter oras.

6 *Laboras*) Laboras propterea, ut ec. *Laborare* hic est, quoquo modo negotiosum esse, operam dare capiendis muribus, ut absumas semesa eorum frusta, eosque devores.

Reliquis) Cœnarum, qualia decidunt ex pane, aliisque cibis in terram, muribusque cedunt. Alii non admittunt vocem *reliquis*, quod putent sic laborare versum, et pro eo *reliquiis* reponunt. Sed nihil periculi est. *Reliquis* enim vel est quadrisyllabum, vel *Relliquis* potest scribi, ut prima syllaba producatur. Vide Gudium.

8 *Imputare*) Noli jactare et venditare, quod mihi pro beneficio dederis.

FABULA XXII.

Canis fidelis.

Repente liberalis, stultis gratus est;
Verum peritis inritos tendit dolos.
Nocturnus quum fur panem misisset cani,
Objecto tentans an cibo posset capi:
Heus, si, inquit, linguam vis meam præcludere, 5
Ne latrem pro re domini, multum falleris.

Vanum) Quod habet speciem exterius, sed intus nihil est.

9 *Atque ita*) Sic supra Fab. 1.

Atque ita correptum lacerat injusta nece.

Improbam) Crudelem et avaram, ut liquet ex superioribus. Ad eundem modum, lib. 2, fab. 1. *Et improbum rejecit.*

Letho) Sic infra, lib. 3, fab. 16.

10 *In se*) Contra se. Ter. Adelp. *Nolo in illum gravius dicere.* Sup. fab 7. *Hoc illis dictum est.*

11 *Quorum*) Quid quicquid agunt, id sua causa agunt, et tamen venditant credulis et imperitis pro beneficiis.

12 *Jactat*) *Jactare* est iterum atque iterum repetere. Vir. 2 Æn., 588. *Talia jactabam.*

Imprudentibus) Apud imprudentes, idest, simplices, quibus volunt imponere pompa verborum. Contrario sensu vocat *peritos*, fab. seq. et *cautos*, fab. 25.

FAVOLA XXII.

Il Cane fedele.

Con del cibo credendosi
Di farsi amico il cane,
Notturno ladro tentalo,
Gittandogli del pane;
Ma quel, ch' io resti mutolo
E sia mal custodito
Del padron l' oro? ingannati
La speme a gran partito.
5

Namque ista subita me jubet benignitas
Vigilare, facias ne mea culpa lucrum.

1 *Repente*) Ex improviso, et præter spem, quia præter consuetudinem ejus.

2 *Tendit*) A venatione desumtum: nam tendi retia dicnntur feris, cum captantur. Sic *tendere insidias* dixit Sallust. in Catil.

Dolos) Hinc Laocoon apud Virg. 2. Æneid. arguit, Danaos debere esse suspectos, quod dona ferant.

3 *Nocturnus*) Noctu furari solitus. Sic *nocturni advocati*, qui noctu vocantur. Vide quomodo hæc Fabula se habeat apud Camerarium, fab. 203.

Panem) Panem objecisset, proprie. Sic lib. 3, fab. 7 noster hoc vocat *frusta jactare*.

6 *Pro re*) Custodienda scil. et conservanda.

FABULA XXIII.

Rana rupta et Bos.

Inops, potentem dum vult imitari, perit.
In prato quædam Rana conspexit Bovem,
Et tacta invidia tantæ magnitudinis,
Rugosam inflavit pellem: tum natos suos
Interrogavit, an Bove esset latior?
Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Majore nisu, et simili quæsivit modo,
Quis major esset? Illi dixerunt, Bovem.

Rispose: Anzi l' insolita
  Tua liberalità
  De' tuoi disegni in guardia
  Più vigile mi fa.
Colui che a un tratto prodigo
  De' doni suoi diventa,
  Piace bensì agli stolidi,
  Ma invan gli accorti tenta.

Ceterum *rei* appellatio generalis est, et extenditur ad omnia bona, quæ quis possidet.
7 *Subita*) Repentina liberalitas. Nam in principio fabulæ est
Repente liberalis stultis gratus est.

FAVOLA XXIII.

La Rana crepata e il Bue.

Stava il Bue nel prato a pascere,
  E una rana, che il mirò,
  La gran mole invidïandone,
  A gonfiarsi incominciò:
Quindi ai figli rivolgendosi
  Disse lor: Son grande ancora
  Come il Bue? Mainò, risposero;
  Troppo mancavi per ora.

Novissime indignata, dum vult validius
Inflare sese, rupto jacuit corpore. 10

1 *Potentem*) Divitem. Sed Fabula 30 de proceribus dicitur.

3 *Tacta*) Correpta, commota et incensa.

Invidia) Sensu activo, qua illi invidebat.

4 *Natos*) *Nati* hic de Ranis. De pullis apri lib. 2, fab. 4.

5 *Latior*) Major, altior.

6 *Negarunt*) Responderunt non esse tam latam.

7 *Nisu*) Opera, labore, conatu.

8 *Quis*) *Quis* hic valet *uter*. Virg. 12, Æn., v. 657.

Mussat Rex ipse Latinus,
Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.

Ubi Servius, *Quos* pro *utros*. Sic et Græci. Vide Pricæum ad Matth., pag. 185.

9 *Novissime*) Ultimo.

FABULA XXIV.

CANIS ET CROCODILUS.

Consilia qui dant prava cautis hominibus,
Et perdunt operam, et deridentur turpiter.
Canes currentes bibere in Nilo flumine,
A Crocodilis ne rapiantur, traditum est.
Igitur quum currens bibere cœpisset Canis, 5

Qui la Rana, riprovandosi
Con più ardor la pelle spande,
E a' suoi figli torna a chiedere
Chi dei due trovin più grande;
Alla replica medesima
Monta in collera, e raddoppia
I suoi sforzi per distendersi
Sì che il corpo alfin le scoppia.
Quella Rana è un grand' esempio
Utilissimo alla gente:
Come lei perisce il povero
Che imitar vuole il potente.

10 *Jacuit*) Hoc verbum addit, ut contemtum ranæ superbæ exprimat. Fab. 27. *O canis, merito jaces.*

FAVOLA XXIV.

Il Cane e il Coccodrillo.

È fama che, nel bevere
Al Nilo i can, dal corso
Non cessin perchè temono
Dei Coccodrilli il morso.
Or mentre un Can provavasi
A bever camminando,
Un Coccodrillo dissegli:
Caccia ogni tema in bando?

Sic Crocodilus: Quàm libet lambe, otio
Pota, atque accede Nilo temere, de dolo
Noli vereri. At ille: Facerem mehercule,
Nisi esse scirem carnis te cupidum meæ.

3 *Currentes*) Hinc natum prov. *Tanquam canis e Nilo.*

Nilo) Fluvio Africæ maximo et notissimo.

4 *Crocodilis*) Crocodilus Ægypti animal quadrupes.

5 *Canis*) Canis quidam.

6 *Quam libet*) Quantum libet.

Otio) Sine metu. Ter. dixit, *Otium ad potandum habere.*

7 *Temere*) Audacter, sine periculi metu. Ut enim hoc loco Crocodilus, sic plane lib. 2, fab. 2. Leo viatorem invitat æque timidum.

Non est quod timeas, ait,
Et quæ debetur pars tuæ modestiæ,
Audacter tolle.

FABULA XXV.

VULPES ET CICONIA.

NULLI nocendum: si quis vero læserit,
Mulcandum simili jure, fabella admonet.
Vulpes ad cœnam dicitur Ciconiam
Prior invitasse: et illi in patena liquidam
Posuisse sorbitionem, quam nullo modo

Ti accosta, e a tuo grand' agio
Bei pur, che ben puoi bere
Quanto a te par, d' insidie
Senza sospetto avere.
E il Cane a lui: Per Ercole
Sì ben ch' io lo faria,
Ma so che troppo cupido
Sei della carne mia.
Pravo consiglio porgere
Chi ardisce all' uom prudente,
Oltre che perde l' opera,
Deriso è turpemente.

Ubi Leo dicit *Audacter*, quod Crocodilus *Temere*. Sic apud optimos scriptores *Temeritas* pro audacia sumitur.

8 *Mehercule*) Formula jurantis elliptica, ut fere fit in talibus. Tota est: *Ita me Hercule juva.*

FAVOLA XXV.

La Volpe e la Cicogna.

Dalla Volpe (raccontasi)
Una Cicogna a cena
Chiamata, ebbe di liquida
Salsa una tazza piena,

Gustare esuriens potuerit Ciconia. 6
Quæ Vulpem quum revocasset, intrito cibo
Plenam lagonam posuit: huic rostrum inserens
Satiatur ipsa: torquet convivam fame.
Quæ quum lagonæ frustra collum lamberet, 10
Peregrinam sic locutam volucrem accepimus:
Sua quisque exempla debet æquo animo pati.

2 *Mulcandum*) Scilicet, eum esse. *Mulcandus* autem pro puniendus quovis modo.

3 *Vulpes*) Licet scribamus passim *Vulpis*, cum optimis libris: tamen revocandum hoc loco *Vulpes*, ne exilium sit versui. Qui tamen non inconcinnius sic poterat construi.

Ad cœnam Vulpis dicitur Ciconiam.

Sed qua auctoritate id faciemus?

5 *Posuisse*) Proprie de ferculis, id est, apposuisse.

Sorbitionem) Jusculum aliquod. Vide Camerar., fab. 209.

7 *Revocasset*) Vicissim vocasset, iterum vocasset.

Intrito) Comminuto. Panis intritus et friatus in aquam et vinum. Huc refer illud Ter. Phorm. 2, 1, 4.

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum.

9 *Torquet*) *Torquere* hic est, ægre alicui facere.

10 *Collum*) Petronius Satyrico *Amphorarum cervices* dixit.

11 *Peregrinam*) Ciconiam, quæ quotannis pe-

Che da lei non potendosi
Gustar per guisa alcuna,
Dovette alfin tornarsene
Affamata e digiuna.
Ma un dì per contraccambio
L' augel l' altra invitò,
Cui di pan fatto in briciole
Un fiasco appresentò;
In quel ficcando l' agile
Rostro, ei potè sue brame
Render satolle, e l' ospite
Opprimer colla fame,
Che mentre il cibo attingere
Volea, nel duro caso
Invano adoperandosi
Gli orli al lambir del vaso,
Il peregrino aligero
Proruppe in questi detti:
Ciascun del proprio esempio
Dee sostener gli effetti.
A niun debbesi nocere,
E l' uom che l' uomo offenda,
Al dir di questa favola,
Il contraccambio attenda.

regre abire ac reverti solet. Publius Syrus apud Petronium.

Ciconia etiam grata peregrina hospita.

12 *Sua quisque*) Active. Exempla, quæ quis statuit in alios, quæ aliis fecit.

FABULA XXVI.

Canis et Thesaurus, et Vulturius.

Hæc res avaris esse conveniens potest,
Et qui humiles nati dici locupletes student.
Humana effodiens ossa, thesaurum Canis
Invenit: et violarat quia Manes Deos,
Injecta est illi divitiarum cupiditas, 5
Pœnas ut sanctæ religioni penderet.
Itaque aurum dum custodit, oblitus cibi,
Fame est consumptus: quem stans Vulturius super,
Fertur locutus: O Canis, merito jaces,
Qui concupisti subito regales opes, 10
Trivio conceptus, et educatus stercore.

Cum hac Fabula confer, quod Horatius narrat de Opimio ægrotante, Serm., lib. 2, Sat. 3.

1 *Res*) Fabulam, fabellam, narrationem, argumentum, et jocum alias vocat.

Esse conveniens) Convenire potest.

2 *Humiles*) Humiles opponuntur hic locupletibus, nati in humili et tenui fortuna, pauperes.

Student.) Terent., Hec., 2, 1. *Ut omnes mulieres æque eadem studeant.*

3 *Effodiens*) Cibi scil. gratia: ossibus enim delectantur Canes.

4 *Manes*) Per Deos Manes intelliguntur ossa et cineres. Hinc monumentis inscribi solitum D. M. vel D. M. S. *Diis Manibus Sacrum.*

FAVOLA XXVI.

Il Cane, il Tesoro e l'Avoltojo.

Penetrò 'n un Cimiterio
Certo Cane, e da una fossa
Mentre stava affaticandosi
Dei sepolti a scavar le ossa,
Volle il caso che fra le unghie
Copia assai d'argento e d'oro
Si trovasse, e tosto cupido
Diventò di quel tesoro.
Perchè i Numi, che voleano
Su di lui punire i torti,
Che con empio ardir sacrilego
Fece alle anime dei morti,
Quella strana cupidigia
Gli trasfusero, onde il cane,
Mentre all'oro fea la guardia
Sin dimentico del pane,
Dalla fame e dall'inedia
Consumato al suol cadè,
E a lui sopra un Avoltojo
Venne a porsi, e a dir si fe';
Tu, che, nato un dì nel trivio,
Nello sterco sei cresciuto,
Ben ti sta, se a gran dovizia
Vôlto il cor, ti sei perduto.

5 *Injecta*) Velut a diis, et in respectu ad ultionem.

6 *Religioni*) Violatæ religioni sepulcrorum. Antiquitus enim grande erat piaculum violare religionem sepulcrorum, et sævire in mortuos. Ita Cic. de Leg.: *Deorum Manium jura sancta sunto*. Et Virg., 3 Æneid.

Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus.

Ceterum *Religio* dicitur de omnibus iis, quæ religiose debent observari et custodiri. Sic etiam de jurejurando, de judice, de sacris, et cæremoniis, de portentis, prodigiis et testamentis.

8 *Vulturius*) Antique pro *vultur.*

9 *Jaces*) De contemptu dicitur, ut supra fab. 24. Hujus libri fabula ultima est. *Merito plectimur.* Et in Append. Fabular. *Merito cædimur.*

FABULA XXVII.

VULPIS ET AQUILA.

Quamvis sublimes, debent humiles metuere,
Vindicta docili quia patet solertiæ.
Vulpinos catulos Aquila quondam sustulit,
Nidoque posuit pullis, escam ut carperent.
Hanc persecuta mater, orare incipit, 5
Ne tantum miseræ luctum importaret sibi.

Agli avari questa favola
Si conviene, e a quei che, nati
In fortuna abietta ed umile,
Voglion ricchi esser chiamati.

10 *Qui concupisti*) Vide Muretum in Observationibus juris, cap. 5.

Regales) Majores quam privatas et tibi competentes, maximas. Just. 2, 15. *Castra referta regalis opulentiæ.*

11 *Trivio*) In trivio. Sic infra Fab. seq. posuit *nido*, pro *in nido*. *Trivium* hic significat viam in genere. Alias est, ubi tres viæ concurrunt.

Educatus) Nutritus sordibus. In triviis enim omnes sordes et purgamenta abjiciebantur. Vid. lib. 4, fab. 17.

FAVOLA XXVII.

La Volpe e l'Aquila.

Un dì fe' preda l'Aquila
Di certi Volpicini,
E nel suo nido poseli
In cibo agli Aquilini.
La madre allor sollecita
A supplicar la viene
Di risparmiarle, ahi misera!
L'orror di tante pene

Contempsit illa, tuta quippe ipso loco.
Vulpes ab ara rapuit ardentem facem,
Totamque flammis arborem circumdedit,
Hosti dolorem damno miscens sanguinis. 10
Aquila, ut periculo mortis eriperet suos,
Incolumes natos supplex Vulpi tradidit.

1 *Quamvis*) Licet sint sublimes aliqui, tamen debent humiles metuere.

2 *Vindicta*) Quia solertes, quantumvis humiles, suo tempore sciunt vindictam sumere.

3 *Sustulit*) Secum vexit in sublime.

4 *Nidoque*) Pullis suis apposuit.

Escam) Ut illis catuli vescerentur. *Carpere* enim pro discerpere de cibis dicitur.

5 *Persecuta*) Hoc verbum notat sollicitudinem et festinationem.

6 *Importaret*) Afferret. Ita Cicero dixit *ægritudines importare*. Liv., lib. XXIV. *Discordia civilis quas importet clades*. Idem, lib. XXXIX. *Ne quid conjurationes fraudis occultæ aut periculi importarent.* Ita Cæsar, et alii passim.

7 *Loco*) Sublimi arbore.

8 *Vulpes*) Hic iterum retinendum *Vulpes*, non *Vulpis*, versus causa, ut fab. 16.

Ardentem) Non otiosum est *ardentem*. Sic enim Virgilius locutus fuerat,

Ardentem dare visa facem.

Neque aliter veteres. Homerus in fine lib. 1. Odyss.

Τῷ δ' ἄρ' ἅμ' αἰθομένας δαΐδας φέρε.

Fax enim proprie est frustum e disjecta arbore picei generis, quod alendo igni inserviebat. His facibus, sive frustis picei ligni exstruebatur vulgo,

Ma son preghiere e lacrime
Prese dall' altra a giuoco,
Sicura riputandosi
Che la protegge il loco;
Quand' ecco ardente fiaccola
La Volpe in bocca stringe
Presso un altar, e l' albero,
Tutto di fiamme cinge:
Dell' oste i figli in cenere
Così ridur minaccia,
Benchè nel danno avvolgere
Il sangue suo le spiaccia;
Allor l' Aquila a rendere
La preda a lei si affretta,
Perchè i suoi figli campino
Da sì crudel vendetta.
Anche i plebei si debbono
Temer dai grandi e forti,
Che l' arte e' pur ritrovano
Di ricambiare i torti.

et alebatur ignis, tam in aris Deorum, quam in privatorum focis.

10 *Dolorem*) Et dolore hostem affecit et damno.

Sanguinis) Prolis, pullorum. Ita Anchises apud Virg., lib. 6 vocat Æneam *sanguinem suum.*

Projice tela manu sanguis meus.

Uti et Horat in carmine seculari.

Clarus Anchisœ Venerisque sanguis.

Aliter hanc Fabulam narrat Camerar. Vide eum, fab. 1, et cum eo facientem Faernum, p. 119. Vide et Æsop., fab. 1.

FABULA XXVIII.

RANÆ METUENTES TAURORUM PRÆLIA.

*HUMILES laborant, ubi potentes dissi-
dent.*
*Rana in palude pugnam Taurorum intuens:
Heu quanta nobis instat pernicies, ait!
Interrogata ab alia, cur hoc diceret,
De principatu quum decertarent gregis,* 5
*Longeque ab illis degerent vitam Boves.
Est statio separata, ac diversum genus,
Sed pulsus regno nemoris qui profugerit,
Paludis in secreta veniet latibula,
Et proculcatas obteret duro pede:* 10
*Caput ita ad nostrum furor illorum per-
tinet.*

1 *Humiles*) Cives. Sic fab. 15 *pauperes.*
Laborant) Adfliguntur, sunt in periculo.
Potentes) Proceres, qui imperium habent in reliquos.

5 *Gregis*) *Grex* hic est pro armento, per catachresin.

7 *Est*) Scil. *Respondebat altera.*
Statio) *Est statio separata*, quasi dicat, illi quidem (nam hæc particula *quidem* sic supplenda est, *Est statio quidem separata*, etc. cui respondet mox, *sed pulsus*) nemora et campos, nos stagna et paludes incolimus. Hinc supra

FAVOLA XXVIII.

Le Rane che temono i combattimenti dei Tori.

Dalla palude i Tauri,
Quando tra lor fervea
Battaglia, una Ranocchia
Rimirando, dicea:
Oh quanto mal sovrastaci,
Noi sventurate! Oh quanto!
E un'altra a lei rivoltasi,
Perchè temer cotanto?
I Buoi fra lor contrastano
Del gregge il principato,
E un lungo tratto separa
Quelli dal nostro stato.
È ver, la prima replica,
Che noi siam lungi, e poi
Diverso è il nostro genere
Dal genere de' Buoi;
Ma quando giunta al termine
Sia quella pugna, e quando
Cacciato dalla patria
Il perditor in bando,
Nelle paludi a correre
Alfin sarà costretto
In cerca di recondito
Sconosciuto ricetto,

fab. 6. Phædrus vocat lacus sedem ranarum. Scilicet uuicuique animalium speciei sua sedes est et statio. Sic Virg., 5. Æn.

Statio gratissima mergis.

Hinc quoque explicanda illa sapientis Graculi ad superbientem fratrem suum responsio, quæ est Fab. 3.

Contentus nostris si fuisses sedibus.

8 *Pulsus*) Est hic pro *expulsus.*

Nemoris) *Nemus* proprie silva pecori alendo.

10 *Proculcatas*) Nos proculcatas.

11 *Caput*). Ab eorum pugna et certamine nostra salus pendet.

FABULA XXIX.

MILVUS ET COLUMBÆ.

Qui se committit homini tutandum improbo,
Auxilia dum requirit, exitium invenit.
Columbæ sæpe cum fugissent Milvum,
Et celeritate pennæ vitassent necem,
Consilium raptor vertit ad fallaciam, 5
Et genus inerme tali decepit dolo:
Quare sollicitum potius ævum ducitis,
Quam regem me creatis icto fœdere,
Qui vos ab omni tutas præstem injuria?
Illæ credentes, tradunt sese Milvo, 10

Col duro piè calcandoci
  Trarranne a dura morte,
  Tal dalle lor discordie
  Pende la nostra sorte.
Sempre la plebe è vittima
  Di perigliosi eventi,
  Quando fra lor si accendono
  Gli sdegni dei Potenti.

Ita) Hoc modo, hac ratione. Respicit priorem interrogationem, quare scil. ac quomodo ipsis tantum malum possit imminere.

FAVOLA XXIX.

Il Nibbio e le Colombe.

Sopra le ali velocissime,
  Poichè spesso ebber la sorte
  Le Colombe al fero Nibbio
  Di sottrarsi, ed alla morte,
All' astuzia di rivolgere
  Il pensiero ei s' avvisò,
  E all' imbelle lor famiglia
  (Traditor!) così parlò:
Fra la tema e fra le angustie
  Perchè trarre i giorni e le ore?
  Perchè me piuttosto eleggere
  Non volete per Signore?

Qui regnum adeptus, cœpit vesci singulas,
Et exercere imperium sævis unguibus.
De reliquis tunc una: Merito plectimur.

1 *Tutandum*) Qui se hominis improbi tutelæ committit.

3 *Columbæ*) Aliter Camerarius, quem vide fab. 202.

4 *Pennæ*) Singularis pro plurali, per Synecdoch. Alas intelligit. Seneca Œdipo: *Levis penna secat alta cæli.*

5 *Consilium*) Vim ingenii.

Vertit) Eo convertit, intendit, dirigit.

7 *Ducitis*) Vitam degitis. Quare potius in perpetua anxietate, sollicitudine, et cura vivitis?

8 *Icto*) Inito fœdere. *Icere* vero dicitur, ut *ferire fœdus*, quia olim in confirmandis fœderibus victima cædebantur, ut porca, de quo Virg.

Cæsa jungebant fœdera porca.

11 *Singulas*) Unam post alteram. Vulgo *vesci aliqua re*: sed et accusativus invenitur apud Tacitum, Virgilium, Terentium, aliosque.

Explicit Lib. I.

Explicit) Solebant veteres in fine librorum scribere *Explicit*, significare volentes, perventum esse ad finem voluminis, quod plane explicatum esset, et evolutum. Hieronym. ad Marcellam: *Solemus completis opusculis ad distinctionem rei alterius sequentis medium interponere* Explicit, *aut* Feliciter, *aut aliquid hujusmodi.* Formula autem hæc videtur esse decurtata ab *explicitus*, vel *explicitum.* Sic enim Martial, lib. XIV, Epigr.

Versibus explicitum est omne duobus opus.

Quin imo veteres elegantioris notæ Codices adscriptum habent: *Explicitus est liber*, etc.

Alleanza indissolubile
 Se tra noi fia stabilita,
 Da ogni ingiuria ben difendere
 Io saprò la vostra vita.
A quel dire, ahi troppo credule!
 In poter di lui si diero;
 Ma sì tosto sulle misere
 Acquistato ebbe l'impero,
Coll' artiglio esercitandolo,
 Ora l'una afferra, ed ora
 L' altra, quindi col famelico
 Crudo rostro le divora:
Nostra colpa è l'infortunio
 Che così ne opprime, disse
 Una allor, che a tanto scempio
 Con poche altre sopravvisse.
Chi al malvagio osa commettere
 Sua difesa, non ritrova
 Che il suo danno allor che in traccie
 D' un ajuto andar si prova.

13 *De reliquis*) Columba ex reliquis superstes.
Merito) Vox est culpam agnoscentis.
Plectimur) Punimur, pœnas damus.

TERMINA IL LIB. I.

PHÆDRI

FABULARUM

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

Exemplis continetur Æsopi genus,
Nec aliud quicquam per fabellas quæritur,
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acuatque sese diligens industria.
Quicumque fuerit ergo narrantis jocus, 5
Dum capiat aurem, et servet propositum suum,
Re commendatur, non auctoris nomine.
Equidem omni cura morem servabo senis:
Sed si libuerit aliquid iterponere;
Dictorum sensus ut delectet varietas, 10
Bonas in partes, lector, accipias velim,
Sic ista tibi rependet brevitas gratiam,
Cujus verbosa ne sit commendatio.

1 *Genus*) Pro *genere mortalium* sumitur, ut ordo talis sit: Genus mortalium continetur exem-

DELLE FAVOLE

DI FEDRO

LIBRO SECONDO.

PROLOGO.

Le favole che agli uomini
Die' Esopo, destramente
I lor desiri infrenano,
E aguzzano la mente;
Quindi, qual ei pur siasi
Il foleggiar, sì tosto
Che alletta, e non dilungasi
Dal fin che si è proposto,
Per sè stesso è stimabile
Non per l'autore. Intanto
Lo stil d'Esopo e l'indole
Serbar sarà mio vanto;
Ma, se talor frapponervi
Qualcosa io mi permetto,
Sì che ne debba aggiungere
La varietà diletto,

plis Æsopi. Exempla vocat, quæ mox fabulas. *Continetur* autem absolute, pro continetur in officio, coercetur, docetur: quod proprie est magistrorum.

4 *Acuatque*) id est, *Exerceatque*.

5 *Jocus*) Hoc vult: Qualiscumque fuerit jocus, qualiscumque fabula, a quocumque conficta, commendatur ea bonitate rei ac salubritate præceptorum pertinentium ad vitam, moresque, non celebritate auctoris. Prol., lib. 3.

Calumniamque fictis elusit jocis.

id est, Fabulis.

6 *Capiat*) Delectet, teneat, admittatur auribus.

7 *Re*) Ipsa insita auctoritate.

8 *Morem*) Consuetudinem.

FABULA I.

Juvencus, Leo et Prædator.

Attende cur negare cupidis debeas,
Modestis etiam offerre quod non petierint.
Super Juvencum stabat dejectum Leo.
Prædator intervenit, partem postulans;
Darem, inquit, nisi soleres per te sumere; 5
Et improbum rejecit. Forte innoxius
Viator est deductus in eumdem locum,
Feroque viso rettulit retro pedem.

Lettore, in pace soffrilo,
Mentre i miei brevi modi
Le lunghe ciance sdegnano,
E le prolisse lodi.

Senis) Æsopi, qui honoris causa sic nominatur, ut infra, lib. 3, fab. 3. *Naris emunctæ senex*.

10 *Dictorum*) Facetiarum, jocorum, fabularum. Sensus est, velle se quidem eas persequi, quas habet Æsopus, aliquando tamen etiam inserere, quas ipse invenerit.

Ut delectet) Ut similitudo fastidium gignit, sic varietas delectationem affert in quovis rerum genere. Justinus præfatione, *Varietate et novitate operis delectatus*.

FAVOLA I.

Il Giovenco, il Leone e il Cacciatore.

A un Giovenco, al suol distesolo
Nel pugnar, da vincitore
Il Leon sovra teneasi
Quando venne un cacciatore,
Che intimargli osò di cedere
Parte a lui di quello; ed esso:
Lo farei, ma tu se' solito
Di pigliarne da te stesso

Cui placidus ille: Non est quod timeas, ait,
Et quæ debetur pars tuæ modestiæ, 10
Audacter tolle. Tunc diviso tergore,
Silvas petivit, homini ut accessum daret.
Exemplum egregium prorsus et laudabile;
Verum est aviditas dives, et pauper pudor.

Festivum est, quod ad hanc fabulam narrat Freinshemius de Ludovico XI Galliarum Rege.

2 *Modestis*) Opponuntur hic modesti *cupidis*, petacibusque, atque intelliguntur tales, qui modicis sunt contenti.

3 *Stabat*) Instar victoris.

Dejectum) Victum et prostratum. C. Nepos Thras., cap. 3. *In secundo prælio cecidit Critias. Hoc dejecto, Pausanias venit Atticis auxilio.*

6 *Rejecit*) Ei negavit, quod petierat, cum contemtu et aspernatione.

Innoxius) Active sumitur pro eo, qui nemini nocet, ut opponatur *improbo*, id est, violento.

7 *Est deductus*) Incidit forte fortuna in eumdem locum.

8 *Feroque*) Leone viso.

Rettulit retro) Recessit. Geminatio hæc (nam *retulit* sufficiebat) bonis auctoribus est familiaris. Virg., Æn., lib 9.

Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert.

Idem 2, Æneid.

Ex illo fluere et retro sublapsa referri.

Non est) Non est quicquam in causa, propter quod Ellipsis.

Gli rispose, e sì beffandolo
Rintuzzò quell' arrogante;
Indi un uomo sopraggiunsevi
Di piacevole sembiante:
Di furore, e d' armi ei scevero
Quel Leon tosto rimira,
Che di tema ansante e gelido
Ferma il passo e il piè ritira.
Ma la fiera in modo placido,
Non temer, gli disse; stendi
Pur la mano, e ciò che merita
Tua modestia, ardito prendi.
Detto ciò, la preda subito
Dimezzò, quindi la belva,
Perchè l' uom si accosti libero,
Di là fugge, e si rinselva.
Bello affè, ma raro esempio,
Che il pudor sen va cencioso
Mentre ognor, per lo contrario,
L' ardimento è dovizioso.
Degli alteri all' ingordigia
Dà ripulsa, ed ai modesti
I tuoi doni offri magnanimo
Quando ancor non gli abbian chiesti.

10 *Et quæ*) Sensus est. Non est quicquam quod timeas; potius hic ex præda pars est aliqua, quæ debetur modestiæ tuæ; eam tolle.

11 *Audacter*) Absque timore, aut perturbatione, confidenter, libere

Tergore) Corpore juvenci diviso.

14 *Verum*) Hoc vult: Licet sit laudabile præsens

FABULA II.

Anus diligens Virum ætatis mediæ, item Puella.

A Fœminis utcumque spoliari viros,
Ament, amentur, nempe exemplis discimus.
Ætatis mediæ quemdam mulier non rudis
Tenebat, annos celans elegantia;
Animosque ejusdem pulchra juvenis ceperat. 5
Ambæ videri dum volunt illi pares,
Capillos homini legere cœpere invicem:
Quum se putaret fingi cura mulierum,
Calvus repente factus est; nam funditus
Canos puella, nigros anus evellerat. 10

1 *Utcumque*) Quovis modo, prout potest fieri. Ter., Andr., 4, 3, 20.

Tu ut subservias
Orationi, utcumque opus sit verbis, vide.

Spoliari) Proprie. Sic vetula Terentiana hortatur et monet meretriculam:

exemplum, pauci tamen id sequuntur, nempe quia paupertas cum pudore juncta est: at qui avidi sunt, divitias, et cum iis cetera consequuntur.

FAVOLA II.

La Vecchia e la Giovane amanti d' un uomo di mezz' eta'

Traduzione libera.

Una Donna elegantissima,
D' anni forse una metà
Nascondendo, possedeasi
Un tal uom di mezza età.
Ma quest' uom con vaga giovane
Divideva a un tempo il cuore,
Onde entrambe un dì volendogli
Dimostrare uguale amore,
Con ufficio vicendevole
Gli assettavano la testa,
Quando a un tratto, a lor fidandosi,
Di capelli ignudo resta;
Poichè i bianchi fino all' ultimo
Quella giovane trascelti,
E la vecchia i neri, gli ebbero
Tutti quanti insieme svelti.

Ne cujusquam misereat,
Quin spoliet, mutilet, laceret quemque nacta sit.
Hecyr., 1, 1, 7.

2 *Ament, amentur*) Omissa est præpositio *Sive.*

3 *Ætatis mediæ*) Inter juvenilem et senilem.

4 *Tenebat*) *Tenere* hoc loco est *possidere*, in sua potestate habere, ut apud Virg., Æn.

Genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.

Nepos, Miltiade, cap. 1. *Nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum.* Eleganter vero et proprie illud verbum de meretriciis amoribus usurpatur Sensus est: Mulier non rudis (sive, ut Naso, lib. 2. Amorum, Eleg 2.

Jucundo non rustica cognita furto)

tenebat quemdam, scil. amore obstrictum sibi, velut vinculis. Virg., Ecl. 1.

Cum me Galatea tenebat.

Plura exempla adferre nihil attinet, cum ubivis sint in promtu.

Elegantia) Cultus et ornatus.

5 *Animosque*) et ipse diligebat puellam.

Juvenis) Juvencula, puella.

6 *Pares*) Similes. Refertur ad externam speciem, vel ætatem.

Imparar da quest' esempio
Noi dobbiam che, amanti, ó amate,
Soglion sempre esser le femmine
A spogliarci apparecchiate.

7 *Legere*) Cœperunt seligere una canos, altera nigros evellendos.

8 *Fingi*) Ornari Alii legunt *pingi*, et exponunt quoque *ornari*. Certe infra est, *picte scribere*, id est ornate. Et constat canos colorari solitos a veteribus. Quod præstant hoc etiam tempore pectines plumbei, quibus usus quoque esse dicitur, cum jam ad senium vergens novam sibi conditionem quæreret, Musarum illud delicium, et ornamentum quondam Leidensis Academiæ Dominicus Baudius. Possunt ea de re videri Epigrammata Petri Scriverii in *Amoribus Baudii*, ab Scriverio editis.

Cura) *Cura* eleganter dicitur de capillis, cum aliquis in iis ornandis diligens est. Uti contra de negligente *Incuria*. Apulejus in Apologia: *Capillus prorsus inenodabilis diutina incuria.*

FABULA III.

HOMO ET CANIS.

LACERATUS quidam morsu vehementis Canis,
Tinctum cruore panem misit malefico,
Audierat esse quod remedium vulneris.
Tunc sic Æsopus: Noli coram pluribus
Hoc facere canibus, ne nos vivos devorent, 5
Quum scierint esse tale culpæ præmium.
Successus improborum plures allicit.

Laceratus) Confer Æsopi fab. 25.

Vehementis) Ira concitati. Miror Ritershusium, quem sequitur Petrus Danetus, hic advocare Synizesin, idest, duarum syllabarum contractionem in unam, cum nihil sit necesse. Hic versus quarta sede recipit dactylum, qualis primus hujus libelli.

Æsopus auctor quam materiam repperit.
Nisi quis velit *materiam* facere trium syllabarum, quod ridiculum. Aliter res se habet in locis Horatii et Catulli, qui adferuntur ab interpretibus. Quod sciunt qui callent artem metricam.

2 *Misit*) Projecit ipsi. Ita sup. lib. 1, 23, 3.
Nocturnus quum fur panem misisset cani.
Et lib. 3, 2, 5.
Perituræ quippe, quamvis nemo læderet,
Misere panem, ut sustineret spiritum.

Malefico) Qui malum fecerat, qui morsu læserat.

FAVOLA III.

L'Uomo e il Cane.

Preso da sdegno, o rabbia
  A un Uom die' morsi un Cane;
  E quel nel sangue proprio
  Intinto un po' di pane,
Glielo gittò, credendolo
  Pronto rimedio all' uopo:
  Allor così riprendere
  Costui s' intese Esopo:
Non voler ciò ripetere
  Ove più cani stanno,
  Che, se tal premio attendere
  Le colpe lor potranno,
Noi correrem pericolo
  Che i lor rapaci denti
  Si pongano a far pascolo
  Degli uomini viventi.
Quando i malvagi ottengono
  Un prospero successo,
  Molti allettati corrono
  Dietro all' esempio stesso.

6 *Tale)* Tam bonum magnumque præmium culpæ esse.

7 *Successus)* Apposite Livius, lib. 22, 12. *Quæ pessima ars nimis prosperis multorum successibus crevit.*

FABULA IV.

Aquila, Feles et Aper.

Aquila in sublimi quercu nidum fecerat:
Feles cavernam nacta in media pepererat;
Sus nemoricultrix fœtum ad imam posuerat.
Tum fortuitum Feles contubernium
Fraude, et scelesta sic evertit malitia. 5
Ad nidum scandit volucris: Pernicies, ait,
Tibi paratur, forsan et miseræ mihi.
Nam fodere terram quod vides quotidie
Aprum insidiosum, quercum vult evertere,
Ut nostram in plano facile progeniem opprimat. 10
Terrore offuso, et perturbatis sensibus,
Derepit ad cubile setosæ Suis:
Magno, inquit, in periclo sunt nati tui;
Nam simul exieris pastum cum tenero grege,
Aquila est parata rapere porcellos tibi. 15
Hunc quoque timore postquam complevit locum,
Dolosa tuto condidit sese cavo.
Inde evagata noctu suspenso pede,
Ubi esca se replevit, et prolem suam,

FAVOLA IV.

L'Aquila, il Gatto e la Scrofa selvatica.

In cima ad una rovere
L'Aquila il nido fe',
E una Scrofa selvatica
Ivi sgravossi al piè.
Nel cavo tronco postasi
Anche una gatta alfine
Venne a figliarvi, ond' ebbero
Le cose un tristo fine;
Che con nequizia e fraude
Quella che il caso unì
Camerata, a disciogliere
Sì adoperò così:
Ver l'Aquila si arrampica,
E, giunta a lei: Gran male
A te sovrasta, dicele,
E a me fors' anco eguale;
Poichè con quel continuo
Scavar di tanta terra
La Scrofa, che ne insidia,
Se questa pianta atterra,
I nostri figli opprimere
Facil le fia; ciò detto,
Per lo spavento all'Aquila
L'alma turbossi in petto.

Pavorem simulans prospicit toto die. 20
Ruinam metuens Aquila ramis desidet:
Aper rapinam vitans non prodit foras.
Quid multa? inedia sunt consumpti cum suis:
Felisque catulis largam præbuerunt dapem.
Quantum homo bilinguis sæpe concinnet mali, 25
Documentum habere stulta credulitas potest.

1 *In sublimi)* In sublimitate quercus, in summo ejus. Sic et mox sequitur, *In media quercu*, quod similiter est in medietate ejus. Mox etiam, *ad imam*, idest, ima arboris parte. Sic loquuntur Auctores. Terent., Prolog. Adelph., v 9, *prima fabula*, et Heaut., 5, 1, 29, *ultimis ædibus*. Plaut., Curc 4, 1, 14, *in foro infimo*, et Cistell., Act 5, in fine: *postrema comœdia*.

2 *Cavernam)* Caverna arboris, cavum, rima, foramen.

3 *Nemoricultrix)* Cultrix nemoris. Sic est *genus altivolantum* apud Ennium. *Pietaticultrix, gracilipes* apud P Syrum. Veteres enim in hujusmodi nominum compositione sibi mire placebant, imitati Græcorum libertatem. Sic invenias, *pennipotentum, caprigenum, noctivaga, vesticontubernium, pudoricolorem*, et alia ejus generis.

Fortuitum) Statuunt quidam tertiam hujus vocis syllabam esse ancipitem, alii etiam brevem: sed falluntur Horat., Odar lib. 2, 15.

Nec fortuitum cernere cespitem
Leges sinebant.

Indi la Gatta calasi
  Ver l' altra, e, oh quai perigli,
  Le dice, si preparano
  A' miseri tuoi figli!
Predar l' Aquila medita
  I teneri porcelli
  Il primo dì che al pascolo
  Te ne uscirai con quelli.
In così dir, nell' animo
  Anche a costei gittò
  Gran tema, e poi nel solito
  Suo cavo si appiattò;
D' onde rimosso, tacita,
  Il piè la notte, spazia
  Qua e là cibo recandone,
  E i figli e sè ne sazia:
Mentre nel dì, fingendosi
  Da ria tema agitata,
  D' ogni periglio in guardia,
  Volgesi attorno e guata.
L' Aquila intanto giacesi
  Continuamente sopra
  I rami, e attenta invigila
  Della nemica l' opra,
La qual non osa moversi
  Dalla sua tana, in core
  Che i figli le si tolgano
  Chiudendo alto timore.

Cum eo faciunt duo excellentissima nostri temporis ingenia, quæ ipsi antiquitati liceat opponere (quod illis dictum sit, qui putant omnem Poeticæ venustatem et munditiem cum veteribus intercidisse) Dominicus Baudius, et Jacobus Wallius Baudius quidem Jambicorum, lib. IV.

Ut fortuita voce proditum videt
Suumque crimen, dedecusque virginis.

Wallius autem, Lyricor., lib. 2, Od. 1:

Quid interest, ut frigus, et sparsas nives
Solemque, et imbres arceas,
Domumne cespes fortuitus exstruas,
An gentis alienæ lapis?

Et quod videtur interdum esse brevis, id nihil est. In istiusmodi enim locis attendendum est ad crasin, qua hæc vox fit trium syllabarum. Idem observandum est in *gratuitus*. Statius quidem tertiam hujus vocis corripuit, atque ita quidem, ut contractio non possit admitti. In noto Phalæcio, lib. 1. Silvar.

Largis gratuitum cadit rapinis.

Sed ille multa sibi permisit, quæ non temere reperias in optimi ævi poetis. Melius idem Baudius, Jambicor. lib. 3, ad Joannem Hotomannum:

Laudes profundunt gratuitas, sed meras
Laudes.

Vide Jans. Dous. Præcid. ad Petron., lib. 2, cap 16. Torrentium et Cruquium ad memoratum Horatii locum, et Gerard. Joan. Vossium de Arte Gramm., l. 2, c. 37.

6 *Volucris*) Id est, Aquilæ.

7 *Miseræ*) Infaustæ, infelici.

8 *Fodere terram*) Dicitur hoc de animalibus terram rostro, aut pedibus effodientibus. Sic lib. 1, fab. 27. *Humana effodiens ossa.*

Che più? D' inedia muojono
Entrambe, e insieme a loro
I figli ai gatti servono
Di lauto ampio ristoro.
Da ciò la stolta apprendere
Credulità dovria
Di quanti danni origine
Un uom bilingue sia.

Quotidie) Brevem esse ait Danetus secundam in hac voce syllabam, at aliquando produci. Hoc loco longam esse patet ex dimensione: uti et in fine lib. IV.

Nam vita morti propior est quotidie.

Et lib. 3, fab. 8, v. 14.

Quotidie, inquit, speculo vos uti volo.

Ceteroquin est anceps, ut patet in *quotidianus*, pro quo Catullus, ut primam produceret, dixit *cottidianus*, carm. LXIX ad Manlium, v. 139.

Conjugis in culpa flagravit cottidiana

Hic secunda est correpta, quam Martialis longam facit, lib. X, Epigr. 65.

Levis dropace tu quotidiano.

Et lib. XI, Epigr. 1.

Cultus sindone non quotidiana.

9 *Aprum insidiosum*) Nescio cur hoc epitheton sollicitet Danetum, præferentem *insidiosam*, cum sermo sit de sue fœmina. Hoc nomen est ex iis, quæ maribus et fœminis sine discrimine sexus convenientia, Epicœna vocantur, et unum tantum habent genus, quod cognoscitur ex regula de terminatione: ut *hic passer, hæc vulpis*. Talia

sunt *liberi*, *catulus*, et alia multa. Itaque de filiabus dicimus, *Liberos nostros*, non *nostras*: ac fœmellam catulum, *egregium catulum*, non *egregiam*, et sic in aliis.

Quercum) Elliptica oratio ex consuetudine metuentium. Integra sic haberet. Per id quod vides fodere, vult evertere, id est, hoc est propositum hujus negotii, quod vides eum suscepisse; per eam fossionem vult quercum evertere.

10 *In plano*) Humi dejectam progeniem. Nam *in plano*, est in Solo.

Progeniem) Fœtum, catulos, pullos.

11 *Offuso*) Verba hæc non Felem respiciunt, sed Aquilam, ut sit sensus: Postquam ita Feles Aquilæ offudisset terrorem, ejusque perturbasset sensus, derepit, etc. *Offundere terrorem* elegantissime dicuntur, qui ex improviso terrorem ingentem afferunt.

12 *Derepit*) Inde repit ab Aquila deorsum. Sic *degredi* pro descendere dicitur.

Cubile) *Cubile* est pro lustro. Sic lib. 1, 19.

Flagitare validius
Cubile cœpit.

Et lib. 3, fab. 2, 11.

Et in cubile concito properat gradu.

13 *Nati*) Catuli. Sic et Virg. de iisdem dixit, lib. 3.

Albi circum ubera nati.

14 *Simul*) Statim, simulatque exieris.

Tenero grege) Teneris tuis catulis, porcellis, ut mox.

16 *Locum*) Cubile Suis intelligit.

17 *Condidit*) Abscondidit. Ita Fab. 6 hujus libri, vers. 6 *condita;* et fab. 8, v. 4. *Se bubili condidit.*

Cavo) Supra dixit *cavernam.*

18 *Suspenso*) Leni, tacito, ut ambulans non posset exaudiri. Sic *suspenso gradu placide ire* dixit Ter. Phorm., 5, 6.

20 *Prospicit*) Circumspectat, ac si et ipsa non auderet egredi, atque observaret molitiones Scrophæ

21 *Desidet*) Jugiter considet. Metum notat hæc vox.

23 *Quid multa?* Formula usurpari solita, cum rem in pauca conferimus. Sic et illa: *Quid verbis opus est? Quid multis opus est? Quid tibi multa dicam?* etc.

25 *Bilinguis*) Fallax, duplex, fraudulentus. Virg. 1, Æn. *Tyriosque bilingues.* Plaut. Pœn. 5, 2. *Bisulci lingua.*

26 *Credulitas*) Locutio nostra familiaris. Homines stulte creduli.

FABULA V.

Cæsar ad Atriensem.

Est ardelionum quædam Romæ natio ;
Trepide concursans , occupata in otio ,
Gratis anhelans, multa agendo nihil agens,
Sibi molesta , et aliis odiosissima. 4
Hanc emendare , si tamen possum , volo
Vera fabella: pretium est operæ attendere.
Cæsar Tiberius, quum petens Neapolim,
In Misenensem villam venisset suam ,
Quæ monte summo posita Luculli manu ,
Prospectat Siculum , et prospicit Tuscum Mare , 10
Ex alticinctis unus atriensibus ,
Cui tunica ab humeris linteo Pelusio
Erat destricta , cirris dependentibus ,
Perambulante læta Domino viridia ,
Alveolo cæpit ligneo conspergere 15
Humum æstuantem , come officium jactitans :
Sed deridetur : inde notis flexibus
Præcurrit alium in xystum , sedans pulverem.
Agnoscit hominem Cæsar, remque intelligit.
Id ut putavit esse nescio quid boni , 20

FAVOLA V.

Cesare al Custode dell' Atrio.

Una turba in Roma trovasi
Di tal gente affaccendata,
Che qua e là senza proposito
Sempre aggirasi affannata,
E che avvolta in cure inutili,
Sempre in opra e insieme oziosa
Trae la vita, a sè medesima
In fastidio e agli altri odiosa.
Gente tal fia mai possibile
Di correggar? Io lo tento
Con un fatto, che ben merita
Gli si presti orecchio attento.
Nell' andar Tiberio a Napoli,
La sua villa, che sul monte
Di Misen, per nobil opera
Di Lucullo, erge la fronte
Visitò, là d' onde il Siculo
Mar vagheggiasi, là d' onde
Dell' Etrusco pur si possono
Da lontan rimirar le onde.
Era là, fra quei che l' atrio
Custodiano, un servo cinto
D' una veste, cui sugli omeri
Fascia Egizia aveagli avvinto;

Heus, inquit Dominus. Ille enimvero adsilit:
Donationis, alapæ certe, gaudio.
Tum sic jocata est tanti majestas Ducis.
Non multum egisti, et opera nequicquam
periit;
Multo majoris alapæ mecum veneunt. 25

1 *Ardelionum*) Hi sunt, qui se omnibus negotiis immiscent, ab *ardendo* dicti, quod pro *festinando* usurparunt veteres. Itaque cum sint avidi negotiorum, inquietive, semper cursitent, festinentque, tanquam magni aliquid habeant agendum, *ardeliones* nominantur. Sunt qui dictos existimant ab Ardea avi, quia avis hujus instar huc et illuc volitant, et circumcursant, dum omnibus se negotiis student immiscere. Vide Voss. Etymologic.

Natio) Genus quoddam hominum. Sic fere Teren., Eun. 2, 2, 17.

2 *Trepide*) Cum dubitatione, et incertitudine causæ ac propositi.

Concursans) Huc illuc cursitans.

3 *Gratis anhelans) Anhelans* hic negotiosum, occupatumque denotat, qui ob discursationes crebras spiritum ægre ducit. *Gratis* autem *frustra* est, vel nullo cum fructu, nullo cum effectu, *nihil agens*, ut mox sequitur.

6 *Vera fabella)* Vide quid dictum sit ad præfat., lib 1, ubi *fictæ fabulæ*.

Attendere) Attendere ad eam animum.

7 *Petens*) Proficiscens ad urbem Neapolim.

Neapolim) Urbem Campaniæ maritimam, regni Neapolitani caput, ac totius Italiæ clarissimam, prius Parthenopen dictam.

Sì però che, mentre stavano
Varie parti in nodi accolte,
Giù le falde ne pendeano
Vagamente all'aura sciolte.
Affettando ei grato ufficio,
Con in man d'acqua un orciuolo
Se ne gía davanti a Cesare
Inaffiando il caldo suolo;
Ma il padron, di verdi platani
Passeggiando al molle rezzo,
Rimirava cotal opera
Con sogghigno e con disprezzo.
Torte vie l'altro a discorrere,
Per precederlo si sforza
Anche altrove, e a lui la polvere
Sul cammin coll'acqua ammorza.
Di costui Tiberio l'animo
Ben comprende, e le speranze,
Onde in tuon cortese e affabile
Dice al servo, che si avanze.
Ei si accosta, e pien di giubilo
Sicurissimo si sta
La guanciata di ricevere
Che lo ponga in libertà.
Così allor di tanto principe
La maestà volle scherzare:
Poco hai fatto, ed io so vendere
Mie guanciate assai più care.

8 *Misenensem)* Domum suam rusticam, a Miseno Æneæ socio sic dictam. In hac Tiberius etiam mortuus est.

9 *Monte)* In monte summo, in summa montis parte. V. fab. IV.

Posita) Extructa, ædificata. Eleganter de ædificantibus. Sic lib. 3, fab. 9.

Quæso tam angustam talis vir ponis domum?

Luculli) Summi et fortunatissimi Romanorum legati.

10 *Prospectat)* Ex alto eminens nec totum spectat. Quædam frequentativa rei difficultatem exprimunt.

Siculum) Quod a Sicilia Cretam usque excurrit.

Tuscum) Vulgo, *Mare della Toscana*.

11 *Alticinctis)* Negotiosos intelligit. Tales namque cingere vestes alte solent, ne impediantur inter discurrendum. Horat., lib. 2.

Puer alte cinctus acerram
Gausape purpureo mensam pertersit.

Consule Ferrarium de re vestiaria, 3, 7. Pign. de Servis, pag. 271, et ea quæ sequuntur, pag. 461.

Atriensibus) Qui stabant in atrio domus, limenque custodiebant. Vide T. Pomp. de operis servor., p. 36.

12 *Pelusio)* Pelusium erat ostium Nili et civitas Ægypti feracissima lini, ex quo conficiebantur lintea.

13 *Destricta)* Colligata et quasi consuta.

Cirris) Hos cirros sunt qui accipiant de plicis tunicæ. Alii putant esse fimbrias, oris extremis vestium solitas assui. Vide Pignorium de servis, p. 461. Sed vide et Ferrar. de re vestiaria, par. 2, lib. 1, p. 39.

14 *Viridia*) Loca arboribus virentibus, herbis et graminibus consita.

15 *Alveolo*) Ligneo vase, ex uno caudice excavato.

16 *Officium*) Ministerium. Jactans officii sui elegantiam munditiamque.

17 *Flexibus*) Compendiis viarum, notis divortiis. Virg., Æneid. 9.

Objiciunt equites sese ad divortia nota.

18 *Xystum*) Locum deambulationibus faciendis adornatum, consitis utrinque platanis. Dicitur et neutro genere *Xystum*.

Sedans) Aqua conspersa, ne pulvere fœdaretur.

19 *Hominem*) Hominis vanitatem negotiosam perspicit.

Remque) Animum, consilium ardelionis, qui hoc factitabat gratiæ et libertatis obtinendæ causa.

21 *Dominus)* Tiberius. Sic Imperatores nominabant.

23 *Ducis) Domini*, ut paulo ante.

24 *Opera*) Laborem inutilem præstitisti, frustra sudasti.

Periit) Notum est illud de ave quadam ad Augustum Cæsarem: *Opera et impensa periit.* Ceterum ut metri ratio hic collocetur in tuto, contractio est adhibenda, quo τὸ *periit* sit dissyllabum. Pro quo *perit* habent Meursius, et Freinthemius Melius scripsissent *perit*

25 *Alapæ*) *Alapæ* pro libertate. Apud veteres enim, quando aliquem manumittebant, alapa percussum circumagebant, et liberum confirmabant apud Prætorem. Et sic patebit sensus ver. 22.

Donationis, alapæ certe, gaudio.

Ubi *alapâ* per Metonymiam libertatem designat. *Certe* vero, quod ibi sequitur, significat *ad minimum*. Quomodo apud Ter. Andr. 4, 1, 16.

Atque aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multum, molestus certe et fuero.

FABULA VI.

AQUILA, CORNIX ET TESTUDO.

Contra potentes nemo est munitus satis:
Si vero accessit consiliator maleficus,
Vis, et nequitia quicquid oppugnant, ruit.
Aquila in sublime sustulit Testudinem,
Quæ quum abdidisset cornea corpus domo, 5
Nec ullo pacto lœdi posset condita,
Venit per auras cornix, et propter volans:
Opimam sane prædam rapuisti unguibus,
Sed nisi monstraro, quid sit faciendum tibi,
Gravi nequicquam te lassabis pondere. 10
Promissa parte, suadet ut scopulum super
Altis ab astris duram inlidat corticem,
Qua comminuta facile vescatur cibo.
Inducta verbis Aquila, monitis paruit.
Simul et magistræ large divisit dapem. 15
Sic tuta quæ naturæ fuerat munere,
Impar duabus occidit tristi nece.

Mecum) Domi meæ. Hoc dicit: Meæ domus ea disciplina est, ut non tam facile, tamque parvo servi manumitantur.

Veneunt) Venduntur. Libertas tam exiguo pretio a me non venditur.

FAVOLA VI.

L'Aquila, la Cornacchia, e la Testuggine.

Tratta in alto una Testuggine
 Vien dall'Aquila, ma, chiusa
 Nel suo guscio quella standosi,
 Ogni accesso le ricusa;
Quando a caso una Cornacchia
 Là volando si abbattè,
 Che, ciò visto, disse all'Aquila:
 La tua preda è pingue affè;
Ma che pro? finchè la regola
 Tu da me non abbi appreso
 Di goderne, avrai fra le unghie
 Un molesto, inutil peso.
E poichè fra lor convennero
 Ch' Ella pur ne avria sua parte,
 Verso il ciel tu dèi, soggiunsele,
 Quanto più potrai, levarte:

2 *Si vero*) Ter. Andr. 1, 2, 18.
Si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Quod idem est. Nam infrà cornicem vocat etiam *Magistram.*

Accessit) Ad illos potentes.

3 *Vis*) Quicquid est, quod vis et nequitia oppugnant, id ruit, si accesserit ad potentem consiliator maleficus. Jungit auctor potentem et consiliatorem maleficum. Huic nequitiam, illi vim tribuit. Conjuncta ista ait si oppugnent, quicquid sit, quamvis tutum se putet, ruere.

4 *Aquila*) Aliter refert Camerarius, fab. 196.

5 *Domo*) Ponitur *domus* pro testa cornea, qua testudines muniuntur.

6 *Condita*) *Tuta*, ut infra. Ascondita. Sic libri hujus, fab. 8, *condidit.*

7 *Per auras*) Per aera.

Propter) Scil. aquilam, id est, juxta, in vicinia, in propinquo. Sic utuntur melioris ævi poetæ. Virg. in Ecl.

Propter aquæ rivum.

Volans) Scilicet, *dixit*: vel, *sic aquilam allocuta est.*

8 *Opimam*) Pinguem, delicatam.

10 *Nequicquam*) Frustra, absque fructu. Sic sup. fab. 5.

12 *Altis ab astris*) Poetice, pro, e sublimi, ex summa parte aeris.

Corticem) Abusive pro testa. Supra *corneam domum.*

14 *Inducta*) Scil. ad credendum. C. Nepos, Conone, cap. 3. *Nec facile ad credendum inducebatur.*

15 *Magistra*) Cornici, quæ tanquam magistra

Indi in giù cader lasciandola
Su di un sasso, infrangerai
La sua scorza, e sì cibartene
Facilmente allor potrai.
A tai detti l'altra arrendesi,
E il consiglio n' eseguisce,
Poi la preda in larga copia
In mercè le compartisce.
Contro a due mal ferma e debole
Fu in tal guisa a morte dura
Colei tratta, cui difendere
Compiaceasi la Natura.
Ai potenti onde resistere
Niun si trova assai munito:
Che, se a caso anche un malefico
Consiglier sia loro unito,
Alla forza la nequizia
Collegata in empia guerra,
Tutto quanto ardisce opporsele,
Ruinando abbatte e atterra.

eam docuerat, qua ratione esca sua posset vesci. Vide notam ad versum 1.

Divisit) Partes promissas dedit. Vide Gronov. ad Statii Silvas, cap. 13, pag. 71.

16 *Sic tuta*) Sic *quæ nullo pacto lædi posset condita*, ut est vers 6.

Tristi) Gravi. Sic fab. 2, lib. 1, et fab. 3, v. 11.

FABULA VII.

Muli et Latrones.

Muli gravati sarcinis ibant duo:
Unus ferebat fiscos cum pecunia,
Alter tumentes multo saccos hordeo.
Ille onere dives, celsa cervice eminens,
Clarumque collo jactans tintinnabulum: 5
Comes quieto sequitur, et placido gradu.
Subito latrones ex insidiis advolant,
Interque cædem ferro mulum trusitant,
Diripiunt nummos, negligunt vile hordeum.
Spoliatus igitur casus quum fleret suos:
Equidem, inquit alter, me contemtum gaudeo; 11
Nam nihil amisi, nec sum læsus vulnere.
Hoc argumento tuta est hominum tenuitas:
Magno periclo sunt opes obnoxiæ.

1 *Muli*) Muli antiquis temporibus frequenter adhibiti ad hoc opus, ut ferrent onera in dorso. Vide Scheffer, De re vehiculari, lib. 1, cap. 8.

2 *Fiscos*) Corbes sparteos, in quibus recondebant Romani pecuniam publicam et imperatoriam.

4 *Celsa*) Sublata in altum, ut fit a superbientibus.

FAVOLA VII.

I Muli e i Ladroni.

Carchi due Muli andavano;
L' uno in gran ceste, d' oro
Piene e d' argento, pubblico
Portava ampio tesoro.
Fiero di tanto carico
La fronte alta ei tenea,
Mentre dal collo scuotere
Il campanel godea.
L' altro, che sacchi gravidi
D' orzo recava, a questo
Dietro con passo placido
Gía tacito e modesto;
Quand' ecco fuor con impeto
Sbuca di ladri a un tratto
Armato stuol, che, scempio
Del mulattiere fatto,
L' altier ferisce, spoglialo
Dell' or, che per sè fura,
E all' orzo vil di stendere
L' avara man non cura.
Mentre ei del caso lagnasi
Piangendo, l' altro dice:
Io fui sprezzato, e trovomi
Solo per ciò felice,

5 *Collo*) Solebant suspendere tintinnabula ex collis mulorum, ut occursum eorum evitare possent equi. Hic mulus unum habet tintinnabulum. Apuleji ille plura, præter cetera ornamenta. Audi sic loquentem, lib. 10. *Me phaleris aureis et fucatis ephippiis, et purpureis tapetis, et frenis argenteis, et pictillibus baltheis, et tintinnabulis perargutis exornat.*

6 *Comes*) Alter ille mulus cum hordeo.

Quieto) Sine agitatione multa pedum ac tumultu.

7 *Latrones*) Fures pecorum, ita dicti, quod a latere adoriuntur, vel latenter insidiantur.

8 *Interque*) Vult primum factam cædem eorum, qui ducebant mulos, velut resistentium.

Trusitant) Vox obsoleta. Vulnerant: quod patet ex versu 12.

Nam nihil amisi, nec sum læsus vulnere.

FABULA VIII.

Cervus et Boves.

Cervus nemorosis excitatus latibulis,
Ut venatorum fugeret instantem necem,
Cæco timore proximam villam petit,
Et opportuno se bubili condidit.
Heic Bos latenti: Quidnam voluisti tibi, 5
Infelix, ultro qui ad necem concurreris,
Hominumque tecto spiritum commiseris?

Poichè la soma a perdere
Non mi trovai costretto,
E illeso il dorso sentomi
Sol perchè fui negletto.
La favola significa
Ch' è l' uomo in povertà
Sicuro, e in gran pericolo
Il dovizioso sta.

Hoc *trusitant* minus probat Danetus, quod tamen in textum recepit, et præferre videtur *tuditant*, Meursium secutus, repugnante metri ratione.

13 *Hoc argumento*) Hac fabula demonstratur pauperes vitam tutam agere.

FAVOLA VIII.

Il Cervo e i Buoi.

Sorpreso un Cervo trovasi
Nel sen della foresta
Dal Cacciator, che a ucciderlo
Già già la mano appresta;
Onde alla fuga spingelo
Cieco timor, finchè
In una valle prossima
Pone smarrito il piè;

At ille supplex: Vos modo, inquit, parcite,
Occasione rursus erumpam data.
Spatium diei noctis excipiunt vices. 10
Frondem bubulcus adfert; nec ideo videt.
Eunt subinde et redeunt omnes rustici,
Nemo animadvertit: transit etiam villicus,
Nec ille quicquam sentit. Tum gaudens ferus
Bubus quietis agere cœpit gratias, 15
Hospitium adverso quod præstiterint tempore.
Respondit unus: Salvum te cupimus quidem;
Sed ille, qui oculos centum habet, si venerit,
Magno in periclo vita versatur tua.
Hæc inter ipse dominus a cœna redit: 20
Et quia corruptos viderat nuper Boves,
Accedit ad præsepe: Cur frondis parum est?
Stramenta desunt. Tollere hæc aranea
Quanti est laboris? Dum scrutatur singula,
Cervi quoque alia est conspicatus cornua, 25
Quem convocata jubet occidi familia,
Prædamque tollit. Hæc significat fabula:
Dominum videre plurimum in rebus suis.

1 *Nemorosis*) In nemore.
Excitatus) Proprie de venatione dicitur.
2 *Venatorum*) Necem a venatoribus inferendam.

E in una stalla celasi
In compagnia de' Buoi,
Uno de' quali dicegli :
Meschino te! Che vuoi?
Non sai che a morte guidati
Lo stolido progetto
Di affidar tu medesimo
Tua vita a umano tetto?
E quello supplichevole :
Soffritemi per ora
Sintanto che poi vengami
Il destro d' uscir fuora.
Giunge la notte : il pascolo
Reca il bifolco a' Bovi,
Nè però avvien che scoprasi
Il Cervo, o ch' ei lo trovi.
Poscia là vanno, e tornano
Tutti della famiglia,
E sempre il Cervo restasi
Ascoso a tante ciglia.
Passa il fattor medesimo,
Nè il vede; onde ei contento
A' Buoi del lor silenzio
Porgea ringraziamento,
E dell' ospizio provvido,
Onde con carità
E cortesia lo accolsero
In tanta avversità.

3 *Cæco*) *Cœcum faciente*, per Metonymiam effecti, qua et Mors pallida dicitur, quia facit homines pallidos.

4 *Opportuno*) Quod se commode offerebat.

Bubili) Dicitur a *bubus*, contracte pro bovibus; estque adjectivum, in quo subauditur *Stabulum*. Vide Voss., de Anal. 1, 21.

5 *Quidnam*) Quidnam mali voluisti tibi parare? Arguendi aliquem formula. Ter. Eun. 3, 5, 31. *Quid tibi vis? Satin sanus?* Virg., Ecl. 2, 5, 8.

Eheu quid volui misero mihi?

8 *Parcite*) Vitam mihi servate, ne me prodite.

9 *Occasione*) Cum occasio fuerit data.

10 *Spatium*) Nox venit, die exacto.

Excipiunt) Succedunt diei.

11 *Frondem*) Pabulum bubus, quod apud veteres plerumque habebant ex frondibus.

Nec ideo) Dicit, etiamsi attulerit, dederitque frondem in stabulo bubus, tamen non vidisse.

12 *Omnes*) Colonos intelligit, et familiam ejus villæ.

13 *Animadvertit*) Cervum ibi latitantem.

Villicus) Qui totius villæ habet curam, caput rusticæ familiæ. Vide Pign., de servis, p. 540, et Pomp., de oper. serv., p. 33.

14 *Sentit*) Animadvertit, ut versu præced.

15 *Quietis*) *Quietis* adjectivum est, non substantivum, conveniens cum bubus. *Quietos* vocat, quod non prodidissent latitantem.

16 *Hospitium*) Quod securitatem hospitii præstiterint.

18 *Qui oculos*) Herum ipsum ea notat periphrasis, quæ eleganter curam ejus, ac perspi-

Bramiamo, uno risposegli,
Che salvo sii, ma il piede
Se vien colui qui a mettere,
Che con cent' occhj vede,
Tua vita è in gran pericolo.
Ebbe ciò detto appena
Quel Bue, che tornar mirasi
Ivi il padron da cena:
E, visto i Buoi qual erano
Negletti, a lor si appressa
Dicendo: Nel presepio
Sì poca paglia han messa?
Sì poco strame posero
Sul suolo? Nemmen cura
Le ragnatele a togliere
Ebber da queste mura!
Così mentre egli esamina
Or questa, or quella cosa,
Alle alte corna avvedesi
Che un Cervo ivi riposa,
E a sè d' intorno, subito
Che il meschinello vide,
Chiamata la famiglia,
E prendelo, e lo uccide.
Ci mostra questa favola
Che gran penetrazione
Nelle sue cose esercita
La vista del padrone.

caciam depingit, allusione ad Argum, cui centum erant oculi.

19 *Versatur*) Constituta erit.

21 *Corruptos*) Male habitos, macie perditos.

23 *Aranea*) Telas intelligit. Nempe *araneus*, *a*, *um*, adjectivum est. Hinc *araneum* neutraliter et absolute, opus aranearum, subaudito *textum* vel *rete*. Sic Petronius dixit, *araneis oleo madentibus*, id est telis aranearum.

EPILOGUS.

Æsopi ingenio statuam posuere Attici,
Servumque collocarunt æterna in basi,
Patêre honoris scirent ut cuncti viam,
Nec generi tribui, sed virtuti, gloriam.
Quoniam occuparat alter, ne primus forem, 5
Ne solus esset, studui, quod superfuit.
Neque hœc invidia, verum est æmulatio.
Quod si labori faverit Latium meo,
Plures habebit quos opponat Græciæ.
Si livor obtrectare curam voluerit, 10
Non tamen eripiet laudis conscientiam.
Si nostrum studium ad aures pervenit tuas;
Et arte fictas animus sentit fabulas,
Omnem querelam submovet felicitas.
Sin autem et illis doctus occurrit labor, 15

24 *Quanti*) Quanta vestra negligentia est! minimo labore sustulissetis has aranearum sordes.

Dum scrutatur) Camerarius, fab. 223. *Inter hanc curam et attentionem apparent cornua cervi, et ipse latens intra stramenta a gaudente patrefamilias cæditur.*

26 *Familia*) Servis rusticis.

EPILOGO.

ATENE alzò una statua
A Esopo in contrassegno
Del pregio in che teneasi
Quel singolare ingegno;
E in base, eretta a vincere
Il distruttor protervo
Degli uomini e de' secoli,
Pose un abbietto servo;
Con ciò volendo esprimere
D' onor la strada aperta
Essere a ognun: che gloria
Virtù, non sangue, merta.
Esopo ebbe a precedermi,
Ma pure io mi consolo
Che se il primo non vantomi,
Ei non si vanta il solo;

Sinistra quos in lucem natura extulit,
Nec quicquam possunt nisi meliores carpere,
Fatale exitium corde durato feram,
Donec fortunam criminis pudeat sui.

EXPLICIT LIB. II.

1 *Ingenio*) Præfat, lib. 3.
Æternam famam condere ingenio suo.
Posuere) Erexere. Eleganter de statuis.
Attici) Athenienses. Attica est regio Achajæ, in qua Athenæ.

2 *Servumque*) Licet foret servus, nempe quia his concessus iste honor non fuit.

Æterna) Respectu voluntatis et propositi Atheniensium. Erant enim bases illæ ex saxo, forma quadrata, vel rotunda. *Æterna* ergo est, ægre destruenda aut solvenda; et sic quam diutissime duratura. Statius, de basi statuæ Colosseæ Domitiani, lib. 1, Silv. v. 58.

Teneat quamvis æterna crepido,
Quæ superingesti portaret culmina montis.

5 *Quoniam*) Ordo est: Studui ne alter esset solus (fabulator) quoniam occuparat (id est, anteverterat me) ne forem primus: quod (unum mihi) superfuit: id est, relictum erat, vel proximum erat. Hæc enim est sententia: Quia Attici facto suo docuerunt, cunctis cujuscunque sortis aditum patère ad honorem: ego quoque consequi eum studui exemplo Æsopi. Suspicatur nobilissimus Heinsius Phædrum hic loqui de Cn. sive C. Melisso, poeta vetere. De quo vide quænam congesserit in notis ad Epist. Pont. Ovid, lib. 4, epist. 16, v. 30. Vide et eundem ejusdem operis, tom. 2, p. 465.

Nè invidia è già che movemi,
Ma emulazion. Se, amico
Il Lazio approva l'opera,
Onde oggi io mi affatico,
Molti egli avrà, cui facile
Fia star dei Greci a fronte;
E, se mie cure espongonsi
Dei detrattori all' onte,
Il merto della laude,
Io ben mi sento in seno,
Nè potrà mai distruggerlo
Il loro aspro veleno.
Se poi fia che a te rechisi
Questo lavoro, e l'arte,
Onde tessei mie favole,
Pur giunga a dilettarte,
Basta: felice io tengomi,
E ogni lagnanza oblío;
Ma, se in man cade ad uomini
Di cuor maligno e rio,
Ch' empia natura nascere
Fe' dei migliori a danno,
Soffrirò, forte in animo,
Del mio destin l' affanno,
Sinchè fortuna arrendasi,
E, dell' ingiusto errore
La trista ravvedutasi,
Un dì n' abbia rossore.

TERMINA IL LIB. II

7 *Æmulatio*) Hæc vox proprie de discipulis dicitur, qui præceptorem imitantur. Ita quidem hic sumitur. Ceterum hæc vox duplicem habet significationem, alteram ad laudem, alteram ad culpam. Cic. de ea lib. 4. Tusc, cap. 8. *Dupliciter illa quidem dicitur, ut et in laude et in vitio nomen hoc sit: nam et imitatio virtutis, æmulatio dicitur: et est æmulatio ægritudo, si eo, quod quis concupierit, alius potiatur, ipse careat.* Æmulatio itaque degenerans nil nisi invidia est.

8 *Latium*) Latini. Meton. subjecti. *Latium* porro regio Italiæ notissima inter Hetruriam et Campaniam, a latendo dicta, quod ibi Saturnus latitarit.

9 *Plures*) Qui similia facient, incitati exemplo meo.

Opponat) Tanquam tales, qui, quod ibi græce alii, ipsi latine composuerint, æquali ingenio, præstantiaque.

10 *Curam*) Hoc opus, quod cum cura, studioque elaboravi.

11 *Eripiet*) Mihi scilicet, quippe qui me ista sic scripsisse scio, ut promeritus sim laudem.

12 *Pervenit*) Cicero, *accidere ad aures*, dicere amat.

13 *Sentit*) Si experiris, scriptas esse has fabulas non inepte, sed arte singulari.

14 *Submovet*) Tam felix sum, ut nihil habeam quod querar.

Felicitas) Qua talem inveni lectorem, qui et intelligit artem, et ex ea capit delectationem.

15 *Occurrit*) Ad aures, ad manus eorum pervenit, qui maligni sunt.

16 *Sinistra*) Infausta; adversa, inimica, velut in pœnas et supplicia aliorum.

Extulit) Protulit, edidit.

17 *Nec quicquam*) Deest *qui*; nam diversus casus præcessit.

18 *Fatale*) Malum, quod auctorem habet fatum, non culpam nostram.

Exitium) Calumniam, injuriam.

Durato) Obfirmato a me, atque obdurato adversus talia.

19 *Criminis*) Quippe quæ sic afflixerit innocentem. Ita sæpe veteres. Vide Barthium ad Statium, t. 2, pag. 68. Gevartium ad Statii Silv., lib. 1, cap. 31.

PHÆDRI FABULARUM LIBER TERTIUS.

PROLOGUS AD EUTYCHUM.

Phædri libellos legere si desideras,
Vaces oportet, Eutyche, a negotiis,
Ut liber animus sentiat vim carminis.
Verum, inquis, tanti non est ingenium tuum,
Momentum ut horæ pereat officii mei. 5
Non ergo caussa est manibus id tangi tuis,
Quod occupatis auribus non convenit.
Fortasse dices : Aliquæ venient feriæ,
Quæ me soluto pectore ad studium vocent.
Legesne, quæso, potius viles nenias, 10
Impendas curam quàm rei domesticæ,
Reddas amicis tempora, uxori vaces,
Animum relaxes, otium des corpori,
Ut adsuetam fortius præstes vicem?
Mutandum tibi propositum est et vitæ genus, 15

DELLE FAVOLE

DI FEDRO

LIBRO TERZO.

PROLOGO AD EUTICO.

Eutico, se vuoi leggere
I libri miei, procura
Di star lontano e scevero
Da ogni negozio e cura,
Acciò, tranquillo l'animo,
Tutta la forza scopra
De' versi; ma rispondermi
T' odo, nol merta l'opra;
Dietro alla quale io perdere
Del mio dover non voglio
Un sol momento. Astengasi
Dunque tua man dal foglio,
Che ad occupate orecchie
Son vani i carmi suoi.
Dirai forse, le ferie
Sopravverranno poi,

Intrare si Musarum limen cogitas.
Ego, quem Pierio mater enixa est jugo,
In quo Tonanti sancta Mnemosyne Jovi
Fœcunda novies Artium peperit chorum,
Quamvis in ipsa pene sim natus schola, 20
Curamque habendi penitus corde eraserim,
Et laude multa vitam in hanc incubuerim,
Fastidiose tamen in cœtum recipior.
Quid credis illi accidere, qui magnas opes
Exaggerare quœrit omni vigilia, 25
Docto labori dulce prœponens lucrum?
Sed jam, quodcunque fuerit (ut dixit Sinon,
Ad regem quum Dardaniœ perductus foret)
Librum exarabo tertium Æsopi stilo,
Honori et meritis dedicans illum tuis: 30
Quem si leges, lœtabor; sin autem minus,
Habebunt certe quo se oblectent posteri.
Nunc Fabularum cur sit inventum genus,
Brevi docebo. Servitus obnoxia
Quia quœ volebat non audebat dicere, 35
Affectus proprios in fabellas transtulit,
Calumniamque fictis elusit jocis.
Æsopi illius semita feci viam,
Et cogitavi plura quum reliquerat,
In calamitatem deligens quœdam meam. 40
Quod si accusator alius Sejano foret,
Si testis alius, judex alius denique,

Che allo studio invitandomi,
Potrò liberamente,
D' ogni altro affare sgombero,
Rivolgervi la mente.
Vorrai tu dunque attendere
A questi scherzi allora
Che amici, e casa, e moglie
Ti occuperanno ognora?
Quando allo spirto languido,
Al corpo affaticato
Di breve ozio ristauro
Non debbe esser negato,
Onde agli uffici soliti
Tornar più franco? Ah! voglie
Cangia e tenor, d' Apolline
Se premer vuoi le soglie.
Io, che sul colle Aonio
Ebbi i natali, dove
La santa Dea Mnemosine
Diè nove figlie a Giove;
E quasi in la medesima
Scuola sin dalla cuna
Ottenni molta laude,
Nè altra bramai fortuna;
Pure a gran stento veggomi
Nel nobile consesso
Delle Dive Castalie,
E appena appena ammesso.

Dignum faterer esse me tantis malis,
Nec his dolorem delenirem remediis.
Suspicione si quis errabit sua, 45
Et rapiet ad se quod erit commune omnium,
Stulte nudabit animi conscientiam.
Huic excusatum me velim nihilominus.
Neque enim notare singulos mens est mihi;
Verum ipsam vitam et mores hominum ostendere.
Rem me professum dicet fors aliquis gravem: 51
Si Phryx Æsopus potuit, Anacharsis Scytha,
Æternam famam condere ingenio suo:
Ego literatæ qui sum propior Græciæ,
Cur somno inerti deseram patriæ decus? 55
Threissa cum gens numeret auctores suos,
Linoque Apollo sit parens, Musa Orpheo,
Qui saxa cantu movit, et domuit feras,
Hebrique tenuit impetus dulci mora.
Ergo hinc abesto, Livor, ne frustra gemas: 60
Quoniam mihi solemnis debetur gloria.
Induxi te ad legendum: sincerum mihi
Candore noto reddas judicium peto.

1 *Phædri*) Meos. Sic loquuntur in primis poetæ. Pyrrhus apud Virg., 2. Æn. expresso suo ipsius nomine ad Priamum regem:

Or che farà chi l' animo
Nelle ricchezze pone,
E ogni dotto esercizio
Maisempre a lor pospone?
Ma (come disse a Priamo,
Dei Dardani regnante,
Sinone allorchè l' ebbero
Condotto a lui davante)
Ciò che mai può succedane;
Il Terzo io scriverò
Libro delle mie favole,
U' Esopo imiterò.
E già il consacro e dedico
A tuo merto ed onore:
Che, se vorrai tu leggerlo,
Mel recherò a favore:
Diversamente ai posteri
Lascia di ciò il pensier,
I quali, io non ne dubito,
Ne ritrarran piacer.
Intanto d' onde origine
La favola abbia preso
Di brevemente esponere
All' opra io sono inteso.
Schiavitù, per l' arbitrio
Di rigido padrone,
Poichè temea di esprimere
La propria opinione,

Illi mea tristia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
9. Æn. Mater Euryali :
Nec te, sub tanta pericula missum,
Adfari extremum miseræ data copia matri.
id est, mihi.
Apud Terent. Hec. 5, 4, 37. Parmeno etiam de se :
An
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usu sit?
Apud eundem Phorm. 5, 8, 38. Phormio :
Sin dabo: age nunc. Phormionem qui volet, lacessito.

2 *Negotiis*) Curis publici officii : unde etiam *negotiosa vita*, quæ opponitur privatæ et otiosæ, et contemplationi literisque deditæ.

3 *Liber*) Idem est, quod *vacans a negotiis.*

4 *Ingenium*) Scripta tua Metonymia.

5 *Momentum*) Minimum temporis, horæve punctum, quæ hora, vel quod tempus officio est destinatum. Itaque *officium* de munere publico accipitur, quod sustinebat Eutychus, forsan in aula principali, audiens sollicitantium preces, et ad principem deferens.

6 *Non ergo*) Respondet poeta objectioni, quam ipse finxit.

7 *Quod occupatis*) Quod minime decet aures impeditas et negotiis distractas.

8 *Fortasse*) Nova prolepsis.

Feriæ) Dies, quibus nihil agere erat licitum.

9 *Soluto*) Libero a curis. *Libero animo*, ut paulo ante.

10 *Legesne*) Responsio per interrogationem: q. d. Quidvis potius facturus es, quam lecturus fabulas meas.

Nenias) Ineptias, fabulas inutiles. *Nenia* carmen, quo mulcentur aures puerorum.

Seppe i suoi casi avvolgere,
E i ricevuti affronti,
Onde il livore eluderne
In giocosi racconti.
Tentò quel varco il Frigio
Vecchio pel primo: io poi
La strada aprii, tenendomi
Dietro i vestigi suoi;
Sì che di quanto scrivere
Ei seppe, ho più inventato,
Scegliendo ciò ch' è proprio
Al misero mio stato.
Se testimone e giudice
E accusator Sejano
Non fosse, immeritevole
Oserei dirmi invano
Di tanti che mi opprimono
Affanni, nè con tali
Rimedj far men orrida
La scena de' miei mali:
Se poi per ingannevole
Sospetto a sè taluno
Ciò attribuir s' immagina
Ch' è proprio di ciascuno,
I suoi difetti al pubblico
Così porrà lo stolto;
Pure a mie scuse io pregolo
Che voglia dare ascolto.

11 *Impendas*) Des operam rei familiari.

12 *Reddas*) Velut ex debito mutui officii. Nam *reddere* est tributum sibi suisque negotiis ab aliis, iisdem retribuere, ac pariter vacare aliis.

Uxori vaces) Fabuleris cum uxore, seria et jocos misceas, agas, quæ quoquo modo ei esse possunt grata, et jucunda, quod nempe non potes diebus aliis, occupatus negotiis. Thomas Morus, æternum Angliæ decus, ad hanc rem convenienter in Præfat. Utopiæ ad Petrum Ægidium: *Dum foris totum ferme diem aliis impertior, reliquum meis, relinquo mihi, hoc est, literis, nihil. Nempe reverso domum, cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris. Quæ ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est (necesse est autem, nisi velis esse domi tuæ peregrinus) et danda omnino opera est, ut quos vitæ tuæ comites aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam jucundissimum compares*, et quæ ibi sequuntur.

13 *Otium*) Cures corpus, et reficias honesta remissione.

14 *Adsuetam*) Quadrisyllabum est, exigente sic versu, ut supra.

Præstes vicem) *Vicem* pro munere. *Præstare* est peragere. Sic Cicero, *munus suum præstare.*

15 *Propositum*) Ratio institutum. Ita hæc vox usurpatur ab auctoribus. Justinus, lib. VI, c. 8 de Epaminonda: *Neque ab hoc vitæ proposito mortis ratio dissensit.* Seneca, epist. 68. *Aliud proposito tuo nomen impone.* Ubi *propositum* vocat institutum Lucilii in secessu vivendi.

17 *Pierio*) Pierius mons Thessaliæ, in Mace-

Nè quel, nè questo offendere
La mente mia presume,
Io vo' mostrar agli uomini
Degli uomini il costume.
L'impresa è malagevole;
Ma, se Anacarsi scita,
Se il frigio Esopo seppero
Donare immortal vita
Ai lor nomi col proprio
Ingegno, io, che il Destino
Ai dotti Greci nascere
Fe', più di lor, vicino,
Non dovrò dal letargico
Profondo suo torpore
Della mia patria scuotere
La gloria e lo splendore?
Tracia per suoi già novera
E Lino e Orfeo, cui diero
In luce al santo Apolline
Le dive di Piero;
Orfeo, che i sassi movere
Seppe, e la tigre e l'orso
Domar col canto, e l'impeto
Regger dell'Ebro al corso.
Dunque sen fugga invidia,
Che invan piange e si sdegna:
Quest'opra mia di gloria,
A suo dispetto, è degna.

doniæ confinio, Musis sacer, quæ ex eo Pierides dictæ sunt.

18 *Tonanti*) Epitheton est Jovis, qui et absolute *Tonans* dicitur. Ovid., Epistola Deianiræ:

Velit hoc Germana Tonantis;

i. e. Juno.

Mnemosyne) Nympha Pieria, quæ habuit ex Jove novem Musas. Vox Græca est μνημοσύνη, quæ memoriam significat. Poetæ hanc Musarum matrem finxere, quia omnium scientiarum thesaurus beneficio memoriæ acquiritur et conservatur. Habet vero nomen novem literas pro numero filiarum.

Fœcunda novies) Quæ novem fœtus edidit uno partu.

Artium) Musarum, quæ artes invenerunt.

Chorum) Chorus proprie est coævorum cantus et saltatio in tragœdiis aut comœdiis. Accipitur vero improprie pro quovis personarum numero, et hic pro novem Musis, quæ dicuntur artes invenisse. Prima vocabatur Clio, historiæ parens: Secunda Melpomene, tragœdiæ: Tertia Thalia, comœdiæ: Quarta Euterpe, fistularum: Quinta Terpsichore, Citharæ: Sexta Erato, Lyræ: Septima Calliope, versuum heroicorum: Octava Urania, astrologiæ: Nona Polyhymnia, eloquentiæ. Quæ omnes hoc Ausonii carmine comprehendi solent.

CLIO gesta canens, transactis tempora reddit.
MELPOMENE tragico proclamat mœsta boatu.
Comica lascivo gaudet sermone THALIA.
Dulciloquis calamos EUTERPE flatibus urget.
TERPSICHORE affectus citharis movet, imperat, auget.

Alfin t' indussi a leggere:
Dall' animo tuo schietto
Imparzïale e candido
Giudizio, Eutico, aspetto.

Plectra gerens ERATO saltat pede, carmine, vultu.
Carmina CALLIOPE libris Heroica mandat.
URANIE cœli motus scrutatur et astra
Signat cuncta manu, loquitur POLYHYMNIA gestu.

20 *Quamvis*) Ita est hujus versus lectio constituenda, et sic metrum conservandum: quod vidit primus Nobilissimus Heinsius. Omnes editiones præferunt:
Quamvis in ipsa natus sim pene schola.
Ad quæ tacent interpretes, securi scilicet positionis qualiscunque, qua ultima in *pene*, quæ brevis est, producatur. Cujusmodi exempla, fateor, et alibi in his libellis occurrunt. Sed consulant aures suas, qui Musas nacti sunt faventes.

Natus) De Epaminonda sic dixit Justinus, *fuisse hominem inter literas natum.*

Habendi) Suppl., rem, pecunias. *Amor habendi* apud Ovidium, pro avaritia:
Tempore crevit amor, qui nunc est summus habendi.
Et Horat., 1, Ep. 7.
Amore senescit habendi.

22 *Laude multa*) Hoc dicit poeta: Quamvis ego in hoc studiorum genere multam laudem sim assecutus, ægre tamen, et non nisi quodam cum fastidio, recipior in Musarum cœtum: *Laus multa* hic autem est, non quidem magna, sed multa, sive multorum hominum: quod modestius est, quam si dixisset, magna laude. Multam enim

laudem a multis mereri facilius est, quam a magnis magnam. Sic Horat. De Arte poetica :

Successit vetus his Comœdia non sine multa Laude.

Passim autem Phædrus sibi laudem tribuit: Sic epilogo libri præcedentis :

Si livor obtrectare curam voluerit,
Non tamen eripiet laudis conscientiam.

Et in fine hujus præfationis :

Quoniam mihi solennis debetur gloria.

Iterum in præfatione libri 5.

Mihi parta laus est.

Vitam) Scil. Scholasticam. Constituimus hanc lectionem ex præscripto Praschii, pro *in hanc vitam* reponentis *vitam in hanc*. Quod fit ut opus non sit tam variis argumentis sollicitare *το incubuerim*. Optime enim sic versus stat.

23 *Fastidiose*) Ægre, difficulter, et quasi cum fastidio et dedignatione ejus, qui tantopere ambit.

In cœtum) Musarum. Sensus est: Etiamsi omnia posthabeam literis ac doctrinæ, ut opes et gloriam, tamen ad eam veram solidamque non nisi difficulter ac sero pervenio.

24 *Quid credis illi*) Quomodo putas illum posse evadere doctum, qui opibus coacervandis studet?

25 *Omni vigilia*) Omni cura et sollicitudine.

26 *Dulce*) Jucundum, propter varias cupiditates ex pecunia.

27 *Ut dixit*) Sinonis oratio apud Virg., 2, Æn. sic incipit:

Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quodcunque fatebor.

Ceterum hic Sinon fuit filius Sisyphi, neposque Autolyci, Græcus versipellis et veterator, qui

obsessa Troja a Trojanis se capiendum obtulit, et ad Priamum regem deductus, ipsi persuasit abiisse Græcos, atque equum illum ingentem in urbem ducendum.

28 *Regem*) Priamum Regem Trojanorum, qui vocati sunt Dardanii a Dardano filio Jovis et Electræ, qui Regnum Trojanum condidit, unde et ipsa regio Dardania dicta est. Postea urbs provinciæ caput dicta fuit Troja, et populus Trojani, a Troe atavo Priami.

29 *Exarabo*) *Exarabo stilo* Hæ voces sunt conjungendæ. *Exarare stilo* est scribere.

30 *Honori et meritis*) Ex veteri formula, quæ in inscriptionibus frequens.

33 *Fabularum*) Cur fabulæ sint inventæ. Sic *piscium genus* apud Horat., lib. 1, Od. 2, pro piscibus.

Piscium et summa genus hæsit ulmo.

34 *Servitus*) Æsopus servus. Servivit enim is Xantho philosopho.

Obnoxia) Arbitrio ac potestati alienæ subjecta.

36 *Affectus*) Non intelligit perturbationes, sed res, quæ accidebant ipsi, quæ eum afficiebant. Hoc vult, omnes casus, qui venerant, omnem injuriam, qua afficiebatur, ultum esse fabula.

37 *Elusit*) Evitavit. Sic lib. 1, fab. 12.

Jocis) Fabulis, Prol., lib. 2, *narrantis jocus.*

38 *Semita*) *Semitam et viam* conjunxit et Cicero, Accus. 2, in Verr., cap. 23. *Attendite. Jam intelligetis hanc pecuniam, qua via modo visa est exire ab isto, eadem semita revertisse. Semita* autem est quid minus tritum quam via. Primus Æsopus materia fabularum reperit, quam

ego polivi versibus. Sic effeci ut illius semita, quam primus triverat, evaderet via. Semita enim fit via, cum a plurimis frequentatur, et sic vulgatur magis

39 *Cogitavi*) Excogitavi. Sic C. Nepos vita Datamis 6. *Quod ad suam perniciem fuerat cogitatum*, id est, excogitatum.

40 *In calamitatem*) In quibus fabulis allusi paucis ad fortunam meam adversam, quam passus sum sub Sejano.

41 *Alius Sejano*) Præpositio omissa pro *a Sejano*, hoc est, quam Sejanus. Vide de hac constructione Gerard. Jo. Vossium de Construct., cap. 14. Sejanus pro arbitrio cuncta gessit sub Tiberio, suamque latissime exercuit potestatem. In ejus odium incidit Phædrus, qui ab eo variis criminibus accusatus vix evasit incolumis; cum ille esset et accusator, et judex. Genus loquendi a Græcis sumtum.

42 *Judex*) vox *Judicis* vim Sejani innuit.

44 *Nec his*) Nec hæc solatia mihi conquirerem.

45 *Suspicione*) Si quis suspicabitur se his tangi. Cic. pro Lege Manilia, cap. 13. *Vestra admurmuratio facit, Quirites, ut agnoscere videamini, qui hæc fecerint. Ego autem neminem nomino. Quare irasci mihi nemo poterit, nisi qui ante de se voluerit confiteri.*

Et rapiet ad se) Dicet se tactum et exagitatum hac illave fabula.

Quod erit commune) Quod dicitur omnibus, quod tangit omnes

47 *Nudabit*) Nudabit ille conscientiam quidem, nihilominus tamen ego velim me excusatum ei, quia non propterea scripsi, ut sic hic

et ille se nudaret. Ceterum *nudare* est hic omnibus conspiciendum præbere.

49 *Notare*) Hujus vel illius vitam reprehendere.

50 *Ostendere*) Quales nempe sunt in vita communi.

51 *Fors*) Forsan, forsitan, adverbialiter.

52 *Phryx*) In Phrygia natus, quæ est regio Asiæ minoris.

Anacharsis) Pro *et Anacharsis*. Sic fab. 9, lib. 1.

Oppressum ab Aquila, fletus edentem graves;
pro *et fletus edentem*. Anacharsis fuit Philosophus Scythicus multa sapientia et doctrina præditus, qui summa usus est libertate in carpendis hominum moribus, multaque præclare dicta posteritati reliquit.

53 *Condere*) Extruere, parare famam.

54 *Literatæ*) Merito: vel ob solas Athenas, omnium artium inventrices, quas et doctas vocavit Propertius:

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas.

55 *Somno*) Ignavia, pigritia.

Deseram) Omittam ornare ac promovere, cum possim.

56 *Threissa*) Thracia. Indicat vero Phædrus se gente Thracem esse, ideoque Græciæ, eruditionis parenti, propiorem, quam erat vel Æsopus Phryx, vel Anacharsis Scytha.

Numeret) Multos habeat auctores.

57 *Linoque*) Linus filius Apollinis et Terpsichoræ, aut, ut alii volunt, Mercurii et Uraniæ. Fuit Musicus et Poeta Thebanus.

Orpheo) Is fuit genere Thrax, filius Apollinis et Calliopes, quem a Mercurio, aut a patre

Apolline ferunt accepisse lyram, qua tantum valuit, ut cantu silvas et saxa moverit, reduxeritque uxorem suam Eurydicen ab inferis. Fuit occisus a Mænadibus juxta Hebrum fluvium.

58 *Qui saxa*) Horatius in Arte poetica de eo et Amphione:

Silvestres homines sacer, interpresque deorum,
Cædibus et victu fædo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosque leones.
Dictus et Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, et prece blanda
Ducere quo vellet.

59 *Hebrique*) Hebrus fluvius Traciæ ex Hæmo monte oriens, et in Ægeum mare exiens.

FABULA I.

Anus ad amphoram.

Anus jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc Falerna fæce, e testa nobili
Odorem quæ jucundum late spargeret.
Hunc postquam totis avida traxit naribus:
O suavis anima, quale in te dicam bonum
Antehac fuisse, tales cum sint reliquiæ!
Hoc quo pertineat, dicet qui me noverit.

1 *Anus*) Proverbium velus est, *Anus ad armillum redit*, id est, ad vas vinarium. Constructio talis est: Anus vidit amphoram epotam (id est,

Tenuit) Moratus est dulcedine carminis.

60 *Gemas*) Ob felicitatem alienam. Proprie de livore.

61 *Solemnis*) Solita. Respicit exempla Lini, et Orphei, qui tametsi Thraces fuerint, tamen tantam obtinuerunt gloriam.

62 *Induxi*) Hic sensus est: Scio, me his compulisse te ut legas. Pro hac mea opera, si ex ea jucundum aliquid tibi accidet, hoc unum peto ut reddas judicium.

63 *Noto*) Quem constat in te esse situm.

Judicium) Judices candide et sincere de his libellis.

FAVOLA I.

La Vecchia all' Anfora.

Vide giacere un' Anfora
Al suol, vota e negletta,
Ma per materia nobile,
Un dì certa Vecchietta;
E, come ancor vi stavano
Di Falerno liquore
Reliquie che spandevano
Un ben soave odore,
Con ansietà fiutandolo,
A quel vaso esclamò:
Qual ben nelle tue viscere
Un giorno si serrò,

exaustam) jacere, adhuc Falerna fæce, quæ late spargeret jucundum odorem e testa nobili.

Amphoram) Vinarium vas octo et quadraginta sextarios continens. In his vasis vinum Falernum servabatur

2 *Falerna fæce*) Falerni vini fæce. Falernus mons et ager erat Campaniæ: ager frumenti, mons vini generosissimi ferax. Horat., 2, Sat. 2.

Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo.

Apud Prudentium 1, hymn. 126, est *Mustum Falernum.*

Nobili) Quia inscriptum habebat titulum tam celebrati vini. Solebant enim inscribere istis amphoris nomen vini, ubi et quando esset natum, in quibus condebatur. Nobilis quoque dici potest ob materiam e qua erat conflata.

4 *Traxit*) Quantum poterat attraxit. Videtur hoc verbum aviditatem aliquam significare, etiamsi non addidisset poeta τὸ *avida.* Horat., Epod. XIV.

Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim.

5 *Anima*) Alloquitur amphoram, eamque anus vinolenta rerum omnium carissimam ducens, et

---

FABULA II.

Panthera et Pastores.

Solet a despectis par referri gratia.
Panthera imprudens olim in foveam decidit;
Videre agrestes: alii fustes congerunt,

Se tanto ancor ne serbano
Gli avanzi, anima mia!
Di questi sensi interprete
Chi mi conosce fia.

delicium suum faciens, blaude suavem animam appellat; scilicet ut Cicero carissimis suis scribens, *Vos animæ meæ*, inquit. Sic devota vino vetula amphoram veluti corculum amplexa, o suave olens animula, inquit: quales delicias, quale in te bonum antehac fuisse dicam, in qua tales sunt reliquiæ, et fæces ipsæ quendam odorem spirant! Vid. elegantem locum De Muliere vini avida apud Plaut. Curcul., Act. 1, sc. 2.

6 *Tales*) Ex proverbio, quo boni vini etiam fæces bonæ esse perhibentur.

7 *Hoc quo pertineat*) Senectutem suam consolatur Phædrus. Vult ex hoc ultimæ senectutis, quæ est quasi fæx vitæ, opusculo fabularum posse colligi, qualis fuerit integra adhuc ætate, Meminit et alibi senectutis suæ, ut infra lib. 4, fab. 25, et lib. 6, fab. 10.

FAVOLA II.

La Pantera e i Pastori.

Una Pantera incauta
'N un fosso sdrucciolò,
Ed uno stuol di rustici
Quel caso rimirò.

Alii onerant saxis; quidam contra miseriti,
Periturae quippe, quamvis nemo laederet, 5
Misêre panem, ut sustineret spiritum.
Nox insecuta est; abeunt securi domum,
Quasi inventuri mortuam postridie.
At illa vires ut refecit languidas,
Veloci saltu fovea se se liberat, 10
Et in cubile concito properat gradu.
Paucis diebus interpostis, provolat,
Pecus trucidat, ipsos Pastores necat,
Et cuncta vastans, saevit irato impetu.
Tum sibi timentes, qui ferae pepercerant, 15
Damnum haud recusant, tantum pro vita rogant.
At illa: Memini qui me saxo petierint,
Qui panem dederint; vos timere absistite,
Illis revertor hostis, qui me laeserant.

1 *Despectis*) Qui despecti erant.

2 *Imprudens*) Improvida, non providens.

In foveam) *In fossam est delapsa.* Camerar., quem vide fab. 226.

3 *Congerunt*) In eam verberantes.

4 *Alii*) In dimetiendo hoc versu *Ali* est pro *alii*: ut saepe *ingeni* pro *ingenii*, aliaque ejusmodi. Nulla enim alia ratione constabit.

Onerant) Petunt, mulcant lapidibus. Sic est *onerare injuriis* apud Teren. Andr.

6 *Misere*) Objecere illi panem.

Sustineret) Servaret vitam. Nam *sustinere* est tenere, ne sc. discedat.

E chi legni avventandole
  Contra e chi sassi va;
  Ma alcuni pur sentendosi
  Di lei mossi a pietà,
Pane in vece le gittano
  Per sostenere un po'
  Lei, che, anche senza offenderla,
  Più vivere non può.
Si fa notte; dileguasi
  La turba allor di lì
  Senza tema, sperandola
  Morta al novello dì;
Ma alle sue forze languide
  Poichè ristoro diè,
  Ella con salto facile
  Trae da quel fosso il piè;
E il suo covil sollecita
  Sen corre a ritrovar;
  Ma pochi dì passarono
  Che fuor torna a sbucar.
Intorno errando trucida
  Gli armenti ed i pastor,
  E ovunque stragi semina
  Con impeto e furor.
Allor quei che già diedero
  Alla fiera perdon,
  La vita le addimandano
  Timidamente in don.

9 *Refecit*) Pane scil. et quiete. Sic *reficere jumenta* dixit Nepos. Eumene, cap. 9.

10 *Fovea*) A fovea. Ellipsis. In foveis feræ capiebantur. Sup., lib. 1, fab. 17.

Sese liberat) Sese liberat, id est, exsilit.

11 *Concito*) Festino, celeri.

12 *Provolat*) Cubili scil. Vox communis hominibus, feris et avibus.

16 *Haud recusant*) *Haud recusare* non est velle, sed æquo animo subire, majoris boni gratia. C. Nepos: Epamin., cap. 8., *Neque recusavit quominus legis pœnam subiret.* Ergo hi calamitatem in pecore amittendo non deprecantur, sed suæ tamen vitæ ut parcat rogant. Vide hic Græv. ad Lactant. de Mortibus persecutorum, p. 133.

17 *Memini*) Subintellige *illorum.*

18 *Absistite*) Desistite. Sic optimi auctores. Virg. 8, Æn., v. 403:

Absiste precando
Viribus indubitare tuis.

FABULA III.

SIMII CAPUT.

PENDERE ad Lanium quidam vidit Simium,
Inter reliquas merces atque opsonia.
Quæsivit quidnam saperet; tum Lanius jocans:
Quale, inquit, caput est, talis præstatur sapor.

Ogni altro rassegnandosi
Da lei danno a soffrir;
Ma quella ai supplichevoli
Prese in tal modo a dir:
Chi mi gittò sovvengomi
Dei sassi, e chi del pan:
Nemica ai primi io recomi,
Il timor vostro è van.
Dagli oltraggiati è solito
Aver misura egual
L' oltraggiatore al merito
Del procurato mal.

Idem, lib. 6. *Absiste moveri.* Columell., 12, 19. *Nec absistat id facere*

19 *Revertor hostis*) Revertor ad eos hostiliter persequendos, qui in me congessere fustes et lapides.

FAVOLA III.

Il capo della Scimmia.

A un macello appese stavano
Varie carni, e un tal la testa
D' una Scimmia poichè scorsevi,
Che sapor, richiese, ha questa?

Ridicule magis hoc dictum quam vere æstimo, 5
Quando et formosos sæpe inveni pessimos,
Et turpi facie multos cognovi optimos.

1 *Pendere*) Proprie de rebus venalibus.
Ad Lanium) Apud Lanium. Plaut. *ad forum*, pro apud forum: *ad exercitum*, pro apud exercitum.

2 *Reliquas*) Si versus ratio habeatur, quatuor syllabarum erit hæc vox. Sed Heinsius bono sensu, et meliore versu scribit *relictas*. Aliquæ scilicet merces jam erant venditæ, remanserat cum aliis simius.

FABULA IV.

ÆSOPUS ET PETULANS.

SUCCESSUS ad perniciem multos devocat.
Æsopo quidam petulans lapidem impegerat:
Tanto, inquit, melior; assem deinde illi dedit,
Sic prosecutus: Plus non habeo mehercule,
Sed unde accipere possis, monstrabo tibi. 5
Venit ecce dives et potens, huic similiter
Impinge lapidem, et dignum accipies præmium.

E il padrone in tuon scherzevole
Disse allora a quel cotale :
Quella testa qual rassembrati ?
Il sapor n'è tal e quale.
Più che ver sembra ridicolo
Questo dir ; che gran virtude
Brutto corpo, e gran nequizia
Corpo bel spesso racchiude.

5 *Ridicule*) In gratiam Æsopi hoc dicitur.
Æstimo) Existimo, puto.
7 *Optimos*) Exemplo est ipse Æsopus, quem corpore deformem fuisse accepimus.

FAVOLA IV.

Esopo a un Petulante.

Ad Esopo un temerario
Scagliò un sasso, ed egli: Affè
Che a tirar tu se' ben pratico,
Disse, e un soldo a quello diè.
Sì per Dio che se altri avessine,
Altri ancor ten vorrei dar,
Ma d'averne un modo facile
Voglio, aggiunse, a te insegnar.
Vedi là quell' Uom che appressasi ?
Egli è ricco, egli è potente:
A costui, se vuoi gran premio,
Gitta un sasso parimente.

Persuasus ille, fecit quod monitus fuit;
Sed spes fefellit impudentem audaciam:
Comprehensus namque pœnas persolvit cruce. 10

1 *Devocat*) Pellicit ac trahit sensim, quoniam a bonis est descensus veluti ad mala.

2 *Petulans*) Usurpatur de eo, qui gaudet lædere alios; idque sine causa.

3 *Tanto melior*) Laudandi atque approbandi apud veteres formula, contra, autem, *Tanto nequior.*

Assem) Intellige nummum æneum.

Sic prosecutus) Sic pergens loqui.

6 *Potens*) Qui potest melius quam ego dare.

FABULA V.

Musca et Mula.

Musca in temone sedit, et Mulam increpans:
Quam tarda es, inquit: non vis citius progredi?
Vide, ne dolone collum compungam tibi.
Respondit illa: Verbis non moveor tuis;
Sed istum timeo, sella qui prima sedens, 5
Jugum flagello temperat lento meum,
Et lora frenis continet spumantibus.

Ei lo crede, e il sasso vibràgli;
Ma la speme lo ingannò,
Che, arrestato, dell' audacia
Sulla forca il fio pagò.
Questo caso ne fa intendere
Che di prospera ventura
Un esempio lusinghevole
Trae con sè danno e sciagura.

9 *Impudentem audaciam*) Terent., Heaut., 2, 3. *O hominis impudentem audaciam!*
10 *Cruce*) Crux supplicii genus, quod in usu fuit ad tempora Constantini Imperatoris.

FAVOLA V.

La Mosca e la Mula.

Una Mosca, che d' un cocchio
Stava assisa sul timone,
A una Mula, che tiravalo,
Prese a far tal riprensione:
Pigra bestia, olà, se correre
Un po' più tu non vorrai,
Col mio stilo il collo a pungerti
Alla fin mi spingerai.

Quapropter aufer frivolam insolentiam :
Namque ubi strigandum est, et ubi currendum, scio.
Hac derideri fabula merito potest, 10
Qui sine virtute vanas exercet minas.

1 *Musca in temone sedit*) Faernus in Fabula de Musca et Quadrigis, p. 89.
Musca advolans temoni eorum insederat.
Mulam) Mularum usus quondam fuit in vehiculis celeberrimus.
2 *Non vis*) Notum schema interrogando jubere. Terent, Eun., 5, 1.
Non tu istuc dictura aperte es quicquid est?
Ita hic, *Non vis citius progredi?*
3 *Dolone*) Per fastum de aculeo suo sic loquitur. Nam *dolon* proprie gladius, aut cuspis ferrea in baculo recondita. Et solet musca suum aculeum sic abdere, Virgil., Æn., lib. 7, v. 664.
Pila manu, sævosque gerunt in bella dolones.
Ubi vide Interpretes.
5 *Qui prima*) Aurigam intelligit. *Prima sella* est scamnum equis proximum, in quo propriè sedes aurigarum.
6 *Temperat*) Regit, moderatur, ne tardius, aut celerius incedam, quam oportet.
Lento) Facto quippe ex loris. Sic *verbera lenta* apud Virg. *Lentum* est flexibile. Hinc apud eundem Maronem est et *lenta salix*, *lentum vimen*, et *lentum flagellum*, quod hic habemus.
7 *Spumantibus*) Ita tenet ut spument. Vult reddere rationem, quare non possit celerius incedere. Non tantum, ait, tenet, sed tenet tam

Quella allor: Per nulla movemi
Il tuo dir, ma temo bene
L' uom ch' è sopra, ed il pieghevole
Suo flagello in pugno tiene;
E con quello e colle briglie,
Onde pien di spuma ho il morso,
Ei mi guida, e allenta, o accelera,
Come vuol, miei passi al corso.
Dunque altrove la tua stolida
Insolenza puoi recar,
Ch' io so ben quand' è che occorremi
Di arrestarmi o camminar.
Puoi beffar con questa favola
Le minacce ed il furore
Di colui che ha vôto l' animo
Di ogni forza e di valore.

valide, meque cohibet, ut et frena spument, hoc est, spuma ex labore oppleantur.

8 *Aufer*) Omitte insolentiam.

Frivolam) Vanam, cui nullæ subsunt vires.

9 *Strigandum*) Quando oporteat morari. *Strigare* enim est interquiescere, diciturque proprie de equis aut mulis in strigam collocatis. Sic usus auctor parodiæ in Ventidium Bassum mulionem, quæ extat in Catalectis Virgilianis:

Et inde tot per orbitosa millia
Jugum tulisse, læva sive dextera
Strigare mula, sive utrumque cœperat.

11 *Virtute*) Viribus, fortitudine. Synecdoche.

FABULA VI.

Canis et Lupus.

Quam dulcis sit libertas, breviter proloquar.
Cani perpasto, macie confectus Lupus,
Forte occurrit: salutantes dein invicem
Ut restiterunt: Unde sic, quæso, nites?
Aut quo cibo fecisti tantum corporis? 5
Ego, qui sum longe fortior, pereo fame.
Canis simpliciter: Eadem est conditio tibi,
Præstare domino si par officium potes.
Quod? inquit ille. Custos ut sis liminis,
A furibus tuearis et noctu domum. 10
Ego vero sum paratus: nunc patior nives,
Imbresque, in silvis asperam vitam trahens:
Quanto est facilius mihi sub tecto vivere,
Et otiosum largo satiari cibo?
Veni ergo mecum. Dum procedunt, aspicit 15
Lupus a catena collum detritum Canis.
Unde hoc, amice? nihil est. Dic, quæso, tamen.
Quia videor acer, alligant me interdiu,
Luce ut quiescam, et vigilem, nox quum venerit:

FAVOLA VI.

Il Cane e il Lupo.

Dalla fame e dall'inedia
Certo Lupo estenuato
In un Can venne ad abbattersi
Bello grasso e ben tarchiato;
E poichè si salutarono
Fermi in piè scambievolmente,
Disse il Lupo: In grazia spiegami
Come il pelo hai sì lucente?
Come il ventre sì distendere
Hai potuto? Io, che più forte
Son di te, ridotto trovomi
Per la fame quasi a morte.
Schiettamente il Can rispondegli:
Egual fia tua condizione
Purchè ugual servigio rendere
Non t' incresca al mio padrone.
Qual servigio? Sulla soglia
Della casa ti starai;
E la notte dalle insidie
Dei ladron la guarderai.
Sì, son pronto: che quel vivere
Tra gli orror della foresta,
Dove sempre o piove o nevica,
Troppo spiacemi e molesta.

Crepusculo solutus qua visum est, vagor. 20
Adfertur ultro panis; de mensa sua
Dat ossa dominus, frusta jactat familia,
Et, quod fastidit quisque, pulmentarium:
Sic sine labore venter impletur meus.
Age, si quo abire est animus, est licentia? 25
Non plane est, inquit. Fruere, quœ laudas, Canis.
Regnare nolo, liber ut non sim mihi.

1 *Quam dulcis*) Camerarius, Fab. 220.
Breviter proloquar) Paucis ostendam.
2 *Perpasto*) Valde pingui.
Macie confectus) Cujus vires macie plane diminutæ erant.
4 *Ut restiterunt*) Sic sup., lib. 1, fab. 12.
Ad fontem cervus cum bibisset, restitit.
Unde sic) Verba Lupi ad Canem.
Nites) Eos proprie significat, quorum pellis ex sagina distenta splendet. Locus hic eleganter formatus ex illo parasiti Gnathonis apud Terent., Eun. 2, 2.
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Hinc *equi nitidi* apud Virg. i. e. pinguedine distenti. Nepos, Eumene, 5. *Jumenta nitida* dixit, id est, bene habita. Sic *juvenca nitens* apud Ovid., Metam., lib. 1.
6 *Fecisti tantum corporis*) Obesum te reddidisti. Contrarium est, *corpus amittere*, id est, macrum fieri.
7 *Simpliciter*) Aperte, absque dissimulatione.

Meglio è bene aver ricovero
Sotto a un tetto, ed in riposo
Lieto i dì menare, e pascere
Largamente il corpo ozioso.
Vieni adunque. Insiem si avviano,
Ma in cammin del Cane il collo
Vide il Lupo roso e logoro,
E in tal guisa interrogollo:
D' onde ciò? Niente: Ma spiegami,
Te ne prego... Hai da sapere
Che, siccome io soglio credito
Di feroce al mondo avere,
A catena il dì mi tengono
Perch' io dorma, e poi sia desto
Nella notte, ma al crepuscolo
Vo' a mio pro disciolto e lesto;
Poi del pan, senza pur chiederne,
E degli ossi dalla mensa
Il padrône, e le reliquie
La famiglia a me dispensa;
E vivande ancor, se nausea
Ne ha talun, da mano amica
Io ricevo, e il ventre pascesi
Senza punto di fatica.
Ma, se altrove il piè rivolgere
Hai talento, il puoi tu far?
No: nol posso. Adunque goditi
Pur quel ben che ami lodar;

Eadem est conditio) Tibi erit fortuna similis.

10 *Et noctu*) Ordo verborum paulo hic turbatior est. Sic autem se habet: *Ut sis custos liminis, et tuearis domum noctu a furibus.*

11 *Ego vero*) Particula elegantissima, quæ hic promtitudinem indicat. Verba ipsi Lupi sunt ad Canem responsoria

Patior) Expositus sum et nudus ad omnes cæli injurias, et duram admodum vitam ago. Florus poeta:

Scythicas pati pruinas.

Et Cicero, II. Catil., cap. x. *Pruinas ac nives perferre.* Sic et Claudian.

Frigora sæva pati, gravibus non cedere nimbis.

12 *Vitam trahens*) Virgiliana phrasis ex Æned. 2.

Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam.

Æneid., 3

Quum vitam in silvis inter deserta ferarum
Lustra domosque traho.

15 *Veni ergo*) Verba Canis ad Lupum.

16 *Detritum*) Proprie de Cane. Seneca, Hippol., vers. 35.

Et pugnaces tendant Cressæ
Fortia trito vincula collo.

17 *Nihil est*) Canis loquitur. Formula est illorum, qui præcidunt sermonem de re sibi parum grata Imitatur Terent., And., 2, 6.

SIMO *Quidnam est?* DA. *Puerile est.* SI. *Quid est?* DA.

Nihil. SI. *Quin dic, quid est?*

Et Phormione 5, 8.

PH. *Ahi: tange: si non totus friget, me eneca.* CHR. *Nihil est.*

Dic quæso) Lupus loquitur, cui mox respondet Canis: *Quia videor acer*, etc.

Ch' io per me voglio esser libero
Se anche un regno mi si dia.
Ciò vuol dir quanto apprezzabile
Libertade e dolce sia.

18 *Acer*) Lib. 2, fab. 3, est *canis vehemens*. Sed quid *acer* et *vehemens* differant, docet Vavassor in libello De vi et usu quorumdam verborum; ubi *acer* idem dicit esse quod *asperior*, *intractatus*, *ferocior*, *inquietus*. Vide Cic., pro Rosc. Amerin., cap. 20.

20 *Crepusculo*) Crepusculum est lux dubia, quæ fit ante solis ortum et occasum.

Qua visum est) Errant Grammatici, qui hanc voculam *qua* inter adverbia numerant. Semper substantivum subauditur. Sic *hac*, *illac*, *istac*, subaudi via.

21 *Ultro*) Me non rogante.

22 *Frusta*) Edulii cujuscumque.

Jactat) Jacit, objicit. *Mittit* est fab. 2.

23 *Quod fastidit quisque*) Hinc, lib. IV, fab. XVII. Canum querelæ ad Jovem orantium.

Ut sese eripiat hominum contumeliis,
Furfuribus sibi conspersum qui panem darent.

Pulmentarium) Quicquid ad panem datur. Proprie tamen dicitur puls vel cibus in modum pultis factus.

25 *Est licentia?*) Licitumne tibi est? Verba sunt Lupi ad Canem, quibus Canis respondet mox: *Non plane est.*

26 *Fruere*, *quæ laudas*, *Canis*) Fruere iis, quæ laudas. Sunt autem hæc Lupi verba. Est vox remittendi alteri, quod ipsi non desideramus,

quasi dicat: Habe tua bona sine rivali. Sic fere Cæsar Augustus Pollioni apud Senecam, De ira,

---

FABULA VII.

Frater et Soror.

Præcepto mònitus, sæpe te considera.
Habebat quidam filiam turpissimam,
Itidemque insigni et pulcra facie filium.
Hi, speculum in cathedra matris ut positum fuit,
Pueriliter ludentes, forte inspexerant. 5
Hic se formosum jactat, illa irascitur,
Nec gloriantis sustinet fratris jocos,
Accipiens (quid enim?) cuncta in contumeliam.
Ergo ad patrem cucurrit, læsura invicem,
Magnaque invidia criminatur filium, 10
Vir natus quod rem fœminarum tetigerit.
Amplexus utrumque ille, et carpens oscula,
Dulcemque in ambos caritatem partiens:
Quotidie, inquit, speculo vos uti volo,
Tu formam ne corrumpas nequitiæ malis, 15
Tu faciem ut istam moribus vincas bonis.

lib. 3, cap. 23. *Fruere, inquit, mi Pollio, fruere.*

27 *Ut non sim*) Hac lege et conditione ut non sim liber mihi.

FAVOLA VII.

Il Fratello e la Sorella.

Se stesso ognun consideri.
Un padre di famiglia
Un figlio avea bellissimo
E una deforme figlia.
Or mentre trastullavansi,
Un dì trovaro a caso
Della madre lo specchio
Sovra un seggio rimaso.
Ivi il fanciul mirandosi
Decanta sua beltà,
Vanne la suora in collera,
E gran dispetto ne ha;
E sì quel motteggevole
Vantarsi il di lei cuore
Punse, che tutto interpreta
A proprio disonore:
Al padre va sollecita
Di vendicarsi, e a quello,
Spinta da cieca invidia,
Accusa suo fratello,

1 *Præcepto*) Ubi bona præcepta accepisti, ubi monitus es.

Te considera) Descende in te, examina te.

2 *Turpissimam*) Turpitudo, ut et honestas, proprie quidem de animo hominis; sæpe tamen etiam de corporis forma dicitur, ex qua interdum cognoscitur animus, quamvis admodum fallaci indicio. Sic infra, lib. 4, fab. 4, *turpissimam* vocat, quam mox *deformem*.

3 *Pulcra facie*) Honesta: nam opponitur *turpissimæ*. Ter., Eun. 3, 2, 21.

Ita me Dii ament, honestus est.

4 *Cathedra*) Sellam gestatoriam intelligit, qua vehebantur mulieres in publico. Vid. Pignor. De serv, p 434.

7 *Sustine*) Sustinere vel ferre potest.

8 *Accipiens*) Sinistre omnia interpretans ad sui contemptum. Terent. Adelph., 4, 3, 15.

Ad contumeliam omnia accipiunt magis.

9 *Quid enim*) Potest ita suppleri: *Quid enim potius acciperet in contumeliam?*

10 *Criminatur*) Odiosa criminatione defert fratrem suum.

11 *Vir natus*) Cum vir si natus, cum virilis sit sexus.

Rem fœminarum) Supellectilem muliebrem: id, quod ad fœminas pertinet.

12 *Carpens oscula*) Ovid, Epist., 2. Heroid.

Non super incubui, non oscula frigida carpsi.

13 *Dulcemque*) Sic infra lib. 3, fab. 15, *dulcem benevolentiam*. Dicitur hic respectu liberorum, qui dulces passim vocantur. Lucret., lib. 3.

Nec dulces occurrent oscula nati.

Virg., 4, Æneid.

Che, sebben uomo, stendere
Osò, quasi profano,
Agli arredi muliebri
La temerária mano.
Entrambi il padre abbracciali,
Li bacia, e uguali affetti
Lor compartendo, acquetali
Con tai paterni detti:
Amo che ogni dì piacciavi
Specchiarvi, e vel consiglio
Acciò di vizio macula
Non ti deturpi, o figlio,
E acciò, figlia, di candidi
Costumi ognor rivolto
Ad abbellir fia l'animo
Tuo non leggiadro volto.

Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris. Horat, Epod. 2.

Domum atque dulces liberos.

Partiens) Tribuens cuique partem amoris sui.

15 *Tu*) Tu fili.

16 *Tu*) Tu filia hoc agas, ut ne appareat ea turpitudo faciei præ morum pulchritudine. Vid. huic loco convenientia apud Piccart. Dec. 9, c. 5. Menag. ad Laertium edition. Wetstenianæ p. 88, 89.

FABULA VIII.

Socrates ad Amicos.

Vulgare amici nomen, sed rara est fides.
Quum parvas ædes sibi fundasset Socrates,
(Cujus non fugio mortem, si famam adsequar,
Et cedo invidiæ, dummodo absolvar cinis.)
E populo sic nescio qui, ut fieri solet: 5
Quæso tam angustam talis vir ponis domum?
Utinam, inquit, veris hanc amicis impleam!

1 *Vulgare*) Vulgaris res est habere amicum, sed rarissima invenire fidelem.

2 *Quum*) Hæc historia est, non fabula; ut et sequens narratio.

Sibi) Suos et privatos in usus.

Socrates) Philosophus Atheniensis, magni nominis.

3 *Non fugio*) Non recuso subire mortem Socratis, qui hausta cicuta periit.

4 *Et cedo invidiæ*) Facile patior me circumveniri, et vel damnari atque occidi ab invidis, ut ille, dummodo post mortem judicer innocens fuisse. *Invidia* hic est pro invidis, ut Epil., l. 2, *Livor*, pro lividis:

Si livor obtrectare curam voluerit.

FAVOLA VIII.

Socrate agli amici.

Tal savio era il buon Socrate,
Che, anch'io per farmi degno
Di sua fama indelebile,
La morte sua nón sdegno;
Che bello è il morir vittima
Di un ingiusto livore,
Se poi nel freddo cenere
Discoprene il candore.
Or ei costrutto avendosi
Picciola abitazione
(Poichè di tutto il popolo
Suol chieder la cagione),
Un tal gli disse: In grazia
Come esser può di tanto
Uom capace un tugurio,
Ch'è misero cotanto?
Ed egli: O se riempierlo
D'amici il Ciel vorrà!
Di sì bel nome abbondasi,
Ma non di fedeltà.

Cinis) Postquam cinis factus fuero; post mortem meam. Alludit ad morem antiquum, quo cadavera rogo injecta in cineres redigebantur. Ovid., 2, Amor.

Jamque cinis vivis fratribus Hector erat.
Vid. Kirchmann. De Funerib., l. 1, c. 1.

5 *E populo sic nescio quis*) Formula loquentium de ignotis.
Cic. De Amicitia: *Qualem fuisse Athenis Timonem nescio quem accepimus*. Ovidius dixit, 1. Trist.

Si quis, ut in populo.

Virg., Eclog. 3.

Nescio quis teneros oculos mihi fascinat agnos.

Ut fieri solet) Inter ædificandum. Nam de structura nova quilibet vult ferre censuram.

6 *Tam angustam*) Tam parvam, tam exiguam.

Talis) In laudem Socratis dicitur, q. d. *Vir tantæ virtutis et famæ*. Ter., Eun. 1, 2, 80.

FABULA IX.

PULLUS AD MARGARITAM.

In sterquilinio pullus gallinaceus
Dum quærit escam, margaritam repperit:
Jaces indigno quanta res, inquit, loco!
O si quis pretii cupidus vidisset tui!
Olim redisses ad splendorem maximum. 5
Ego qui te inveni, potior cui multo est cibus?
Nec tibi prodesse, nec mihi quicquam potes.
Hoc illis narro, qui me non intelligunt.

Et istam nunc times,
Quæ abducta est, *ne illum talem præripiat tibi.*
C. Nepos, Alcibiade, 6. *Itaque et Siciliæ amissum et Lacedæmoniorum victorias culpæ suæ tribuebant*, *quod talem virum e civitate expulissent.* Cic., Epist. Fam, lib. 16, 21, ad Tironem: *Quare da operam*, *ut hunc talem*, *tam jucundum*, *tam excellentem virum videas.* Sulla apud Sallustium in Bello Jugur., ad Bocchum Regem: *Rex Bocche*, *magna lætitia nobis est*, *cum te*, *talem virum dii monuere*, *uti aliquando pacem*, *quam bellum*, *malles.*

7 *Inquit*) Respondet nempe Socrates.

Veris) Recte Plutarchus in Apopht. dixit, nullas divitias fidelibus amicis æquiparari posse.

FAVOLA IX.

Il Pollo alla Gioja.

Cibo a cercar sollecito
Alla sua lunga fame
Un Pollo industriavasi
Ruspando nel letame,
E una gioja trovatavi,
Sclamò: Che bella cosa!
Come in tal luogo sordido,
Ten giaci inoperosa?

3 *Jaces*) Neglecta et contemta. Venuste hoc expressit, et longe quidem venustius, quam si in tertia persona dixisset: *Jacet indigno quanta res loco!* Eodem modo se res habet hujus libri Fab. 9, vers. 6.

Quæso tam angustam talis vir ponis domum?
Et hinc puto lib. 1, fab. 7, legendum fuisse:
O quanta species, inquit, cerebrum non habes?
q. d. *Tu non habes cerebrum, cum tanta sit species?* quod vulpis ibi loquentis admirationem auget. Hanc lectionem parabam dicto loco in textum recipere. Sed cohibebant me Æsopi verba: Ὦ οἵα κεφαλή, καὶ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει· Quæ Phædrus videtur expressisse. Imitatus quoque est Andr. Alciatus Embl. 48.

Hoc quale caput est! sed cerebrum non habet.
Schefferus alioqui tentabat:

O quanta species, et cerebrum non habes!
Et Brouckhusius meus jam olim:
O quanta species, inquit! Cerebrum non habes.

Quanta res) Quanti pretii et dignationis.

5 *Redisses*) Facta esses splendida, ut olim, quæ nunc fino conspurcata jaces tanto tempore.

6 *Ego qui te inveni*) Oratio est cum admiratione interrogantis, Qui ego te inveni? Qui factum est, ut ego te invenerim? Nam *qui* est quomodo, ut lib. 1, fab. 1.

Se ad uom di gemme pratico
Cadevi in man, l'onore
Fatto ti avria di renderti
L' antico tuo splendore.
Ma d'ogni gioja io reputo
Più prezioso il mangiar,
Onde tu a me se' inutile;
Nè a te poss' io giovar.
A chi mai questa favola
Narrata si pretende?
A tal, che le metafore
Non cura e non intende.

Qui possum, quæso, facere quod quereris, lupe? q. d. Frustra te inveni: nam nec ego tibi possum, nec tu mihi potes prodesse. Tollius ad Ausonium legit:
Ego quod te inveni, potior cui multo est cibus.
Nec tibi prodesse, nec mihi quicquam potest.
Quod non improbandum.

8 *Hoc illis narro*) Hoc illis scribo. *Hoc illis dictum est*, ut supra.

Qui me non intelligunt) Qui nesciunt quid lateat sub fabulis meis: quoniam sunt instar galli hujus, cui nihil profuit reperta margarita.

FABULA X.

Apes et Fuci, Vespa judice.

Apes in alta quercu fecerant favos :
Hos Fuci inertes esse dicebant suos.
Lis ad forum deducta est, Vespa judice:
Quæ genus utrumque nosset cum pulcherrime,
Legem duabus hanc proposuit partibus : 5
Non inconveniens corpus, et par est color,
In dubium plane res ut merito venerit :
Sed ne religio peccet imprudens mea,
Alveos accipite, et ceris opus infundite,
Ut ex sapore mellis, et forma favi, 10
De quis nunc agitur, auctor horum appareat.
Fuci recusant, Apibus conditio placet.
Tunc illa talem sustulit sententiam :
Apertum est quis non possit, aut quis fecerit.
Quapropter Apibus fructum restituo suum.
Hanc prœterissem fabulam silentio, 16
Si pactam fuci non recusassent fidem.

1 *Favos*) Apum domos, seu cellulas.
2 *Inertes*) Proprie, *artis ejus imperiti.* Hoc vult, non potuisse ipsos facere sibi, propterea

FAVOLA X.

Le Api e i Fuchi giudicati dalla Vespa.

Avean su d' alta rovere
Le Api i lor favi messo,
E i Fuchi si arrogarono
Di quei favi il possesso.
Lite di ciò portatasi
Al tribunal, dovea
La Vespa far da giudice,
Ch' entrambi conoscea.
Essa alle parti volgesi
E a lor fa questo patto:
Il color vostro è simile,
Simil n' è il corpo affatto;
Quindi forz' è ch' io dubiti
Chi aver ragion dovria,
E posta è in gran pericolo
Perciò la fede mia;
La qual poichè difendere
Io vo' da ogni imprudenza
Ecco in qual modo immagino
Di far certa esperienza:
Altro alveare apprestisi,
E in le cere di quello
Con novell' opra infondasi
Da voi mele novello;

mendacio quærere voluisse alienos. *Fucos* vocat *ignavos* Virg., lib. 4. Georg., vers. 168, ubi de apibus:

Ignavum fucos pecus a præsepibus arcent.

Aristoteles docet: *Vesci tum eos, tum eorum pullos melle, quod Apes fecerint* Ceterum inimicitiæ Apum cum *Fucis*, apud omnes celebrantur. Aristoteles, cap. 40, de Apibus: *Fucos interimunt, quando non satis loci operibus est.* In eodem: *Deprehensi a bonis apibus occiduntur.* Plin., cap 11. *Tardantes* (fucos) *sine clementia puniunt.* Idem, c. 17 *Certum est ab apibus fucos interfici.* Varro: *Insectantes a se ejiciunt fucos.* Vid. porro Ælian., lib. 1, cap. 10.

3 *Ad forum*) Ad judicium, ad judicem.

4 *Pulcherrime*) Optime, Phædrus extremo hoc opere:

Hoc cur, Philete, scripserim, pulcre vides.

Et lib. 4, fab. 20.

Quid judicare cogitet livor, modo
Licet dissimulet, pulcre tamen intelligo,

Ibid., fab. 25.

Dum sanitas constabit, pulcre meminero.

5 *Legem*) Conditionem, uti mox appellat.

Partibus) Ita proprie, qui litigant inter se, vocantur.

6 *Non inconveniens*) Non male convenit, si externam speciem spectes.

7 *Plane*) Omnino: Vult, omnino ac plane fuisse causam justæ dubitationis, propter illam similitudinem.

8 *Religio*) Judicibus religio tribuitur, propter jusjurandum, quo tenebantur. Vide Fab. 10.

Peccet) In judicando errorem committat.

Così fia bene agevole,
Di quel mele al sapore
Ed alla forma, scorgere
Dei favi il vero autore.
Tal condizione approvano
Le Api, ma i Fuchi no:
Allor questo giudizio
La Vespa pronunciò:
Chi non può far tal opera
E chi la fece intendo,
Ond'è che alle Api il proprio
Frutto a ragione io rendo.
Nel silenzio la favola
Avrei ben io lasciato,
Se i Fuchi mi serbavano
Le fè che m' avean dato.

Imprudens) Per imprudentiam: si minus omnia providero.

9 *Alveos*) Domicilia apum.

Opus) Per *opus* mel intelligit, et per *ceras* mellis receptacula.

11 *Auctor*) Ita debet scribi hoc vocabulum, non *autor*, vel *author*, ut plerique faciunt. Dicitur que *auctor* proprie is, qui primus aliquid invenit, instituit et fecit; qui conditor, et quasi parens est, alicujus rei, a verbo *augeo*, quod et ipsum creare et efficere notat; quo sensu usus est Lucretius et alii. V. Vorst. de Latin. merito susp., c. 25.

13 *Tunc illa*) Scil. Vespa. Sic fere, lib. 1, fab. 10.

Uterque causam cum perorasset suam,
Dixisse fertur Simius sententiam.

14 *Apertum est*) Jam patet, constat.
15 *Apibus*) Tanquam veris auctoribus.

FABULA XI.

ÆSOPUS LUDENS.

Puerorum in turba quidam ludentem Atticus
Æsopum nucibus quum vidisset, restitit,
Et quasi delirum risit. Quod sensit simul
Derisor potius quam deridendus senex,
Arcum retensum posuit in media via: 5
Heus, inquit sapiens, expedi quid fecerim.
Concurrit populus; ille se torquet diu,
Nec quæstionis positæ causam intelligit.
Novissime succumbit: Tum victor sophus;
Cito rumpes arcum, semper si tensum habueris; 10
At si laxeris, quum voles, erit utilis.
Sic ludus animo debet aliquando dari,
Ad cogitandum melior ut redeat tibi.

1 *Quidam*) Sic loquebantur de ignotis. C. Nepos Pausania: *Interim Argilius quidam* etc.

17 *Fuci*) Vani homines, qui versus meos sibi vindicarunt. V. Freinshemium ad hanc fabulam de versibus Virgilii, quos fucus aliquis sibi arrogaverat.

FAVOLA XI.

Esopo che giuoca.

Un dì Esopo trattenéasi
A giocar con dei fanciulli
Alle noci, e un tal che videlo
Occupato in quei trastulli
Soffermossi, e a beffar preselo
Come pazzo; ma il vecchietto,
Che sa meglio altri deridere
Che di risa esser obbietto,
Dello scherno appena accorgesi,
Tende un arco, quello pone
Sulla strada, e all' uom rivoltosi:
Dimmi un po', filosofone,
Dimmi un po' cosa significa
Ciò che or fei? là gente accorre
Mentre l'altro invan lambiccasi
Il cervel l'enimma a sciorre,
Sì che alfin dovè soccombere;
Onde Esopo vincitore
Disse: l'arco presto rompesi
Se sta teso a tutte le ore;

Atticus) Unus ex Atheniensibus.

2 *Restitit*) Substitit. Sic sup , lib. 1, fab. 12.

3 *Simul*) Simulac: ut infra, lib. 3, fab. 16; lib. 4, 8 et 14; lib. 5, 6 et 7, exemplo Ciceronis, Horatii, aliorumque optimi ævi Scriptorum.

4 *Derisor*) Qui ridere stultitiam hominum soleret. Sic sup., lib. 3, fab. 3

Naris emunctæ senex,
Natura nunquam verba cui potuit dare.

5 *Retensum*) Brevitatis Phædri hoc est indicium. Pro eo enim dicere debuerat, arcum tendit retenditque.

6 *Sapiens*) Philosophe, per ironiam.

Expedi) Expone, quid innuam hoc facto.

8 *Positæ)* Ab Æsopo propositæ.

9 *Novissime*) Ultimo, tandem.

Succumbit) Superatur, velut in certamine, dum causam dicere non potest.

Victor) Æsopus, qui victor dicitur, quia quod ipse posuerat, alter interpretari non poterat.

Sophus) Vox græca, latinitate donata, significat *sapiens*.

FABULA XII.

Canis ad Agnum.

Inter Capellas Agno balanti Canis:
Stulte, inquit, erras, non est hic mater tua.

Ma lo stesso all' uopo è utile
Se talvolta si rallente;
Tal dai lieti a' gravi rendesi
Suoi pensier meglio la mente.

10 *Cito rumpes*) Ovid. Heroid., 4. 91.
Arcus et arma tuæ tibi sunt imitanda Dianæ:
Si numquam cesses tendere, mollis erit.
11 *Erit utilis*) Eo uti poteris.
13 *Melior*) Promptior, aptior, utilior ad aliquid meditandum. Videtur hanc fabulam scripsisse Phædrus in defensionem Divi Augusti, patroni sui, contra quosdam austeros censores. Refert enim Suet. in ejus vita, cap. 13. *Animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris.* Seneca, de Tranq. Anim., cap. XVI. *Nec in eadem intentione æqualiter retinenda mens est, sed ad jocos revocanda. Cum pueris Socrates ludere non erubescebat: et Cato vino laxabat animum, curis publicis fatigatum, et Scipio triumphale illud et militare corpus movit ad numeros*, etc.

FAVOLA XII.

IL CANE ALL' AGNELLO.

A un Agnello, che aggiravasi
Tra le capre un dì belando,
Disse il Can: T' inganni, o stolido,
La tua madre qua cercando.

Ovesque segregatas ostendit procul.
Non illam quæro, quæ, quum libitum est, concipit,
Dein portat onus ignotum certis mensibus, 5
Novissime prolapsam effundit sarcinam;
Verum illam, quæ me nutrit admoto ubere,
Fraudatque natos lacte, ne desit mihi.
Tamen illa est potior, quæ te peperit. Non ita est.
Unde illa scivit niger an albus nascerer? 10
Age porro scisset: quum crearer masculus,
Beneficium magnum sane natali dedit,
Ut expectarem lanium in horas singulas.
Cujus potestas nulla in gignendo fuit,
Cur hac sit potior, quæ jacentis miserita est, 15
Dulcemque sponte præstat benevolentiam?
Facit parentes bonitas, non necessitas.
His demonstrare voluit auctor versibus,
Obsistere homines legibus, meritis capi.

1 *Balanti*) Matris desiderio.
2 *Stulte*) Objurgantis est.
Hic) Hoc loco, inter capras puta.
3 *Segregatas*) A grege capellarum sejunctas, separatas.

La tua madre è fra le pecore,
E in lontan diverso sito
Gliele accenna; ma rispondergli
Quell' Agnel così fu udito:
Io non vo di quella in traccia,
Che concepe a suo piacere;
Certo tempo un peso incognito
Porta e il lascia alfin cadere.
Io ricerco lei, che apprestami
Le sue poppe, e che pur anche
I suoi figli ne defrauda
Perchè il latte a me non manche.
Ma colei che al Mondo poseti,
Dei più amar. No, non è vero:
Seppe forse ella se nascere
Io doveva bianco, o nero?
E, se ancor saputo avesselo,
Fu di lei parzial favore
Farmi maschio per attendere
Il beccajo a tutte le ore?
Perchè grata ed amorevole
Io stimar dovrò colei,
Che, un dì a caso concepitomi,
Or non cura i giorni miei
Più dell' altra, che spontanea
Tanta mostrami pietà?
Padre è quel che, non per debito,
Ma per cuor da padre fa.

4 *Non illam quæro*) Verba Agni sunt ad Canem.

5 *Portat onus*) Sic supra in simili negotio habuimus *onus deponere*, lib. 1, fab. 18.

Ignotum) Reconditum, nec visum.

6 *Prolapsam*) *Cadere* et *labi* verba sunt de partione usurpata

Effundit) Juvenalis, Sat 2

Patruo similes effunderet offas.

Sarcinam) Vid. quæ notavimus, lib 1, ad fab. 18.

7 *Admoto ubere*) Præbito, porrecto ubere. Florus: *uber admovit infantibus*. Et Virgilius:

Hyrcanæque admorunt ubera tigres.

8 *Fraudatque*) Subducit eis aliquid, privat eos lacte

Natos) Pullos. Sic lib. 1, fab. 28 et alibi.

9 *Tamen*) Incipit nunc Canis rursum loqui.

Potior) Juris respectu. Vult enim plus deberi iis, a quibus nascimur, quam a quibus alimur.

Non ita est) Verba Agni refutantis sententiam Canis.

10 *Niger, an albus*) Catullus:

Nec scire utrum sis albus an ater homo:
ex proverbio, *albus an ater sit nescio.*

11 *Scisset*) Scivisset. Est Syncope. *Scisset* est concessivum. Demus, faciamus scivisse. Etiamsi scivisset, quid ex eo ad me commodi?

Masculus) Masculos parare in cibum, fœminas autem ad augendam prolem vivas servare solebant, sicut hodieque receptum est Adde quod homines, qui deliciis student, in eligendis masculis etiam cujuscunque generis animalibus,

Se alla legge di resistere
E dell' uom natural vizio,
Questi versi ne dimostrano
Ch' ei si arrende al benefizio.

palato suo consulunt, nihil sibi rei esse cupientes cum sexu sequiore.

12 *Beneficium*) Ironia. Nam quod mas genitus esset Agnus, inde illi periculum a lanio.

13 *Lanium*) Mortem a lanio singulis momentis mihi inferendam.

14 *Cujus potestas*) Ordo est: Cur ea, potestas cujus fuit nulla in gignendo, sit potior hac, quæ est miserita jacentis? Adhuc sunt Agni verba. Potestas nulla in gignendo ejus esse dicitur hoc loco, quæ in gignendo potestatem nullam sibi habet relictam, sed cogitur simpliciter facere, quod id negotium requirit. Quæ non potest non gignere, quando semel partum concepit.

15 *Jacentis*) Agni a matre deserti. Quasi diceret: Mater mea dedit mihi vitam, sed ut eriperet iterum per crudelissimam suam negligentiam, dum jacentem me ne respicit quidem.

16 *Dulcemque*) Nimirum a mamma lac sugendum præbuit.

17 *Facit parentes*) Illi vere dici possunt patres, qui non necessitate quadam naturæ procreant liberos, sed qui procreatis vitam sustinent alimentis, et consiliis juvant.

Necessitas) Ordo naturæ. Statius II. Silv. I.

Natos genuisse necesse est,
At legisse juvat.

Ad quæ vide Barthium. Porro hic commentarii

loco esse potest Buchneri Orat. 10, T. 2, p. 268.
19 *Obsistere*) Repugnare, adversari. *Leges* jussa sunt et imperia qualiacumque, quæ quid exigunt a nobis fieri, vel non fieri; ut, sanguine

---

FABULA XIII.

Cicada et Noctua.

Humanitati qui se non accommodat,
Plerumque pœnas oppetit superbiæ.
Cicada acerbum Noctuæ convicium
Faciebat, solitæ victum in tenebris quærere;
Cavoque ramo capere somnum interdiu. 5
Rogata est, ut taceret: multo validius
Clamare cæpit. Rursus admota prece,
Accensa magis est. Noctua ut vidit sibi
Nullum esse auxilium, et verba contemni sua,
Hac est adgressa garrulam fallacia: 10
Dormire quia me non sinunt cantus tui,
Sonare cithara quos putes Apollinis,
Potare est animus nectar, quod Pallas mihi
Nuper donavit: si non fastidis, veni;
Una bibamus. Illa, quæ ardebat siti, 15
Simul cognovit vocem laudari suam,

junctos parentes et liberos amare se mutuo, non odio persequi debere.

Meritis) Bene meritis, idest, beneficiis. Sic lib. 1, fab. 8.

Capi) Trahi in obsequium et amorem.

FAVOLA XIII.

La Cicala e la Civetta.

A una Civetta, solita
'N un cavo tronco il giorno
Dormir, e nelle tenebre
Andar per cibo attorno,
Una Cicala stridula
Turbava il sonno, e quanto
Più di tacer pregavasi,
Più rinforzava il canto;
Sì che per nuove suppliche
Nuova prendea baldanza,
Quand' ecco l'altra, accortasi
Che vana è ogni speranza,
E che sprezzate vengono
Le sue parole, a quella
Con astuto consiglio
Si volge e sì favella:
Quel canto tuo, che sembrami
Armonïoso al paro
Della cetra d' Apolline,
Cotanto udir mi è caro,

Cupide advolavit. Noctua egressa e cavo
Trepidantem consectata est, et letho dedit.
Sic viva quod negarat, tribuit mortua.

1 *Humanitati*) Qui non facit quod omnes humanos, et comes decet.

Accommodat) *Accommodare se humanitati* dictum, ut apud Ciceronem: *Accommodare oratione auribus multitudinis*, pro ex voluntate humanitatis vitam, moresque suos regere. *Humanitas* est ea amabilitas, qua studemus ad societatem mutuam servandam alter alteri placere.

2 *Oppetit*) Subit, quomodo oppetere mortem dicimus.

3 *Acerbum*) Cohæret cum *noctuæ*: id est, quod acerbum fuit noctuæ. *Acerbum*, est molestum, ingratum, amarum. Sic. Cic. dixit Lælio, cap. 16. *Acerbius in aliquem invehi*, *insectarique vehementius*.

Convicium faciebat) Insectabatur, calumniabatur, clamore obstrepebat

6 *Cavoque ramo*) Repetendum *in* ex præcedentibus. *Cavo* est in parte arboris excavata.

7 *Admota prece*) Eadem phrasis est, lib. 1, fab. 19, et lib. 4, fab. 25.

8 *Accensa magis est)* Irritata, concitata ad cantandum.

Sibi nullum esse auxilium) Nihil sibi esse subsidii in oratione sua contra clamorem Cicadæ.

10 *Garrulam*) Allocuta est Cicadam sibi molestam.

12 *Sonare*) Qui sunt tam egregii, ut quis putet ab ipso Apolline cani.

Putes) Est pro *quis putet*. Nec enim Ci-

Che gli occhi al sonno chiudere
Non lasciami, perchè
Vo' pormi a bere il nettare,
Che Palla or or mi diè.
Anzi vien qua: beviamolo
Insieme, se ti aggrada.
Per voce allor sentendosi
Lodar quella Cicada,
E di sete morendosi,
A lei sen vola in fretta,
Ma fuor sbucando, inseguela
Ben tosto la Civetta,
Da cui presa la misera,
Di vita fatta priva,
Dovette a lei concedere
Ciò che negolle viva.
L' altero, che ogni regola
D' urbanità disprezza,
Cara vediam per solito
Pagar la sua fierezza.

cada ipsa sic potuit putare de cantu proprio. Dicit, cantus ejus esse tam elegantes, ut possint componi cum cantibus Apollinis.

13 *Potare*) Bibere largius, per hilaritatem animi ex cantu.

Nectar) Potum deorum. Pallas dederat Noctuæ nectar, quia avis est ipsi sacra.

Pallas) Dea sapientiæ, Jovis filia, nata ex ipsius cerebro, ut vulgatum est. Vid. Fab. seq.

14 *Si non fastidis*) Si non contemnis nectar illud. Formula humanitatis et civilis elegantiæ.

15 *Una bibamus*) Horatius:

Una simus, ait.

Illa quæ ardebat) *Quæ ardebat.* Sic recte, non *quia*, ut nonnulla præferunt exemplaria, ut valeat, *illa, ut quæ ardebat*, etc. Sic hujus, lib., fab. 16.

FABULA XIV.

Arbores in Deorum tutela.

Olim quas vellent esse in tutela sua,
Divi legerunt arbores. Quercus Jovi,
Et Myrtus Veneri placuit, Phœbo Laurea,
Pinus Cybebœ, Populus celsa Herculi.
Minerva admirans, quare steriles sumerent, 5
Interrogavit. Causam dixit Jupiter:
Honore fructum ne videamur vendere.
At mehercule narrabit, quod quis voluerit,
Oliva nobis propter fructum est gratior.
Tunc sic Deorum genitor atque hominum sator: 10
O nata, merito sapiens dicere omnibus:
Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.
Nihil agere, quod non prosit, fabella admonet.

Sensit profecto se hominem non visum seni,
Intempestive qui occupato adluserit.
Ardebat) Vehementer sitiebat.
16 *Simul*) *Simulac*, ut jam ante monuimus.
17 *E cavo*) *E cavo ramo*, ut supra.
18 *Leto dedit*) Ita, lib. 1, fab. 21.
Improbam leto dedit.

FAVOLA XIV.

Gli Alberi in tutela degli Dei.

Quando i Numi preser gli alberi
In tutela, al Sommo Padre,
L'ampia Quercia e il Mirto scegliere
Degli Amor piacque alla Madre.
Piacque il Lauro al biondo Apolline,
A Cibele il Pino: Alcide
Volle il Pioppo; di ciò attonita
Star Minerva allor si vide;
E agli Dei si fece a chiedere
Perchè mai sterili piante
Preso avesser, ma risposele
In tal guisa il gran Tonante:
Perchè il Mondo non s'immagini
Che l'onor merchin gli Dei
Col lor frutto. Affè, soggiunse gli
Non son questi i sensi miei:

Extat hæc fabula totidem verbis apud Perottum Cornucop., p. 1042, quam ille dicit se adolescentem in fabellas suas ex Aviano transtulisse. Quo argumento motus Petrus Scriverius Not. in Martial., p. 88, eo inclinare videtur, ut arbitretur has omnes fabulas esse Perotto adscribendas, ipsumque adeo Phædrum auctorem esse supposititium. Malum vero Perotti dolum ac sublestam fidem merito insectatur, et Phædro suppetias venit Casp. Barthius, lib. 36. Adv., cap. 21, ubi et de Camerarii et Faerni Fabulis, quæ hodie quoque circumferuntur, nonnihil. Vid. Ludov. de la Cerda ad Virg. Ecl. VII, p. 142 (quem miror tacere ibi de Phædro, cum et Faerni et Perotti fabulam ex Phædro desumtam enarret; Præcipue cum aliis in locis toties Phædrum citet) et de Faerno quidem Thuanum ad An. CIƆIƆLXI. Gudium quoque in notis ad hunc auctorem, p. 250.

1 *Quas vellent*) Quas volebant sibi sacras esse.

2 *Legerunt*) Sibi elegerunt.

Quercus Jovi) Cum saturni tempore ante Jovem homines carnibus humanis vescerentur, Jupiter vetuit, ne quis eo cibo uteretur, et a carnibus ad glandes convertit, quæ arbor ab eo primum monstrata, sacra idcirco illi creditur. Andr. Alciatus, lib. 2, Embl. XXXII.

Grata Jovi est quercus, qui nos servatque fovetque.
Servanti civem quærna corona datur.

3 *Myrtus Veneri*) Quia hæc arbor nascitur in litore maris, ubi Venus nata est. Quidam vero volunt idcirco Myrtum esse sacram Veneri, quod Venus Myrto esset ornata, cum Judicio Paridis discessit pulcrior Junone et Pallade. Virg., Ecl. VII.

Dica ognun ciò che dir piacegli,
A me grato sopra tutti
È l'Olivo: io quello scelgomi,
E lo scelgo pe' suoi frutti.
Il gran padre allor degli uomini
E de' Numi: O figlia, come,
Disse a lei, tu ben tel meriti,
Se hai da ognun di saggia il nome!
Che, ove sien nostre opre inutili,
Stolto è ben chi onor ne aspetta.
Vuol vantaggio in tutte le opere
Inculcar la favoletta.

Populus Alcidæ gratissima, Vitis Baccho,
Formosæ Myrtus Veneri, sua Laurea Phœbo.
Idem, lib. 2, Georg.
Solido Paphiæ de robore Myrtus.
ubi vid. Servium. Rursus de Ænea, lib. 5. Æneid.
Sic fatus velat materna tempora Myrto.
Et Ovid., lib. 4. Fast., vers. 15.
Mota Cytheriaco leviter mea tempora Myrto
Contigit.

Laurea) Laurus. Placuit hæc arbor Phœbo, quia Daphnen ab eo amatam in hanc mutatam ferunt.

4 *Pinus Cybebæ*) Huic Deæ Pinus arbor sacrata fuit, quod Atys, quem deperibat, fuerit in hanc mutatus, ut ait Ovid., lib. 10 Metam.
Et succincta comas hirsutaque vertice Pinus,
Grata Deum matri, siquidem Cybeleius Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.
Seneca Troad., Act. 1.

Sequitque fretum pinus matri
Sacra Cybebæ

Nam sic ibi legendum esse, patet ex eo, quòd dixerit Gudius ad hujus libri fabul. ultimam. Confirmat et Ursinus ad Virg. Æneid., lib. 10, vers. 220.

Cybebæ) Dicta est Deorum mater, et per eam terra intelligebatur.

Populus celsa Herculi) Quia Hercules Populo erat ornatus, cum descendit ad inferos, educturus canem Cerberum. Virg. in Eclogis, ut jam vidimus:

Populus Alcidæ gratissima.

Idem in Georg., lib. 2, vers. 66.

Herculeæque arbos umbrosa coronæ.

Et lib. 8. Æneid., vers. 276.

Herculea bicolor cum populus umbra

Quod et imitatus est Alciatus, lib. 2, Embl. XLI.

Herculeos crines bicolor quod populus ornet.

Ovid. Heroid., Epist. 9, vers 64.

Aptior Herculeæ populus alba comæ.

Theocr. in Pharmac. λεῦκαν, id est, *populum*, dicit esse Ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος, *Herculis sacram plantam.* Quin nulla alia ratio est, cur magni Heroes populeas gestarent coronas, quam ad imitationem fortissimi Herculis. Sic apud Horatium:

Teucer Salamina patremque
Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populea fertur cinxisse corona.

Aliæ tamen arbores et sacræ Herculi. Tertull., lib. de coronis: *Hercules nunc Populum capite præfert, nunc Oleastrum, nunc Apium*

7 *Honore*) Elegimus arbores nullos ferentes

fructus, ne videamur, si quando homines nos colunt, vendere fructum illarum arborum pro honore nobis præstito. Alii legunt, *Honorem fructu*, etc., nempe dando hominibus fructum pro honore, quo nos afficiunt.

8 *At mehercule*) Verba sunt Minervæ refutantis Jovem. Observandum est in hac affirmandi vel jurandi formula inductam hic Minervam humano ore loquentem, quia per Deos jurare hominum est: præterea hoc juramenti genus, quod hic affingitur Minervæ, virile esse proprie, non fœmineum. Aul. Gell. XI, 6. *Nusquam scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut Mehercule fœminam dicere, aut Mecastor virum.* Vide autem quid notaverimus ad fab. 1, lib. 1, v. 12.

Narrabit) Quisque narret quod volet. Proverbialis locutio.

9 *Oliva*) Pallas Olivæ plantationem invenit. Arnobius adversus Gentes, lib. 1 *Si enim vos Liberum, quod usum repererit vini, si Minervam, quod Oleæ, Divorum retulistis in cœlum*. etc. *Oliva* dicitur proprie de fructu, *olea* de arbore. Hic vero de arbore *oliva* dicitur

10 *Tunc sic*) Tum sic Deorum pater locutus est.

Sator) Creator hominum, Jupiter. Virg. l. 1. Æn.

Olli subridens hominum sator atque Deorum
Oscula libavit natæ.

11 *Dicere*) Diceris, haberis ab omnibus. Minerva enim Dea sapientiæ.

12 *Nisi utile est*) Hanc sententiam

NISI . UTILE . EST . QUOD . FACIMUS .
STULTA . EST . GLORIA .

iisdem verbis conceptam Zamoscius, narrante Gudio, in lapide invenit. Quam deinde Gruterus recepit in corpus Inscriptionum.

FABULA XV.

Pavo ad Junonem.

Pavo ad Junonem venit, indigne ferens,
Cantus Luscinii quod sibi non tribuerit:
Illum esse cunctis auribus admirabilem,
Se derideri, simul ac vocem miserit.
Tunc consolandi gratia dixit Dea: 5
Sed forma vincis, vincis magnitudine,
Nitor smaragdi collo præfulget tuo,
Pictisque plumis gemmeam caudam explicat.
Quo mi, inquit, mutam speciem, si vincor sono?
Fatorum arbitrio partes sunt vobis datæ: 10
Tibi forma, vires Aquilæ, Luscinio melos,
Augurium Corvo, læva Cornici omina,
Omnesque propriis sunt contentæ dotibus.
Noli adfectare quod tibi non est datum,
Delusa ne spes ad querelam recidat. 15

Confer cum hac fabula Camerarium, fab. 225.
1 *Pavo*) Avis Junoni sacra, et in ejus tutela.

13 *Nihil agere*) Ne faciamus quippiam, quod non sit utile. Est et hic versus, lib. 4, fab. 19. Sed cum dubitent eruditi, an Phædri sit, optimas editiones secuti eum omisimus.

FAVOLA XV.

Il Pavone a Giunone.

A Giunone un dì recatosi
Il Pavon, tal fea lagnanza:
L' Usignuolo è invidiabile
Per un don, che ogni altro avanza:
Quel suo canto, ch' è ammirabile,
Sì che appena il manda fuore
Volentieri ognuno ascoltalo,
Con mio spregio e disonore,
Quel suo canto a me doveasi,
Non a lui, dal Ciel donar.
Detto ciò, la Diva preselo
In tal modo a consolar:
Ma in grandezza tu lo superi,
E in beltà: tuo collo splende
Di smeraldi, e in gemme varie
La tua coda si distende.
Che mi giova, egli le replica,
Tal beltà muta, se intanto
Colla voce sua dolcissima
Egli vincemi nel canto?

2 *Luscinii*) Solius pene Phædri est, quod *Luscinius* dicitur hic, quæ vulgo tantum *Luscinia.* Sic supra fab. 3. *Simius* est pro *Simia.*

3 *Auribus*) Sic optime ex MSS. restituit Gudius, probante Heinsio. Pro quo vulgo est *avibus.*

4 *Simul ac*) Schefferus dum putat τὸ *ac* hic posse deleri, ut salvo sensu nonnunquam fit, non videt certum exitium sic nasci versui. Sic enim tertia sede erit trochæus, quod respuunt hujus carminis leges. Quod miror in homine tam egregie merito de hoc auctore. Adeo verum est neminem omnibus horis sapere.

Miserit) Emiserit, ediderit.

5 *Consolandi gratia*) Ut illam consolaretur.

6 *Sed forma vincis*) Luscinius valet quidem cantu, sed tu forma et magnitudine eum vincis.

7 *Smaragdi*) Qualis est in smaragdo. Collum tuum instar smaragdi fulget.

8 *Gemmeam caudam*) Quasi plenam gemmarum. Significat: Caudam quoties expandis, habes diversicoloribus plumis gemmantem, et quasi gemmis lucentem. Ovid, Met, l. 1, v. 723 de oculis Argi:

Excipit hos, volucrisque suæ Saturnia pennis
Collocat: et gemmis caudam stellantibus implet.

9 *Quo mi*) Supple *tu dedisti*, vel *dii dederunt.* Illud *quo* integre est, *quo fine*, *ad quod mihi*, *cui usui mihi.* Hor. lib. 1, Epist. 5.

Quo mihi fortunam, si non conceditur uti?

10 *Fatorum*) Verba ista Junonis sunt. Ait, debere ipsam acquiescere in voluntate fatorum.

Partes) Vult, cuilibet suam et peculiarem tributam esse partem. Locutio desumta est a comicis, ubi partes cuique designantur: alter enim

Essa allor: Fece ad arbitrio
A ciascun le parti il Fato:
Te fe' bello, e forte l' Aquila,
Fe' costui per voce grato:
Diede al Corvo il don di esprimere
Lieti augurj, e alla Cornice
Rei presagj; e ben si reputa
Di sua dote ognun felice.
Non ambir ciò che non vollero
I destini a te concesso,
O il desio spesso ingannandoti,
A lagnarti verrai spesso.

personam principis, alter patris agit; et ita porro.
Vobis) Scil. avibus.

11 *Melos*) Cantus, ut versu 1, cum apta vocis modulatione et flexu.

12 *Læva*) Ut a læva sedens faciat bona omina. Cicer., de Divin. 11. *A dextra corvus, a sinistra cornix facit rata.* Virg. in Eclog.
Sæpe sinistra cava predixit ab ilice cornix.
Jussu enim Jovis canebat cornix a læva, corvus a dextra. Plaut. Asin. 2, 1, 12.
Impertitum, inauguratum est: quovis admittunt aves.
Picus et cornix est ab læva: corvus porro ab dextera.

13 *Dotibus*) Ita recte Heinsius. Ut enim vox recte dicatur de Luscinio, Corvo, et Cornice, quid ea ad Aquilam, quam viribus præditam dicit? *Dos* est naturalis quædam bonitas, quæ huic illive est ingenita. Ovid., de Art. Am.
Si vox est, canta, si mollia brachia, salta,
Et quacunque potes dote placere, place.

14 *Noli adfectare*) Quia, ut ait Phædrus in fabula Canis:

Amittit merito proprium qui alienum adpetit:
ut etiam Camelus in fabulis, qui poscens cornua, auribus quoque privatus est.

Adfectare) Ambire, quærere.

15 *Delusa*) Quia, ut infra est lib. 5, fab. 5.

FABULA XVI.

Æsopus ad Garrulum.

Æsopus domino solus cum esset familia,
Parare cœnam jussus est maturius.
Ignem ergo quærens, aliquot lustravit domos;
Tandemque invênit, ubi lucernam accenderet.
Tum circumeunti fuerat quod iter longius, 5
Effecit brevius: namque recta per forum
Cœpit redire, et quidam e turba garrulus,
Æsope, medio sole quid cum lumine?
Hominem, inquit, quæro; et abiit festinans domum.
Hoc si molestus ille ad animum rettulit, 10
Sensit profecto, se hominem non visum seni,
Intempestive qui occupato adluserit.

Quem spes delusit, huic querela convenit. Est itaque sensus: ne destituaris spe tua, et ita redigaris ad querelas.

Recidat) Prima syllaba hic producitur. V. Gifan. ad Lucret. ind. et Scal. Lect. Auson., lib. 2, cap. 21.

FAVOLA XVI.

Esopo ad un Ciarlone.

Solo a servir trovandosi
  Esopo un tal padrone,
  Che cena pria del solito
  D' apparecchiar gl' impone
Foco cercando aggirasi
  Con la lucerna in mano
  Di casa in casa, e accendela
  Alfine assai lontano;
Indi al ritorno accelera
  Il passo, e di accorciar
  Il cammino ingegnandosi,
  Per piazza va a passar,
Ove, fra gli altri, avendolo
  Scorto un Ciarlon, così
  Disse: Esopo, a che giovati
  Quel lume in pieno dì?

1 *Cum esset*) Cum ei esset unicus servulus; nam alias unicus servus non facit familiam, ut Cic. inquit. Videtur ergo ironice hoc Phædrum dixisse. V. Pignor., de servis, p. 21.

Familia) Familiæ appellatione omnes, qui in servitio sunt, continentur, inquit Ulpianus.

2 *Maturius*) Ocyus, celerius scilicet, quam pro consuetudine.

3 *Ignem*) Ignem non semper veteres domi suæ excitabant, sed a vicinis plerumque petebant: neque enim facile negare petenti licebat. Videbatur enim hoc valde alienum esse ab ipsa humanitate, et vita hominum atque natura, quæ aqua et igni carere non potest.

6 *Effecit brevius*) Per compendia ivit.

7 *Cæpit redire*) De hac formula jam locuti sumus, l. 1, fab. 2 et 12, et alibi. C. Nepos IV, 4. *Tanto magis Pausanias orare cæpit.* Petron. *Cursim Ascylton persequi cæpi.* Et sic Græci quoque. Matth. Evang. XXVI, 37. Ἤρξατο λυπεῖσθαι σον ἀδημονεῖν, *cæpit contristari et mæstus esse.* Et sic alii.

8 *Medio sole*) Meridie, medio die; ut apud Stat. 5. Theb. Sic Hor., lib. 1. Ep. 5. *Supremo sole*, pro vespere.

Quid) *Quid facis?* elliptice.

9 *Hominem, inquit, quæro*) Ita Diogenes olim Cynicus luce clara per forum turba confertum cum lumine discurrebat, aliquid requirenti similis. Interrogatus ergo, quid sibi vellet?

Io vo' veder, rispondegli,
Se un uom trovar mi è dato.
Ciò detto, il cammin seguita
Ver casa difilato.
Quell'importun, se intendere
Seppe un tal motto arguto,
Che per un uom non preselo
Esopo, avrà saputo;
Poichè male a proposito,
A' suoi doveri inteso
Il buon vecchio distogliere
Con baje avea preteso.

Hominem, inquit, quæro. Significans plurimos occurrere, qui formam haberent hominis, mentem non haberent.

10 *Molestus*) Garrulus ille.

Rettulit) Consideravit, examinavit animo, intellexit, sibi applicuit.

11 *Seni*) Sic in aliis etiam locis Æsopum vocari vidimus Neque enim semper decrepitum, annis gravem, vel ætate confectum significare videtur, sed nonnunquam blandius esse nomen, honoris et reverentiæ causa quod sit inditum. Sic γέροντες apud Græcos appellati viri graves.

12 *Adluserit*) Jocari voluerit, et otiose garrire cum occupato. Terent., Eun. 3, 1, 34.

Forte habui scortum: cœpit ad id alludere.

FABULA XVII.

Asinus et Galli.

Qui natus est infelix, non vitam modo
Tristem decurrit; verum post obitum quoque
Persequitur illum dura fati miseria.
Galli Cybeles circum in quæstus ducere
Asinum solebant, bajulantem sarcinas. 5
Is quum labore et plagis esset mortuus,
Detracta pelle sibi fecerunt tympana.
Rogati mox a quodam, delicio suo,
Quidnam fecissent, hoc locuti sunt modo:
Putabat se post mortem securum fore, 10
Ecce aliæ plagæ congeruntur mortuo.

Explicit Lib. III.

2 *Tristem*) Propter varias calamitates, laboriosam, ærumnosam.

Decurrit) Transigit miseram vitam. Ter., Adel., 5, 4 *Prope jam decurso spatio.*

3 *Dura*) Ex sententia communi moratarum gentium, apud quas pœnæ ac supplicia habentur, quæ fiunt in corporibus defunctorum contra consuetudinem.

4 *Galli*) Sacerdotes castrati, Galli dicti, a Gallo fluvio Phrygiæ.

FAVOLA XVII.

L' Asino e i Galli.

I Galli erano soliti
 Condurre un Asinello
 Alla cerca, che carico
 Sen gía del lor fradello;
Ma tra fatiche e ingiurie
 Poichè morte gli diero,
 La pelle anche gli trassero,
 E timpani ne fero.
Perchè ciò fatto avessero
 Un loro amico chiese,
 Al quale dai medesimi
 Tal risposta si rese:
Morto credea che libero
 Dalle percosse fora:
 Eccolo morto, ed eccolo
 Pien di percosse ancora.
Colui che nacque misero,
 In vita e dopo morte
 Opprimono ed incalzano
 Le ingiurie della sorte.

Termina il Lib. III.

Cybebes) *Cybebe* est Isis, Terra Mater, Mater magna Deum. Dicitur et *Cybele* media syllaba correpta, quæ semper producitur in *Cybele*. Nam Græcis est Κιβήβη, et Κυβέλη Vide hujus lib., fab. 14.

Circum in quæstus) *Circum in quæstus ducere* dicitur eleganti tmesi, pro circumducere ad quæstus faciendos. Sic fab. 1, lib. 1, *male, ait, dixisti mihi*, pro *maledixisti mihi*. Alii volunt esse *circumducere quæstus*; pro *quæstus gratia*, ellipsi Græcissante. Gronovius pater præfert *circum cœtus ducere*, id est, oppida, fora, conciliabula.

5 *Asinum*) Solemnem ad talia eorum ministrum atque bajulum. Apul. Met., l. IX. *Ad istum modum vitato duplici periculo, die sequenti rursum divinis exuviis onustus, cum crotalis, et cymbalis circumforaneum mendicabulum producor ad vitam.*

7 *Tympana*) Quibus solenniter utebantur. Sic apud Schoonhovium Embl. LXV, fistulæ fiunt ex asini mortui ossibus.

8 *Delicio*) *Delicium* vocabant puerum, quem

in amoribus habebant. Adeo enim hoc usitatum erat Græcis, ut etiam turpe esset puero, amatorem nullum reperire. Vide C. Nepotis præfat. Apul. in Apologia.

Et Critias mea delicia, et lux alma Charine.

Græci παίγνια vocabant. Plut. in Anton. παιδάρια παιγνίων ἃ Ῥωμαῖοι Δελίκια καλοῦσι.

9 *Hoc locuti sunt modo*) Sup., lib. 1, fab. 5.

Sic est locutus, partibus factis, leo.

Item Fab. 26.

Quem stans Vulturius super
Fertur locutus.

Et sic alibi.

10 *Securum*) Liberum ab omni labore et plagis.

12 *Plagæ*) Plagarum meminit Phædrus, quia hæc tympana aliquando virgula percutiebantur, aliquando manu impellebantur. Ovid., lib. 4, Met.

Femineæ voces, impulsaque tympana palmis.

Sed vide de istiusmodi tympanis Pignor. de Servis, pag. 172.

Mortuo) Dativus est, pro *in mortuum.*

DELLE FAVOLE

DI FEDRO

LIBRO QUARTO.

FAVOLA I.

La Donnola e i Topi.

Lettor, ch' io scherzi sembrati,
E ben scherzar mi piace
Scrivendo, ove mi lascino
Più gravi cure in pace;
Ma, se tai scherzi ponderi
Tu bene, oh quanto mai
Ascoso entro i medesimi
D' util ritroverai!
Non sempre son quai sembrano
Le cose; l' apparente
Loro esteriore è solito
Deludere la gente;
Chè raro è quei che penetra
Ciò che l' arte ne celi,
Nol credi? questa favola
Meglio il mio dir ti sveli:

Involvit se farina, et obscuro loco
Abjecit negligenter. Mus, escam putans,
Adsiluit, et compressus occubuit neci:
Alter similiter, deinde periit tertius. 15
Aliquot secutis, venit et retorridus,
Qui sæpe laqueos et muscipula effugerat,
Proculque insidias cernens hostis callidi:
Sic valeas, inquit, ut farina es, quæ
jaces.

1 *Jocalare)* Sic *jocari fabulis* hoc vocat, lib. 1, fab. 1.

2 *Calamo ludimus*) Scriptis jocamur.

3 *Nenias*) Fabulas respicit. Vide lib. 3, prol. ad Eutychum.

4 *Utilitatem*) Poetæ, ut ait Satyricus:
Et jucunda simul dicunt et idonea vitæ.

5 *Quæ videntur*) Quæ videntur, non ea semper sunt, videlicet quæ videntur, sæpe meliora, sæpe deteriora, quam primo intuitu comparent.

6 *Frons prima*) Prima species multos fallit. Idem Romanus Satyricus, sat. 2.
Fronti nulla fides.

Rara mens) Non obvia uniuscujusque mens, sed provida et perspicax, qualis esse solet rara.

7 *Quod interiore*) Quod auctoris industria occultavit, et quasi involvit fabularum involucris.

8 *Sine mercede*) Ne videar frustra et gratis dixisse, non intelligi a quovis, quid fabulis subsit eruditionis sapientiæque, en vobis aliquam de Mustela et Muribus, in qua potestis experiri vires vestras, et ostendere quid innuat.

Debil, perchè decrepita,
I Ratti ad inseguire,
Di farina una Donnola
Si venne a ricoprire;
E in luogo oscuro postasi,
Giaceavi immobil quando
Un Topo, esca credendola,
Andossele avventando:
Lo afferra quella e uccidelo,
Poscia un secondo, e un altro
Ebbe una sorte simile;
Finchè un dì lor più scaltro,
Che tesi lacci e trappole
Avea fuggito spesso,
Dopo molti, ad abbattersi
Venne in quel luogo stesso.
Ei le nemiche insidie
Scôrse da lungi, e a lei
Sclamò: Possa tu vivere
Come farina sei.

10 *Mustela*) Sic fere orditur hanc fabulam Camerarius Sed in fine facit Mures ab ea devorari. V. ejus, fab. 279. Apud Faernum Mustela aut Feles alio dolo utitur; sed frustra, caventibus sibi, ut hic retorridus iste, muribus. Vide eum, pag. 117.

Annis et senecta debilis) Lib. 1, fab. 20 de Leone:

Defectus annis, et desertus viribus.

11 *Adsequi*) Attingere cursu.

12 *Involvit se*) Volvit se in farina, et volutando in ea, sic opplevit exterius, ut tota farina videretur.

13 *Abjecit*) Scil. *Se*; velut rem vilem, quam et idcirco abjectam appellamus.

14 *Compressus*) Oppressus. Al. *Comprensus*.

Occubuit neci) Sic *occumbere morti* est apud Virg. 2. Æn.

16 *Retorridus*) *Retorridus* idem est, quod *recoctus*, id est, exercitatus, et multarum rerum usu peritus.

FABULA II.

VULPIS ET UVA.

Fame coacta Vulpis alta in vinea
Uvam adpetebat summis saliens viribus;
Quam tangere ut non potuit, discendens ait:
Nondum matura est, nolo acerbam sumere.
Qui facere quæ non possunt, verbis elevant, 5
Adscribere hoc debebunt exemplum sibi.

1 *Fame coacta vulpis*) Vide Faernum hexametris hanc fabulam complexum, fab. 19 et Camerar., fab. 159.

19 *Sic valeas*) Formula, qua ostendit se non habere fidem jacenti. Sic Mus ille apud Æsopum ad Felem, se mortuam simulantem: *Heus tu, etsi saccus fieres, non te adibo.* Est itaque: Valeas, velut intelligo te farinam non esse. Antonius apud Sueton. ad Augustum: *Ita valeas uti tu, hanc epistolam cum legeris, non inieris.*

Quæ jaces) Respicit superius, *abjecit se*, quasi diceret: Simulas te jacere immobilem, farinæ instar; verum si accederem propius, fieres animata, mobilisque, meque arriperes.

FAVOLA II.

La Volpe e l' uva.

Mangiar Volpe famelica
D' alta vite volea
L' Uva, ed in piè levavasi
Con quante forze avea;
Ma poichè per attingerla
Le fu vana ogni cura,
Partì dicendo: Spiacemi
Che ancor non sia matura.
Si approprj questa favola
Chi ciò, che ottener vuole,
Conseguir non potendolo,
Dispregia con parole.

Alta) Ad perticas ligata et erecta.
2 *Summis*) Quantis poterat. *Totis viribus* est. l. 1, fab. 11.
3 *Ut non potuit*) Postquam non potuit.
4 *Acerbam*) Immaturam, nondum percoctam. Contrarium est *mitis*. Virg., Ecl. 1.
Sunt nobis mitia poma.

FABULA III.

Equus et Aper.

Equus sedare solitus quo fuerat sitim,
Dum sese Aper volutat, turbavit vadum.
Hinc orta lis est: sonipes iratus fero:
Auxilium petit hominis, quem dorso levans
Rediit ad hostem. Jactis hunc telis eques 5
Postquam interfecit, sic locutus traditur:
Lætor tulisse auxilium me precibus tuis:
Nam prædam cepi, et didici quam sis utilis.
Atque ita coëgit frenos invitum pati.
Tum mæstus ille: Parvæ vindictam rei 10
Dum quæro demens, servitutem repperi.
Hæc iracundos admonebit fabula,
Impune potius lædi, quam dedi alteri.

5 *Elevant*) Levia et vilia esse dicunt, contemnunt

6 *Adscribere*) Applicare, attribuere sibi: Sibi dictum putent. Sic, lib. 1, fab. 7.

Exemplum) Fabulam, narrationem. Sic enim alibi.

FAVOLA III.

Il Cavallo e il Cignale.

Un Cignal voltolandosi
'N un guado, ove solea
Bere un Cavallo, torbida
Tutta l' acqua ne fea;
Quinci vien lite: adirasi
Il Cavallo, e soccorso
Richiesto all' uom, che ascendere
Ei fa sul proprio dorso,
Riede all' oste. Senz' anima
Coi dardi il cavaliero
La stende al suol, poi volgesi
Con tai detti al destriero:
Molta ho cagion di giubilo,
Se ajuto io ti prestai,
Che, oltre alla preda, l' utile,
Che avrò da te, imparai.

1 *Quo*) Refertur ad sequens *vadum*, pro *in quo*, omissa præpositione. Ordo est: *Aper turbavit vadum, quo equus fuerat solitus sedare sitim, dum volutat se se.*

2 *Volutat*) *Porcus de luto, in quo volutabatur* etc. Camerar., fab. 317.

Vadum) *Vadum*, aqua, quæ potest vadari.

3 *Sonipes*) Sic equus passim apud Poetas. Virg., lib. 4, Æn.

Stat sonipes, et frena ferox spumantia mandit.

Statius, lib. 9

Turbatus sonipes:

et sæpe alibi apud eundem. Sed vix intelligo, quomodo huic loco possit convenire, cum pateat esse sermonem de equo nondum soleis ferreis munito, unde pedes sonum solent edere, quales sunt, qui nondum jugum sunt passi. Expendant doctiores.

Fero) Adjective hic pro *apro* usurpatur. Sic, lib. 1, fab. 12 de Cervo. Quem locum adi.

4 *Levans*) Tollens e terra, dum in se recipit sessorem.

5 *Hunc*) Nempe aprum.

Eques) Homo, qui sic fiebat eques. Non capio quid velit Gudius sic disponens hunc locum,

Petit auxilium hominis, quem dorso levans redit
Ad hostem lætus; jactis hunc telis eques etc.

7 *Precibus tuis*) Tibi precanti, et auxilium meum petenti.

Indi per forza astringelo
A duro freno. Allora
In questi accenti il misero
Il suo destin deplora:
Di lieve affronto, ahi stolido!
Dove a cercar mi provo
Dolce vendetta, in cambio
La schiavitù ritrovo.
Qui gl' iracondi imparino
Che soffrire un oltraggio,
Benchè impunito, deesi
Pria che l' altrui servaggio.

11 *Servitutem repperi*) Incidi in servitutem. Horat., Epist, lib. 1, 10, de Equo et Cervo:
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frenumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.
13 *Potius lædi*) *Potius*, id est, melius esse, *lædi impune*, hoc est nulla sequente pœna læsionem eam, quam vindicandi causa in alterius potestatem venire.

Lædi, quam dedi) Παρονομασία, et ἀντανάκλασις elegans.

FABULA IV.

Pugna Murium et Mustelarum.

Quum victi Mures Mustelarum exercitu
(Historia quorum in tabernis pingitur),
Fugerent, et artos circum trepidarent cavos,
Ægre recepti, tamen evaserunt necem.
Duces eorum, qui capitibus cornua 5
Suis ligarant, ut conspicuum in prœlio
Haberent signum, quod sequerentur milites,
Hæsere in portis, suntque capti ab hostibus;
Quos immolatos victor avidis dentibus
Capacis alvi mersit tartareo specu. 10
Quemcumque populum tristis eventus premit,
Periclitatur magnitudo principum,
Minuta plebes facili præsidio latet.

2 *Historia*) Ita legi vult Gudius, neglecta elisione in secunda voce, et se aliis poetæ nostri exemplis tuetur. Heinsius, ne quid versui desit: *Historia quorum et in tabernis pingitur.*

Tabernis) *Tabernæ* hoc loco intelliguntur omnes quæ sunt popularis usus.

FAVOLA IV.

Il Combattimento de' Topi e delle Donnole.

Gran battaglia le Donnole
Sui Topi avendo vinta
(Nelle taverne trovasi
Quella storia dipinta),
Fuggíano ansanti e pavidi
Alle lor tane, e a stento,
Per la gran folla, e' giunsero
Morte a schivar là drento;
Ma i duci, che, a distinguere
La loro autoritate
Fra gli altri, in testa aveansi
Le corna congegnate,
Con quelle s'implicarono,
Urtando, nelle porte,
E, arrestati, trovarono
Nel vincitor la morte,
Per lo cui dente rabido
Disbranati, nel cieco
Di lui ventre piombarono,
Come in tartareo speco.
Rischio i primati corrono
Nel pubblico scompiglio,
E la vil plebe involasi
Facilmente al periglio.

Pingitur) Ex consuetudine.

3 *Artos*) Circa angustos introitus cubilium suorum tumultuarentur, dum quisque primus cupit erumpere.

Circum trepidarent) *Circum* postponitur hic casui suo, quod poetis familiare. Virg 1, Æneid.

Errabant acti fatis maria omnia circum.

Trepidarent) Non est *expavescerent*, aut *paverent*, sed, per solicitudinem festinarent intrare. Qua significatione usurpatur quoque apud Terent. Hec. *Trepidari sentio:* et apud Virg., lib. 4, Æneid.

Dum trepidant alæ.

Et sic alibi.

Cavos) vel *cava*, quæ murium domicilia.

4 *Recepti*) Scil. *cavis*. Usurpatur hæc vox de loco tuto, unde quoque *receptaculouum* nomen.

6 *Ligarant*) Pro *alligarant*, aut ligarant in capitibus.

7 *Signum*) Notam, qua duces a gregariis discernerentur.

FABULA V.

POETA.

Tu, qui nasute scripta destringis mea,
Et hoc jocorum legere fastidis genus,
Parva libellum sustine patientia,
Severitatem frontis dum placo tuæ,
Et in cothurnis prodit Æsopus novis. 5

8 *Hæsere*) Obhæsere, ob amplitudinem cornuum.

9 *Immolatos*) Mactatos, per Catachresin. Nam *immolandi* verbum ad sacrificia proprie pertinet. Fab. hujus lib. 19.

Ubi immolatur, exta prægusto Deum.

10 *Mersit*) Devoravit. Grandis et poetica locutio.

12 *Periclitatur*) Periclitari solent principes propter suam magnitudinem. Similis fere sententia fuit supra, lib. 2, fab. 7.

Tuta est hominum tenuitas.
Magno periclo sunt opes obnoxiæ.

Contraria tamen huic præsenti est lib. 1, fab. 28.

Humiles laborant, ubi potentes dissident.

Quin et ita Horat. in Epist.

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.

13 *Plebes*) Plebs. Occurrit hæc vox apud optimos scriptores: sed dicitur et *plebis*, eodem nempe modo, ut *vulpes* et *vulpis*, *grues* et *gruis*.

Facili) Quia facile præsidium aliquod invenit.

Latet) Tuta est, libera a periculo, quod principibus imminet.

FAVOLA V.

IL POETA.

UOM di buon naso, in collera
Tu che i miei scherzi prendi,
E al libro mio con nausea
La dotta mano stendi,

Utinam nec umquam Pelii nemoris jugo,
Pinus bipenni concidisset Thessala:
Nec ad professæ mortis audacem viam
Fabricasset Argus opere Palladio ratem,
Inhospitalis prima quæ Ponti sinus 10
Patefecit, in perniciem Grajûm et Barbarûm,
Namque et superbi luget Æete domus,
Et regna Peliæ scelere Medeæ jacent,
Quæ sævum ingenium variis involvens modis,
Illic per artus fratris explicuit fugam, 15
Hic cæde Patris Peliadum infecit manus.
Quid tibi videtur? Hoc quoque insulsum est, ais,
Falsoque dictum: longe quia vetustior
Ægea Minos classe perdomuit freta,
Justoque vindicavit exemplo impetum. 20
Quid ergo possum facere tibi, lector Cato,
Si nec fabellæ te juvant, nec fabulæ?
Noli molestus esse omnino litteris,
Majorem exhibeant ne tibi molestiam.
Hoc illis dictum est, si qui stulti nauseant, 25
Et, ut putentur sapere, cælum vituperant.

1 *Tu, qui*) Poeta hic alloquitur harum fabularum censores. Ordo est: *O nasute, qui,* etc. Nisi forte *nasute* sit adverbium. *Nasutus* est,

Pazienza un poco: piacciati
 Tanto soffrirlo almeno,
 Che quel tuo volto burbero
 Io renda più sereno:
Nè invan lo spero: all'opera;
 In coturni a tal uopo,
 Per lui costume insolito,
 Eccoti innanzi Esopo.
Ah! perchè mai sul Pelio
 Distesi i pini al suolo
 Fur da bipenne tessala
 Cagion di tanto duolo?
Ah! perchè mai di Pallade
 Fu per arte e consiglio
 Argo a costrur sollecito
 Quel suo fatal naviglio?
A morte inevitabile
 Ei nuove strade aprìo
 Quando aprire l'inospito
 Seno del Ponto ardío
A gran danno de' Barbari
 E de' Greci, onde plora
 Pe' suoi disastri l'inclita
 Magion d'Eete ancora,
E spenti i regni giacciono
 Di Pelia per la rea
 Impresa, e scelleraggine
 Della figlia Medea.

qui sagacius aliis se putat hominum errores vitiaque odorari. Martialis, lib. XIII, ad Lectorem:

Nasutus sis usque licet, sis denique nasus,
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas;
Et possis ipsum tu deridere Latinum,
Non potes in nugas dicere plura meas.

Destringis) Carpis.

2 *Jocorum*) Vid. sup., prol., lib. 1.

6 *Sustine*) Tene, non abjice statim fastidio quodam tam minutæ scriptionis.

4 *Severitatem*) Illam morositatem tuam, qua fit ut obducta fronte hos versus inspicias.

5 *Et in cothurnis*) Exspecta, ait, nec abjice libellum, donec te placem, et Æsopus prodeat in cothurnis, id est, donec novo, et tragœdiæ convenienti sermone utentem eum audias; id quod vocat *novum*, quia inusitatum Æsopo fabulisque ejus. *Cothurnus* autem erat calceamenti genus, quo actores Tragœdiarum utebantur. Atque hinc pro sublimiori dicendi genere usurpatur. Ovid. 2, Trist.

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,
Quæque gravis debet verba cothurnus habet.

6 *Utinam nec umquam*) *Nec* hic idem ac non, ut sæpe apud Virgil. Simulat autem poeta se scripturum tragœdiam, et joco hoc velut exordium facit, quomodo Ennius in translatione Euripidis Medeæ. Vid. hic Cicer., lib. de Fat. 15. Auct. ad Herenn. II. 12. Donat. ad Phormion., 1, 3, 5.

Pelii nemoris) Silvæ, quæ erat in Pelione monte Thessaliæ incumbente in sinum Pelasgicum.

7 *Pinus*) Quæ in Pelione reperitur frequens.

Essa in più modi orribili
 Destra, or a brano a brano
 Spargendo al suol le viscere
 Dell' ucciso germano,
Colla fuga al periglio
 Uno scampo trovava,
 Or nel paterno scempio
 Le figlie insanguinava.
Dimmi, lettor, qual sembrati
 Un tal principio? Inetti,
 Già ti sento rispondere,
 E falsi son tai detti;
Chè molto pria domarono
 Di Minosse le antenne
 L'Egeo, quand'ei dagli Attici
 Giusta vendetta ottenne.
Sia favoletta o favola,
 Nulla può dilettarti,
 Lettor Catone? insegnami
 La via di contentarti;
Ovver cessa di mordere
 I dotti, se ti è caro
 Ch' essi pur non si volgano
 A morderti del paro.
Ciò è detto a chi da stolido,
 Per comparir sapiente,
 Tutto, anco il Ciel vitupera,
 Se pur v'è di tal gente.

Est nomen arboris: sed per Synecd. est hic singularis pro plurali.

8 *Professa*) Certæ, indubitatæ. Horat., Od. 3.

Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.

9 *Fabricasset*) C. Germanicus Cæsar de aureo seculo:

Neque per dubios avidissima ventos
Spes procul amotas fabricata nave petebat.

Argus) Navis illius artifex, qua vectus est Jason in Colchidem, ad vellus aureum reportandum.

Opere Palladio) Palladis consilio et arte, vel etiam opera. Fingitur enim ipsa dejicisse arbores ad eam necessarias.

10 *Inhospitalis*) Proprie. Nam olim *Axenus* appellabatur. Ovidius de eo in Tristibus:

Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

Deinde *Euxinus* est dictus, ominis boni causa, id est, hospitalis. Vide porro de Ponti etymo Minervam Sanctii, et ibi doctissimas notas Jac. Perizonii, p. 629.

11 *Barbarum*) Barbarorum, qui in Colchide habitabant.

12 *Superbi*) Magni, potentis. Sumitur enim hinc in bonam partem.

Luget) Propter hanc expeditionem. Æetas enim amiserat aureum vellus, filiam Medeam, et filium Absyrtum.

Æetæ) Patris Medeæ.

13 *Peliæ*) Quia Pelias a Medea occisus, de quo v. Ovid., Metam., lib. 7.

Jacent) Eversa scil. nam multa mala in domum patriam intulit Medea, cum relicta pa-

tria Jasonem sequeretur ; de quo videndi poetæ.
14 *Involvens*) Occulens , tegens.
15 *Fratris*) Absyrti. Vid. Ovid. Trist., lib. 3 , Eleg. 9.
Explicuit) Respectu ad oppositum *involvens*. Cum enim Medea fugeret , insequebatur eam cum Jasone pater Æetas. Imminenti ergo et jam capturo membra dissecti fratris objecit per partes , ut dum singula colligit , ipsa interea tempus haberet elabendi. Atque hoc est, *explicare fugam per artus fratris.*
16 *Infecit*) Dum persuadet ipsis , redditurам ita eum juvenem. Vid. Ovid. Metam. Ordo est: *Infecit manus Peliadum cæde patris.*
17 *Hoc quoque)* Respicit eos , qui Euripidem, ejusque imitatorem Ennium, ob exordium tragœdiæ , quæ Medea dicitur , carpebant.
18 *Longe quia vetustior*) Lemniorum in Thraciam expeditionem describit Valer. Flaccus, lib. 2 , vers. 108 Vid. Plin , lib. 7, cap. 56. Stat. Theb., lib. 5. Voss. ad Catull. , p. 162.
19 *Ægea*) Mare Ægeum
Minos) Ante illa tempora Minos Rex Cretæ classe transiit mare Ægeum.
20 *Vindicavit*) Facto recto exempli vindicavit vim et injuriam sibi factam in Androgeo filio.
Exemplo) Supplicio, pœna. Terent , Eun., 5 , 5 , 4.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna.
Impetum) Incursum piratarum. Alii accipiunt de injuria , per cædem Androgei filii Minoi ab Atheniensibus illata. Vid. Interpretes , et in iis Heinsium in diversa abeuntem
21 *Cato)* Proverbialiter de eo, qui morositate

ingenii omnia carpit, quasi diceret, o lector; Catoni similis!

22 *Fabellæ*) Nec minora scripta, qualia fabulæ Æsopiæ, nec majora, qualia Tragœdiæ, seu Tragica argumenta, quorum specimen nunc proposui.

23 *Noli molestus esse*) Minatur adversariis, si sibi scribenti molesti sint, more poetarum.

25 *Hoc illis dictum est)* Sic lib. 1, fab. 7; lib. 1, fab. 21, 10.

Hoc in se dictum debent illi agnoscere.

Lib. 4, fab. 18.

Hoc scriptum est tibi.

Lib. 5, fab. 1, eodem sensu:

Illi adsignari debet hæc narratio.

FABULA VI.

VIPERA ET LIMA.

Mordaciorum qui improbo dente adpetit,
Hoc argumento se describi sentiat.
In officinam fabri venit Vipera.
Hæc quum tentaret, si qua res esset cibi,
Limam momordit; illa contra contumax: 5
Quid me, inquit, stulta, dente captas lædere,
Omne adsuevi ferrum quæ corrodere?

Lib. 3, fab. 9.

Hoc illis narro.

Lib. 4, 15, 18.

Tibi dico, avare.

Lib. 5, 8, 5.

Qui doctiorem emendat, sibi dici putet.

Si qui stulti nauseant) Si qui sint, quos hæc non juvant.

26 *Cœlum vituperant*) Deo ipsi faciunt convicium, et imprudentiæ ipsum accusant. Proverbialis figura de iis, qui præ nimia sapientia, vel stultitia potius, pulcherrima etiam et absolutissima taxare instituunt. Græcis usitatam fuisse patet ex Suida et Zenodoto.

FAVOLA VI.

La Vipera e la Lima.

D'un ferrajo un dì la Vipera
In bottega penetrò,
E a una lima, ricercandovi
Da mangiare, si avventò.
Questa, ai morsi impenetrabile,
Disse: Ah pazza! a che tentar
Roder me quando son solita
Ogni ferro a consumar?
Con rio dente temerario
Chi mordace è più di te
Morder osi? Per dipingerti
Tal racconto Esopo fe'.

1 *Improbo*) Sævo, violento, audaci, temerario, plus conanti quam decet.

2 *Hoc argumento*) Hac narratione, hac fabula. Cicero de inven. Rhetor, lib. 19. *Argumentum est ficta res, quæ tamen fieri potuit.* Vide Græv. in Cic. Orat. T. 1, part. 2, p. 276.

4 *Tentaret*) Quæreret, circumspiceret.

Si qua res esset cibi) Si quid esset, quod in cibum posset utile esse: si cibus quis esset. Sic *res voluptatum* pro voluptatibus dixit. Plaut. Amphitr. Græca locutio est, ut jam supra ostendimus. Vid. lib. 1, fab. 1 et fab. 8 et 13, et exemplis illic allatis, si lubet, adde hæc. Virgil., lib. 8. Æneid. *Caci mens effera* dixit pro *Caco effero* Idem, Ecl. 4, *decus ævi* pro *ævo decoro.* Alii et *ferri rigor* pro *ferro*: *robur*

FABULA VII.

Vulpis et Hircus.

Homo in periclum simul ac venit, callidus
Reperire effugium alterius quærit malo.
Quum decidisset Vulpis in puteum inscia,
Et altiore clauderetur margine,
Devênit Hircus sitiens in eundem locum: 5
Simul rogavit, esset an dulcis liquor,
Et copiosus? Illa fraudem moliens:
Descende, amice, tanta bonitas est aquæ,

aratri pro *aratro*, Lucretius quoque *robur saxi* pro *saxo*: *rigor auri* pro *auro*. Statius etiam, lib. 10, *gloria Nisi* pro *Niso glorioso*. His adde Oppiani ἔργον ἔρωτος pro ἔρως, et ἔργα ὀνίσκων, pro ὀνίσκοι.

5 *Contumax*) Non cedens, non admittens morsum. Dicitur et de eo, qui mandatis inobediens est.

6 *Stulta*) Vocativus est, et ad viperam refertur: ut supra lib 3, fab. 12. *Stulte*, *inquit*, *erras*. Et lib. 1, fab. 13. *At ille stultus*.

Dente) Dentibus tuis Synech. speciei.

Captas) Tentas, quæris, conaris.

7 *Adsuevi*) Quadrisyllabum: ut jam pluries vidimus. Non multum abludit responsum Rubi ad Vulpem apud Æsopum.

FAVOLA VII.

La Volpe e l' Irco.

Un dì Volpetta incauta
Cadde in un pozzo, d' onde
Non potea trarsi, essendone
Alte d'assai le sponde;
Quand' ecco che per bevere
Un Irco giunto là,
Se dolce è l'acqua chi edele
E in molta quantità.

Voluptas ut satiari non possit mea.
Immisit se barbatus ; tum Vulpecula 10
Evasit puteo , nixa celsis cornibus :
Hircumque clauso liquit hærentem vado.

2 *Alterius*) Periculo alterius quærit opem, nec curat, licet ferentem eam opem sibi videat, in malum incidere.

3 *Quum decidisset*) Paulo aliter Camerarius, quem vide fabula 4.

4 *Clauderetur*) Cohiberetur propter altitudinem, quominus posset egredi.

Margine) Quod *ripa* in flumine, id *margo* in puteo.

5 *Sitiens*) *Siti compulsus*. Sic enim, lib. 1, fab. 1.

6 *Liquor*) Aqua puteo contenta. Sic lib. 1, fab. 1.

A te decurrit ad meos haustus liquor.

7 *Moliens*) Intenta in fraudem, quærens fallere.

8 *Descende*) Subintellige, *inquit.*

Amice) Sic lib. 3, fab. 6. Lupus ad Canem : *Unde hoc amice ?*

10 *Barbatus)* Eleganter animalibus ab ea parte corporis, qua maxime cognoscuntur, nomen imponitur ; quod Phædro familiare. Sic *auritulus* pro asino, *bidens* pro ove, *laniger* pro agno. Vid. Gudium et Buchnerum, de commutata ratione dicendi, p. 77, et quæ annotavimus, lib. 1, fab. 1.

Essa intenta alla fraude,
Sì buona è l' acqua, ch' io
Sbramar non so, rispondegli,
Di quella il piacer mio:
Scendi, amico, soggiungeli,
Ed ei discende: allora
Alle alte corna appoggiasi
Dell' Irco, e quindi fuora
La Volpicella slanciasi
Del pozzo, in fondo al quale
Impantanato restasi
Quel barbuto animale.
Se avvolto in gran pericolo
Si trova un uomo astuto,
Col danno altrui procurasi,
Onde camparne, ajuto.

11 *Nixa*) Nixa hirci cornibus. *Nixa* est pro innixa.

12 *Clauso*) Propter clausum vadum egredi non valentem.

Vado) Fundo putei. Alioqui hæc vox dicitur de omni illa aqua, quæ potest vadari. Unde proverbium, *Res est in vado*, id est, salva. Terent. Andr. 5, 2, 4.

FABULA VIII.

De vitiis Hominum.

Peras imposuit Jupiter nobis duas;
Propriis repletam vitiis post tergum dedit,
Alienis ante pectus suspendit gravem.
Hac re videre nostra mala non possumus:
Alii simul delinquunt, censores sumus.

1 *Peras) Pera* est sacculus ex aluta e collo ad lumbos pendens.
3 *Gravem) Gravatam*, vel, ut ante, repletam.
4 *Hac re) Hac ex re*, sicut dicimus *quare*, pro, qua ex re.
Nostra mala) Propria vitia, ut ante.
5 *Simul)* Simulac alii peccant.
Censores) Vitiorum reprehensores.

FABULA IX.

Fur aram compilans.

Lucernam Fur accendit ex ara Jovis,
Ipsumque compilavit ad lumen suum;
Onustus qui sacrilegio quum discederet,
Repente vocem sancta misit religio:

FAVOLA VIII.

De' vizj degli Uomini.

Giove due tasche diedeci;
De' nostri vizj piena
È l' una, e questa calasi
Dal collo su la schiena:
L' altra, che grave e turgida
È d' ogni altrui difetto,
Dal collo, per contrario,
Discende innanzi al petto.
Ragion per cui non veggonsi
I nostri proprj errori,
E, se altri manca, subito
Ne divenghiam censori.

FAVOLA IX.

Il Ladro che spoglia l' altare.

Al fuoco, che nel tempio
Ardea di Giove, il lume
Accese un Ladro, usandone
Per dispogliare il Nume;

Malorum quamvis ista fuerint munera, 5
Mihique invisa, ut non offendar subripi;
Tamen, sceleste, spiritu culpam lues,
Olim quum adscriptus venerit pœnæ dies:
Sed ne ignis noster facinori præluceat,
Per quem verendos excolit pietas Deos, 10
Veto esse tale luminis commercium.
Ita hodie nec lucernam de flamma Deum,
Nec de lucerna fas est accendi sacrum.
Quot res contineat hoc argumentum utiles,
Non explicabit alius, quam qui repperit. 15
Significat primo, sæpe, quos ipse alueris,
Tibi inveniri maxime contrarios.
Secundo ostendit, scelera non ira Deûm,
Fatorum dicto sed puniri tempore.
Novissime interdicit, ne cum malefico 20
Usum bonus consociet ullius rei.

1 *Fur*) Fur quidam, uti solet de ignotis.

Ara) In ara perpetuus ignis. Sic lib. 1, fab. 27.

Vulpes ab ara rapuit ardentem facem.

2 *Ipsumque*) Jovem, pro ipsius fano.

Compilavit) Exspoliavit Apul. Apol. dixit, *compilare domum alicujus.*

Suum) Proprium ipsius Jovis, quod ab eo fur acceperat.

3 *Sacrilegio*) Sacrilegium est sacrarum rerum ablatio.

E carco del sacrilego
  Furto di là partía;
  Ma nel partir prorompere
  Giove in tai detti udía:
Benchè sia don spregevole
  Di rei ciò che hai rubato,
  Sì che punto non abbiami
  Il tuo furto irritato;
Tu però, iniquo, il termine
  Dai fati stabilito,
  Giunto che sia, debbi essere
  Colla morte punito;
Ma il fuoco onde si onorano
  I venerandi Dei,
  Acciò non più risplendere
  Veggasi a pro de' rei,
Io vieto un tal commercio;
  Quindi il profano fuoco
  E il sacro insieme accendersi
  Oggi non ha più loco.
L' util che questa favola
  Racchiude, o mio lettore,
  Svelar della medesima
  Sol ti potrà l'autore.
Per primo ella significa
  Che scopronsi nemici
  Sovente quei che ottennero
  Maggiori beneficj.

4 *Relligio*) Deus. Sic fere Virg., lib. 3. Æn.
Namque omnem cursum mihi prospera dixit
Relligio.
Supra lib. 1, fab. 26.
Pœnas ut sanctæ religioni penderet.
Vocem mittere pro loqui est etiam apud Ciceronem.

5 *Ista*) Quæ tu abstulisti nunc furto.
Munera) Donaria, quæ vulgo dari diis, et in templis eorum suspendi solebant.

6 *Mihique invisa*) Et adeo mihi invisa et ingrata, ut nihil me moveat illa a te subripi.

7 *Spiritu*) Sic *luere capite*, Cur. *Luere sanguine*, Vell. *luere morte*, Cicero.
Lues) Peribis, seu morte lues.

8 *Olim*) Hæc vocula de tempore præterito et futuro dicitur.
Adscriptus) Scriptus a fatis, definitus.

9 *Præluceat*) Tibi male agenti præluceat.

11 *Commercium*) Usum. Vult, vetuisse Deum, accendi in posterum lumen de igni sacro, sicut fur fecerat, et contra, de lumine ignem sacrum.

12 *Ita hodie*) Patet hinc antiquitus morem fuisse, ut ignis ad sacra non accenderetur ex igne profano; sicut nec contra ignis profanus ex sacro. Sumit quippe Phædrus *lucernam* pro vulgari igne et non sacro.
Flamma) Igne altaris.

13 *Sacrum*) Sacrificium, victimam. Scil. non ex culina, sed ex cælo petebant ignem, quo in hoc negotio utebantur.

14 *Argumentum*) Fabula. Sic supra fab. 6.

15 *Non explicabit*) Non necesse erit ut explicet alius, quia ipse, qui excogitavi, nunc facturus sum.

Ne avverte poi che il fulmine
Del Ciel vendicatore
Rattien Giove nell' impeto
Dell' alto suo furore,
Sinchè dei Fati compiansi
Le leggi, e finalmente
Che l' uom saggio si mescoli
Coi tristi non consente.

Qui repperit) Se ipsum intelligit. Unde discimus primum fabulæ hujus auctorem esse Phædrum.

16 *Significat*) Nempe hoc argumentum.

Quod ipse) Illos nempe, quos alueris.

Alueris) Foveris, ad honores promoveris.

17 *Inveniri*) Eleganter dicitur in respectu ad inopinatum eventum. Sic. Ter. Eun., 5, 9.

Scis Pamphilam meam inventam Civem?

Contrarios) Adversarios, hostes

19 *Dicto*) Constituto. Sic infra: *Rediit hora dicta* Ter. Andr. *Hic nuptiis dictus est dies*

20 *Novissime*) Postremo, respicit enim *primo* et *secundo*, quod præcessit.

Interdicit) Nobis, vel *bono*: sequitur enim mox *bonus*. Absolute sic usurpatur. Ter. Hec., 4, 1, 48.

Interdico ne extulisse extra ædes puerum usquam velis

21 *Consociet*) Commercium habeat cum malefico.

FABULA X.

HERCULES AD JOVEM.

Opes invisæ merito sunt forti viro,
Quia dives arca veram laudem intercipit.
Cælo receptus propter virtutem Hercules,
Quum gratulantes persalutasset Deos,
Veniente Pluto, qui Fortunæ est filius, 5
Avertit oculos. Causam quæsivit Pater:
Odi, inquit, illum, quia malis amicus est,
Simulque objecto cuncta corrumpit lucro.

1 *Opes invisæ*) Vide Meursium, Freinshemium, Schefferum, Praschium, Gudium.

2 *Dives arca*) Summæ opes.

3 *Cælo receptus*) *In cælum*, figurata locutio. Sic. Virg.

It clamor cælo.

pro ad cælum. Extat hæc Fab. etiam apud Æsopum, fab. 194

Propter virtutem) Bella et labores in iis exantlati viam ad cælum adstruunt. Gloria enim laboris est filia. Sen. in Furente:

Non est ad astra mollis e terris via.

Lib. 4. Anthol., cap. 8, Epigr. 5.

Δέρκεο μυριόμοχθε τεοὺς Ἡρακλεες ἀγῶνας
Οὓς τλας, ἀθανατων οἶκον Ὄλυμπον ἔβης.

Ipse Hercules quoque de se Epig. 7, post enumeratos suos labores:

Αὐτὸς ὁ λυμπον ἔχω

FAVOLA X.

ERCOLE A GIOVE.

QUEL dì che in ciel fu Ercole
Pel suo valore ammesso,
Gli Dei sì rallegravano
Ad uno ad un con esso,
E grazie ei lor rendeane;
Ma giunto Pluto, il figlio
Della Fortuna, in collera
L' eroe ritorse il ciglio;
E al Padre, che il richiesene:
Odio chi suol, rispose,
Amico a' rei, corrompere
Coi don tutte le cose.
Le ricchezze si spregiano
Dal forte a gran ragione,
Poichè a verace laude
L' opulenza si oppone.

Apollo apud Virg. Æned. IX, ad Ascanium.
Macte nova virtute puer, sic itur ad astra.
Hercules) Jovis et Alcmenæ filius, qui ob virtutem et gloriam gestorum creditur annumeratus esse diis.
4 *Gratulantes*) Gratulantes ipsi novos istos honores Sed advertendum hic est, cum quis *gratulari* amico dicitur de re, quæ ei prospere

evenerit, non aliam esse ejus locutionis et syntaxeos rationem ac significationem, quam pro amico et propter amicum gratias agere diis. Quo spectare potest et Terentianum istud Heaut., 6, 1, 6.

Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam.

Ubi idem videtur esse *gratulari*, quod gratias agere. Quod si ita sit, non tam attendit Phædrus rationi quam usui, qui ipsos Deos gratulantes induxit. Vide Jac. Perizoninm ad Sanctii Minervam, pag. 5.

Persalutasset) Ordine omnes salutasset.

FABULA XI.

Leo regnans.

Utilius homini nihil est, quam recte loqui;
Probanda cunctis est quidem sententia,
Sed ad perniciem solet agi sinceritas.
Quum se ferarum regem fecisset Leo,
Et æquitatis vellet famam consequi, 5
A pristina deflexit consuetudine,
Atque inter illas tenui contentus cibo,
Sancta incorrupta jura reddebat fide:

. . . .

1 *Recte*) Aperte, sincere, directe sine ambagibus; ideo enim sequitur de *sinceritate*. Op-

5 *Pluto*) Deo divitiarum, filio fortunæ. Dicitur *Plutus*, *Pluti* et *Pluto*, *Plutonis*.

6 *Avertit oculos*) Scilicet a *Pluto*.

Causam quæsivit) Rogavit eum, cur oculos averteret.

Pater) Jupiter, qui pater deorum dicitur; aut solo respectu ad Herculem, cujus pater erat, ut supra diximus.

7 *Amicus est*) Active, amans malos, eosque favore prosequens.

8 *Objecto*) Velut esca volucribus objicitur, qua capiantur.

Corrumpit) Corrumpit omnia, dum pecunias, et lucrum monstrat.

FAVOLA XI.

Il Leone regnante.

Quando il Leon re fecesi
Delle fiere, siccome
Volea di giusto principe
Fama acquistarsi e nome,
Usi cambiando e pratiche,
Parcamente vivea,
E incorrotta esattissima
Giustizia a ognun rendea.
. . . .

positum hujus est *oblique loqui*, quod passim in usu est. *Recte* sic usurpavit Plaut. Amph. III. *Recte loquere*, et alibi.

2 *Quidem)* Particula hæc vim habet adseverationis majoris.

Sententia) Hæc sententia: *Nihil esse homini utilius quam recte loqui.*

3 *Agi*) Adduci, trahi. Solet in exitium præcipitari, *ad perniciem devocari*, ut loquitur, lib. 1, fab. 19.

Sinceritas) Simplicitas et aperta veritas.

4 *Quum se*) Ex hac fabula argumentum sibi petit Gudius, quo probet, lib. 1, fab. 5, legendum esse:

Ego primam tollo, nominor quia Rex Leo,
vel, quod verosimilius judicat, invitis etiam membranis:

Nominor quia Creon.

Ferarum regem) De majestate hujus animalis non inconvenienter huic loco audi sic ca-

---

FABULA XII.

Capellæ et Hirci.

Barbam Capellæ quum impetrassent ab Jove,
Hirci mœrentes indignari cœperant,
Quod dignitatem fœminæ æquassent suam:
Sinite, inquit, illas gloria vana frui,

Per quanto tutti lodino
La nuda verità,
Spesso gran' danno arrecaci
Troppa sincerità.

nentem Sannazarium in divino opere De partu Virginis, lib. 1, v. 419.
Et juxta nemorum terror, rexque ipse ferarum
Magnanimus nitet ore Leo: quem fusa per armos
Convestit juba: pectoribus generosa superbit
Majestas, non jam ut cædes, aut prælia sævus
Adpetat. . . . .

5 *Famam consequi*) Vellet justi nomen ubique consequi.

6 *Deflexit*) Mutavit antiquum feritatis morem, et vivendi rationem.

7 *Inter illas*) Feras nempe, quarum Rex erat.

8 *Incorrupta*) Dabat leges fide sincera, nec patente munerum illecebris.

FAVOLA XII.

LE CAPRE E I BECCHI.

QUANDO da Giove ottennero
Della barba il favore,
Le Capre, i Becchi videro
Assai di mal umore
Che le lor mogli avessero
Cotale autorità
Da rendersi ai medesimi
Eguali in dignità;

Et usurpare vestri ornatum muneris, 5
Pares dum non sint vestræ fortitudinis.'
Hoc argumentum monet, ut sustineas tibi
Habitu esse similes, qui sunt virtute impares.

1 *Impetrassent*) Summis precibus obtinuissent.
2 *Indignari*) Ægre istud et graviter ferre.
Cæperant) Præferunt Heinsius et Gudius MSS. codicis lectionem, *cæperunt*; pari modo ac fab. 15, est in ultimo versus pede, *abierunt*, penultima brevi. Consule ad eum locum Tan. Fabrum. Sed non video, cur displiceat τὸ *cæperant*.
3 *Dignitatem*) Auctoritatem, quam præ ipsis antea habebant ex barba.
Æquassent) Æqualem haberent. Sic Virg. 6. Æn.
Æquatque Sicheus amorem.
5 *Usurpare*) Vide de significatione hujus vocis

FABULA XIII.

GUBERNATOR ET NAUTÆ.

Quum de fortunis quidam quereretur suis,
Æsopus finxit consolandi gratia.
Vexata sævis navis tempestatibus,

Cui Giove: Deh lasciatele
Goder quest' apparenza
D' onor, se in forze cedono
A voi la preferenza.
Tal, che inferior nell' animo
Ti sia, non abbi a male
Se unicamente all' abito
A te si mostra eguale.

Sanctium in Minerva, et doctissimum ejus interpretem Jacob. Perizonium, p. 639.

Ornatum) Quem putatis illas gerere non debere.

Muneris) Quod est, gravem esse; quo barba pertinet.

6 *Pares dum non sint*) Dum non æquent fortitudinem vestram Nam ita paulo ante.

7 *Argumentum*) Fabula, ut supra plus semel.

Sustineas) Patiaris, perferas æquo animo.

8 *Impares*) Te minores.

FAVOLA XIII.

Il Piloto e i Naviganti.

Un certo querelandosi
Di sua sventura, all' uopo
Di consolarlo, fecegli
Questo racconto Esopo:

Inter vectorum lacrymas et mortis metum,
Ferri secundis tuta cœpit flatibus, 5
Nimiaque nautas hilaritate extollere.
Faciem ad serenam subito ut mutatur dies,
Factus periclo tum gubernator sophus;
Parce gaudere oportet, et sensim queri:
Totam quia vitam miscet dolor et gaudium. 10

1 *De fortunis*) De improspero successu rerum suarum. *Fortunæ* igitur hic in plural. pro *fortuna*. Sic Terent. Andr. 1, 1. *Laudare fortunas meas.*

2 *Finxit*) Absolute, pro *finxit hoc*, vel *hanc fabulam.*

Consolandi) Illum, ut illum consolaretur.

3 *Vexata*) Sic apud Virg est *vexata ratis*, id est, raptata, huc atque illuc distracta.

4 *Vectorum*) Eorum, qui navi vehebantur.

5 *Flatibus*) Provehi ventis secundis.

6 *Extollere*) Elatos quasi, et superbos reddere, tanquam nihil mali amplius posset accidere.

7 *Faciem*) Speciem, habitum.

Ut mutatur dies) Postquam sedata tempestate serenitas rediit.

8 *Periclo*) In quo fuerat.

Una nave da' turbini
Era agitata, e pianti
E strida al ciel mandavano
Per tema i naviganti;
Ma appena rassicurali
L' aura del dì sereno,
Soverchiamente libero
Danno alla gioja il freno:
Onde il Piloto, fattosi
Accorto nel periglio,
I lor trasporti modera
Con tal savio consiglio:
Sia parco l' uom nel giubilo
E parco nell' affanno,
Che sempre si succedono
Prosperitade e danno.

Gubernator) Nauta. *Dominus navis* apud Nepotem; *Auriga* apud Ovidium.
Sophus) Sapiens, prudens, Græce σοφός.
9 *Parce gaudere*) Subintellige, *inquit*.
Sensim) Parce, moderate.
10 *Totam quia vitam*) Quia tota vita est permixta dolore et gaudio.

FABULA XIV.

HOMO ET COLUBRA.

Qui fert malis auxilium, post tempus dolet.
Gelu rigentem quidam Colubram sustulit,
Sinuque fovit contra se ipse misericors.
Namque ut refecta est, necuit hominem protinus.
Hanc alia quum rogaret causam facinoris, 5
Respondit: Ne quis discat prodesse improbis.

1 *Qui fert*) Qui malis fert opem, potius damnum et interitum sentit, quam gratias. Vid. aliquid cum hac fabula conveniens in Camer., fab. 238.

2 *Rigentem*) Frigescentem. Justinus, lib. 2, cap. 1, de Scythia ait: *eam perpetuis frigoribus rigere.*

3 *Fovit*) Calefecit. Hinc *focus.*

Contra se) In perniciem suam. Non absimili modo Ovid. Amor., 3, 8.

Contra te sölers hominum natura fuisti.

4 *Refecta*) Recreata, cum paulo ante pene mortua esset.

FAVOLA XIV.

L' Uomo e il Serpe.

Un Serpe che giaceasi
Pel freddo assiderato,
Da un Uomo, a pietà mossone,
In sen fu ricovrato;
Ma l' Uom fu a sè medesimo
Crudel, poichè il Serpente,
Dal suo torpor riavutosi,
Lo uccise immantinente.
E un altro serpe avendone
La cagione richiesta,
Abbia, ei rispose, esempio
Chi a' rei soccorso appresta.
Ecco di che la favola
Ammaestrar ne vuole:
L' uom che giova al malvagio,
Troppo tardi sen duole.

5 *Alia*) Alia colubra.
6 *Ne quis discat*) Imo vero, ut quis discat non prodesse improbis; sed subintelligendum: Ne quis ab exemplo hominis, qui colubram sinu fovit, discat prodesse improbis. Vide hic Gudium adferentem jambos ex Andrea Chiocco, quibus hæc eadem fabula est expressa.

FABULA XV.

VULPIS ET DRACO.

VULPIS cubile fodiens, dum terram eruit,
Agitque plures altius cuniculos,
Pervenit ad Draconis speluncam ultimum,
Custodiebat qui thesauros abditos.
Hunc simul aspexit: Oro ut imprudentiæ 5
Des primum veniam: deinde, si pulcre vides,
Quam non conveniens aurum sit vitæ meæ,
Respondeas clementer. Quem fructum capis
Hoc ex labore, quodve tantum est præmium,
Ut careas somno, et ævum in tenebris exigas? 10
Nullum, inquit ille; verum hoc a summo mihi
Jove attributum est. Ergo nec sumis tibi,
Nec ulli donas quicquam? Sic fatis placet.
Nolo irascaris, libere si dixero:
Diis est iratis nàtus, qui est similis tibi. 15
Abiturus illuc, quo priores abierunt,

FAVOLA XV.

La Volpe e il Drago.

Una Volpe, occupandosi
A scavarsi la tana,
Di buca in buca penetra,
Inoltrasi e s' intana;
Quando, omai giunta al termine,
Alla spelonca arriva
D'un Drago, che reconditi
Tesori custodiva;
E, appena vistol, dissegli:
Perdon primieramente
Chiedo se, qui avanzandomi
Io fui troppo imprudente;
Quindi ben noto essendoti
Quanto mal si confaccia
L' oro al mio genio ed indole,
Ogni timor discaccia:
Ma tu, rispondi, in grazia,
Qual frutto ne ritrai
Da viver sempre in tenebre
Senza dormir giammai?
Niun frutto, ei disse; in guardia
Però Giove mel diè.
Niun frutto? E niun riceverne
Altri può mai da te?

Quid mente cœca miserum torques spiritum?
Tibi dico, avare, gaudium hæredis tui,
Qui thure Superos, ipse te fraudas cibo?
Qui tristis audis musicum citharæ sonum; 20
Quem tibiarum macerat jucunditas,
Opsoniorum pretia cui gemitum exprimunt;
Qui dum quadrantes aggeras patrimonio,
Cœlum fatigas sordido perjurio,
Qui circumcidis omnem impensam funeris, 25
Libitina ne quid de tuo faciat lucrum.

2 *Cuniculos*) *Cuniculi* sunt fossæ subterraneæ. Hinc *cuniculis oppugnare*, pro latenti fraude oppugnare.

3 *Draconis*) Dracones olim habiti custodes defossarum aut reconditarum opum. Sic de vellere aureo, sic de pomis aureis Atlantis traditum

Ultimum) Ultimo, tandem. Al. *ultimam*, pro ultima speluncæ parte. Quale quid in Ter. Phorm., 1, 4, 38.

Sed quis hic est senex, quem video in ultima platea?

Idem Heautont., 1, 5, 29.

Est mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro.

4 *Abditos*) Defossos, reconditos.

5 *Hunc*) Id est, draconem.

« Per mio destin. – Perdonami
Se audace parlo: L' ira
Del ciel fe' al mondo nascere
Chi, a te simil, respira.

Tu, che là il passo acceleri
Dove già tutti andaro
Quanti a te innanzi furono,
Cieco infelice avaro,
A che affannarti, e l' animo
Tenere ognor propenso
A tórre a te medesimo
Il cibo e a' Dei l' incenso?
Mentre l' erede giubila
Delle tue cure in festa,
Il suon di cetre e flauti
T' incresce e ti molesta.
Tu sul prezzo de' viveri
Pianto dagli occhi spremi,
E con spergiuri sordidi
Stancare il ciel non temi,
Purchè si aggiunga un obolo
All' arca tua, nè vuoi
Che Libitina un godane
Pe' funerali tuoi.

Oro) Simul adspexit, inquit, *Oro ut des primum*, etc. Loquitur sic, veluti timens. Ter. Heaut., 4, 1, 10.
Primum te hoc oro, ne quid credas me advorsum edictum tuum.

Facere ausam.

Imprudentiæ) Mihi, si forte nimis sim imprudens.

6 *Des veniam*) Ignoscas, non ægre feras.

Si) *Si* confirmantis est, ut Ter. Andr. 1, 5, 58.

Si te in germani fratris dilexi loco.

Virg Æn., 4. 317.

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum.

Ovid., lib. 7. Metam. 852.

Per nostri fœdera lecti,
Perque Deos supplex oro, superosque, meosque;
Per si quid merui de te bene.

Pulcre) Recte assequeris, recte intelligis. Sic fab. 16, *pulcre intelligo* et alibi.

7 *Quam non conveniens*) Quam inconveniens, quam parum conveniens.

Vitæ) Id est, mihi. Nam de se Vulpis loquitur, et hæc veluti amoliendæ suspicionis gratia, et benevolentiæ captandæ præmittit. Nosti, inquit, satis, non esse hoc meum institutum, ut cumulem mihi opes, quæ rapto vivo, et carne animantium vescor. Itaque quod quæsitura sum, non ideo facio, tamquam tibi invideam hoc aurum, ipsumque velim habere. Dic tamen, si placeat, quare hoc facias; et opibus sic incumbas.

10 *Ævum in tenebris exigas*) Ætatem aut vitam tuam in speluncis exigas.

11 *Nullum*) Nullum est præmium, nullum inde fructum capio.

Summo) *Magno*, *maximo.*

12 *Attributum*) Injunctum, impositum est, velut munus peculiare.

Ergo) Verba sunt Vulpis, quibus Draco respondet: *Sic fatis placet.*

Sumis tibi) Nec sumis tibi quicquam, hoc est, capis in tuos usus, impendis

13 *Sic fatis placet*) Diis sic visum est, qui mihi hoc attribuerunt. Quasi diceret, ut lib. 3, fab. 15.

Fatorum arbitrio hæ partes sunt mihi datæ.

14 *Nolo irascaris*) Vulpis verba Formula est excusantis libertatem. Tib. apud Suet. *Ignoscas, rogo, si quid adversus te liberius, sicut senator dixero.*

15 *Diis est iratis natus*) Inimicis, adversantibus diis. Sic dicebant veteres, gnari nimirum Deum illis, quos punire vult, sanam mentem et consilium eripere. Nam si Dii hominibus opes dant, nihil inde fructus percipitur, nisi et dent mentem, et artem illis fruendi. Hoc enim donum Deorum putabant. Quem in sensum Horatius:

Dj tibi divitias dederunt artemque fruendi.

Tales formulæ sunt et apud Tereut. Phorm. 4, 3.

Satin' illi dii sunt propitii?

Et Andr. 4, 1 40.

Nescio, nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

Juvenal., Sat. 1.

Fruitur djs
Iratis

et Sat. 9.

Djs ille adversis genitus.

Et sic alii passim. Quin et noster supra lib. 2. Epilog.

Sinistra quos in lucem natura extulit.

Qui est similis tibi) Qui sic sine ullo usu bona multa possidet.

16 *Abiturus illuc*) Phædrus hic facit idem, quod solebant veteres in conviviis, ubi hortaturi, ut fruerentur rebus lætis, convivas admonebant brevitatis vitæ et impendentis mortis. *Abire* hic est pro mori. Sic enim simpliciter loquebantur veteres ad vitandam inauspicatam mortis vocem. Plaut. dixit prol. Casin. 19. *Abire in communem locum.* Idem alibi: *Ad plures se penetrare.* Catullus: *ire*

Illuc, unde negant redire quemquam.

Priores) Qui fuerunt ante te, et excedere tamen vita coacti sunt.

17 *Mente cæca*) Mente obcæcata aut obnubilata ab avaritia.

Torques) Crucias, vexas.

18 *Tibi dico*) Formula indignationis. Sic Terent. And., 4, 5, 23.

Tibi ego dico, an non?

Idem Adelph., 1, 2, 16.

Hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico.

Simile quid vide infra lib. 5, fab. 8.

Gaudium hæredis tui) Quo mortuo gaudebunt tui hæredes, quod sibi tot bona reliqueris.

19 *Qui thure Superos*) Qui fraudas Deos thure, quod scilicet pecunia esset emendum.

Ipse te) Ita legimus. Venustius enim sic constituitur versus et oratio: *Ipse te fraudas cibo*, certe Tullianæ est elegantiæ, non *ipsum te.* Omnes autem codices, *ipsum te.*

Te fraudas cibo) Ipse defraudas genium tuum. Sic enim Ter. Phorm., 1, 1, 9.

Quod ille unciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser.

Sic est *fraudare natos lacte*, sup. lib. 3, fab. 12.

20 *Qui tristis audis*) Qui doles citharæ sonis aliquid impendi.

21 *Macerat*) Macilentum facit jucunditas illa, quæ in cantu tibiarum est, quia illis aliquid impendi debebat. Nam in funere veteres tibiis utebantur. Ovid. Trist.

Tibia funebris convenit ista meis.

22 *Opsoniorum*) *Opsonia* proprie sunt, quæ ad panem vescenda dantur.

Pretia) Illis impendenda. Nimia eorum caritas tibi gemitum exprimit.

Gemitum exprimunt) Phrasis Lucretiana, 3, 494.

Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Adficiuntur, et omnino quod semina vocis
Ejiciuntur, et ore foras glomerata feruntur.

23 *Quadrantes*) Nummos minimos, ut sit sensus, talem vel oboli gratia perjurium committere.

Aggeras) Accumulas, adjungis. Sic Supra Prol., lib. 3.

Qui magnas opes
Exaggerare quærit omni vigilia.

Terentius, ut modo vidimus, dixit: *Unciatim comparcere*

Patrimonio) Proprie illa bona, quæ a parentibus hæreditate ad nos redierunt, patrimonium dici merentur; sed et quodcumque ex quæstu et opere nostro vel aliunde obvenit, eo nomine denotatur.

24 *Cœlum*) Deos, Diis ipsis te invisum facis.

Fatigas) Sensus est, talem non curare, licet Deos ipsos ita sibi faciat iratos.

Sordido) Ob rem levem, vilem et sordidam, id est, avaritiam. Solent nempe avari etiam minimæ pecuniolæ causa pejerare.

25 *Circumcidis)* Removes, nullam impensam facis.

26 *Libitina)* Seu ii, qui in templo ejus (est enim Dea funerum) quæ ad funus essent necessaria, vendebant.

FABULA XVI.

PHÆDRUS.

Quid judicare cogitet livor, modo
Licet dissimulet pulcre tamen intelligo.
Quicquid putabit esse dignum memoriæ,
Æsopi dicet: si quid minus adriserit,
A me contendet fictum quovis pignore. 5
Quem volo refelli jam nunc responso meo:
Sive hoc ineptum, sive laudandum est opus;
Invenit ille, nostra perfecit manus.
Sed exequamur cœptum propositi ordinem.

1 *Cogitet)* Velit, constituat.
Livor) Homines lividi et maligni.
Modo) Licet modo, sive nunc dissimulet, etiamsi non statim indicet, dum vivo et scribo, faciet olim.

3 *Memoriæ)* Sic plures veteres locuti sunt. Infra tamen Prol., lib 5. *Dignum longa memoria.*

4 *Æsopi dicet)* Dicet esse Æsopi.
Adriserit) Minus placuerit, minus dignum memoria visum fuerit.

De tuo) Ex re tua, bonis tuis, impensis. Sic Terent. Adelph., 1, 2, 37.

Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.

Plaut. Bacch., 1, 1.

Facere sumtum de tuo.

FAVOLA XVI.

Fedro.

Ciò che l'invidia mediti,
Benchè a celarlo in seno
Astutamente provisi,
Pur io conosco appieno.
Quanto i miei scritti vantano
D' onore e fama degno,
Dirà che ascriver deesi
Sol d' Esopo all' ingegno;
E quanto in essi trovasi,
Che men dicevol sia,
Ad ogni patto ascrivere
Vorrà alla mente mia.
Ed io rispondo: L' opera,
Merti biasmo od onore,
Da Esopo trae l' origine,
N' è Esopo l' inventore;
Ma per mia mano l' ultima
Sua perfezion poi prese...
Deh! si conduca al termine
Ciò che da me s' imprese.

5 *Contendet*) Constanter dicet. Studium summum persuadendi notat hæc vox.

Quovis pignore) Quovis pignore posito.

6 *Jam nunc*) Statim. *Jam nunc* elegans est particula, pro quo barbari dicunt, *ex nunc*. Cic. 1. Verr. *Quæ cum cogito, jam nunc timeo.* Vide Tursell. de partic., cap. 69.

7 *Opus*) Opus fabularum, quod scribo.

FABULA XVII.

NAUFRAGIUM SIMONIDIS.

Homo doctus in se semper divitias habet,
Simonides, qui scripsit egregium melos,
Quo paupertatem sustineret facilius,
Circumire cœpit urbes Asiæ nobiles,
Mercede pacta laudem victorum canens. 5
Hoc genere quæstus postquam locuples factus est,
Venire in patriam voluit cursu pelagio;
(Erat autem natus, ut ajunt, in Ceo insula)
Ascendit navem, quam tempestas horrida,
Simul et vetustas medio dissolvit mari, 10
Hi zonas, illi res pretiosas colligunt,
Subsidium vitæ. Quidam curiosior:
Simonide, tu ex opibus nil sumis tuis?

8 *Invenit ille*) Æsopus. Idem dicit Prol., lib. 1.

Æsopus auctor quam materiam repperit,
Hanc ego polivi versibus senariis.

Nostra) Mea. Synecdoche generis.

Perfecit) Consummavit, absolvit.

9 *Sed exequamur*) Sed pergamus in proposito nostro, et ad exemplum talis fabulæ feramur.

FAVOLA XVII.

Il Naufragio di Simonide.

Onde alleviar Simonide,
D' illustri carmi autore,
Di povertade squallida
L' insoffribil rigore,
Per le più chiare d' Asia
Cittadi gía vagando,
Dei vincitor le glorie
A prezzo celebrando;
Sì che alfin d' agi e comodi
Per tal guisa fornito,
Di ritornare in patria
Avendo stabilito,
E in Ceo (per quanto dicono)
Essendo ei nato, al mar,
Il suo disegno a compiere,
Dovettesi affidar;

Mecum, inquit, mea sunt cuncta. Tum pauci enatant,
Quia plures onere degravati perierunt. 15
Prædones adsunt, rapiunt quod quisque extulit,
Nudos relinquunt. Forte Clazomene prope
Antiqua fuit Urbs, quam petierunt naufragi.
Hic literarum quidam studio deditus,
Simonidis qui sæpe versus legerat, 20
Eratque absentis admirator maximus,
Sermone ab ipso cognitum, cupidissime
Ad se recepit; veste, nummis, familia
Hominem exornavit: ceteri tabulam suam
Portant, rogantes victum; quos casu obvius 25
Simonides ut vidit: Dixi, inquit, mea
Mecum esse cuncta; quod rapuistis, perit.

1 *Homo doctus*) Vide non dissimilia huic Fabulæ de Aristippo Philosopho; in Erasmi Apopht., lib. 3.

2 *Simonides*) Poeta fuit Lyricus qui quæstui poesin habuit, et arte vitam sustentavit.

Melos) Carmen, versus, versus lyricos. *Pegaseium melos* apud Persium in prologo.

3 *Quo paupertatem sustineret*) Quo facilius victum quæreret.

4 *Circumire cœpit*) Circumiit. Sic solet Phædrus loqui, ut non uno loco jam vidimus, *Cir-*

Quand' ecco in mezzo al pelago
 I venti e la tempesta
 La vecchia nave assalgono,
 Che aperta e infranta resta.
Tutti allor quanto aveano
 Di più prezioso e caro,
 E il danaro per vivere
 A raccôr si affrettaro,
E rivolto a Simonide,
 Fra quelli il più saccente:
 Di tue ricchezze, dissegli,
 Tu non vuoi prender niente?
Tutto ho con me, risposegli;
 Indi il soverchio pondo,
 Pochi a nuoto salvandosi,
 Molti ne spinse al fondo;
E quei pochi, ad un subito
 Assalto di pirati,
 Ogni avanzo perdettero,
 E venner denudati.
Per sorte era Clazomene,
 Cittade antica, appresso,
 E in quella tosto i naufraghi
 Il piede ebbero messo,
Chè un dotto, e benchè estraneo,
 Di Simonide amico,
 I versi letto avendone,
 E ammiratore antico,

tumire dicitur proprie de iis, qui incerto et instabili vivendi genere utuntur, ut fere mendici.

5 *Mercede pacta*) Sic optime Heinsius, quem vide, pro quo vulgo *accepta*. Idem est *præmium pactum*, lib. 1, 8.

Laudem) Vel simpliciter, *victores canens*. Sic enim simpliciter *canere* in usu est apud Poetas. Horat. Epod., Od. 9.

Galli canentes Cæsarem.

Et in Odarum libris:

Dum meam canto Lalagen.

Virg., Ecl., 6. 3.

Cum canerem reges et prælia:

et initio Æneid.:

Arma virumque cano.

Victorum) In ludis Olympiis Græcorum. C. Nepos Præfat. *Magnis in laudibus tota fuit Græcia, victorem Olympiæ citari.*

6 *Postquam locuples factus est*) Horatius de eo:

Paupertas impulit audax
Simonidem ut versus faceret.

Quod ei melius cessit, quam videbatur patri Nasonis, filium ab hac arte deterrenti his verbis:

Studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.

7 *Venire*) Redire voluit in patriam.

Cursu) *Cursus* hic dicitur de navigatione in mari: licet quoque de vehiculo dicatur; quomodo Virg. 3. Æn.

Namque omnem cursum mihi prospera dixit Relligio.

Pelagio) Pelagi, æquoreo. Valer. Flac. 1. Argon.

Al parlar discopertolo,
Avidissimamente
Lo accolse, compartendogli
Vesti, danaro e gente.
Or mentre gli altri cercano
Il pan colla tabella,
Il vate in quelli abbattesi,
E lor così favella:
Tutto ho con me, diceavi,
E dicea ver; ma voi
Di quanto ammassar piacquevi
Che conservaste poi?
Ecco qual nella favola
Avvertimento è espresso:
Uom, che abbia scienza e lettere,
È ricco per sè stesso.

Et dedit æquoreos cœlo duce tendere cursus.
Publ Syrus apud Petron.
Matrona ornata phaleris pelagiis.
8 *Ceo*) Insula maris Ægei. Ovid.
Cingitur Ægeo nomine Cea mari.
Unde illud est Horatii:
Ceæ retractes munera neniæ
id est. Simonideæ.
10 *Dissolvit*) Fregit Ovid. Trist.
Ne temere in mediis dissolvantur aquis.
Dissolvere proprie dicitur de navibus, quia et contexi dicuntur, cujus hoc est oppositum.
11 *Zonas*) In quibus repositam habebant olim pecuniam.

12 *Subsidium vitæ*) In subsidium vitæ, ut subsidium aliquod haberent.

Quidam) Ita, lib. 3.

Quidam e turba garrulus.

Curiosior) Supple, conversus ad Simonidem ait. *Curiosi* vocantur, qui solliciti sunt de aliis.

14 *Mecum*) Apud me. Similis est historia Biantis, quæ omnibus nota est.

Enatant) Natando sibi consulunt. Virg. de naufragio Æneæ, divini operis, lib. 1.

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

15 *Perierunt*) Sic recte Heinsius, et alii viri docti, penultima correpta.

16 *Extulit*) E mari scilicet et naufragio.

17 *Clazomenæ*) Urbs Ioniæ maritima.

18 *Antiqua fuit Urbs*) Verba sunt Virg. 1. Æn.

Urbs antiqua fuit.

Quam petierunt) Quo se contulerunt.

21 *Eratque*) Et admiratus fuerat ingenium hominis, quem numquam viderat.

22 *Sermone ab ipso*) Vulgo *ex sermone.* Sed et sic Virg., lib. 2. Æn.

FABULA XVIII.

MONS PARTURIENS.

Mons parturibat, gemitus immanes ciens;
Eratque in terris maxima expectatio.
At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,

Crimine ab uno
Disce omnes.

23 *Familia*) Servis. Ita sup. lib. 3, fab. 16.
Æsopus domino solus cum esset familia.

24 *Hominem*) Significat hæc vox quasi commiserationem infortunii, ut sup. lib. 2, fab. 2.
Capillos homini legere cœpere invicem.
Tabulam suam) Naufragii. Naufragi enim stipem ostiatim corrogare solebant, in tabula quadam depictum habentes naufragii sui casum ad commiserationem commovendam. V. Hor. 1, Od. 5, et ibi Interpretes.

25 *Quos casu obvius*) Quibus obviam factus Simonides.

26 *Ut vidit*) Postquam vidit.
Dixi) Alii interrogative volunt exprimi, ut sit, *nonne dixi?* Sed eodem recidit.

27 *Rapuistis*) Cum tanta festinatione collegistis.
Perit) pro *periit*, metri causa. Quod rapuistis periit vobis, perdidistis quod extuleratis.

FAVOLA XVIII.

La Montagna partoriente.

Traduzione libera.

Una Montagna gravida,
Già presso a partorire,
Gridava per le doglie,
Sì che parea morire;

Qui, magna quum minaris, extricas nihil.

1 *Mons*) Camerarius, fab. 205.
Parturibat) E dolore partus laborabat.
Ciens) Edens. Virg., Georg. 3.
Extremosque ciet gemitus.
2 *In terris*) Inter homines.
Maxima expectatio) Expectabatur aliquid grande et magni eventus.
3 *Murem*) Horat. de Arte poetica:
Parturient montes nascetur ridiculus mus.
Minaris) Promittis. Catachresis. Horat.
Atqui vultus erat multa et præclara minantis.
Extricas nihil) Absolvis, perficis, expedis. Metaphorica est locutio.

FABULA XIX.

Formica et Musca.

Formica et Musca contendebant acriter,
Quæ pluris esset. Musca sic cœpit prior:
Conferre nostris tu potes te laudibus?
Ubi immolatur, exta prægusto Deûm.
Moror inter aras, templa, perlustro omnia; 5
In capite regis sedeo, quum visum est mihi,
Et matronarum casta delibo oscula;
Laboro nihil, atque optimis rebus fruor.

E il Mondo, impazientissimo
Di rimirar la magna
Prole vicina a nascere,
Correva alla Montagna.
Mentre ella ponza, un *eccolo*
Rompe il silenzio a un tratto:
Eccol... ma cosa diavolo,
Cosa vien fuori...? un Ratto.
Ciò è detto a tal che macchina
Sempre gran cose, e poi
In nulla si risolvono
Tutti i disegni suoi.

FAVOLA XIX.

La Formica e la Mosca.

Fiera un dì mosser disputa
La Mosca e la Formica,
Di lor valente e nobile
Chi più a ragion si dica.
La Mosca: Tu a mie laudi
Pretendi, e agli onor miei?
Io pregusto le vittime,
Che si offrono agli Dei;

Quid horum simile tibi contigit, rustica?
Est gloriosus sane convictus Deûm, 10
Sed illi, qui invitatur, non qui invisus est.
Reges commemoras, et matronarum oscula;
Ego granum in hyemem quum studiose congero,
Te circa murum video pasci stercore.
Aras frequentas; nempe abigeris quo venis: 15
Nihil laboras; ideo quum opus est, nil habes.
Superba jactas, tegere quod debet pudor;
Æstate me lacessis; quum bruma est, siles:
Mori contractam quum te cogunt frigora,
Me copiosa recipit incolumem domus. 20
Satis profecto retudi superbiam.
Fabella talis hominum discernit notas
Eorum, qui se falsis ornant laudibus,
Et quorum virtus exhibet solidum decus.

1 *Formica)* Vide Camerar., fab. 211.
Contendebant) Certabant inter se.
2 *Pluris)* Quæ pluris esset pretii.
Cœpit) Incepit prior loqui.
4 *Immolatur)* Ubi victima mola falsa conspergitur. Hoc enim est, *immolare.*
Deum) Diis dicata.
6 *Moror)* Commoror, habito, vivo.

Io per li templi aggiromi
  Tra le are, e quando il voglio,
  Io sulla fronte assidomi
  Dei re, non che sul soglio.
Io, dolci baci a cogliere,
  Di matrona pudica
  Volo sui labbri; io godomi
  Il ben senza fatica.
Or di': fra così splendide
  Venture qual è quella
  Di cui vantar tu possati,
  Formica villanella?
Gloria è co' Dei dividere
  La mensa, se invitato
  Cortesemente è l' ospite,
  Non già se in vece è odiato.
Di re tu parli, e celebri
  Delle matrone i basci,
  Ma intorno a un muro sordido
  Di sterco anche ti pasci,
Ciò che, mentre sollecita
  Il gran vo' a provvedere
  Per la stagion più rigida,
  Son solita a vedere.
Vai sugli altar, ma scaccianti
  Tosto che il piè si posa;
  Nulla fai, ma se' povera,
  All'uopo, d'ogni cosa:

Inter aras) In aris. Sic Plaut. Aulul., 2, 5. *Inter vias*, id est, in via

7 *Matronarum casta oscula)* Hypallage, pro, *matronarum castarum oscula.*

Oscula) Parva ora. Ovid., Metam., lib. 1 de Daphne:

Videt igne micantes
Sideribus similes oculos, videt oscula; quæ non
Est vidisse satis.

Et propius Virg. 1. Æneid.

Oscula libavit natæ.

8 *Laboro nihil)* Nullam rem laboro, ab omni labore sum libera. Malim cum Heinsio. *Nihil laboro;* quod reddit versum ornatiorem. Præterea sequitur statim, *Nihil laboras.*

Optimis rebus) Delicatissimis, lautissimis. Bonæ res sunt, quæ faciunt ad bene et laute vivendum. C. Nepos Agesilao cap. ult. *Quo facto, eum Barbari magis etiam contemserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumsisse arbitrabantur.*

9 *Rustica)* Quæ ruri agis, dum ego versor in oppidis et templis.

10 *Est gloriosus)* Respondet Formica.

Convictus Deum) *Convictus* usurpatur de iis, qui eadem mensa nobiscum edunt. Cum ergo aræ dicantur mensæ deorum, possunt illi, qui ex illis vescuntur, dici esse convictores deorum.

11 *Qui invitatur.)* Ἀντανάκλασις hic est venusta in *invitatur*, *invisus.*

13 *In hyemem)* Hyemis causa. Ea significatio hujus particulæ est apud Teren. Andr. 2, 2. *Pisciculos minutos ferre in cœnam.*

14 *Murum)* Domum in plateis.

Lodi quel che dovrebbesi
Celar per onestà;
D' oltraggi e di rimproveri
Mi carichi l' està;
Ma 'l verno taci, e l' anima
Spiri dal freddo, intanto
Che in ricco albergo io vivere
Con sicurtà mi vanto.
Ciò basti per reprimere
L' orgoglio tuo: *Con questa*
Mia favoletta, l' indole
Di due si manifesta:
Di chi con finte laudi
Si onora, e di chi sode
Virtù fregiato rendono,
E stabil fama gode.

15 *Aras frequentas*) *Moraris inter aras*, ut supra.

Quo venis) Quoquo, quocumque, in quemcumque locum venis.

17 *Superba jactas*) Scil. quod sedeas in capite regis, et delibes matronarum oscula.

18 *Quum bruma est*) Cum hyems advenit. *Bruma* dicitur dies solstitii hyemalis, quod accidit die 20 aut 21 Decembris.

19 *Contractam*) Inertem et inhabilem ad volandum a frigore, complicatam, convolutam.

20 *Copiosa*) Omni rerum copia instructa.

21 *Retudi*) Refutavi. MS. Gudii habet *Pro-*

fector et tudi, quod recte dispositis literis est, *profecto rettudi*, ut prima syllaba producatur.
22 *Fabella talis)* Hæc nimirum.

FABULA XX.

Simonides a Diis servatus.

Quantum valerent inter homines literæ,
Dixi superius: quantus nunc illis honos
A Superis sit tributus, tradam memoriæ.
Simonides idem ille, de quo rettuli.
Victoris laudem cuidam pyctæ ut scriberet, 5
Certo condixit pretio: secretum petit.
Exigua quum frenaret materia impetum,
Usus poëtæ, ut moris est, licentia,
Atque interposuit gemina Ledæ sidera.
Auctoritatem similis referens gloriæ 10
Opus adprobavit: sed mercedis tertiam
Accepit partem. Quum reliquum posceret:
Illi, inquit, reddent, quorum sunt laudis duæ.
Verum ne irate dimissum te sentiam,
Ad cœnam mihi promitte, cognatos volo 15
Hodie invitare, quorum es in numero mihi.

Notas) Signa, indicia, characteres.
24 *Solidum decus)* Decus sincerum, firmum, infucatum. Opponitur falsis laudibus.

FAVOLA XX.

Simonide per gli Dei preservato da morte.

Gia' dissi qual fra gli uomini
Le lettere han favore;
Or canterò qual ebbero
Dai Numi eccelso onore.
Per celebrar Simonide,
Ond' io parlai testè,
D'un vincitor le laudi,
Del prezzo i patti fe';
E in loco solitario
Ne andò; ma l' argomento,
Poichè frenava l' impeto
Al natural talento,
Qual dei poeti è solito,
Prende licenza, e i dui
Figli di Leda mescola
Per entro ai carmi sui;
E al vincitor di simile
Gloria fa don; gradito
Ei l' ebbe, e un terzo diedegli
Del prezzo stabilito;

Fraudatus quamvis, et dolens injuria,
Ne male dimissam gratiam corrumperet,
Promisit; rediit hora dicta, recubuit.
Splendebat hilare poculis convivium. 20
Magno apparatu lœta resonabat domus:
Repente duo quum juvenes sparsi pulvere,
Sudore multo diffluentes corpora,
Humanam supra formam, cuidam servulo
Mandant, ut ad se provocet Simonidem, 25
Illius interesse ne faciat moram.
Homo perturbatus excitat Simonidem.
Unum promorat vix pedem triclinio,
Ruina camarœ subito oppressit ceteros;
Nec ulli juvenes sunt reperti ad januam. 30
Ut est vulgatus ordo narratœ rei:
Omnes scierunt, numinum prœsentiam
Vati dedisse vitam mercedis loco.

1 *Quantum valerent*) Quantas divitias scilicet homo doctus in se semper haberet, ut dixit superius.

2 *Superius*) Fabula 17 in qua retulit Simonidem naufragum invenisse Clazomenæ virum, qui hunc exceperit, ornaveritque rebus omnibus, ob illius peritiam, singularemque eruditionem.

Nunc) *Nunc* conjungendum cum *tradam.*

3 *Tributus*) Sic *tribuere honorem*, lib. 1, fab. 7. Quem locum adi.

Tradam memoriæ) Prodam, posteritati relinquam.

Poi 'l rimanente, dissegli,
  Color dovranno darti,
  Che delle laudi ottennero
  Per sè l' altre due parti:
Ma acciò rancore o collera
  Ver me, di quà partito,
  Non serbi, alla mia tavola
  Oggi a cenar t' invito:
I miei congiunti attendovi,
  E te, cui porta affetto,
  Come a congiunto, l' animo,
  Ansiosamente aspetto:
Ed ei, benchè tal fraude
  Onta gli rechi e pena,
  Per più non irritarselo,
  D' andar promette a cena.
All' ora che convennero
  Esattamente ei riede,
  E fra le tazze e il giubilo
  A mensa ognun già siede,
Quando a un tratto due giovani
  Più che d' uman sembiante,
  Di sudor sparsi e polvere
  Dalla testa alle piante,
Ecco che a un servo impongono
  Che il vate chiami fuora,
  E a non frapporre avvertalo
  La minima dimora.

5 *Laudem*) Talem, qualis victoribus tribui solebat, qui vicissent in spectaculo solenni.

Pyctæ) Pugili victori coronato. Vox est græca πυκτης.

6 *Condixit*) Promisit petenti.

Pretio) Nam, ut vidimus, quæstui artem suam habuit:

Mercede pacta laudem victorum canens.

Secretum) Locum solitarium, meditationi et versibus faciendis aptum. Ovid., Trist., lib. 1.

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

Petjt) *Petjt*, pro *petiit*, ut in priore fabula de Simonide *perjt*.

7 *Frenaret*) Metaphora. Cohiberet propter suam exiguitatem, ut libero impetu non posset evagari.

8 *Licentia*) Poetica libertate usus est, quam *veniam* dixit Horat. in lib. de Arte poet.

Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, et hanc veniam petimusque, damusque vicissim.

9 *Interposuit*) Inter ea, quæ proprie argumentum postulabat.

Sidera) Pertinet ad *gemina*. Non enim erant Ledæ sidera, sed filii, qui simul fuerunt sidera, Gemini, itemque Castor et Pollux vocata. De his Horat, Odar. lib. 1.

Sic fratres Helenæ lucida sidera,
Ventorumque regat Pater.

10 *Auctoritatem*) Significat retulisse Simonidem, quæ de simili Castoris et Pollucis victoria memorantur, ac per comparationem istam cum hac victoria, auctoritatem fuisse majorem illi.

Referens) Commemorans. Sup., lib. 2, fab. 2,

Turbato il servo affrettasi,
E il chiama: ei parte tosto
Dal convito, ma subito
Che fuori il piede ha posto,
Cade la volta e restavi
Oppressa tutta e morta
La brigata, nè trovansi
Più i giovani alla porta.
Ciò si divulga, e il popolo
In quell' istoria vede
Un uom, cui i Numi vollero
Dar la vita in mercede.

Æsopus talem tum fabellam rettulit.
et in fabulæ hujus initio:
Simonides idem ille, de quo rettuli.
11 *Adprobavit*) Simonides illi, qui sub certa mercede id ab eo exegerat.
12 *Reliquum*) Vox quadrisyllaba per diæresin ob versum.
13 *Reddent*) Remittit Simonidem ad eos, velut debitores ad solvendum paratos.
Duæ) Scil. *partes*, ut sensus sit: Illi quorum sunt duæ reliquæ partes laudationis, reddant tibi quod postulas; ego enim quod pactus sum pro mea parte, solvi. Faber legit non ita male: *Illi, inquit, reddent, quorum sunt laudes, duo.*
14 *Ne irate*) Ut sciam, ut certus sim te non irate dimissum. Nam si non promitteret, iratum inde colligeret Simonidem. Heinsius:
Verum ne ingrate te dimissum sentias.
15 *Promitte*) Formula est invitantium. Plin.,

Epist. 15, lib. 2. *Heus tu promittis ad cœnam, nec venis.*

16 *Quorum es in numero*) Ego te pro tali habeo, ego te inter cognatos meos numero: adeo non debes de ira quadam mea in te suspicari. Olim cum alicui adblandiebantur, eum patrem, fratrem, etc. vocabant. Inde ille adolescens apud Terent. Phorm., 3, 2, 11.

Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus,

Nec multum abit a more nostratium.

17 *Fraudatus quamvis*) Quamvis justa mercede destitutus.

18 *Male*) Refertur ad *corrumperet. Male corrumpere* est imprudenter, et cum suo detrimento corrumpere, vel perdere. Sensus est, ne male corrumperet gratiam, si eam dimitteret, ac recusaret oblatam.

19 *Rediit*) Accessit, venit denuo.

Dicta) Constituta. Sic supra.

Recubuit) Accubuit. Horat. 1, Epist. 1.

Si potes Archaicis conviva recumbere lectis,

21 *Resonabat*) Virg. Æneid.

Resonant late clangoribus ædes.

Iterum:

Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant Atria.

22 *Repente duo quum*) Sic legendum cum Gudio, vel cum eódem:

Repente quum juvenes duo sparsi pulvere;

vel ut nos olim conjiciebamus:

Quum duo repente juvenes sparsi pulvere.

In vulgatis est:

Repente quum duo juvenes sparsi pulvere,

quem quidem versum ego nullo modo dimetiri

possum; nisi *duo* vox sit monosyllaba; quo nihil durius.

Duo juvenes) Justinus, lib. 20, 3. *Pugnantibus Locris, aquila ab acie nunquam recessit, eosque tandiu circumvolavit quoad vincerent. In cornibus quoque duo juvenes diverso a ceteris armorum habitu, eximia magnitudine, et albis equis et coccineis paludamentis, pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt, quam pugnatum est.*

Sparsi) *Decoro pulvere sordidi*, ut phrasi Horatiana utamur.

Humanam supra formam) *Eximia magnitudine*, ut modo in Justino. Sic ferme de Diis loquuntur, ubi se conspiciendos præbent hominibus.

25 *Provocet*) Vocēt e convivio.

26 *Faciat moram*) Moretur, cesset.

27 *Excitat Simonidem*) Extra eum vocat. Nam *citare* est vocare

28 *Promorat*) Promoverat, vix posuerat pedem e triclinio.

Triclinio) *Triclinium* hic sumitur pro conclavi et cœnatione ipsa.

29 *Cameræ*) *Camera* fornix est, sive tectum fornicatum, a Græco Καμάρα.

Subito) Vir clarissimus Petrus Francius, grande eloquentiæ decus, malebat *subita*.

30 *Ad januam*) *Ad* loci designat propinquitatem. Vid., lib. 1, 13.

31 *Vulgatus*) Rumore cognitus.

Ordo narratæ rei) Series rei. Notat maxima minimaque distincte exposita. Terent., Adelph. 3, 4, 1.

> *Omnem rem modo seni,*
> *Quo pacto haberet, enarramus ordine.*

32 *Numinum*) Deorum, Castoris et Pollucis.
33 *Vati*) Simonidi poetæ.
Dedisse vitam) Incolumem eum servasse, cum reliqui perirent.

FABULA XXI.

Poeta.

Supersunt mihi quæ scribam; sed parco, sciens
Primum tibi esse ne videar molestior,
Distringit quem multarum rerum varietas:
Dein si quis eadem forte conari velit,
Habere ut possit aliquid operis residui: 5
Quamvis materiæ tanta abundet copia,
Labori faber ut desit, non fabro labor.
Brevitati nostræ præmium ut reddas, peto,
Quod es pollicitus. Exhibe vocis fidem:
Nam vita morti propior est quotidie. 10
Et hoc minus usu veniet ad me muneris,
Quo plus consumet temporis dilatio.
Si cito rem perages, usus fiet longior:
Fruar diutius, si celerius cœpero.
Languentis ævi dum sunt aliquæ reliquiæ, 15
Auxilio locus est: olim senio debilem
Frustra adjuvare bonitas nitetur tua,

Mercedis) Quam convivator noluerat solvere, sed dixerat reddituros, quorum laudes in carmine celebraverat Simonides.

FAVOLA XXI.

IL POETA.

Molto ancora potrei scrivere,
Ma nol fo, primieramente,
Mio lettore, per non essere
Importuno alla tua mente,
Alla qual cure non mancano
Gravi e molte; e poi perchè,
Se a quest' opra alcuno accingesi,
Ne abbia il modo appresso me;
Benchè ricca è la materia
Per tal guisa, che al lavoro
A mancar verran gli artefici
Pria che quello manchi a loro,
Or su: tempo è ben che il premio,
Al mio dir breve promesso
Con parole, sia coll' opera
Oggimai da te concesso.
Ogni dì più l' uom si approssima
Alla morte, onde il tuo dono,
Quanto meno il tempo involane,
Tanto fia maggiore e buono.

Quum jam desierit esse beneficio utilis,
Et mors vicina flagitabit debitum.
Stultum admovere tibi preces sexcenties, 20
Proclivis ultro quum sit misericordia.
Sæpe impetravit veniam confessus reus,
Quanto innocenti justius debet dari?
Tuæ sunt partes, fuerunt aliorum prius,
Dein simili gyro venient aliorum vices. 25
Decerne quod religio, quod patitur fides,
Et gratulari me fac judicio tuo.
Excedit animus, quem proposuit terminum,
Sed difficulter continetur spiritus,
Integritatis qui sinceræ conscius, 30
A noxiorum premitur insolentiis.
Qui sint, requires: apparebunt tempore.
Ego quondam legi quam puer sententiam:
Palam mutire plebeio periculum est,
Dum sanitas constabit, pulcre meminero. 35

Explicit Lib. IV.

1 *Quæ scribam*) Quæ possim scribere.
3 *Distringit quem*) Quem occupatum habent multa diversi generis negotia.
5 *Residui*) A me relicti.
7 *Labori faber ut desit*) Ut potius artifex opus, quam opus artificem deficiat.
9 *Quod es pollicitus*) Nullam video rationem

Chè se a me lo rechi subito,
Più godronne: insin che dura
Questa età cadente e languida,
Di soccorrermi abbi cura.
Tua bontà sarebbe inutile
Se volessi darmi ajuto
Solo allor che morte esigene
Il commun fatal tributo.
Stolto! A che porger tai suppliche
Ad uom pio naturalmente?
Se ha perdono un uom malvagio,
Più lo merta un innocente.
Queste son tue parti, e furono
D' altri un giorno, ad ora ad ora
Poi da te con giro simile
Passeranno ad altri ancora.
Compi omai ciò che consentono
Religion, fede e giustizia:
Parla, giudica, e fa nascere
Nel mio cor dolce letizia.
Ma già veggo che a trascorrere
Vado il termine prescritto,
Tanto è duro e malagevole
Contener lo spirto afflitto,
Quando l' uom, sicuro in animo
Di sua candida innocenza,
Dee soffrir che il prema e insegual
Dei malvagi l' insolenza.

cur Rittershusius hic metri causa velit substitui *policitus*.

Exhibe vocis fidem) Præsta ipso opere, quod voce ac sermone promisisti.

11 *Et hoc minus*) Ita restitutus hic versus ex emendatione Gudii, cum antea legeretur:

Et hoc minus veniet ad me muneris,

reclamante metri ratione. Danetus censet posse legi:

Et hoc minus et minus veniet ad me muneris.

Nimirum ut altius vulnus versui infligatur. At ille pessime exscripsit Fabrum sic emendantem:

Et hoc minus et minus ad me veniet muneris.

Quod patet ex altera emendatione, quam ex eodem adjecit:

Et hoc minus tui ad me veniet muneris.

Consulat lector ipsum Fabrum.

Usu) De usu muneris loquitur, et ob brevitatem vitæ cito expediendum esse promissum beneficium monet, ut eo uti possit longius.

12 *Quo plus*) Quo diutius hæc differes.

Temporis) Respicit *plus*, quod præcedit.

15 *Ævi dum sunt*) Valer. Max., lib. 6, cap. 2. *Robustas senectutis reliquias*.

13 *Beneficio utilis*) Sic Martial. *Nec inutilis annis*. Cicer. *Et suis et publicis rationibus utilis*.

19 *Flagitabit debitum*) Exposcet vitam, quam illi omnes debemus. Scilicet.

Debemus morti nos nostraque.

20 *Sexcenties*) Jam semel atque iterum operam tuam imploravi. Quid stultius certe est quam sexcenties id te rogare? *Sexcenties* pro *pluries* passim invenitur apud auctores. Plaut., Menechm. 5, 4.

Quin suspirabo plus sexcenties in die.

Ma quai sono, odo richiedermi,
Tai malvagi? Ed io rispondo:
Lascio al tempo di svelarteli
Il pensier, se or te gli ascondo.
Da fanciul lessi il proverbio,
Che i plebei svelar non denno
Lor pensier: fitto nell' animo
Mi starà finchè avrò senno.

TERMINA IL LIBRO IV.

21 *Proclivis ultro*) Schefferus suspicatur scripsisse Phædrum:

Proclivis ultro quum sis misericordiæ,

sensu, si ita liceat, plano.

22 *Confessus reus*) Delictum suum confessus. Cic., pro Ligar., cap. 1. *Habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum.*

23 *Quanto innocenti*) Quanto majori jure venia debet dari innocenti?

24 *Tuæ sunt partes*) Locutio petita a scenicis, quorum cuique suæ sunt partes datæ. Ter. prol. Phorm.

Primas partes qui aget, is erit Phormio Parasitus.

Hoc vult: Te decet exemplum dare aliis bene de opere meo judicandi.

25 *Simili gyro*) Inde sequentur alii bene loco et tempore et ordine.

26 *Decerne*) Fer eam sententiam, quam salva fide boni judicis ferre potes.

27 *Fac*) Fac me gaudere, et mihi ipsi gratulari ob tam faventem tuam in causa mea sententiam.

Judicio tuo) Potest etiam esse dativus, ut sensus sit: Fac me gratulari, id est, gratias agere judicio tuo. Nam sic τὸ *gratulari* usurpari monuimus jam hujus libri fab 10

28 *Quem proposuit*) Quem sibi proposuit animus meus.

29 *Difficulter continetur*) Ægre a querelis sibi temperat innocens afflictus. Recte Apul. in Apol. *Quippe natura vox innocentiæ, silentium maleficio distributa.* Plaut. Amph.

Quæ non deliquit, decet
Audacem esse, confidenter pro se, et proterve loqui.

Cæcilius Statius: *Innocentia eloquentia est.*

30 *Integritatis*) Apud Horat. in Odis.

Integer vitæ scelerisque purus.

31 *Noxiorum*) Eorum, qui nocere possunt. Sic supra *innoxius*. Respicit forte Sejanum,

quem sibi accusatorem, testem ac judicem simul fuisse, conquestus est supra Prol. lib. 3.

Insolentiis) Plurali numero est usus, ut augeat mali magnitudinem, et sic miserationem facilius inveniat.

32 *Qui sint requires*) Rogabis forte, qui sint; qui mihi tam male velint; sed scies id suo tempore, cum ipsi se prodent.

33 *Sententiam*) Juven. VIII, 125.
Quod modo proposui, non est sententia, verum
Credite me vobis folium recitare Sibyllæ

34 *Mutire*) Festus: MUTIRE, *loqui*, quem vide.

35 *Dum sanitas constabit*) Dum sanitas constabit mihi, dum ero sana mente præditus, caute ac prudenter revocabo in memoriam hanc sententiam.

Meminero) Ita legendum. Futurum est indicativi. Cic. Accus. 3, in Verr. cap. 70. *Sed ego habebo rationem auctoritatis meæ: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: non agam tecum accusatorie: nihil fingam.*

PHÆDRI FABULARUM

LIBER QUINTUS.

PROLOGUS.

Quum destinassem operis habere terminum,
In hoc, ut aliis esset materiæ satis,
Consilium tacito corde damnavi meum.
Nam si quis talis etiam est tituli artifex,
Quo pacto divinabit quidnam omiserim, 5
Ut illud ipsum cupiam famæ tradere;
Sua cuique quum sit animi cogitatio,
Colorque proprius? Ergo non levitas mihi,
Sed certa ratio causam scribendi dedit.
Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis, 10
Quas Æsopeas, non Æsopi nomino,
Paucas ostendit ille, ego plures disseram,
Usus vetusto genere, sed rebus novis.
Quarum libellum dum tu varie perleges,
Hunc obtrectare si volet malignitas, 15
Imitari dum non possit, obtrectet licet.

DELLE FAVOLE

DI FEDRO

LIBRO QUINTO.

PROLOGO.

Per lasciare assai materia
  Anche ad altri, io divisai
  Qui finir, poscia il proposito
  Fra me stesso rivocai;
Che, se alcuno a nuove favole
  Vuol dar opra, come fia
  Che indovini ciò che al pubblico
  Brama espor la mente mia?
Ha ciascun l'indol sua propria,
  Ciascun ha le proprie idee;
  Mio pensiero ad uom volubile
  Dunque ascriver non si dee.
Or, poichè queste ch' Esopiche
  Favolette, e non di Esopo
  Chiamerò, mentr' io ne immagino
  Più di lui, quantunque dopo,

Mihi parta laus est, quod tu, quod similes tui
Vestras in chartas verba transfertis mea,
Dignumque longa judicatis memoria.
In literarum ire plausum desidero.

1 *Quum destinassem*) Citat Gudius hunc versum inter eos, in quibus *m* non elidilur. Nimirum ita dimensus est, opinor, ut tertia sede sit tribrachys, quarta anapæstus. Sed fallitur. M hic commode absorbetur cum præcedente vocali. Tota res patet, si tribrachys sit tertio loco, quarto vero jambus. Adeoque accenseri debet hic versus iis, in quibus leges carminis jambici accuratius, quam in his libellis solet fieri, sunt servatæ. Margini codicis mei a manu viri docti adscriptum est, sive sit conjectura, sive emendatio alibi reperta.

Quum destinassem operis facere terminum,

quod admitti potest, si το *m*, ut nonnunquam fit, sustineat syllabam. Quomodo hos priores versus constituat Barthius, vide in ejus Advers. lib. 30, cap. 22.

2 *In hoc*) Ad hoc, hoc fine.

3 *Consilium*) *Repudiavi consilium, quod primum intenderam*, ut cum Terentio loquamur.

4 *Talis etiam*) Titulum intelligit poetæ, qui fabulas scribit, quasi diceret: Nam etiamsi est poeta quispiam, qui et ipse scribere fabellas volet, quomodo divinare poterit eas, quas ego omisi, ut non alias scribat potius, quas ipse fingat, diversas longe ab his, quas omitto? Sed de loco tam mendoso et mutilo videantur interpretes.

E che nuove ti si mostrano,
Tuttochè lo stil n' è antico,
Poichè, dissi, piacer soglionti
Apportar, coerede amico,
Spesso or questa or quella leggine;
Poi si sfoghi a biasimarle
Quanto vuol maligna invidia
Incapace ad imitarle;
Che, se tu degni, e i tuoi simili
Mescolar ne' vostri scritti
Mie parole, e a fama stabile
Non contendermi i diritti,
Più non bramo: d' ampia laude
In tal guisa io mi fregiai;
Se de' dotti ottenni il plauso,
Più non bramo, ottenni assai.

6 *Ut illud ipsum*) Ita Faber. Schefferus:
Ut illum ipsum cupiam famæ tradere.

8 *Colorque proprius*) Sensus est: Habet quisque suam indolem, suum ingenium, suam scribendi rationem, nec bene supplet quæ alii omiserunt.

Levitas) Resiliendo a proposito et mutando consilium. *Levitas* est, cum repentino impetu et sine ratione certa, veluti vento, rapitur animus atque impellitur in aliquid.

Certa ratio) Eadem significatione fere Ovidius in Fastis, lib. 3, v. 621.

At tu, seu ratio nostris appulit oris,
Sive Deus.

10 *Particulo*) Nonius: PARTICULONES *dicti sunt cohæredes, quod partes patrimonii sumant.* Id quód firmat auctoritate Pomponii.

11 *Æsopeas*) Sic potius legimus cum Gudio, quam *Æsopias* Nam licet et hoc queat defendi, venustior tamen fit versus.

12 *Paucas ostendit ille*) Sic de eàdem re supra lib. 4, fab. 16.

13 *Usus vetusto*) Usus antiquo more scribendi.

14 *Quarum*) Sic recte Gudius emendavit et emendationis rationes attulit. *Quarum*, id est, fabularum, quæ proxime præcedunt. Anteà vitiose editum fuit:

Quartum libellum dum tu vacive perleges.

Cui lectioni obstat ratio metrica.

Libellum) *Libellum* vocat totum hoc opusculum suum, ut lib. 1, prolog.

Duplex libelli dos est.

Et lib. 4, fab 5.

Parva libellum sustine patientia.

Sic est sensus: Mi Particulo; quoniam fabulæ te delectant, quas Æsopi ad exemplum a me confictas, rectius Æsopeas quam Æsopi nomino, quoniam ille paucas tantum ostendit, ego tuæ in spem gratiæ vetusto illo scribendi genere, sed rebus fabulisque novis usus, plures ejusmodi fingo, disseroque: quarum libellum dum modo tu, ut flosculos apicula, late et varie perleges, nunc his, nunc illis ex floribus, omnia libans, sic verba mea in tuas chartas tranferes.

Tu) Opponitur *tu* maligno obtrectatori, de quo statim.

Varie) *Varie* ita intellige, ut superiori nota declaratum est, ut tanquam apes ex floribus delibando omnia, mea verba in chartas transferas, licet malignus eas obtrectet.

15 *Malignitas*) Sic ante *livor* pro livido. Epil. lib. 2.

Si livor obtrectare curam voluerit.

17 *Quod tu, quod similes tui*) Cic. VIII, ad Att. 9. *Quanto autem ferocius ille causæ suæ confidet, cum vos, cum vestri similes non modo frequentes, sed læto vultu gratulantes viderit?*

18 *Transfertis*) Excerpitis e scriptis meis sententias, quas imitemini, et ad exemplum nostrum in chartis vestris exprimatis.

20 *In literarum*) Sic emendavit Gudius. Alii;

Inliteratum plausum non desidero.

Vulgatæ habent:

In literarum plausum ire desidero,

quam lectionem tamen retinet Parisinus Interpres, frustra monentibus viris doctis, versum sic non posse constitui. Levi ergo mutatione medicina fit huic loco.

In literarum ire plausum desidero.

Literarum est literatorum. Valer. Max. lib. 2, cap. 9. *Ipsæ medius fidius mihi literæ seculi nostri obstupescere videntur.* Noster lib. 4, fab. 5.

Noli molestus esse omnino literis,

id est, literatis.

Plausum) Nihil moror obtrectantium malignitatem, neque desidero imperitorum hominum laudes, et applausus, sed approbationem literatorum hominum promereri cupio.

POETA.

Æsopi nomen sicubi interposuero,
Cui reddidi jampridem quicquid debui,
Auctoritatis esse scito gratia;
Ut quidam artifices nostro faciunt seculo,
Qui pretium operibus majus inveniunt, novo 5
Si marmori adscripserunt Praxitelem suo,
Myronem argento. Plus vetustis nam favet
Invidia mordax, quam bonis præsentibus.
Sed jam ad fabellam talis exempli feror.

1 *Sicubi interposuero*) Si dixero, Æsopum hoc aut illud fecisse, hanc recitasse fabulam.

2 *Quicquid debui*) Fabulas ab Æsopo acceptas intelligit; eas ait reddidisse, quia sub ipsius nomine in præcedentibus proposuit.

3 *Auctoritatis*) Ut mihi major inde nasceretur auctoritas.

Gratia) Causa, id est, ob auctoritatem majorem.

4 *Nostro*) Quo ego jam vivo.

5 *Novo*) Si marmori novo, vel argento suo, id est, iconibus ex marmore vel argento a se factis, adscribunt nomen veterum artificum, quales fuere Praxiteles et Myron, ac si illi ipsi veteres artifices has statuas manibus suis fecissent: idque ut majus lucrum faciant: quia in talibus antiqua novis solent præferri.

Il Poeta.

Se di Esopo in queste favole
A interporre il nome ancora
Tornerò, poichè il mio debito
Gli pagai già prima d' ora,
Fia ciò sol per dare all' opera
Maggior pregio, come fanno
A' dì nostri certi artefici,
Che alle lor più lustro danno
Quando in marmo al gran Prassitele
Ascrivendole, e in argento
A Mirone, si sottraggono
Dell' invidia al mal talento,
Che i presenti morde e lacera,
Benchè buoni, e a' morti è amica;
Ma ora è già che in tal proposito
Una favola si dica.

6 *Praxitelem*) Praxitelis nomen. Statuarius fuit multi nominis, marmoreis signis faciendis nobilis.
7 *Myronem*) Ante editum fuit fœdissime:
Detrito Myronem argento. Fabulæ exaudiant
Adeo fugatæ;
obscuro sensu, et metro corrupto. Quicquid autem sudent Interpretes in his conciliandis, nihil est planius, quam si temere, ut videtur, intrusa amoveantur: quomodo jam variæ editiones habent:
Myronem argento. Plus vetustis nam favet
Invidia mordax.

Argento) Argenteis signis, ex quibus, ut et æreis faciendis, illustre nomen consecutus est Myron.

Favet) Minus nocet.

8 *Invidia mordax*) Invidi homines. Vidimus jam passim. Terent. Eun. 3, 3, 20.

FABULA I.

Viatores et Latro.

Viam expediti pariter carpebant duo;
Imbellis alter, alter at promptus manu.
Occurrit illis latro, et intentans necem
Aurum poposcit. Audax confestim irruens
Vim vi repellit, ac ferro incautum occupat, 5
Et vindicavit sese forti dextera.
Latrone occiso, timidus accurrit comes,
Stringitque gladium, dein rejecta penula;
Cedo, inquit, illum, jam curabo sentiat
Quos adtentarit. Tunc qui depugnaverat: 10
Vellem istis verbis saltem adjuvisses modo,
Constantior fuissem, vera existimans:
Nunc conde ferrum, et linguam pariter futilem,
Ut possis alios ignoranter fallere.
Ego, qui sum expertus quantis fugias viribus, 15

Invidere omnes mihi,
Mordere clanculum.

9 *Talis exempli*) Quod probare possit sententiam de invidia dictam.

FAVOLA I.

I Viandanti e il Ladro.

Due compagni, imbelle e timido
L' uno, e l' altro uom di coraggio,
Pronto all' uopo a ben difendersi,
Feano insieme un dì viaggio;
Quando a un tratto ecco s' incontrano
In un ladro, che minaccia
Lor la morte, ove di cedergli
Il danaro lor non piaccia.
Tosto il prode ardito scagliasi
Su di lui: la forza arresta
Colla forza: il ferro vibragli,
E il ladrone ucciso resta.
Del mantel l' altro disbrigasi
Ratto allor: la spada impugna,
E alto grida, ov' è lo stolido,
Che sfidarci osò alla pugna?

Scio quod virtuti non sit credendum tuæ.
Illi adsignari debet hæc narratio,
Qui re secunda fortis est, dubia fugax.

Quia fabula hæc caret principio, visum est quinque hos versus, licet aliunde suppletos, in gratiam adolescentiæ præmittere.

6 *Et vindicavit*) Malim, si liceat, hoc pacto:
Seseque forti vindicavit dextra.
Sic enim gratius fluet versus.

7 *Timidus accurrit*) Qui timidus erat ante, et stabat e longinquo, nunc accurrit.

8 *Rejecta*) Remota ad tergum, ne libertatem brachii, manusve impediret. Est enim gestus parantium se ad pugnam. Virg., Æn. lib. 5.
Duplicem ex humeris rejecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosque
Exuit, atque ingens media consistit arena.
Ovid., Met. l. 9, v. 32.
Rejeci viridem de corpore vestem,
Brachiaque opposui.

Penula) Veste peculiari eorum, qui faciebant iter, ex corio, vel coacta lana, pluviis arcendis, cum pileo a tergo, forma cuculli.

9 *Cedo*) Da illum; q. d. Ubi est ille?

Curabo sentiat) Ut sentiat. Curabo ut sentiat me nil frustra minari, et qua virtute sint, quos aggressus est. Seneca 1. Controvers. *Vis illum veras pœnas dare? Sentiat quam injuriam fecerit bono patri.* Cicer., Epist. 22, lib 12. *At etiam de te concionatur, nec impune: nam sentiet quos lacessierit.* Ovid., lib. 1. Tristium:
Nunc te prole tua juvenem Germania sentit.
Propert. Eleg. x, lib. 2.

Un pó' pria dovei soccorrermi
Con tai detti che più core
M' avrian dato, in lor fidandomi,
Gli rispose il vincitore;
Ma or tuoi vanti e l' arme inutile
Puoi riporre e farne prova,
Se con tal che non conoscati,
L' accidente si rinnova,
Ch' io fornito men ti reputo
Di valor che di paura,
Poichè vidi in fuga volgerti
Con sì valida bravura.
Vien dipinto in questa favola
Chi si mostra ardito e forte
Se fortuna arride prospera,
Ma poi fugge in dubbia sorte

Sentit et illa tuas postmodo capta manus. Terent. Eun 1, 1, 21.
Sentiet qui vir sim. et princeps poetarum Virg., lib. 7, 433.
Ni dare conjugium, et dicto parere fatetur, Sentiat.

10 *Quos adtentarit*) Quales et quantos aggressus sit.

Qui depugnaverat) Qui ex pugna victor extiterat.

11 *Vellem*) Subintellige, *inquit.* Familiaris Phædro Ellipsis.

12 *Constantior fuissem*) Multo animosior fuissem, si dixisses modo, cum mihi negotium fuit cum latrone illo.

13 *Nunc conde ferrum*) Conde gladium tuum. Contrarium *stringere* paulo ante habuimus.

Futilem) Tam vana jactantem. Refert et Schefferus ad *ferrum*.

14 *Ignorantes*) Homines qui te ignorant.

16 *Scio quod*) Hanc locutionem, ab aliis im-

FABULA II.

CALVUS ET MUSCA.

Calvi momordit Musca nudatum caput,
Quam opprimere captans, alapam sibi duxit gravem.
Tunc illa irridens: Punctum volucris parvulæ
Voluisti morte ulcisci: quid facies tibi,
Injuriæ qui addideris contumeliam? 5
Respondit: Mecum facile redeo in gratiam,
Quia non fuisse mentem lædendi scio;
Sed te, contempti generis animal improbum,
Quæ delectaris bibere humanum sanguinem,
Optem necare vel majore incommodo. 10
Hoc argumento veniam tam dari decet
Qui casu peccat, quam qui consilio est nocens;

pugnatam, probat Faber, et cum eo Vossius, Scioppius, et ad Sanctii Minervam Jacobus Perizonius.

Virtuti) Viribus, fortitudini, quam præstas scilicet in fugiendo, non in pugnando.

18 *Re secunda*) Prospera.

Dubia) Incerta, adversa, iniqua.

FAVOLA II.

Un Calvo e la Mosca.

Un Calvo mentre sentesi
Punger la nuda testa,
Per una Mosca uccidere,
Di ciò cagion molesta,
Colla man sè medesimo
Forte percuote, e quella
D' un tal caso ridendosi,
A lui così favella:
Se insetto picciolissimo
Volei punir di morte
Per lieve mal, qual deesi
Pena or a te più forte,
Che beffe al danno aggiunger
Osasti? Ed egli: In pace
Con me posso, rispondele,
Tornar quando mi piace;

Illum esse quamvis pœna dignum judico.

2 *Opprimere*) Camerarius Fab. 208. *Pungebat sane calvum musca, nota est enim hujus improbitas. Itaque ille palmam calvæ infligere, ut illam opprimeret*, etc.

4 *Captans*) Quærens, studens, volens.

Alapam sibi duxit) Sibi inflixit magnum colaphum *Alapa* latine, græce colaphus, pro quovis ictu sumitur, inflicto manu, sive capiti, sive genis, sive palma, sive pugno. Hic certe patet percussionem capitis intelligi debere, non os verberatum manus palma. Agitur enim de nudato capite calvi, quod musca momordit.

5 *Irridens*) Schefferus olim *ridens*; quod non improbandum. Mollius fluit versus, et *ridens*, ut sæpe, est pro *irridens.*

Volucris) Musca, licet insecti genus, recte volucris dicitur a volando.

6 *Mecum facile*) Mihi facile ignosco.

7 *Lædendi*) Me injuria afficiendi.

10 *Majore*) Majore, quam id erat, cum mihi alapam ducerem.

11 *Hoc argumento*) *Hac fabula*, plane ut lib. 2, fab 7.

Hoc argumento tuta est hominum tenuitas.

Et lib. 4, fab. 6.

Perchè pensier d' offendermi
Non ebbi, ma tu dei,
Cruda bestia malvagia,
Che l' uman sangue bei,
Anche a novel pericolo
Per me di maggior male,
Morir, com'io desidero,
Vilissimo animale.
Venia abbia ognun, più facile
Però chi offende a caso,
Di quel che il fa con animo
D' offender persuaso.

Hoc argumento se describi sentiat. Sed jam monuimus superius. Alibi dicit: *Hæc significat fabula*; ut lib. 2, fab. 8

12 *Qui casu peccat*) Tam ei, qui casu peccat, quam alteri, qui consilio, idest, data opera, est nocens, ignoscere sapientem decet.

13 *Illum esse quamvis*) Quanquam illum, qui animo deliberato nocet, dignum esse pœna judico.

FABULA III.

HOMO ET ASINUS.

QUIDAM immolasset verrem quum sancto Herculi,
Cui pro salute votum debebat sua,
Asello jussit reliquias poni hordei.
Quas aspernatus ille, sic locutus est:
Tuum libenter prorsus adpeterem cibum, 5
Nisi qui nutritus illo est, jugulatus foret.
Hujus respectu fabulæ deterritus
Periculosum semper vitavi lucrum.
Sed dices: Qui rapuere divitias, habent.
Numeremus agedum, qui deprensi perierunt; 10
Majorem turbam punitorum reperies.
Paucis temeritas est bono, multis malo.

1 *Verrem*) Sacrificabatur aper Herculi, ob devictum ab ipso aprum Erymanthæum, quem vivum humeris sustulisse dicitur.

Sancto Herculi) Ita recte legitur. *Sanctum* vocant Herculem Ovidius. Propertius, Cicero et alii. Gruterus pag XLVIII, Inscript 1 et 2.

SANCTISSIMO . HERCULI
INVICTO .

Item inscript. 11.

HERCULI . SANCTISS.
INVICTO . SACR.

et sic alibi.

FAVOLA III.

L'Uomo e l'Asino.

Un Uom dovendo ad Ercole
  Il sommo beneficio
  Di sua salute, offersegli
  Un porco in sacrificio;
E l' orzo che rimasevi
  A un Asino apprestò,
  Il quale, rifiutandolo,
  A lui così parlò:
Gradito ciò sariami,
  Se quel che ne ha mangiato,
  Stato non fosse, ahi misero!
  Crudelmente sgozzato.
Spaventami tal favola
  Per modo che ritroso
  Io serbai sempre l' animo
  A un lucro periglioso.
Pur chi l' altrui si appropria
  (Dirai) se 'l gode in pace;
  Ed io: Se fare il computo
  Di tal gente ti piace,
Vedrai che i più periscono
  Uccisi. L' ardimento
  A molti reca incomodo,
  A pochi giovamento.

2 *Votum*) Cui debebat id, quod voverat, si saluti redderetur.

3 *Poni*) Apponi in cibum.

Hordei) Quo saginaverat verrem illum.

7 *Respectu*) Intuitu, consideratione. Hanc vocem, ut parum latinam, a nonnullis improbatam defendit Vossius in lib. de vitiis sermonis, eamque firmat auctoritate Liviana. Firmat et Gudius contra Hadrian. Cardinalem. Vide eum ad hunc locum. Certe hanc eandem sibi etiam vitio datam fuisse, conqueritur Jacobus Wallius, homo purissimæ latinitatis, et in versibus ad normam veterum faciendis, omnibus sui seculi scriptoribus anteponendus. Nesciebant enim, qui peregrinam hanc vocem putabant, sic loquutum fuisse ipsum Ovidium. Sic enim ille Trist. lib. 1, eleg. 3 de uxore sibi vim allatura, nisi mariti causa sustinuisset vivere.

Et voluisse mori; moriendo ponere sensus:
Respectuque tamen non posuisse mei.

Iterum Epist. ex Ponto lib. 4. Epist 9 de Tomitis, qui eum malebant e Ponto discedere, quod videbant illum id vehementer velle, respectu tamen sui hominem retinere cupiebant:

Illi me, quia velle vident, discedere malunt,
Respectu cupiunt hic tamen esse sui.

Vidi ejusmodi querelam in Wallii Heroicor. lib. 2.

Sed ita solent vitio creati censores. Quæ res mihi in memoriam redigit clamores imperitorum hominum, qui satis mirari non poterant in carmine quodam a Jano Broukhusio Belgas *trepidos* dici, quod scilicet illi *formidolosos* interpretabantur: cum contrarium vel ex hoc nostro Phædro evinci queat; ne de aliis jam dicam aurei ævi Scriptoribus. Operæ pretium feret lector, si locum inspiciat, qui occurrit in divina Oda, scripta in funere Britanniarum reginæ. Sed quo relabor?

8 *Lucrum*) Congestas opes lucro, tanquam rem, quæ possessores suos in varia pericula inducat.

9 *Qui rapuere divitias*) Nempe ut Juven. ait Sat. 14.

Unde habeas quærit nemo: sed oportet hebere

Habent) Divites sunt, bona possident. Sic ἐχειν apud Græcos pro *bona possidere.*

10 *Qui deprensi perierunt*) Qui ob opes variis accusationibus circumventi, et suppliciis affecti fuerunt.

11 *Majorem turbam*) Bene subducta ratione patebit plures fuisse punitos, quam impune divitias rapuisse.

12 *Paucis temeritas est bono*) Temeritas ista prodest paucis; multis vero magnum adfert damnum et incommodum.

FABULA IV.

SCURRA ET RUSTICUS.

PRAVO favore labi mortales solent;
Et pro judicio dum stant erroris sui,
Ad pœnitendum rebus manifestis agi.
Facturus ludos quidam dives nobiles,
Proposito cunctos invitavit præmio, 5
Quam quisque posset, ut novitatem ostenderet.
Venere artifices laudis ad certamina;
Quos inter scurra notus urbano sale,
Habere dixit se genus spectaculi,
Quod in theatro numquam prolatum fore. 10
Dispersus rumor civitatem concitat:
Paulo ante vacua turbam deficiunt loca.
In scena vero postquam solus constitit,
Sine apparatu, nullis adjutoribus,
Silentium ipsa fecit expectatio. 15
Ille in sinum repente demisit caput;
Et sic porcelli vocem est imitatus sua,
Verum ut subesse pallio contenderent,
Et excuti juberent: quo facto, simul
Nihil est repertum, multis onerant laudibus, 20
Hominemque plausu prosequuntur maximo.

FAVOLA IV.

Il Buffone e il Villano.

Vuol nobile spettacolo
Dare un signor, e quelli
S' offre a premiar, che sappiano
Trovar giuochi novelli.
Di tale ambita laude
Corrono alla tenzone
Gli artier, fra' quali un lepido,
Rinomato Buffone;
Ed uno egli promettene
Mai visto sulle scene:
Ne vola il grido, e il popolo
Tutto al teatro viene;
Tal che le sedi mancano
Al riboccante stuolo...
Egli già in palco mostrasi,
Senz' apparato e solo.
Tutti il principio attendono
In gran silenzio, quando
Costui dà mano all' opera
Il capo in sen piegando;
E tal fa voce simile
D' un porcello al grugnire,
Che un vero porco credono
Gli astanti di sentire,

Hoc vidit fieri rusticus: Non mehercule
Me vincet, inquit; et statim professus est,
Idem facturum melius se postridie.
Fit turba major; jam favor mentes tenet, 25
Et derisuri, non spectaturi sedent.
Uterque prodit: Scurra digrunnit prior,
Movetque plausus, et clamores suscitat.
Tunc simulans se se vestimentis rusticus
Porcellum obtegere, quod faciebat scilicet, 30
Sed in priore quia nil compererant, latens;
Pervellit aurem vero, quem celaverat,
Et cum dolore vocem naturæ exprimit.
Adclamat populus: Scurram multo similius
Imitatum; et cogit rusticum trudi foras. 35
At ille profert ipsum porcellum e sinu,
Turpemque aperto pignore errorem probans:
En hic declarat, quales sitis judices.

1 *Pravo favore*) Per pravum et cæcum favorem. *Labi*) *Errare*. Sic mox, *erroris*.

2 *Pro judicio*) Pro errore judicii sui, id est, secundum Phædri consuetum loquendi modum, pro erroneo judicio suo. Talia exempla jam ante vidimus.

Dum stant) Dum tuentur ac defendunt judicium suum. Sic apud Terentium est *stare pro*

Il qual sotto del pallio
  Ei destramente copra,
  Onde più voci gridano
  A lui che il sen discopra.
Discopre il sen, nè vedesi
  Nulla ivi ascoso; allora
  Di molta lode e plausi
  Il popolo l'onora.
Ciò un Villano considera;
  Poi dice: Per mia fede
  Egli è in error se vincere
  Me in giuoco tal si crede;
E ch'egli vuol ripetere
  Protesta il giuoco stesso,
  Con miglior arte ed esito
  Dell'altro, il giorno appresso.
Cresce la folla: l'animo
  Di tutti al primo arride;
  Ed ognuno, quel rustico
  Per dileggiar, si asside.
Eccoli entrambi: ascoltasi
  Grugnir primo il Giullàr,
  E applausi e grida s'odono
  Per l'aria risuonar:
Allor, fingendo ascondere
  Il Villano un porcello,
  Che veramente celasi
  Sotto 'l di lui mantello,

aliquo, pro *tueri partes alicujus*, defendere aliquem. *Stare* et *sedere* sunt verba forensia, hoc judicum, illud advocatorum. Sic sup. lib. 1, fab. 10.

Tunc judex inter illos sedit Simius.

3 *Rebus manifestis*) Rationibus et argumentis invictis.

4 *Facturus ludos*) Idem infra fab. 6.

Erat facturus ludos quidam nobiles.

Nobiles) Non obvios et quotidianos, sed celebres, qui passim noscerentur.

5 *Proposito*) Ita lib. 1, fab. 14.

Hoc bibere jussit ipsum posito præmio.

Valer. Max. 6, 8, 2. *Cum magna sibi præmia proposita videret.*

Virg. 5. Æn. 291 de Ænea:

Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
Invitat pretiis animos, et præmia ponit.

6 *Quam quisque posset*) Ordo est: *Ut quisque ostenderet novitatem, quam posset.*

Novitatem) Nova inventa, novam artem ludricam.

7 *Laudis ad certamina*) Ut certarent de laude et præmio proposito.

8 *Scurra*) Ex eorum genere, qui risum movent auditoribus, nulla habita ratione verecundiæ et dignitatis.

Urbano sale) *Sal* hic est pro eo, quod jocosum est. *Urbanus* vero *sal*, cui inest elegantia et eruditio quædam ex conversatione politorum et eruditorum hominum.

9 *Habere*) Sic fere de re inventa hoc verbum usurpatur.

10 *Numquam prolatum*) Ex sententia scilicet

Forte gli orecchi stringegli,
Per cui dolenti strida
N' esprime: il popol mormora,
Freme di sdegno, e grida
Che fu il Giullàr più facile,
Più esperto imitatore,
E che il Villan mal pratico
Di là si scacci fuore.
Ma nel porcello additagli
Costui l' error: Vedete?
Sclamando, questo mostravi
Quai giudici voi siete.
Torta opinion, degli uomini
Talor le menti accieca,
Sì che il ver palesandosi,
Lor pentimento arreca.

divitis, facere volentis ludos novo spectaculo nobiles.

11 *Dispersus rumor*) Teren. in prol. Hecyr. in re simili, *Rumor venit.*

Concitat) Convocat in locum unum, scil. theatrum.

12 *Deficiunt loca*) Desunt turbæ loca.

15 *Expectatio*) Expectatio scurræ, cum ille moraretur, apud populum silentium facit.

17 *Porcelli vocem est imitatus*) Lusit Ausonius in hominem animantium variorum voces exprimentem hoc epigrammate:

Latratus catulorum, hinnitus fingis equorum,
Caprigenumque pecus, lanigerosque greges

Balatu adsimulas. Asinus quoque rudere dicas,
Quum vis Arcadicum fingere, Marce, pecus,
Gallorum cantus, et ovantes gutture corvos,
Et quicquid vocum bellua talis habet.
Omnia quum simules, ita vere, ut ficta negentur,
Non potes humanæ vocis habere sonum.

18 *Verum*) Nobiliss. Heinsius legit *Verrem ut* etc.

Pallio) Pro toga positum, ait Gudius, cum in pallio sinus non sit.

19 *Et excuti*) Pallium videlicet, aut sinum. Planiore sensu legit Heinsius: *Idque excuti juberent.*

Quo facto) Postquam excusso pallio non est repertus porcellus.

20 *Onerant laudibus*) Abunde laudibus prosequuntur. Justin. lib. 5, cap. 4. *Igitur omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum honoribus onerant.*

21 *Hominemque plausu prosequuntur*) Cic. pro Rosc. Com. c. 10. *Sic est vulgus: ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. Quid sciret ille, perpauci animadvertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc pravum et perversum produci posse arbitrabantur. Si veniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret; adspicere nemo posset. Quia veniebat a Roscio, plus etiam scire, quam sciebat, videbatur.*

22 *Rusticus*) Rusticus quidam, qui ibi aderat.

25 *Fit turba major*) Concursus omnis generis hominum.

Favor) De spectatoribus applaudentibus in theatro vel scena dicitur, ut infra, fab. 6.

Tibicen gratulari fautores putat.

Mentes tenet) Favor erga scurram ita occupatas habuit multitudinis mentes, ut adempta esset iis omnis libertas judicandi.

26 *Et derisuri*) Heinsius:

Ut derisuros, non spectatures scias.

Forte:

Et derisores, non spectatores sedent.

Quam conjecturam mihi suppeditat locus ex lib. 3, fab. 11, ubi sic noster de Æsopo:

Quod sensit simul
Derisor potius, quam deridendus senex,
Arcum retensum posuit in media via,

ubi *derisor* oppositum τῷ *deridendus* idem valet, quod *derisurus*; ut sensus sit: Quod ubi sensit senex Æsopus, qui potius eum esset derisurus (solebat nempe hic Fabulator stultitiam hominum deridere, et sic eorum errores corrigere) quam ab eo deridendus.

Non spectaturi) Non tam ad eum spectandum, quam deridendum.

27 *Uterque*) Scurra et Rusticus prodeunt in scenam. *Prodire in scenam* est et apud Nepotem in præfatione.

Digrunnit) In sinum, ut ante fecerat.

28 *Movetque plausus*) Commovet multitudinem ad edendos plausus manibus. Sic enim solebant, cum quid approbarent.

Clamores suscitat) *Tollere clamorem* dixit 1, 6 et 1, 11. Cicero in Bruto c. 95, *clamores facere*.

30 *Scilicet*) Confirmantis hic est particula.

31 *Sed in priore*) Toti sunt in asserendo hoc versu Freinshemius et Schefferus. Malim cum Heinsio delere.

Compererant) Nempe spectatores.

32 *Vero*) Vero porcello in vestibus latenti.

33 *Vocem naturæ*) Vocem suis, naturalem grunnitum.

34 *Trudi foras*) Ejici contumeliose. Sic Terentius Eun. 5, 11.

Nam me extrusit foras.

POETA.

ADHUC supersunt multa, quæ possim loqui,
Et copiosa abundat rerum varietas;
Sed temperatæ suaves sunt argutiæ:
Immodicæ offendunt. Quare, vir sanctissime
Particulo, chartis nomen victurum meis, 5
Latinis dum manebit pretium literis,
Si non ingenium, certe brevitatem adproba,
Quæ commendari tanto debet justius,
Quanto poëtæ sunt molesti validius.

1 *Adhuc supersunt multa*) Lib. 4, fab. 21.
Supersunt mihi quæ scribam, sed parco sciens.

Loqui) *Scribere*, ut loco laudato.

3 *Temperatæ suaves sunt argutiæ*) Ter. Andr. 1.
Id arbitror
Adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.

4 *Immodicæ offendunt*) Nimiæ sunt molestæ ac tædiosæ.

Vir sanctissime) Integerrime.

5 *Nomen victurum*) Cujus nomen in scriptis meis vivet. *Vivere* est hic immortali gloria et memoria vigere. Et ita usurpatur passim apud scriptores.

37 *Aperto pignore*) Claro ac manifesto. *Pignus* notat argumentum certissimum.

38 *Hic declarat*) His porcellus ostendit errorem vestri judicii.

Il Poeta.

Molte ancor mi rimarriano
Cose a dir, ch'è il mio subbietto
Ricco e vario; ma le arguzie
Piacer recano e diletto
Solo allor che siane il numero
Saggiamente moderato,
E ci offendon se il medesimo
Di soverchio è stemperato;
Perlochè, socio integerrimo,
Il cui nome comun fine
Ne' miei scritti avrà col pregio
Delle lettere latine,
Se l'ingegno mio nol merita,
Loda almen mia brevitate,
Ch'è laudabil quanto è solito
Apportar fastidio un vate.

7 *Certe*) *Certe* hic est minimum, saltem. Sic supra, l. 2, fab. 5.

Donationis, alapæ certe, gaudio.

Brevitatem) Brevitatem magni beneficii loco imputat, cum alias solerent poetæ enecare et

macerare homines suis verbosis commentationibus. Docent id loca, quæ congessere viri docti.

8 *Tanto justius*) Tanto majori jure.

9 *Poetæ*) Qui justa opera conscribunt, quos

FABULA V.

DUO CALVI.

INVENIT Calvus forte in trivio pectinem,
Accessit alter, æque defectus pilis:
Heia, inquit, in commune quodcunque est lucri.
Ostendit ille prædam, et adjecit simul.
Superûm voluntas favit, sed fato invido: 5
Carbonem, ut ajunt, pro thesauro invenimus.
Quem spes delusit, huic querela convenit.

1 *Calvus*) Quidam homo calvus, ut solet Phædrus de ignotis.

2 *Æque defectus pilis*) Quem defecerant pili, qui amiserat pilos Sic sup. *defectus annis.*

3 *In commune*) Formula solennis, qua utebantur, qui quid alium invenisse viderant in publico. Integra locutio est, *Confer in commune.* Sed *confer* brevitatis causa omittitur.

5 *Superum voluntas favit*) Hoc quoque solenne erat. Dicebant talia a Diis dari. Quid si versus ita constituatur:

Superum voluntas favit, at fato invido?

recitantes non possis sine maxima molestia audire. Ovidius:

Ut nos nulla tibi jam sit legisse voluptas:
At brevior demtis pœna duobus erit.

FAVOLA V.

DUE CALVI.

CERTO Calvo, a caso un pettine
Ritrovato nella via,
Altro Calvo il vide, e dissegli:
Quella preda è mezza mia.
Quella preda esso porgendogli,
Dice: Il Ciel ne ha dimostrato
Buon volere, ma a rapircene
Venne i frutti invido fato,
Chè carbon, come dir sogliono,
Ritrovai, non oro o argento.
Le speranze t' ingannarono?
A te giova un tal lamento.

Invido) Iniquo, non favente.

6 *Carbonem*) Rem nobis non profuturam, nec ullius pretii. Carbones scilicet olim propter limites defodiebant. Confer lib. 3, fab. 9.

Ut ajunt) Cessit in proverbium. Vide Erasmi Chiliad.

7 *Quem spes delusit*) Qui spe sua frustratus est.

FABULA VI.

PRINCEPS TIBICEN.

UBI vanus animus, aura captus frivola,
Arripuit insolentem sibi fiduciam,
Facile ad derisum stulta levitas ducitur.
Princeps tibicen notior paulo fuit,
Operam Bathyllo solitus in scena dare. 5
Is forte ludis, non satis memini quibus,
Dum pegma rapitur, concidit casu gravi
Nec opinans, et sinistram fregit tibiam,
Duas quum dextras maluisset perdere.
Inter manus sublatus, et multum gemens, 10
Domum refertur. Aliquot menses transeunt:
Ad sanitatem dum venit curatio,
Ut spectatorum mos est, et lepidum genus,
Desiderari cœpit, cujus flatibus
Solebat excitari saltantis vigor. 15
Erat facturus ludos quidam nobiles,
Et incipiebat Princeps ingredier. Eum
Adducit pretio, precibus, ut tantummodo
Ipso ludorum ostenderet sese die.
Qui simul advenit, rumor de tibicine 20
Fremit in theatro: quidam affirmant mortuum,
Quidam in conspectum proditurum sine mora.

FAVOLA VI.

Principe trombettiere.

Un trombettier, che Principe
Soleva esser chiamato,
Ed era fra' suoi simili
Alquanto rinomato;
Del cui suono, per solito,
Batillo in palco usò,
Mentre tai giuochi feansi,
Ch' io rammentar non so,
Nel cader da una macchina
Una tibia spezzosse,
E tanto increbbe al misero,
Sebben la manca fosse,
Che pria due destri flauti
Rotto egli avria. La gente
Sulle braccia, levatolo
Da terra egro e dolente,
A casa il riportarono,
E dopo qualche mese
Che infermo ivi trattennesi,
E a risanarsi prese,
Dei spettatori il lepido
Vulgo, qual suol, desía
Vederlo al ballo riedere,
Che se ◊ ea lui languía.

Aulæo misso, devolutis tonitrubus,
Dii sunt locuti more translatitio.
Chorus reducto tunc, et notum canticum 25
Imposuit, cujus hæc fuit sententia:
LÆTARE INCOLUMIS ROMA SALVO PRINCIPE.
In plausus consurrectum est; jactat basia
Tibicen, gratulari fautores putat.
Equester ordo stultum errorem intelligit; 30
Magnoque risu canticum repeti jubet.
Iteratur illud; homo meus se in pulpito
Totum prosternit; plaudit inludens eques:
Rogare populus hunc coronam existimat.
Ut vero cuneis notuit res omnibus, 35
Princeps ligato crure nivea fascia,
Niveisque tunicis, niveis etiam calceis,
Superbiens honore divinæ Domus,
Ab universis capite est protrusus foras.

1 *Ubi vanus animus*) Plerumque contingit, ut homines nec certa proposita habentes, inflati parvulo successu audeant sperare majora solitis. Sed huic consequens est, ut illorum levitas agnita ludibrium debeat.

Aura) Vulgi gratia et favore. Horat., od. 2, lib. 3.

Arbitrio popularis auræ.

Virg. 6 Æneid.

Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

Ubi Servius exponit: *Favoribus, Unde et* AURARII *dicuntur favitores.* Cicero dixit: *ventus popularis, venti concionum.*

Frattanto un tal, che nobili
Giuochi eseguir pretende,
E Principe esser prossimo
A guarigione intende,
A lui si reca, e suppliche
Gli offre, e danar, se viene
Sol per mostrarsi al pubblico
Un tal dì sulle scene.
Quel giorno arriva: mormora
Vario bisbiglio intorno:
Principe, alcuni dicono,
Chiuse le luci al giorno:
Principe in palco, esclamano
Altri per lo contrario,
Tosto vedrem... Già tacesi,
Già levasi il sipario:
Già cheto è il tuono, e il solito
Parlar dei Numi: intanto
Al Trombettiere imponesi
Questo famoso canto:
Roma, il tuo prence rendono
A te gli amici Dei:
Roma, tripudia e giubila;
Salva e sicura or sei.
In piè tutti si levano,
Mani battendo a mani,
E il Trombettier rispondevi
Con mille baciamani,

Frivola) Fragili, quæ cito perit.

2 *Sibi)* Eleganter abundat hæc vocula, ut sæpe apud Scriptores.

3 *Ad derisum)* Ad derisionem, ut derideatur.

Stulta levitas) Vanus animus, vel vanitas illa animi.

4 *Princeps)* Nomen proprium. *Principis* Grammatici meminit Suetonius lib. de Illustribus Grammaticis, cap. 4, his verbis: *Me quidem adolescentulo, repeto quendam Principem nomine alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis vero mane disserere, post meridiem, remoto pulpito, declamare solitum.* Vide Grut. Inscript. DCCCXXXIII, 10. Ita nomina propria sunt, Rex, Regulus, Tyrannus, Tyrannio, Creon, Creusa, et alia id genus.

Notior paulo) Quam alii ejusdem generis homines.

5 *Operam Bathyllo solitus*) Inflare tibias solitus, ad quas Bathyllus mimus saltaret. Vixit hic Bathyllus tempore Augusti.

7 *Pegma)* Machina fuit artificiosa, pro diversitate argumenti adornata, in qua vel in sublime attollere, vel e sublimi in præceps dare, ac velut dehiscente terra absumere solebant sive homines, sive res, quas esset libitum.

Rapitur) Indicat hæc vox celeritatem, qua dehiscebat, aut surgebat motum ponderibus latitantibus. Claudianus:

Mobile ponderibus descendat pegma reductis.

8 *Nec opinans)* *Nec* valet *non.* Terent. Andr. *Nec opinantes.* Noster, lib. 1, fab. 9. *Accipiter nec opinum rapit.* Virgil. dixit pro eo *incautus*, Æneid. 1.

Et ferro incautum superat.

Chè a sè diretto reputa
Di quei plausi l' onore.
L' ordine equestre accorgesi
Di così folle errore,
E con gran risa il cantico
Imposto nuovamente,
Il pover uom profondesi
Al suol divotamente.
I cavalier fan plauso
Scherzando, e il popol crede
Ch' ei la corona chieggagli,
Dei vincitor mercede;
Ma tutti alfin conoscono
Sua stolidezza: allora
Per li crini afferratolo,
Di là lo spingon fuora;
Nè il può salvar del nivèo
Cinto, e del bianco ammanto,
E de' coturni candidi,
Fregj d' Augusto, il vanto.
Di scherni obbietto rendere
Suol vanitade spesso
Chi per liev' aura mostrasi
Superbo di sè stesso.

9 *Duas quum dextras)* Fregit tibiam; sive crus sinistrum, sed maluisset duas dextras tibias (quas scil. in comœdiis adhibebat) frangere, quam unicam illam sinistram. Lusus elegans est in voce *tibiæ*.

10 *Inter manus sublatus)* Manibus latus e theatro. Cicero Accus. 5 in Ver., c. 11. *Itaque erant exitus ejusmodi, ut alius inter manus e convivio, tanquam e prælio, auferretur.* Liv., lib. 3 de Q. Cæsone: *Inter manus domum ablatus.* Lucr., lib. 1, v. 96 de Iphigenia Dianæ immolanda:

Nam sublata virum manibus tremebundaque ad aras
Deducta est.

11 *Aliquot menses transeunt)* Lapsi sunt aliquot menses, antequam plene esset curatus. *Ire* et *transire* de tempore usurpatur. Ovid., Met., lib. 2, v. 330.

Si modo credimus, unum
Isse diem sine sole ferunt.

13 *Lepidum genus)* Ut spectatorum genus solet esse lepidum, et a tibicine se vult exhilarari. *Lepidum spectatorum genus*, id est, lepidi spectatores, formula Phædro solennis. Sic *Grajum genus* pro ipsis Græcis est apud Ennium. Et eodem modo ab Euripide dictum est, πρεσβυτωνγένος, pro ipsis senibus.

14 *Flatibus)* Cantibus, q. d. quo tibia canente.

15 *Saltantis)* Bathylli, cui operam in scena dabat.

16 *Erat facturus)* V. sup., fab. 4.

17 *Et incipiebat princeps)* Ita Heinsius:

Ut incipiebat Princeps ingredier, eum
Inducit pretio et precibus, ut tantummodo
Ipso ludorum ostenderet se se die.

18 *Pretio, precibus)* Teren., Eun., 5, 9, 24.

Perfice hoc
Precibus, pretio, ut hæream aliqua in parte
tandem apud Thaidem.

Horatius etiam:

Nunc prece, nunc pretio.

20 *Qui simul advenit rumor)* Qui rumor simulac dispergeretur, venturum nempe Principem, fremitum excitat in theatro.

23 *Aulæo misso)* Cum dimitteretur aulæum, post quod stabant actores. Heinsius:

Aulæo misso, devolutis tonitrubus,
Diis collocutis more translatitio.
Chorus reducto, etc.

Devolutis tonitrubus) Fiebant hæc saxis dejectis post scenam, magno cum fragore.

24 *More translatitio*) Quo transferebantur in scenam, ornati magnifice, cum intervenire difficilioribus negotiis deberent, machinæ alicujus subsidio. Quanquam per *translatitium* intelligi potest pridem usurpatum, consuetum, et vulgare.

25 *Reducto*) Tibicini nempe una cum ceteris, ex quibus chorus constabat. Positum est pro *introducto*, *denuo ducto in theatrum*, quia promiserat ostensurum se.

27 *Lætare incolumis Roma*) Respicit morem acclamandi Principibus. Ita Romæ, acceptis de recuperata Germanici valetudine nunciis, exclamatum: SALVA ROMA, SALVA PATRIA, SALVUS EST GERMANICUS Et similiter de Alexandro Severo: SALVA ROMA, QUIA SALVUS ALEXANDER.

28 *In plausus consurrectum est*) Simul ab omnibus surrectum est, ut plausus ederent. Stantes enim fere edebant. præsertim si hoc Principis causa facerent Suetonius Augusto: *Assurectum ei ab universis, et a stantibus plausum.* Auctor Dialogi de claris Oratoribus:

Testis ipse populus, qui auditis ejus (Virgilii) *versibus surrexit universus.* Apul. Apol. *Ibi ergo comperior, omnes judices tanto poetæ adsurrexisse*, id est in plausum. Arnobius, lib. 4. *Conclamant, et adsurgunt theatra.* Græci vocant ἀναπηδᾷν et ὑπανίστασθαι.

Jactat basia) Ori admota manu, spargit in vulgus, gratiarum agendarum causa. Sic enim solebant, quoties declarare animum gratum, aut quoquo modo deditum aliis vellent. Fiebat autem manu primum admota ori, deinde porrecta ad eos, quorum amori vel honori hoc dabatur, et sic osculum ipsum porrigebatur velut ac jactabatur. In plerisque codicibus est:

Jactant basia,
Tibicien gratulari fautores putat.

quomodo emendat et distinguit Petrus Scriverius Notis ad Martialem, p. 38, probante etiam Nicolao Heinsio. Sed sequens versus videtur repugnare.

29 *Gratulari*) Absolute, *gratulari*, pro *gratulari sibi.* Ita, lib. 4, fab. 10.

Quum gratulantes persalutasset Deos.

30 *Equester ordo)* Equites in theatro sedentes.

Stultum errorem) Errorem ex stultitia, et judicii infirmitate natum.

32 *Homo meus)* Tibicen princeps, de quo loquor. Additur illud *meus*, velut per commiserationem tantæ stultitiæ.

In pulpito) Ubi canere, fabulamque agere solebant personæ.

33 *Plaudit inludens eques*) *Eques* hic est pro *equites*, vel *equester ordo*, ut ante *Plaudit*, vel *plausus dat.* Horat., lib. 1, Od. 20.

datus in theatro
Cum tibi plausus.

34 *Rogare populus)* Populus putat eum rogare, ut coronetur tanquam victor. Non male forte legeretur:

Rogare populus hinc coronam existimat:
ut sensus sit: Ex eo, quod tibicen se in pulpito prosterneret, et tantos plausus darent Equites, ex eo, inquam, populus credidit eum rogare coronam. Sed nihil immutandum.

Coronam) Præmium certaminis in ludo illo.

35 *Ut vero)* Ut vero per omnes partes theatri intellecta est hominis vanitas.

Cuneis) Sedilibus in theatro, ubi sedebat populus.

36 *Nivea fascia)* Alba, candida; qui color olim relatus est inter regales.

37 *Niveisque tunicis)* Præfert Gudius, *Niveaque tunica;* quem vide omnino ad hunc locum.

38 *Honore divinæ domus)* Honore, quo non ipse, sed divina domus afficiebatur, id est, Augusta, Cæsarea, Imperatoria, Principalis. Rigaltius hunc locum dum emendare vult, corrumpit. Ipse eum vide.

39 *Capite est protrusus foras)* Cum contumelia præceps est datus. Sic fere, fab. 4. 35. Ter. Eun., 4, 6, 11.

Correxit miles, quod intellexi minus: nam
me extrusit foras.

FABULA VII.

Occasio depicta.

Cursu volucri pendens in novacula,
Calvus, comosa fronte, nudo corpore,
Quem si occuparis, teneas; elapsum semel
Non ipse possit Jupiter reprehendere;
Occasionem rerum significat brevem. 5
Effectus impediret ne segnis mora,
Finxere Antiqui talem effigiem Temporis.

1 *Cursu volucri*) Alatis pedibus.

Pendens) Tam celer, ut terram non attingat. Sic enim de volantibus Ovid. de Perseo, lib. 4. Met.

Cumque super Lybicas victor penderet arenas.
Et sic alii.

In novacula) Vide præter alia, quæ passim occurrunt, Andreæ Alciati Embl. XVI, lib. 1. *In novacula* autem valet hic *cum novacula*, vel *novaculam manu tenens*. Virg. 5. Æn.

Horridus in jaculis:
hoc est, jaculis instructus. Idem, lib. 11.

Rapidum super amnem
Infelix fugit in jaculo stridente Camilla.

Florus, lib 1 *Juventus in equis et armis*, h. e. armata et equis infidens. Auson. Epigr. CXXXI.
Laudo Timomachum, matrem quod pinxit in ense
Cunctantem

FAVOLA VII.

L'Occasione dipinta.

Coll' ali al piè, di fulgido
Rasojo il pugno armata,
Calva la testa, e d' ampie
Chiome la fronte ornata;
Nuda le membra, ed agile
Per ciò alla fuga tanto,
Che, se la man di stenderle
Avrai dai Numi il vanto,
Tienla, che invan raggiungerla
Vorrà poi Giove stesso;
Dell' Occasion l' immagine
In questi carmi ho espresso:
E, come al fin delle opere
Fatale è ogni dimora,
Gli antichi in questa effigie
Pinsero il Tempo ancora.

h. e. quod pinxerit cunctantem, eum manu jam teneret gladium ad interficiendos liberos. Manil., lib. 2, v. 241.

Et qui contento fulget Centaurus in arcu. Danetus exponit male, *tanta velocitate*, *ut possit incedere in novacula.*

a *Calvus*) Muliebri specie quoque ita pingitur.

Fronte capillata, post est Occasio calva.

Comosa fronte) Comis abundante.

Nudo corpore) Quo nempe sit expeditior ad avolandum.

3 *Quem si occuparis*) Quem si prævenias inopinatum quasi, ac non sentientem.

Teneas) Ne patiaris a te abire, quia semel elapsus non redit.

4 *Non ipse possit Jupiter*) Non ipse Jupiter, quamvis sit maximus deorum, et omnipotens dicatur.

Reprehendere) Retrahere e fuga. Livius. *Adeo turbati erant dextræ alæ equites peditesque,*

FABULA VIII.

Taurus et Vitulus.

Angusto in aditu Taurus luctans cornibus
Quum vix intrare posset ad præsepia,
Monstrabat Vitulus quo se pacto plecteret:
Tace, inquit, ante hoc novi, quam tu natus es.
Qui doctiorem emendat, sibi dici putet. 5

1 *Luctans cornibus*) Difficulter permeans.

3 *Vitulus*) Qui forte adstabat.

Plecteret) Alii *flecteret.* Eodem recidit. Docet Schefferus in libris de re vehiculari, 1. 4.

ut quosdam Consul Cato manu ipse reprenderit, verteritque in hostem. Lucret., lib. 6, v. 507.
Quod nisi respirent venti, non ulla refrenet
Res, neque ab exitio possit reprehendere euntes,
Propertius:
Quam possit quisquam nostros reprendere cursus.

6 *Effectus impediret)* Ne per nimiam cunctationem effectu rerum destituamur. Optime legit Nob. Heinsius:

Effectus impediatur ne segni mora.

7 *Temporis*) Non simpliciter, sed ejus, quod ante dixit, *occasionem*, h. e. opportunitatem.

FAVOLA VIII.

Il Toro e il Vitello.

Un Toro al suo presepio
A stento penetrava,
Chè, basso l'uscio essendone,
Coi corni vi cozzava;
Onde un Vitello dissegli:
Chinati un po': ma quello,
Taci, si udì rispondere,
Al consiglier Vitello,
Ch' io prima del tuo nascere
Ciò ben sapeva. *Il motto*
È per chi vuol correggere
Un ch' è di sè più dotto.

4 *Quam tu natus es*) Præsens pro præterito perfecto; *natus fuisti.* Proverbium conveniens seni reprehendenti hominem adolescentem et sciolum, a quo lacessitur.

5 *Qui doctiorem emendat*) Sus scilicet Minervam docens, ut in alio est proverbio.

FABULA IX.

Venator et Canis.

Adversus omnes fortis veloces feras
Canis quum domino semper fecisset satis,
Languere cœpit annis ingravantibus.
Aliquando objectus hispidi pugnæ suis,
Adripuit aurem: sed cariosis dentibus 5
Prædam dimisit. Hic tum Venator dolens,
Canem objurgabat. Cui latrans contra senex:
Non te destituit animus, sed vires meæ.
Quod fuimus laudas, jam damnas quod non sumus.
Hoc cur, Philete, scripserim, pulcre vides. 10

Explicit, Lib. V.

1 *Adversus omnes*) Aliam fabulam de Cane sene refert Camerarius, fab. 278. Confer Statium sic loquentem de Leone jam sene Theb., lib. xi,

Sibi dici putet) Sic fere sup. Ter. Andr., 1, 2, 16.

Hæc cum illi, Micio,
Dico, tibi dico.

FAVOLA IX.

Il Cacciatore e il Cane.

Un Cane, infaticabile
D' ogni belva terrore,
Ognor le brame compiere
Seppe del suo signore;
Sinchè, fatto più debile,
Perchè già grave e vecchio,
Un dì pigliando un ispido
Cignal per un orecchio,
E i denti per la carie
Corrosi avendo e guasti,
La fatta preda a reggere
Non ha vigor che basti:
Ei l' abbandona: in collera
Il Cacciator lo sgrida;
E il vecchio a lui: Non l' animo,
La forza mia t' è infida,

Qualis leo rupe sub alta,
Quem virides quondam silvæ montesque tremebant,
Jam piger et longo jacet exarmatus ab ævo.
Magna tamen facies, et non adeunda senectus:
Et si demissas veniat mugitus ad aures,
Erigitur, meminitque sui, viresque peractas
Ingemit, et campis alios regnare leones.

Fortis veloces) Malim certe cum Heinsio:
Adversus omnes fortis et velox feras.
Vide eum ad hunc locum.

2 *Semper fecisset satis)* Tmesis, pro *satisfecisset.*

3 *Annis ingravantibus)* Cum anni eum gravarent, id est, molestiam adferrent: vel, annis ingravescentibus. Sic Horatius dixit *gravis annis*, de milite sene. Ovidius quoque:

Quoniam gravis ipsa senecta est.

Ennius apud Ciceronem: *senio confectus.*

4 *Aliquando objectus)* Commissus quodam tempore cum sue in pugnam Multa congerit exempla Torrentius ad Horatium Epod. lib , od. 2, quo probet, ubi de re venatica sermo est, *canes* fœminino genere usurpari. Fatetur tamen hanc observationem non esse perpetuam. Patet certe etiam ex hoc Phædri loco. Quin et ex Colum., 7, 12 *Pecuarius canis neque tam strigosus, et pernix esse debet, quam qui damas cervosque, et velocissima sectatur animalia.*

Hispidi) Setosi apri.

5 *Cariosis dentibus)* Invalidis jam, et carie adesis.

6 *Venator dolens)* Prædam jam captam sic sibi iterum, tanquam bolum e faucibus, eripi.

7 *Latrans contra senex)* Non dubitavimus ita

Soggiunge, e dando laude
A quel ch'io fui, riprendi
Quel che or non son. *La favola*
Tu ben, Fileto, intendi.

TERMINA IL LIBRO V.

restituere hunc versum hactenus corruptum, hortante imprimis, cui plurimum in his studiis tribuimus, Jano Broukhusio. Prima in *latrare* a nemine veterum, qui alicujus esset auctoritatis, umquam correpta est. Adeo ut cum aliis erraverit Guntherus, dum scriberet:

Portavit scapulis passus plus mille latrantem.

Quod non vidit eum laudans Rittershusius, qui tamen Phædrum nimiæ negligentiæ in observandis hujus carminis legibus accusat V. Voss. de art. Gramm., lib 2, p 75, ubi hunc Phædri versum improbat. Ultima enim horum versuum sedes necessario recipit jambum. Hinc doctissimus Barthius merito in Perottum invehitur, qui tam indoctus fuerit poeseos, ut etiam ultimo senarii pedi spondæum apposuerit. Accuratius hac voce est usus Jacobus Sannazarius, quem non veretur Ludovicus de la Cerda, elegans ingeniorum spectator, anteponere Statio Pipinio. Sic ille Epigr., lib. 1, 19

Cum prope latrantes sensit adesse canes.

Et lib 2, 46.

Quod noctu latras, quod sellas olfacis unus.

Par ratio est in *migrare*, in qua voce primam male corripuit Manilius. Et eadem pene in *Nigrare*, cujus prima, ut bene observavit Taubmannus, a Virgilio semper extenditur, excepto uno loco in lib. VIII. Æneid.

Credunt se vidisse Jovem, cum sæpe nigrantem. Itaque re bene perpensa puto nihil melius esse, quam hanc in Phædro emendationem admitti, urgente etiam, ut mihi videtur, ipso sensu. Nam *senex contra latrans* videtur esse, *senex contra respondit latrans*, idest, *latrando*. Unde nihil periculi, si verba ita, ut monuimus, transponantur. *Latrans contra senex*. Significat igitur: Canis contra senex et gravatus annis domino suo hoc pacto respondit. *Latrans*, ut jam ante monuimus, ponitur pro *latratore*, ut *amans* apud Terentium et Ovidium pro *amatore*; *Medentes* pro *medicis* apud Lucretium; *Hinniens* pro *equo* apud Apulejum; *Mugientes* pro *bubus* apud Horatium; *Laniger* quoque apud nostrum pro *agno* et *Auritulus* pro *asino*. Quod tamen summopere miror non admitti a doctissimo Cellario, statuente cum Gebhardo, dicto loco retineri debere *auriculas* pro *auritulus*. Vide eum in Thesauro Fabri in voce *Auricula*.

8 *Non te destituit animus)* Animus meus non destituit te, non fallit, non facere negligit, aut curat quod imperas. Vir celeberrimus, mihique amicissimus Petrus Francius reponebat: *Non me destituit animus*; quod non displicet. Apud Virgilium, lib. 5, Æn. 394, sic fere

Acestæ, a quo dictis castigabatur, et impellebatur ad pugnam, respondit Entellus:

Non laudis amor, nec gloriâ cessit
Pulsa metu; sed enim gelidus tardante senectâ
Sanguis hebet, frigentque effœtæ in corpore vires.

9 *Quod non sumus*) Damnas quod non sumus amplius, i. e. ægre fers, quod non semper retineamus, et sic etiamnum habeamus illas vires, quas habuimus olim. Ex conjectura Heinsii legi possit:

Quod fuimus, lauda, non damna, quod jam sumus,
vel:

Quod fuimus laudas, dum damnas, quod nunc sumus.

Barthius Advers., lib. 44, c. 6 legit:

Quod fuimus laudas, jam dedamnas quod sumus.
Ita ille, sed non favente Delio.

10 *Hoc cur, Philete, scripserim*) Sic fabellas aliquando finit auctor. Lib. 3, fab. 9.

Hoc illis narro, qui me non intelligunt.
Et ejusdem libri, fab. 1.

Hoc quo pertineat, dicet qui me noverit,
Vult se excusare Phileto, quod non ea scribat alacritate senex, qua scripsit olim, cum adhuc ætate viribusque esset integris.

APPENDIX
FABULARUM
A MARQUARDO GUDIO
E MANUSCRIPTO VETERI DESCRIPTA.

FABULA I.

MILVUS ÆGROTANS.

Multos quum menses ægrotasset Milvus;
Nec jam videret esse vitæ spem suæ,
Matrem rogabat, sancta circumiret loca,
Et pro salute vota faceret maxima.
Faciam, inquit, fili; sed opem ne non impetrem, 5
Vehementer vereor; tu, qui delubra omnia
Vastando, cuncta polluisti altaria,
Sacrificiis nullis parcens, nunc quid vis rogem?

1 *Multos quum menses*) Non absimilis extat fabula apud Æsopum de Corvo ægrotante. Expressit et Camerarius fab. 131. Faernus quoque

APPENDICE
DELLE FAVOLE DI FEDRO
DA UN ANTICO MANOSCRITTO
PER MARQUARDO GUDIO
TRASCRITTA.

FAVOLA I.
IL NIBBIO MALATO.

Poichè più mesi giacquesi
 Infermo un Nibbio, insieme
 Alla salute estintasi
 Di vivere ogni speme,
Alla madre rivoltosi,
 La prega che a' divoti
 Luoghi ricorra, ed offravi
 Per lui preghiere e voti.
Sì ben, figlio, rispondegli
 Colei, ma ho gran timore
 Che i Numi alle mie suppliche
 Nieghino il lor favore.
Se templi, altari e vittime
 Osasti profanar,
 Or per un tal sacrilego
 Come poss' io pregar?

fabulam suam de Corvo ægrotante ex hac Phædri sic videtur contexuisse, ut felici variatione senariis in throcaicos conversis eadem fere dixerit. Operæ pretium erit sic narrantem audire:
Destitutus corvus æger mortis in periculo,
Anxius Matrem rogabat, ut salute pro sua
Vota Diis concepta supplex, et preces effunderet:
Nate mi, quid vota pro te, Mater inquit, proderunt,
Qui tibi omnes reddidisti semper infensos Deos?
Nam quis, obsecro, est eorum, cujus ex altaribus
Exta tu non involaris, sacra non turbaveris?

3 *Sancta circumiret loca)* Ut circumiret templa, aras etc. Sic ic periculis constituti solebant etiam privatorum domos circumire.

FABULA II.

Lepores vitæ pertæsi.

Qui sustinere non potest suum malum,
Alios inspiciat, et discat tolerantiam.
Aliquando in silvis strepitu magno conciti
Lepores clamant, se propter assiduos metus
Finire velle vitam. Sic quendam ad lacum 5
Venerunt, miseri quo se præcipites darent.
Adventu quorum postquam ranæ territæ
Virides in algas miseræ fugientes ruunt:
Heu, inquit unus, sunt et alii, quos timor
Vexat malorum. Ferte vitam, ut ceteri. 10

4 *Pro salute)* Ut salutem recuperaret. Lib. 3, fab. 2, *pro vita rogant.*

Vota faceret) Voveret Diis multa, si filius suus a morbo liberaretur.

5 *Ne non impetrem)* Vereor me non impetraturam quod peto.

6 *Tu qui delubra*) Editum fuit *Sed qui delubra*, etc. Non assequor quid sibi velit illud *sed* hic denuo repetitum. Conjicio scripsisse Phædrum cum emphasi: *Tu qui delubra*, etc. q. d. Quomodo audes tu, qui tot flagitiis Deos offendisti, me rogare, ut pro te apud eos intercedam?

7 *Sacrificiis)* Vox hoc loco quadrisyllaba.

FAVOLA II.

Le Lepri attediatesi di vivere.

Un dì per grave strepito
  Nel bosco spaventati
  I Lepri fuor mandarono
  Tai sensi disperati:
Poichè in timor continuo
  Ne tiene iniqua sorte,
  Un sì penoso vivere
  Meglio è cambiar con morte.
Ciò detto, a un lago corrono
  Per annegarsi: arriva
  Lo stuolo di que' miseri
  Non tosto sulla riva,

1 *Qui sustinere non potest)* Qui non potest ferre. Terentius Andr., 5, 4.

Non tu tuum malum æquo animo feres?
Sed hoc modo et supra lib. 1, fab. 2 locutus est Phædrus:

Hoc sustinete, majus ne eveniat malum.
Ubi et dixerat *perferte*:

Quia noluistis vestrum ferre, inquit, bonum,
Malum perferte.
Quo loco, quod hic obiter addo, memini clariss. Francium maluisse:

Quia noluistis regem ferre, inquit, bonum,
non male, si tanta mutatio, nulla codicum auctoritate suffulta, possit admitti.

2 *Alios inspiciat)* Aliorum hominum inspiciat vitam. Sic Teren. Adelph. 3, 3, 62
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Plinius junior etiam: *Inspicere hominem propius.*

Discat) tolerantiam: Discat *sustinere suum malum*, quod idem est Illustriss. Gudius, cui has Phædri reliquias debemus, conjicit ita legendum:

Aliorum exemplo toleranter discat pati.
id quod firmat auctoritate Ciceronis, apud quem est, *Toleranter dolores pati.*

3 *Aliquando)* *Aliquando* hic valet *quodam tempore* Vide de vi et usu hujus voculæ Horat. Tursell. de partic.

In silvis strepitu) Adi Camer., fab. 56.

Conciti) Perturbati, metu perculsi. Editum est *conati* in priori editione, nec erratis adscriptum. Non dubito tamen quin sit vitium typographicum, quod sic correximus, monstrante

Che nell' alga rimirano
Gittarsi per fuggire
Le Rane; e un lepre, attonito
Di ciò si fece a dire:
Dunque altri ancor si trovano
Che son da tema oppressi?
Da lor, compagni, apprendasi
A vivere noi stessi.
Insopportabil sembrati
Tua condizione amara?
I mali altrui considera,
E tolleranza impara.

ipso Gudio, qui fabulam hanc hoc pacto constituit.

In silva quondam strepitu magno conciti
Lepores, assiduos velle se propter metus
Finire vitam, clamitant. Sic proximum
Venere ad stagnum, quo se præcipites darent.
Adventu quorum postquam ranæ territæ,
Confestim in imos trepidantes fugiunt lacus:
Heu, inquit unus, similis illarum est timor:
Sequamur et feramus vitam ut ceteri.

4 *Propter assiduos metus*) In quibus viverent ob insidias venatorum.

5 *Finire velle vitam*) *Finire vitam* est mori. Sic Nepos Pausania, cap. ult. *ubi vitam finierat:* nisi quod hic legi volunt *posuerat* Est tamen et Plinii *finire vitam;* et Ovidii in Tristibus:

Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense,
Et sic fere iu perorat. Metam.
Incerti spatium mihi finiat ævi.

6 *Quo se præcipites darent*) Quo se præcipitarent. Terent. Andr. 3, 4, 27.

Utinam esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

8 *Virides in algas*) Ulvas. Nam *algam* volunt esse maris, *ulvam* stagnorum.

FABULA III.

VULPIS ET JUPITER.

NATURAM turpem nulla fortuna obtegit.
Humanam in speciem quum vertisset Jupiter
Vulpem, regali pellex ut sedit throno,
Scarabeum vidit prorepentem ex angulo;
Notamque ad prædam celeri prosiluit gradu. 5
Superi risere, magnus erubuit Pater,
Repudiatam turpemque pellicem expulit,
His prosequutus: Vive quo digna es modo,
Quæ nostris uti meritis digne non potes.

1 *Fortuna*) Dignitas, honor.

2 *Humanam in speciem*) In hominis formam.

3 *Regali*) Regis. Cum Jupiter eam collocasset in solio regali. *Rex* autem a poetis Græcis et Latinis vocatur Jupiter, ut Juno *regina*. Virg. Æn., lib. 10, 261, de Jove:

Rex ætherei breviter sic fatur Olympi.

9 *Heu, inquit*) Lib. 1, fab. 28.
Heu quanta nobis instat pernicies, ait.
Unus) Unus nempe fugientium leporum.
10 *Malorum*) Miseriarum, calamitatum. Sic initio, *sustinere suum malum.*

FAVOLA III.

LA VOLPE E GIOVE.

SINGOLAR metamorfosi!
Una Volpe, in sembiante
Uman conversa, il talamo
Ottenne del Tonante;
Ma un dì, mentre sedeasi
Sul trono, e a caso scôrse
Certo insetto in un angolo,
Ratta a pigliarlo corse:
Di ciò gli Dei si ridono,
Vien rosso Giove in faccia,
E quella schifa subito
Da sè, dal soglio scaccia,
E sì le dice: A vivere
Va da tuo par, de' nostri
Favori, o tu, che l'animo
Sì poco degno mostri.

Et lib. 1. Juno ipsa de se:

Ast ego, quæ Divum incedo regina.

Sed nec hi solum, sed multo minores etiam, ut Pan, et si quid eo vilius, Reges dicebantur, quod Græci et Latini exemplis passim docent.

Pellex) Nam in humanam speciem versa, et jam regina facta, et sic Jovi dilecta, pellex erat Junonis. De pellicibus, quas Jupiter adamavit, ubique Ovid. in Met.

5 *Prædam*) Qua scilicet solebat delectari, cum adhuc vulpis esset.

Celeri prosiluit gradu) De throno prosiluit *veloci saltu*, ut est lib. 3, fab. 2.

6 *Magnus erubuit Pater*) Erubuit Jupiter: nam *magnus* est ejus cognomentum.

7 *Turpemque pellicem*) Quia rem turpem commisisset. Nam repudiari olim solitæ uxores ob rem pudendam.

8 *His prosequutus*) Hæc verba adjiciens. Attende ad varietatem hujus formulæ. Lib. 1, fab. 5. *Sic est locutus.*

FABULA IV.

LEO ET MUS.

Ne quis minores lædat, fabula hæc monet.

Leone in silva dormiente, rustici
Luxuriabant mures: et unus ex iis
Super cubantem casu quodam transiit.

Quando pur vuol col fulgido
Suo splendore Fortuna
Turpe natura ascondere,
Quel suo splendor s' imbruna.

Ibid., fab. 10.
Dixisse fertur.
Ibid., fab. 12.
Vocem hanc edidisse dicitur.
Ibid., fab. 14.
Hæc edidit.
Ibid., fab. 26.
Fertur locutus.
Lib. 3, fab. 4.
Sic prosequutus.
Ibid., fab. 17.
Hoc locutus est modo; etc.

9 *Meritis*) Beneficiis, quibus te prosequimur.
Digne) Uti decebat ad id dignitatis fastigium evectam.

FAVOLA IV.

Il Leone e il Sorcio.

Nel bosco un dì giaceasi
Leon dal sonno oppresso,
E stuol di sorci rustici
Gíagli ruzzando appresso;

Expergefactus miserum Leo celeri impetu 5
Arripuit; ille veniam sibi dari rogat,
Crimen fatetur, peccatum imprudentiæ.
Hoc Rex ulcisci gloriosum non putans,
Ignovit, et dimisit. Post paucos dies
Leo dum vagatur noctu, in foveam decidit. 10
Captum ut se agnovit laqueis, voce maxima
Rugire cœpit; cujus immanem ad sonum
Mus subito accurrens: non est quod timeas, ait,
Beneficio magno gratiam reddam parem.
Mox omnes artus, artuum et ligamina
Lustrare cœpit, cognitosque dentibus 15
Nervos rodendo laxat ingenia artuum.
Sic captum mus leonem silvis reddidit.

1 *Minores*) Qui sunt minores, quam ipse est. Tale quid docuit supra lib. 1, fab. 27.

Quamvis sublimes debent humiles metuere.

Lædat) Injuria aliqua afficiat.

2 *Rustici*) *Rustici* idem est Ciceroni, quod *agrarii* vel *agrestes*.

3 *Luxuriabant mures: et unus ex iis*) Ita ex conjectura hunc versum restituimus; cum antea editum esset

Luxuriantes mures, unus ex iis
Super cubantem, etc.

Un de' quali passandogli
  Addosso, l'accidente
  Desta il Leon, che il misero
  Afferra immantinente,
Ei di pietà lo supplica,
  Confessa il suo peccato;
  Ed il Leon rammentasi
  Allor del regio stato;
Onde quella sembrandogli
  Vendetta vil, perdona
  Al tristo; in vita serbalo,
  E libertà gli dona.
Ma pochi giorni furono
  Indi trascorsi quando
  Quel Leon nelle tenebre
  Di selva in selva errando,
Cade in un fosso, sentesi
  Stretto ne' lacci: orrende
  Grida alza al cielo, e subito
  Che quelle il sorcio intende,
Vi accorre, e, scaccia, dicegli,
  Dall'alma ogni timore;
  A gran favore io rendere
  Voglio un egual favore;
Quindi con ogni industria
  Rosi i nodi, alle selve
  Rende disciolto e libero
  Il rege delle belve.

contra omnem analogiam et regulas artis metricæ. Nobiliss. Broukhusius malebat:

Lasciviebant mures, unus ex iis,

precipuæ quod *lascivire* huic loco magis convenire videretur, quam *luxuriare.* Quicquid sit, prior lectio tota cubat in mendo

5 *Celeri impetu*) Sic præced. fab. *Celeri gradu.*

6 *Veniam sibi dari rogat*) Sic lib. 1, fab. 21.

Dedissem veniam supplici.

Lib. 4, fab. 15.

Oro ut imprudentiæ
Des primum veniam.

7 *Crimen fatetur*) Editum fuit.

Crimen supplex fatetur, peccatum imprudentiæ, sed respuente versu. Inducendum est, si versus constabit, vel *crimen*, vel *supplex*, sensu tamen integro:

Supplex fatetur peccatum imprudentiæ:

scilicet esse: vel

Crimen fatetur, peccatum imprudentiæ.

Fatetur crimen a se commissum, quod nempe sit non mali animi, sed imprudentiæ peccatum. Nisi malis *imprudentia*, id est, a se peccatum esse per imprudentiam, suffragante Petro Francio.

8 *Rex*) Leo, qui Rex dicitur ferarum. Lib. 4, fab. 11.

Quum se ferarum Regem fecisset Leo.

Adi illum locum, et cum eo confer quæ late commentatus est Gudius ad lib. 1, fab. 5.

Gloriosum non putans) Non putans convenire cum gloria magnanimi leonis.

9 *Dimisit*) Dimisit murem incolumem.

Post paucos dies) Sic et l. 1, fab. 17. *Paucis diebus interpositis.* Lib. 3, fab. 2.

Ne insegna questa favola
Che bene opra da saggio
Chi agl' inferiori astengasi
Dall' arrecare oltraggio.

10 *Dum vagatur*) Dum pervagatur nemora, dum huc illuc discurrit.

In foveam) Factam ad capiendas feras. Vide lib. 3, fab. 2.

11 *Captum ut se agnovit laqueis*) Imitatur more suo Virgil. qui Georg. 1.

Tum laqueis captare feras.

Voce maxima) Lib. 1, fab. 11, de Asino venante:

Clamorem subitum tollit totis viribus.

Rugire autem vox est leonum.

13 *Non est quod timeas ait*) Idem habes lib. 2, fab. 1, et lib. 3, fab. 2. *Timere absiste.*

14 *Beneficio magno*) Quod mihi nuper præstitisti, cum me incolumem dimitteres. Nempe verum est, quod dixit, lib. 3, fab. 2.

Solet a despectis par referri gratia.

15 *Artus*) Nodos et juncturas. Sic articuli sunt noduli, parvulæ juncturæ. Sic apud Plinium *articuli segetum*, pro nodis. Eleganter autem Phædrus nervis conjunxit artus. Quemadmodum enim in humani corporis fabrica incisis nervis laxantur artus: ita in laqueis e nervo ferino contextis, artus sive nodi, quibus feræ mirifico quodam artificio costringuntur, laxantur, si nervos seces.

16 *Lustrare*) Diligenter inspicere, ubi facillime possent divelli.

Cognitosque) Post diligentem lustrationem inventos.

17 *Laxat ingenia artuum*) Artificiosum et ingeniosum apparatum nodorum concurrentium, quibus statim implicabatur fera, atque in la-

---

FABULA V.

Homo et Arbores.

Pereunt, *suis auxilium qui dant hostibus.*
Facta bipenni quidam ab arboribus petit,
Manubrium ut darent e ligno, quod foret
Firmum: jusserunt omnes oleastrum dari.
Accepit munus, aptans et manubrium 5
Cœpit securi magna excidere robora
Dumque eligebat quæ vellet, sic Fraxino
Dixisse fertur Quercus: Merito cædimur.

Explicit feliciter.

1 *Auxilium qui dant*) Sic lib. 1, fab. 24.
Consilia qui dant prava cautis hominibus.
Et lib. 4, fab. 14.
Qui fert malis auxilium, post tempus dolet.
Auxilium dare est Virg. Æn., lib. 2, v. 691.
Da deinde auxilium, pater, atque hæc omina firma.
2 *Bipenni*) Securi, sic dicta, quia ab utraque parte habet aciem.

tentes illos laqueos incidebat. Sic Plinius dixit in Epist. *Ingenium cœnæ*, pro artificioso convivii apparatu.

Sic captum) De Leone plagis liberato vide aliquid in Camerar., fab. 319.

FAVOLA V.

L'Uomo e gli Alberi.

Un Uom, che a fare il manico
Ad un'accetta imprese,
Forte il volendo, agli alberi
Il legno ne richiese.
L'Olivastro e' gli diedero
Concordemente, ed esso,
Gradito il dono, in opera
Ecco che già lo ha messo.
Ad ambe mani subito
Il grande arnese afferra,
E le più eccelse roveri
A suo talento atterra.
Allor la Quercia al Frassino
È fama ch' esclamò:
Bene ci sta: *dee perdersi*
Chi 'l suo nemico aitò.

Termina felicemente.

3 *E ligno*) Sic Plautus dixit, *e ferro fabricatum est.* Virg. *Lorica ex ære.*

4 *Firmum*) *Firmum* proprie dicitur de ligno durissimo, ad imitationem Virg., lib. 2. Æn.

Firma cavavit.

Robora,

idest dura, quæ Plinius vocat inflexibilia.

Oleastrum) Lignum ex *Oleastro*; id est Olea silvestri. Synecdoche

5 *Aptans et manubrium*) Nempe *securi. Aptare facta manubria* est apud Columellam, lib. XI. *Aptare trabes* apud Virgil., 1. Æneid.

6 *Cœpit securi magna excidere robora*) Elegans formula, quam Phædrus videtur habuisse in deliciis, quod passim in his fabulis videre est. Lib. 1, fab. 2.

Cum cœpissent queri.

Ibid., ead. fab.

Corripere cœpit singulas.

Ibid., fab. 3.

Redire mœrens cœpit ad proprium genus.

et alibi.

Excidere robora) *Securi cædere* est apud Ovidium. *Cædere arbores* apud Virgilium. *Qui robur illic cecidit* apud Ciceronem.

Robora) Durissimas quercus, ceterasque arbores.

7 *Dumque eligebat*) Dum eligeret quæ sibi vellet robora truncare vel excidere.

8 *Merito cædimur*) Sic plane noster, lib. I, fab. 29.

De reliquis tunc una: Merito plectimur.

PHÆDRI FABULÆ

A PRÆCLARO VIRO CASSITTO

NOVITER DETECTÆ

I.

SIMIUS ET VULPES.

Avarum etiam quod superest non libenter dare.
Vulpem rogabat partem caudæ Simius
Contegere honeste nudas posset ut nates
Cui sic maligna: Longior fiat licet,
Per spinas et lutum citius tamen traham,
Tibi quam partem quamvis parvam impertiar.

I.

LA SCIMMIA E LA VOLPE.

Per ricoprir le natiche,
Come onestà richiede,
Alla Volpe la Scimmia
Di coda un pezzo chiede.

È lunga assai, rispondele
Malignamente quella,
E pure, anzichè dartene
Piccola particella,
Per lo fango e pe' triboli
Strascinarla mi è caro.
Nemmen quello che avanzagli
Dà volentier l' avaro.

II.

Auctor.

Non esse plus æquo petendum.
Arbitrio si Natura finxisset meo
Genus mortale, longe foret instructius;
Nam cuncta nobis attribuisset commoda,
Quæcunque indulgens Fortuna animali dedit:
Elephantis vires, et Leonis impetum;
Cornicis ævum, gloriam Tauri trucis;
Equi velocis placidam mansuetudinem;
Et adesset homini sua tamen solertia.
Nimirum in Cœlo summus ridet Jupiter,
Hœc qui negarit magno consilio hominibus,
Ne sceptrum Mundi raperet nostra audacia.
Ergo contenti munere invicti Jovis,
Fatalis annos decurramus temporis,
Nec plus conemur, quam sinit mortalitas.

II.

L' Autore.

Se avessè l' uman genere
Natura organizzato
A mio piacer, vedrebbesi
Assai meglio formato,
Chè a ognun di noi quei comodi
Dato ella avria, de' quali
Fortuna al ceto vario
Fe' don degli animali.
'Elefante la valida
Fortezza domatrice,
Di fier leone l' impeto,
L' età della Cornice:
Di furibondo Tauro
La nobile alterezza,
E di destriero celere
La mite placidezza;
Ciò tutto con *mirabili*
Tempre vedriasi unito
Alla sagace industria,
Di cui va l' uom fornito.
Ma certamente ridere
Il sommo Giove or dee
Nell' alto suo consiglio
Di queste folli idee;

Ch' ei con gran senno agli uomini
Negò tai doni : il regno
Del mondo tolto avrebbegli
L' audace nostro ingegno.
Dunque dell' invincibile
Nume i favor godiamo ,
E quel, che i fati a vivere
Tempo ne dier , viviamo;
Nè osiam le brame spingere
Oltre il mortal potere:
Sol quello deesi chiedere
Che consente il dovere.

III.

Mercurius et Mulieres.

Mercurium hospitio olim mulieres duo
Illiberali ac sordido receperant.
Quarum una in cunis parvum habebat
filium;
Quœstus placebat alteri meretricius.
Ergo ut referret gratiam officiis parem,
Abiturus , et jam limen excedens ait :
Deum videtis, tribuam vobis protinus
Quod quœque optarit. Mater supplicat
rogans

Barbatum ut videat natum quam primum suum.
Mœcha ut sequatur se quidquid tetigerit.
Volat Mercurius, intro redeunt mulieres.
Barbatus infans ecce vagitus ciet:
Id quum meretrix rideret validius,
Nares replevit humor, ut fieri solet.
Emungere igitur se volens, prendit manu,
Traxitque ad terram nasi longitudinem,
Et aliam ridens, ipsa ridenda extitit.

III.

Mercurio e due Donne.

Avvenne un dì che diedero
Due femmine ricetto
Di Maja al figlio in sordido
E miserabil tetto:
Una di loro un bambolo
Entro la culla avea;
Il mestier meretricio
L' altra seguir godea;
E 'l contraccambio ei rendere
Volendo ai lor favori;
Nel partirsi, e già prossimo
Il piede a metter fuori,

Sì disse a quelle: Apritemi
Ogni vostro desío,
Chè apparecchiato a compierlo
Mi avrete; io sono un Dio,
La Madre allora il supplica
Che del figliuolo al mento
Di viril barba subito
Compaja l' ornamento:
E la Bagascia chiedegli
Che quanto toccherà
Debba seguirla: ascoltale
Il Nume, indi sen va.
Le Donne in casa riedono,
E tutto barba il volto,
Ecco il bambin ritrovano
In lagrime disciolto.
La Meretrice a ridere
Sì forte per tal caso
Si fe', che, com' è solito,
S' empì di moccio il naso;
Onde soffiar volendolo,
Appena tocco, scende
Fino a terra, e ridicola,
Mentre ridea, si rende.

IV.

Prometheus et Dolus.

Olim Prometheus sæcli figulus novi
Creta subtili Veritatem fecerat
Ut jura posset inter homines reddere.
Subito accersitus Nuntio magni Jovis;
Commendat officinam fallaci dolo,
In disciplinam nuper quem receperat.
Hic studio accensus facie simulacrum pari
Unâ staturâ, simile et membris omnibus,
Dum tempus habuit, callidâ finxit manu,
Quod prope jam totum mire quum positum foret,
Lutum ad faciendos ille defecit pedes,
Redit Magister, festinante quo dolus
Metu turbatus in suo sedit loco.
Mirans Prometheus tantam similitudinem,
Propriæ videri voluit artis gloriam.
Igitur fornaci pariter duo signa intulit;
Quibus percoctis, atque infuso spiritu,
Modesto gressu sancta incessit Veritas;
At trunca species hæsit in vestigio.
Tunc falsa imago atque operis furtivi labor
Mendacium appellatum est, quod nequiverit

Pedes habere, facile queis consisteret.
Simulata interdum vitia prosunt hominibus,
Sed tempore ipso tamen apparet veritas.

IV.

Prometeo e l' Inganno.

Un dì Prometeo, artefice
Di non rimota età,
Scolpito in creta fragile
Avea la Verità,
Che il giudicar degli uomini
Dritto rendesse e saggio,
Quand' ecco a un tratto chiamalo
Del gran Giove un messaggio.
All' Inganno, discepolo
Novello in quella scuola,
Lascia in custodia l' opere,
E ratto al Nume ei vola.
Costui frattanto provasi
Di membra e di sembiante
A fare un' altra statua
A quella somigliante;
E con tal brama e industria
Impiega ogni momento,
Che quasi è giunto al termine
Del suo divisamento;

Opera affè mirabile,
Se non che alfin l'argilla
Per fare i pie' mancandogli,
Qual volea, non finilla.
Riede il maestro: al subito
Ritorno intimorito,
Di là tosto ritirasi
L' Inganno al proprio sito.
Prometeo ammira attonito
Sì bella imitazione;
Ma tutta ei vuol la gloria
Per sè del paragone.
Le statue dunque a cocere
Poste al fiammante ardore
Della fornace, e infusovi
Lo spirto animatore,
Modestamente avviasi
La santa Verità;
Ma il tronco torso immobile,
E fitto al suolo, sta.
Allor la falsa immagine,
Lavor d'opra furtiva,
Menzogna nominarono
Perchè di piante priva.
Giova talvolta agli uomini
Vizio che in lor si celi,
Ma tempo alfin dee giugnere
Che verità si sveli.

V.

AUCTOR.

SENSUM æstimandum esse non verba,
Ixion qui versari jactatur rota,
Volubilem Fortunâ jactari docet.
Adversus altos Sisyphus montes agens
Saxum labore summo, quod de vertice,
Sudore semper irrito, revolvitur;
Ostendit hominum sine fine miserias.
Quod stans in amne Tantalus medio sitit,
Avari describuntur, quos circumfluit
Usus bonorum, sed nil possunt tangere.
Urnis scelestas Danaides portant aquas,
Pertusa nec complere possunt dolia;
Imo luxuriæ quidquid dederis perfluet.
Novem porrectus Tityus est per jugera
Tristis renatum suggerens pastu jecur.
Quo quis majorem terræ possidet locum,
Hoc demonstratur curâ graviore affici.
Consulto involvit Veritatem antiquitas,
Ut sapiens intelligeret, erraret rudis.

V.

L'Autore.

Issïon, che, come narrasi,
Da una ruota è raggirato,
Dice a noi che l' uom volubile
Dalla sorte è trabalzato.
D' alti monti se da Sisifo
Ver le cime è tratto un sasso,
Sudor vano, pena inutile,
Poichè sempre torna a basso,
A noi mostra come agli uomini
La miseria è ognor presente
Senza posa, senza termine,
Sempre nuova e rinascente.
Quella sete, onde arde Tantalo,
Ch' è nelle acque sino a bocca,
Ne descrive le dovizie
Che ha l'avaro e non le tocca.
D' onda infame le Danaidi
Condannate al rio destino
Di colmar, e invan lo tentano,
Con dei vaglj aperto tino,
Chiaro all' uom fanno comprendere
Quanto il lusso ne divori,
Senza mai sazio mostrarsene,
Di ricchezze e di tesori.

Steso al suol ben nove jugeri
Tizio ingombra, e mentre pasce
Fero nibbio de' suoi visceri,
Al dolor sempre rinasce.
Tali son quei che posseggono
Maggior copia di terreno,
Che maggiore anche tormentagli
Delle cure aspro veleno.
Saggiamente, e a bello studio,
La prudente antichità
Volle all' uomo il vero avvolgere
D' una tale oscurità,
Perchè il rozzo s' abbia a illudere,
Non il dotto, che ben suole
Non al suon, ma al senso attendere
Che racchiudon le parole.

VI.

AUCTOR

DE ORACULO APOLLINIS.

Utilius nobis quid sit dic, Phœbe, obsecro,
Qui delphos et formosum Parnassum incolis.

Quid ó! sacratæ Vatis horrescunt comæ;
Tripodes moventur, mugit adytis Religio,
Tremuntque lauri, et ipsa pallescit dies?
Voces resolvit acta Pythia Numine,
Docetque Gentes delii monitus dei.
Pietatem colite; vota superis reddite;
Patriam, parentes, natos, castas conjuges
Defendite armis, hostem ferro pellite;
Amicos sublevate; miseris parcite;
Bonis favete; subdolis ite obviam;
Delicta vindicate; cohibete impios;
Punite turpi thalamos qui violant stupro;
Malos cavete; nulli nimium credite.
Hæc eloquuta concidit Virgo furens;
Furens profecto; nam quæ dixit perdidit

VI.

L'Autore

Dell' Oracolo di Apollo.

Dimmi, ten priego, Apolline,
Che sede hai luminosa
In Delfo e in Pindo, agli uomini
Qual util più fia cosa?
Oh! della sacra Pizia
Turbasi il crin: si scote
Il tripode, e del tempio
Muggon le vie rimote;

Il lauro trema; pallido
Si fa del giorno il lume?
La dea già parla, e inspirale
Tai detti il Delio nume:
Alla pietade, o popoli,
Serbate i cuor divoti;
Ai santi Numi piacciavi
Rendere onori e voti.
Per le vostre armi libera
La patria dai perigli,
Vinto il nemico, godano
E padri e spose e figli:
Gli amici aita ottengano
Pronta dal vostro amore;
Abbian perdono i miseri;
I buoni abbian favore;
Prevenite le fraudi,
Fate de' rei vendetta;
Vostra mercè, forte argine
All'empietà si metta:
I corruttor de' talami
Punite; la presenza
De' tristi odiate, e facile
A niun date credenza.
Ciò la furente Vergine
Proferito, si giacque
Furente affè, che perdere
I detti suoi le piacque.

VII.

Æsopus et Scriptor.

De malo scriptore se laudante.
Æsopo quidam scripta recitavit mala
In quîs inepte multum se jactaverat:
Scire ergo cupiens quidnam sentiret senex,
Numquid tibi, inquit, visus sum superbiens?
Haud vana nobis ingenii fiducia est.
Confectus ille pessimo volumine
Ego, inquit, quod te laudas vehementer probo,
Namque hoc ab alio numquam continget tibi.

VII.

Esopo ed un Autore.

A pro di sè medesimo
Certo scrittore inetto
Un libro pien di laudi,
Aveva a Esopo letto;
E del vecchio il giudizio
Di conoscer bramoso,
Ti parrà forse, dissegli,
Ch' io sia troppo ambizioso;

Ma una tal qual fiducia
Ho nel mio pronto ingegno ...
E l'altro, che moriasi
Per quel volume indegno,
Sì gli rispose: Lodati
Quanto più puoi tu stesso;
Ciò, senza fallo, io reputo
Ad un par tuo permesso,
Perchè impossibil giudico
Che altri un egual onore
Ti faccia. *A sè dà gloria*
Sempre un cattivo autore.

VIII.

Pompejus et Miles.

Quam sit homines nosse difficile.
Magni Pompeji Miles vasti corporis,
Fracte loquendo, et ambulando molliter,
Famam cinœdi traxerat certissimam.
Hic insidiatus nocte jumentis Ducis,
Cum veste, et auro, et magno argenti pondere
Avertit mulos. Factum rumor distulit,
Arguitur Miles, rapitur in Prætorium.
Tum Magnus: Quid ais? Tune me, Commilito,

Spoliare os ausus? Ille continuo excreat
Sibi in sinistram, et sputum digitis dissipat,
Sic, Imperator, oculi exsillescant mei
Si vidi, aut tetigi. Tum Vir animi simplicis
Id dedecus castrorum propelli jubet,
Nec cadere in illum credit tantam audaciam.
Fortuito mars intercessit, et manu fidens
Tamen is cinœdus habitu, sed mars viribus
Adit sedentem pro tribunali ducem
Et voce molli: Licet? enim vero ejici
Ut in re atroci, Magnus stumachans imperat.
Tum quidam senior ex amicis Principis:
Hunc ego committi satius Fortunae arbitror,
In quo jactura levis est, quam fortem virum,
Qui casu victus temeritatis te arguat.
Assensit Magnus, et permisit militi
Prodire contra; qui, mirante exercitu,
Dicto celerius hostis abscidit caput,
Victorque redit. His tum Pompejus super:
Coronâ, miles, equidem te dono libens
Quia vindicasti laudem Romani Imperi.
Sed exsillescant oculi sic, inquit, mei
(Turpe illud imitans, is quod ante fecerat)
Nisi tu abstulisti e sarcinis opes meas!

VIII.

Pompeo ed un Soldato.

Uom nelle membra erculeo;
Nel dire effeminato,
Nell' andamento languido,
Del gran Pompeo soldato,
Concetto avea non dubbio
D'imbelle bagascione;
Quand' ecco nelle tenebre
A insidïar si pone
Del duce i muli, carichi
Di vesti, argento ed oro:
Gli ruba, se ne mormora,
Si arresta, è tratto al Fôro.
Il Grande allor, rispondimi;
Sebben, che dir potresti?
Camerata, tant' animo
Tu di spogliarmi avesti?
E quel tosto, sputandosi
Nella sinistra, d'onde
Poi colle dita dissipa
Gli sputi, a lui risponde;
Così, duce, a me possano
Ottenebrarsi i rai,
Se di ciò nulla videro,
Se toccar nulla osai.

Allor quel Grande e ingenuo
Comanda che bandito
Sia l' infame, nè crederlo
Potea cotanto ardito.
In questo ecco sollevasi
Marzial tumulto a sorte,
E il soldato che mostrasi
Vil quanto è prode e forte,
Al Capitan suo giudice
Si accosta, e in suon dimesso,
E mollemente, dicegli:
Signor, saría permesso?
Ma il Capitan, negandogli
Risposta, nel suo sdegno
Insiste che puniscasi
Col bando quell' indegno.
Del duce allora un vecchio
Amico, disse a lui:
Signore, al grave risico
Meglio è affidar costui,
Di cui lieve è la perdita,
Che un forte, il qual potrà,
Vinto a caso, riprendere
La sua temerità.
Pompeo consente: recasi
Il soldato al nemico:
Lo assale, e il capo troncagli
In men ch' io non lo dico.

Sed ut concedas pedibus aliquid scalpere.
Ne scalpas, inquit, satis est modius tritici?
Plane, immo nimium est, sed permitte scalpere.
Ex toto ne quid scalpas, quid desideras?
Tum denique illa fassa est naturæ malum:
Licet horreum mi pateat, ego scalpam tamen.
Risisse June dicitur Veneris jocos,
Quia per Gallinam denotavit Fœminas.

IX.

Giunone, Venere e una Gallina.

Giunon sua pudicizia
Lodava, e il gajo umore
Non volendo reprimerne
La vaga Dea d' amore;
Per dire a lei che femmina
Al mondo egual non v' è,
Una Gallinia, dicesi,
A interrogar si fe'.
Dimmi: quanto vorrebbevi
Di cibo a satollarti?
E quella: quanto porgerne
A me vorrai degnarti

Potrà bastar, s' io m' abbia
Di ruspare l' intento. –
E per non farlo bastati
Un moggio di formento?
– Sì certo: anzi è soverchio,
Ma ch' io ruspi concedi.
– Infin, che mai desideri
Per non ruspar, che chiedi?
Ciò di natura è vizio,
Quella rispose allora,
E, se un granajo aprissimi,
Io ruspererei tuttora.
Giuno a quel dir scherzevole
È fama che ridesse,
Chè in la Gallina Venere
Avea le donne espresse.

X.

Juvencus et Bos Vetulus.

Quomodo domanda ferox sit juventus.
Paterfamilias sævum habebat filium;
Hic e conspectu quum Patris recederet,
Verberibus servos afficiebat plurimis,
Et exercebat fervidam adolescentiam.
Æsopus ergo narrat hoc breviter Seni.

Quidam juvenco vetulum adjungebat bovem;
Is quum effugiens impari collo jugum
Ætatis excusaret vires languidas,
Non est quod timeas, inquit illi Rusticus.
Non ut labores jungo, sed ut istum domes,
Qui calce et cornu multos reddit debiles.
Sic tu nî gnatum tecum assidue detines
Ejusque ingenium comprimis clementiâ,
Vide ne querela major accrescat domus:
Atrocitati mansuetudo est remedium.

X.

Il Giovenco e il Bue vecchio.

Fuvvi un padre, che ruvido
E crudel figlio avea,
Che lungi dal medesimo
Spesso i servi battea;
E usava dì sua fervida
Età sfrenatamente;
Onde Esopo al buon vecchio
Sì disse brevemente:
Certo villano a giovane
Torello un vecchio Bue
Volendo unir, che languide
Sentia le forze sue,

Per quelle esso scusandosi,
E pe' molti anni, il collo
Sdegnava al giogo porgere;
Ma l' uomo confortollo,
Tu faticar, dicendogli,
Non dei, ma sol domar
Quel che altri a calci è solito
E a corna rovinar.
Così tu, vecchio, il figlio
Tener dei sempre appresso,
L' indole raffrenandone
Colla bontà tu stesso,
O in casa vedrà crescere
I guai la tua vecchiezza
Rimedio alla ferocia
È appunto la dolcezza,
Ecco come si domano,
E con quale virtù
Le violenze e gl' impeti
Di fiera gioventù.

XI.

ÆSOPUS ET VICTOR GYMNICUS.

QUALITER comprimatur aliquando jactantia.

Victorem forte Gymnici certaminis
Jactantiorem quum vidisset Æsopus,
Interrogavit ampliusne adversarius
Valuisset ejus. Mî ne istud dixeris;
Multo fuere vires majores meæ.
Quod, inquit, ergo, stulte, meruisti decus,
Minus valentem si vicisti fortior?
Ferendus esses forte, si te diceres
Superasse qui fuisset melior viribus.

X I.

Esopo e un Vincitore della Lotta.

Esopo a caso incontrasi
In tal millantatore,
Che di tenzon giunastica
Ritorna vincitore,
E gli addimanda: L'emulo
Fu più di te valente?
Nol dir, che le sue furono
Dalle mie forze spente.
Esopo allor soggiungegli:
Qual merto dunque avesti,
Se tu, più forte, un debole
A debellar giungesti?
Meglio è dir: Seppi vincere
Uom di maggior possanza.
Così talor confondesi
L' altrui folle jattanza.

XII.

Asinus ad Lyram.

Quo pacto ingenia calamitate intercidant.
Asinus jacentem vidit in prato lyram.
Accessit, et tentavit chordas ungulâ;
Sonuere tactæ. Bella res, mehercules,
Male cessit, inquit, artis quia sum nescius.
Si reperisset aliquis hanc prudentior
Divinis aures oblectasset cantibus.
Sic sæpe ingenia calamitate intercidunt.

XII.

L'Asino alla Lira.

Pascendo al prato un Asino
Una lira trovò,
E le corde, appressandosi,
Col piede ne tentò.
Quelle, tocche, suonarono,
Ed ei, che bella cosa,
Disse, andò mal! Per Ercole!
A me tal arte è ascosa;
Ma se alle mani giungere
Potea d' un più perito,
Divine voci avrebbene
Tratto a bear l' udito.

Vuol a noi questa favola
Leggiadramente dire
Come gl' ingegni sogliono
Per rio destin perire.

XIII.

Mulier vidua et Miles.

Quanta sit mulierum inconstantia et libido.

Per aliquot annos quædam dilectum virum
Amisit, et sarcophago corpus condidit;
A quo revelli nullo quum posset modo,
Et in sepulcro lugens vitam degeret,
Claram assequuta est famam castæ virginis.
Intereà fanum qui compilârant Jovis,
Cruci suffixi luerunt pœnas Numini.
Horum reliquias ne quis posset tollere,
Custodes dantur milites cadaverum,
Monumentum juxta, Mulier quo se inclu-serat.
Aliquando sitiens unus de custodibus,
Aquam rogavit media nocte ancillulam,
Quæ forte Dominæ tunc adsistebat suæ
Dormitum eunti; namque lucubraverat,
Et usque in serum vigilias perduxerat.

Pauxillum reclusis foribus Miles proripit,
Videtque ægram, sed facie pulcrâ fœminam.
Correptus animus illico succenditur,
Uritur et impudicitiæ cupidine.
Sollers acumen mille caussas invenit
Per quas videre possit illam sæpius.
Quotidiana capta consuetudine,
Paullatim facta est advenæ submissior;
Mox arctiore vinxit animum copula.
Hic dum consumit noctes miles diligens,
Desideratum est corpus ex una cruce:
Turbatus miles factum exponit mulieri.
At, Sancta Mulier, non est quod timeas, ait;
Virique corpus tradit figendum cruci,
Ne subeat ille pœnas negligentiæ;
Sic turpitudo laudis obsedit locum.

XIII.

La Matrona d'Efeso e un Soldato.

Più anni già passarono
Da che, rapito a morte,
Venne una Donna a perdere
L'amato suo consorte;

E in un avel serratolo,
A patto alcun da quello
Trar non si volle, e in lagrime
Vivea presso l' avello;
Sì che di casta femmina
Chiara ebbe fama e vanto,
Quand' ecco alcuni spogliano
Di Giove il tempio santo;
Ma tosto essi pagarono
Sovra d' un palco il fio
Dell' empio ardir sacrilego
All' oltraggiato Dio:
E là, perchè non abbiano
Ad essere involati
Quegli appesi cadaveri,
Si pongono i soldati.
Essendo appunto prossimo
Quel luogo al monumento,
Ove la donna misera
Teneasi chiusa drento,
Un di lor, che sentiasi
Da viva sete oppresso,
Di mezza notte a chiedere
Vien acqua al luogo stesso.
Dovea l' ancella assistere
La sua padrona allora
Che a letto gía, ma stavasi
Tardi vegliando ancora:

Costei pertanto l' uscio
Un pochettin dischiude,
Ed il soldato subito
Con franco piè s' intrude.
Vaga, leggiadra giovane,
Benchè assai trista in volto,
Ivi rimira, e un subito
Fócoso amor lo ha colto.
Arde, si strugge, e cause
Mille e pretesti in mente
Ravvolge onde riescagli
Rivederla sovente.
Tutti i giorni ei rivedela,
E a poco a poco in seno
Al forestier dimostrasi
Colei ritrosa meno.
Poi sì tenace vincolo
Avvien che le alme annode,
Che là ogni notte a spendere
Va il vigile custode.
Intanto dal patibolo
Ecco un cadaver manca;
Alla Donna ei raccontalo,
E si percuote l'anca;
Ma quella saggia acquetalo,
Il suo marito estinto
Cedendo a lui, per essere
Al vôto palo avvinto.

Rendè così l' incuria
Del suo soldato illesa;
Così per vera laude
Venne l' infamia presa.
Ne mostra questa favola
Come la donna in petto
A incostanza e libidine
Dà facile ricetto.

XIV.

Dives et Pauper.

Fortunam interdum præter spem hominibus favere.
Unam expetebant Virginem Juvenes duo;
Vicit locuples genus formam et pauperiem.
Ut nuptiarum dictus advenit dies.
Amans, dolorem quia non poterat perpeti,
Moerens, propinquos contulit se in hortulos;
Quos ultra paullo villa splendida divitis
Erat acceptura virginem e matris sinu,
Parum ampla in urbe, visa quod fuerat domus.
Pompa explicatur, turba concurrit frequens,

Et conjugalem præbet Hymenæus facem.
Asellus autem qui solebat pauperi
Quæstum deferre, stabat portæ in limine.
Illum puellæ casu conducunt suæ,
Viæ labores teneros ne lædant pedes.
Repente cœlum, Veneris misericordiâ,
Ventis movetur; intonat mundi fragor,
Noctemque densis horridam nimbis parat;
Lux rapitur oculis, et simul vis grandinis
Effusa trepidos pulsat atque omnes dissipat,
Sibi quemque cogens petere præsidium fugâ.
Asellus notum proxime tectum subit,
Et voce magna sese venientem indicat.
Procurrunt pueri, pulcram adfirmant Virginem,
Et admirantur; deinde domino nuntiant;
Inter sodales ille paucos adcubans,
Amorem crebris avocabat poculis.
Ubi nuntiam est, recreatus gaudio,
Hortante Bacco et Venere, dulces perficit,
Æqualitatis inter plausus nuptias.
Quærunt parentes per præconem filiam,
Novus maritus conjuge amissa dolet.
Quid esset actum postquam populo innotuit,
Omnes favorem comprobarunt Coalitum.

XIV.

Il Ricco e il Povero.

Ambían la stessa vergine
  Due garzon, ma ricchezza
  E lignaggio prevalsero
  A povertà e bellezza.
Il dì prefisso a compiere
  Il nuzial rito giunge,
  E l' amante, cui spasimo
  Insopportabil punge,
Nell' orticel là prossimo
  Mesto si asconde in loco
  Oltre a cui villa splendida
  Il ricco avea di poco:
Sendo in città men ampio
  Albergo, e adatto meno,
  Quella la sposa accogliere
  Dee dal materno seno.
Si fa gran pompa: accorresi
  In folla alla gran festa:
  La maritale fiaccola
  Il santo Imene appresta.
Frattanto un asin trovasi
  Addetto all' orticello
  Del Pover, che sull' uscio
  Si trattenea di quello;

E, acciò le piante tenere
Della sposa non deggia
Aspro cammino offendere,
Quell' asin si noleggia.
Ma la pietà di Venere
Il cielo in un momento
Ecco che turba ed agita
Con ruinoso vento:
Rimbomba il tuono; un' orrida
Tempesta il giorno invola:
Lo stuol paventa ... il dissipa
Cadente aspra gragnuola;
E mentre ognuno affrettasi
In cerca d' un riparo,
Nel vicin tetto penetra
Il pratico somaro.
Con alto raglio annunziasi,
Là giunto, alla famiglia,
Che accorsa, ammira e celebra
Quella leggiadra figlia.
Il caso indi raccontasi
Al padron che tra poco
Stuol di amici ad estinguere
Sedea d' amore il fuoco,
E l' estinguea premendolo
Di spesse tazze al fondo;
Ma al dolce annunzio, fattosi
Più lieto e più giocondo,

Fra 'l giubilo e gli applausi
De' suoi compagni, il rito
Compie di Bacco e Venere
Al genïale invito.
A suon di tromba cercano
La figlia i suoi parenti,
E lo sposo, che l' aere
Empie de' suoi lamenti.
Ma al Ciel diè lode il popolo
Quando di ciò si avvide.
Talor fortuna agli uomini
Oltre ogni speme arride.

XV.

Æsopus et Domina.

Æsopus turpi quum serviret fœminæ
Quæ se expingendo totum intricabat diem;
Vestem, uniones, aurum, argentum sumeret,
Nec inveniret digito qui se tangeret;
Licet ne paucis, inquit? Dicas. Censeo,
Quid vis efficies cultum si deposueris.
Adeo ne per me videor tibi meliuscula?
Imo, nisi dederis, sponda cessabit tua;
At non cessabunt latera, respondit, tua,

Et objugari jussit servum garrulum.
Paullo post armillam tollit argenteam ;
Quam non apparere ut dictum est Mulieri,
Furore plena vocat omnes ad verbera ;
Proponit gravia , verum si non dixerint.
Aliis minare , inquit , me non fallis
Flagris sum cœsus , verum quia dixi modo.

XV.

Esopo e la Padrona.

Esopo turpe femmina
Servía, che a fare adorno
Suo volto , imbellettandolo,
Spendea l' intero giorno ;
E mentre il corpo d' abiti ,
D' argento , d' or fornito ,
E anella avea, di porgerle
Niun si degnava un dito ;
Ond' ei , permetti , dissele ,
Breve parola ? – Sì –
Tutto otterrai dagli uomini,
Se tu farai così :
Di tutti quanti spogliati
Quegli ornamenti , e poi ...
– Senz' essi adunque credere
Tanto miglior mi puoi ?

- Non dico ciò, ma a perdersi,
  Se non li doni, andranno.
  I fianchi tuoi, risposegli
  Colei, mi resteranno:
Indi quel servo garrulo
  Impon che sia corretto.
  Ma poco appresso ei tolsele
  Argenteo braccialetto.
Del furto consapevole
  Fatta, furor tramanda
  Dagli occhi, ed alla scutica
  Tutti i suoi schiavi manda;
E gran castigo intimasi
  A chi di lor vorrà
  Ostinarsi a nascondere
  La pura verità.
Altri minaccia, ei dissele,
  Che me non gabberai;
  Io dissi il vero, e battere
  Solo per ciò mi fai.

XVI.

Gallus et Feles.

Nimiam securitatem sæpe in periculum ducere.

Feles habebat Gallus lecticarios;
Hunc gloriose Vulpes ut vidit vehi,
Sic est locuta: Moneo præcaveas dolum;
Istorum vultus namque si consideras,
Portare prædam judices non sarcinam.
Postquam esurire cœpit societas fera,
Discerpsit dominum, et fecit partes facinoris.

XVI.

Il Gallo ed i Gatti.

I Gatti un Gallo aveano
Un giorno a condur, preso
In lettiga: ei giaceavi
Superbamente steso.
La Volpe il vide, e dissegli:
Se ben li miri in faccia,
Non un fardel, ma portano
Costor la propria caccia.
Io te ne avverto: guardati
Da lor. E inver quei socj
Di fame ai primi stimoli
Divenner sì feroci,
Che il padrone sbranarono
Coi denti e cogli artigli.
Troppa fidanza guidane
Sovente a gran perigli.

XVII.

Scrofa parturiens et Lupus.

Faciendum prius periculum, quam alienæ te fidei committas.
Premente partu Scrofa quum gemeret jacens,
Accurrit Lupus, et obstetricis partibus
Se posse fungi dixit, promittens opem.
Quæ vero nosset pecoris fraudem improbi,
Suspectum officium repudiavit malefici;
Et satis est, inquit, si recedas longius;
Quod si perfidiæ se commisisset Lupi,
Pari dolore fata deflésset sua

XVII.

La Scrofa partoriente e il Lupo.

Del parto fra le doglie
Stesa al suolo languiva
Scrofa gemente e misera,
Quand' ecco il Lupo arriva.
Soccorso promettendole
Ei la conforta, e dice
Che può prestarle l'opera,
Se vuol, di levatrice;

Essa però l' ufficio
Di quella bestia rea
Ricusò, che le fraudi
Del tristo conoscea.
E, son contenta, dissegli,
Se fai di qua partita;
Ma se del Lupo perfido
Fidavasi all' aita,
Con pari duol compiangere
Doveva il proprio fato.
Altrui non ti commettere
Se pria non l' hai provato.

XVIII.

Æsopus et Servus profugus.

Non esse malo addendum malum.
Servus profugiens dominum naturæ asperæ,
Æsopo occurrit, notus e vicinia.
Quid tu confusus? Dicam tibi clare, pater,
Hoc namque es dignus appellari nomine,
Tuto querela quia apud te deponitur.
Plagæ supersunt, desunt numquam verbera,
Subinde ad vilem mittor servitudinem;
Domi si cœnat, totis persto noctibus;
Sive est vocatus, dego ad lucem in semita;

Emerui libertatem; canus servio;
Ullius essem culpæ mî si conscius
Æquo animo ferrem; numquam sum factus
satur,
Et super, infelix! sævum patior dominum;
Has propter caussas, et quas longum est
promere,
Abire destinavi quo tulerint pedes.
Ergo, inquit, audi; quum mali nil feceris,
Hæc experiris, ut refers, incommoda;
Quid si peccâris? Quæ te passurum putas?
Tali consilio est a fugâ deterritus.

XVIII.

Esopo ed uno Schiavo profugo.

Da padron fiero d'indole
Un servo, rinomato
Ne' suoi dintorni, profugo
Partiasi e disperato,
Quand'ecco Esopo incontralo,
E, perchè sì confuso?
Domanda, e quegli: Dirtelo,
Buon padre, io non ricuso,
Che ben di padre meriti
Il nome, il mio lamento
S'io posso senza risico
Aprirti: Or odi attento:

Da poichè a dispregevole
Padron mi assoggettai,
A sangue di percuotermi
Ei non restò giammai.
Cena in casa? ritrovami
In piede il nuovo giorno:
Va fuori? io fuori aggiromi
Del dì fino al ritorno.
Nacqui per esser libero
E servo omai canuto:
Pazienza se rimproveri
Di colpe avessi avuto.
Sempre affamato, ahi misero!
Di più debbo il rigore
Anche soffrir di ruvido,
E barbaro signore.
Per queste ed altre cause,
Che lungo è il rammentar,
Dovunque i piè mi portino
Ho risoluto andar.
Dunque, Esopo risposegli,
Mi ascolta: Se' innocente?
I riferiti incomodi
Soffri pazientemente:
Sei reo? quali dovrebbero
Allora esser tue pene?
Con tal consiglio il misero
Dalla fuga rattiene.

Dall' uom giammai non deesi
Aggiunger danno al danno
Di chi costretto è a vivere
Nel duolo e nell' affanno.

XIX.

EQUUS QUADRIGALIS IN PISTRINUM VENUM DATUS.

FERENDUM æquo esse animo quidquid acciderit.

Equum, e quadriga multis palmis nobilem
Abegit quidam, et in pistrinum vendidit.
Productus ad bibendum quum foret a molis,
In circum æquales ire conspexit suos,
Ut grata ludis redderent certamina.
Lacrymis obortis, ite, felices, ait,
Celebrate sine me cursu solemnem diem:
Ego quò scelesta furis attraxit manus,
Ibi sorte tristi fata deflebo mea.

XIX.

Un Cavallo da corsa venduto al Mulino.

Caval, che molti e nobili
 Premj nel corso ottenne,
 Un ladro tolse, e a venderlo
 Ad un mulin poi venne;
Mentre un tal giorno a bevere
 Al fonte si menava,
 E i suoi compagni andarsene
 Al circo rimirava,
A render più piacevoli
 Coi giuochi le disfide,
 Sì disse loro, e piangere,
 Mentre il dicea, si vide:
Ite felici a compiere
 Il lieto dì festivo,
 Ite mentr' io, me misero!
 Di tanto ben son privo;
E qui resto, ove trassemi
 Un' empia man rapace,
 Mia trista sorte a piangere:
 Tutto si soffra in pace.

XX.

Ursus esuriens.

Famem acuere ingenium.
Si quando in silvis Urso desunt copiæ,
Scopulosum ad littus currit, et prendens petram
Pilosa crura sensim demittit vado;
Quorum inter villos simul hæserunt cancri,
In terram arripiens excutit prædam maris,
Escâque fruitur passim collectâ vafer.
Ergo etiam stultis acuit ingenium fames.

XX.

L'Orso famelico.

Quando nel bosco mancano
I cibi all'Orso, corre
Al lido ove sien scopoli,
Su quali ei vassi a porre;
E a poco a poco l'ispide
Gambe calando in mare,
Entro al lor pelo vengonsi
I cancri a inviluppare.

Indi, la preda a svellerne,
L' astuto i piedi scuote;
Di mano in man raccogliela,
E sì goder la puote.
È la fame uno stimolo
Sì valido e possente,
Che anche agli sciocchi e stupidi
Suole aguzzar la mente.

XXI.

Viator et Corvus.

Verbis sæpenumero decipi homines solere.
Quidam per agros devium carpens iter
Ave exaudivit, et moratus paullulum,
Adesse ut vidit neminem, cœpit gradum.
Iterum salutat idem ex occulto sonus.
Voce hospitali confirmatus restitit,
Ut, quisquis esset, par officium reciperet.
Quum circum spectans errore hæsisset diu,
Et perdidisset tempus aliquot millium,
Ostendit se se Corvus, et supervolans
Ave usque ingessit. Tum se lusum intelligens,
At male tibi sit, inquit, ales pessime,
Qui festinantis sic detinuisti pedes.

XXI.

Il Viandante e il Corvo.

Disvïato aggirandosi
  Un tal pei campi, sente
  Ave esclamar: soffermasi
  Nè alcun vede presente.
Ripiglia il passo, e il solito
  Nascosto suon vien fuora:
  L'ospital voce accertalo,
  Ond' ei si arresta ancora;
Ed il saluto rendere
  Bramando a chicchessia,
  Di lungo error bersaglio,
  Volgesi attorno, e spia.
Intanto di più miglia
  Il tempo ei già perdè
  Quand' alto un Corvo apparvegli,
  Che *ave* ripetè.
Possa morir, ei dissegli,
  Infame augel, che spasso
  Ti dai, mentre ho da correre,
  Di rattenermi il passo.
Si vede in questa favola
  Come sovente suole
  Far suo trastullo gli uomini
  Il suon delle parole.

XXII.

Pastor et Capella.

Nil esse occultum, quod non reveletur.
Pastor Capellæ cornu qui baculo fregerat,
Rogare cœpit ne se Domino proderet:
Quamvis indigne lœsa reticebo tamen;
Sed res clamabit ipsa quid deliqueris.

XXII.

Il Pastore e la Capra.

Ad una Capra, avendola
Scornata col bastone,
Un Pastor raccomandasi
Che nol dica al padrone.
Benchè offesa, rispondegli,
Indegnamente sia,
Io tacerò, ma inutile
Il mio tacer non fia,
Quando da sè medesimo
Parlerà 'l tuo peccato?
Segreto alcun non trovasi,
Che alfin non sia svelato.

XXIII.

Serpens et Lacerta.

Ubi deficiunt vires, astu utendum.
Serpens Lacertam forte adversam pren-
derat;
Quam devorare patulá quum vellet gulá,
Arripuit illa prope jacentem surculum,
Et pertinaci morsu transversum tenens,
Avidum solerti rictum frænavit morâ.
Prœdam dimisit ore Serpens irritam.

XXIII.

Il Serpente e la Lucertola.

Un Serpe a caso incontrasi
In trepida Lucerta,
E già per divorarsela
L' assale a gola aperta;
Ma un vicino germoglio
Quella a traverso afferra,
E sì forte con rigido
Morso lo stringe e serra,

Che con astuto indugio
Quell' ingordo stancò,
Ond' ei la preda inutile
Di bocca andar lasciò.
Dove le forze manchino
Ti dice la novella,
L' ingegno e l' artificio
In tuo soccorso appella.

XXIV.

CORNIX ET OVIS.

MULTOS lacessere debiles, fortibus cedere.
Odiosa Cornix super Ovem consederat;
Quam dorso quum tulisset invita et diu;
Id, inquit, si dentato fecisses Cani,
Pœnas dedisses. Illa contra pessima:
Despicio inermes; eadem cedo fortibus,
Scio quem lacessam, cui dolosa blandiar,
Ideo senectam in multos annos prorogo.

XXIV.

LA CORNACCHIA E LA PECORA.

SUL dorso di una Pecora
Una Cornacchia infesta,
Il vol fermando, assidesi,
Ed a lungo vi resta,

Finchè all' intollerabile
Augello detestato
Sclamò: Se fatto avessilo
Ad un mastin dentato,
Il fio di tanta audacia
Pagato avresti ormai,
A cui la trista: I deboli
Io non rispetto mai;
Ai forti sottopongomi,
So chi si dee sfidar,
E so, destra e ingannevole,
Chi deesi accarezzar.
Per tal guisa il mio vivere
Protraggo in lunga età.
Ai forti l' uom arrendesi,
Guerra agli imbelli fa.

XXV.

Servus et Dominus.

Nullum esse maledictum gravius conscientia.
Qaum servus sceleris multaretur noxiâ
Uxorem Domini quod despuisset sui,
Idque ille sciret, coram circumstantibus:
Places tibi, inquit? nam quum non debes places.

Sed non impune, quia quum debes non places.

XXV.

Il Servo e il Padrone.

Della sua scelleraggine
Pagava un servo il fio,
Perchè oltraggiare il talamo
Del suo signore ardìo.
Il padron consapevole
Di quell'azione rea,
Ai circostanti in faccia
Così al garzon dicea:
Lieto di te medesimo
Tu godi, e ti compiaci
Perchè male a proposito,
E fuor di tempo piaci;
Ma impunemente, credimi,
Non puoi di ciò godere;
Tu stesso a tempo debito
A te non puoi piacere.
Non v' è più grave ingiuria,
Più aspra penitenza
Che il mordace rimprovero
Di torbida coscienza.

XXVI.

Lepus et Bubulcus.

Multos verbis esse blandos, pectore vero infideles.

Cum venatorem celeri pede fugeret Lepus,
Et a Bubulco visus veprem irreperet;
Per superos, oro, perque spes omnes tuas,
Ne me indices, Bubulce; nihil umquam mali
Huic agro feci; et rusticus; ne timueris,
Late securus. Jamque venator sequens:
Quæso, Bubulce, numquid huc venit Lepus?
Venit, sed abiit hâc ad lævam, et dexteram
Demonstrat nutu partem. Venator citus
Non intellexit, seque e conspectu abstulit.
Tunc sic Bubulcus: Ecquid est gratum tibi,
Quod te celavi? Linguæ, prorsus non nego,
Habere atque agere maximas me gratias;
Verum oculis ut priveris opto perfidis.

XXVI.

La Lepre e il Bifolco.

Una Lepre fuggiasi
Ratta dal cacciatore,
E in una siepe ascondersi
La vide un aratore,

A cui, deh! te ne supplico
Pe' Numi e pel desire
Che aver più puoi gradevole,
Pietà; non mi scoprire.
Sai che da me non ebbero
Mai questi campi danno.
Ed ei: Sicura appiattati,
Nè aver di tema affanno.
Ma il cacciator che inseguela,
Là giunto: Dimmi un poco,
La Lepre a caso videsi
Passar da questo loco?
Passò, costui gli replica,
Ma andò dalla sinestra;
E in così dir coll' occhio
Accennagli la destra.
Il Cacciator, nell' impeto
Del corso, non gli bada,
E dal villan dileguasi
Seguendo la sua strada.
Allor, ti piacque, dissele,
Ch' io ti celai? Per certo
Grazie infinite ho a rendere
Della tua lingua al merto;
Ma gli occhi vorrei svellerti,
U' slealtà si annida.
Molti son che han piacevoli
I detti e l' alma infida.

XXVII.

Meretrix et Juvenis.

Multa esse jucunda, quæ tamen sint incommoda.

Quum blandiretur juveni Meretrix perfida,
Et ille læsus multis sæpe injuriis,
Tamen præberet se se facilem mulieri,
Sic infidelis; plures muneribus licet
Contendant, ego te plurimi facio tamen.
Juvenis recordans quoties deceptus foret,
Lubenter, inquit, mea lux, hanc vocem audio,
Non quod fidelis, sed quod jucunda es mihi.

XXVII.

La Meretrice e un Giovine.

Da Meretrice perfida
Un Giovin lusingato,
Benchè sovente vedasi
Offeso ed oltraggiato,
A quella abbandonandosi,
Al di lei cor si affida;
E un dì fra gli altri, presegli
Così a parlar l'infida:

Sebben teco gareggino
Molti co' doni loro,
Te solo amabil reputo,
Sol te, fra tutti, adoro.
Di tanti inganni memore
Allor, rivolto a lei:
I detti tuoi mi piacciono
Non perchè fida sei,
Ma perchè sei gradevole
All' alma mia, risponde.
Son molte cose incomode,
Benchè dolci e gioconde.

XXVIII.

Fiber.

Multos victuros esse, si salutis gratia fortunas parvi facerent.

Canes effugere quum jam non possit Fiber,
Græci loquaces quem dixerunt Castorem,
Et indiderunt bestiæ nomen Dei,
Hi qui se jactant de verborum copiâ,
Abripere morsu fertur testiculos sibi,
Quia propter illos sentiat se se peti.
Divinâ quod ratione fieri non negem:
Venator namque simul invenit remedium,

Omittit ipsum persequi, et vocat canes.
Hoc si præstare possent homines, ut suo
Vellent carere, tuti posthac viverent.
Haud quisquam insidias nudo facit corpori.

XXVIII.

Il Castoro.

Un bruto v' è, che Castore
La Grecia nominò,
Essa, che altera e garrula
Sì ricco dir vantò;
E il nome ad una bestia
Per dar, lo tolse a un Nume.
Or questo bruto, dicesi,
Ha il singolar costume
Di strapparsi i testicoli
Coi denti allorchè vani
Tutti gli sforzi appajono
Onde sottrarsi ai cani;
Che tal parte esser causa
Di sua caccia si avvede
(Nè vo' negar ch' è l' opera
Del ciel che a ciò provvede);
Onde quando il rimedio
Il cacciator rinviene,
Raccoglie i veltri, e subito
Dal più cacciar si astiene.

Se l' uom di tale esempio
Potesse andar seguace,
Di ciò che è suo spogliandosi,
Dopo vivrebbe in pace,
Chè a nudo corpo insidie
Niun tende. *Della sorte*
Sprezzando i don, potrebbero
Molti campar da morte.

XXIX.

Papilio et Vespa.

Non præteritam fortunam, sed præsentem esse aspiciendam.

Papilio Vespam prætervolitantem videns,
O sortem iniquam, ait, et damnum e barathris malum,
Quorum ex reliquiis animam nos accepimus!
Ego eloquens in pace, fortis præliis,
Arte omni princeps antea qualis fui,
En cuncta; levitas putris, et volitans cinis.
Tu qui fuisti mulus clitellarius,
Quemcumque visum est lædis infixo aculeo,
Non qui fuerimus, sed qui nunc simus vide.

XXIX.

La Farfalla e la Vespa.

Una Vespa aggiravasi
  Qua e là volando intorno;
  Una Farfalla videla,
  E sì le disse un giorno:
O sorte abominevole,
  Orribile sventura,
  Frutto di nostra nascita,
  Tenebrosa ed impura!
Faconda in pace, valida
  E prode in guerra io fui,
  E in tutte le arti ingenue
  Giammai seconda altrui;
Or ciò volante polvere
  Tutto, e putredin giace,
  Mentre coll' aspro aculeo
  Tu pungi chi a te piace,
Tu, che già fosti un misero
  Mulo da basto. - Déi,
  Di ciò che fummo immemore,
  Mirar chi son, chi sei.
Non qual fu la preterita
  Fortuna l' uom prudente
  Debbe volger nell' animo,
  Ma quale è la presente.

XXX.

Terraneola et Vulpes.

Pravis minime adhibendam fidem.
Avis quam dicunt Terraneolam rustici,
In terrâ nidum quia componit scilicet,
Forte occurrit improbæ Vulpeculæ;
Quâ visâ, pennis altius se sustulit.
Salve, inquit illa, cur me fugisti obsecro?
Quasi non abunde sit mihi in prato cibus,
Grilli, scarabæi, locustarum copia?
Non est quod metuas, rogo: te multum diligo
Mansuetos propter mores et vitam probam.
Respondit contra: tu quidem bene prædicas;
Non sum tamen propius tibi, sed sum sub dio;
Quin sequor, et sic vitam tibi committo meam.

XXX.

L' Uccello terrajuolo e la Volpe.

Quel che i villani dicono
Uccello Terrajuolo,
A cagione ch' è solito
Nidificar sul suolo,

Accanto un dì trovatasi
  Una Volpetta trista,
  Col volo in alto subito
  Si spinse a una tal vista;
E quella, Salve, dissegli:
  Perchè fuggir, di grazia?
  Su questo prato abbondano
  Cibi, onde ognor son sazia;
Qui di locuste ho copia,
  Di grilli e scarabei;
  Però serena l'animo,
  Di me temer non dei.
Io t' amo assai pe' placidi
  Tuoi costumi, e gradita
  Emmi tua dolce pratica
  D' un' innocente vita.
A cui l'augel: Ben predichi,
  E, se non molto appresso,
  Pur ti sieguo per aria
  E affido a te me stesso.
Credere ad uom malvagio
  Non è senza periglio;
  L' augel di questa favola
  Tale ne dà consiglio.

EPILOGUS

DE IIS QUI LEGUNT LIBELLUM.

Hoc qualecumque est Musa quod ludit mea
Nequitia pariter laudat et frugalitas,
Sed hæc simpliciter; illa tacite irascitur.

EPILOGO

DI COLORO CHE LEGGONO QUESTO LIBRETTO.

Questi, quali e' pur sieno,
Scherzi della mia mente,
L' Uom probo e l' uom malvagio
Approvano egualmente:
L' uno in suo core ingenuo
Ad essi dà gran lode:
L' altro in suo cor di tacita
Rabbia e livor si rode.

Variazioni.

Pag. 13, fav. II, strofa II.

Non perchè fiero d' indole
Sia il re, ma perchè d' uopo
Niun ha di giogo insolito;
Onde lor disse Esopo:

Pag. 121, fav. VI, strofa I.

Su per l' aria una Testuggine
Fu dall' Aqnila portata;
Ma le offese non temeane
Nel suo guscio rinserrata.

Pag. 185, fav. X, strofa II e III.

Lite di ciò portatasi
Al tribunal, dovea
La Vespa far da giudice,
Che d' ambi conoscea
I litiganti l' indole;
E lor fe' questo patto:
Ha corpo non dissimile,
Simil colore affatto;

	Errori	Correzioni
Pag. 15, strofa 5, verso 2	*Chieder non ponno aita*	Nè chieder ponno aita
» 57, s. 3, v. 4	*Tue basti*	Due basti
» 71, s. 4, v. 4	*rosichiar*	rosicar
» 81, s. 4, v. 4	*al labir*	a lambir
» 93, s. 5, v. 3	*traccie*	traccia
» 161, fav. III, s. 1, v. 3	*scorsevi*	scôrsevi
» 177, s. 4, v. 3	*fia l'animo*	sia l'animo
» 189, s. 5, v. 1	*soccombere*	succumbere
» 213, s. 1, v. 4	*fradello*	fardello